

მამა თეიმურაზი

მკითხველის ჩანაწერები

თბილისი
2015

წიგნის რედაქტორი და კორექტორი:
ნათია ფურცელაძე

გამომცემლობა
„სვეტი“

თბილისი
2015

ISBN 978-9941-9443-9-0

წინასიტყვაობა

წინამდებარე კრებული, უპირველეს ყოვლისა, უნდა მივიღოთ, როგორც რიგითი მკითხველის ჩანაწერები წაკითხული წიგნების შესახებ, რომლებიც ერთ საოჯახო ბიბლიოთეკაში ჩვეულებრივ თაროებზე აწყვია და ცხოვრების თანამგზავრებად ქცეულან. ამ ჩანაწერებს არ აქვთ ლიტერატურული შეფასების არავითარი პრეტენზია, ეს, უბრალოდ, განცდების, ნაფიქრის მოკლე შეჯამება გახლავთ.

ბავშვობიდან მქონდა ჩვევა — წაკითხული წიგნი არ ყოფილიყო მხოლოდ განვლილი ეტაპი. თითოეული მათგანი მუდმივად უნდა მხსომებოდა და ანმყოში ეარსება ჩემ გვერდით. ბუნებრივია, ცნობიერებამ დალექა და გაფილტრა საყვარელი, სასურველი თუ მოსაწყენი წიგნების სია ავტორებთან ერთად. ჩემთვის უკვე ნაცნობ ნაწარმოებებზე ავტორიტეტული მკვლევრებისა და კრიტიკოსების წერილებს როდესაც ვეცნობოდი, მიხაროდა, თუ მათეული შეფასებები ჩემსას თანხედებოდა. ასე დაგროვდა წლების განმავლობაში ასეულობით ჩანაწერი სხვადასხვა წიგნაკსა თუ რვეულში. სამზეოზე მხოლოდ ზოგი მათგანი გამომაქვს. საპირისპირო შემთხვევაში, ალბათ, რამდენიმე წიგნის გამოცემა მომიწევდა, თუმცა სამომავლოდ არაა გამორიცხული, სხვებიც გამოვაქვეყნო, მით უმეტეს, რომ წინამდებარე გამოცემაში არ შედის ჩანაწერები ჩემთვის ახლობელ და საყვარელ მწერლებსა და ნაწარმოებებზე. მაგალითად, აქ ვერ ნახავთ ჩემს შთაბეჭდილებებს სერვანტესზე, ლაკლოზე, ტოლსტოიზე, დიკენსზე, გოლზუორთიზე, კაფკაზე, კამიუზე, მორიაკზე, უნამუნოზე, მარკ ტვენზე, კორტასარზე, ბორხესზე, მისიმაზე, ჰედაიათზე, ტურნიეზე, ხავიერ მარსიაზე, ოთარ ჭილაძეზე, ოთარ ჩხეიძესა და ძველ თუ თანამედროვე სხვა ავტორებზე, რომელთა ნაწერებიც გაცილებით მეტია ჩემთვის, ვიდრე წიგნები. არც ანტიკური თუ უძველესი აღმოსავლური ლიტერატურის შედეგებია განხილული. მათი კითხვა ღრმა ბავშ-

ვობიდან მზიარულებას, უხილავ სიხარულს მგვრიდა — იქნებოდა ეს „ოდისეა“, „ბჰაგავადგიტა“ თუ „ათას ერთი ღამე“.

გამოცემისას არ გამომიყენებია არანაირი პრინციპი. ადრე თუ ბოლო ხანს ნაკითხული წიგნების შესახებ ჩანაწერებიდან ზოგიერთი ავარჩიე, ყოველგვარი ქრონოლოგიისა და რეგიონალური დაყოფის გაუთვალისწინებლად მიჯრით დავალაგე.

ანალოგიურ ჩანაწერებს დღეს, ისევე როგორც წარსულში, უამრავი მკითხველი და ლიტერატურაზე გამიჯნურებული ადამიანი აკეთებს. თანამედროვე ეპოქაში ინტერნეტსივრცეში შევხვდებით ლიტერატურულ ბლოგებს, რომლებიც გემოვნებიანი მკითხველების მიერაა შექმნილი. აქ ნაცნობი თუ უცნობი, პირველხარისხოვანი თუ შედარებით მდარე ლიტერატურის შესახებ საინტერესო სჯა მიმდინარეობს. ამგვარი მეთოდით მეც მისარგებლია და უამრავ მაძიებელ ადამიანს შესაძლოა მივანვძინოთ ხმა. ჩემი კრებულის გამოქვეყნების მიზანი მხოლოდ ერთია — მოკრძალებული წვლილი შეიტანოს იმ ბრძოლაში — ადამიანის წიგნისკენ მიბრუნებას რომ ცდილობს.

არ შეიძლება, შესავალ სიტყვაში არ გავიხსენო ბავშვობიდანვე ჩემი საოცარი ინტერესი ლიტერატურის ისტორიის სახელმძღვანელოებისადმი. მახსოვს, ბიბლიოთეკებში ვალამებდი ისეთი წიგნების კითხვაში, როგორებიც იყო: ავტორთა კოლექტივის მიერ გამოცემული „საზღვარგარეთული ლიტერატურის ისტორია“, ს. ყაუხჩიშვილის „ანტიკური ლიტერატურის ისტორია“, გ. ხავთასის „ნარკვევები გერმანული ლიტერატურის ისტორიიდან“, გ. ტალიაშვილის „რუსული ლიტერატურის ისტორია“ და სხვები. მათგან, შეიძლება ითქვას, პირდაპირ რჩევებს ვიღებდი, რა უნდა წამეკითხა სამომავლოდ. საათობით ვიქექებოდი ენციკლოპედიის ტომებში და ვეძებდი სტატიებს მწერლებზე. ერთგვარი ბავშვური საზომიც კი მქონდა — თუ სტატია ვრცელი იყო, მწერალი ავტომატურად ხვდებოდა დიდი შემოქმედის, კლასიკოსის კლასიფიკაციაში. მახსოვს, ანდრე მორუას „ლიტერატურული ეტიუდები“ უბრალოდ დაიშალა წამდაუნუმ ხელში ჭერისგან. გავიდა წლები და განსაკუთრებული

ინტერესი გამიჩნდა ამა თუ იმ დიდ მწერალზე დაწერილი ბიოგრაფიული გამოკვლევებისა და შემოქმედებითი ანალიზის კითხვისა. მაგალითად, ნოდარ კაკაბაძისა და სოლომონ აპტის წიგნებმა თომას მანის შესახებ ათასგზის გამიძლიერა ინტერესი დიდი მწერლის მიმართ. ისიც მახსენდება, რომ ჯერ გრიბანოვის „ფოლკნერი“ წავიკითხე გამოჩენილ ადამიანთა ცხოვრების სერიიდან, რასაც მოჰყვა: ე. თოფურიძის, ზ. კილაძის, როსტომ და პაატა ჩხეიძეების, მ. კაულის, ნ. პოლკის, უ. ო'კონორისა და სხვათა წიგნები თუ წერილები დიდ ამერიკელ მწერალზე და მხოლოდ ამ უზარმაზარი შესავლის შემდეგ დავიწყე საკუთრივ ფოლკნერის მომაჯადოებელი ტექსტების კითხვა. ამ ტიპის წიგნები (ვგულისხმობ ლიტერატურულ გამოკვლევებს, ცალკეულ მწერლებზე დაწერილ მონოგრაფიებს ან თუნდაც მცირე მოცულობის წერილებს) ყოველთვის მეხმარებოდა, უკეთ დამენახა სიტყვის ესა თუ ის ხელოვანი მსოფლიო ინტელექტუალიზმის ქრილში. თავის დროზე დომენიკ რაბატეს „ფრანგული რომანი 1900 წლიდან“ ჩემთვის გახდა გზამკვლევი მეოცე საუკუნის ფრანგული ლიტერატურის უკეთ გასაგებად. ამ მხრივ დიდი როლი შეასრულა ლიტერატურულმა პერიოდიკამ. მახსოვს „მნათობის“, „ცისკრის“, „ხომლისა“ და „საუნჯის“ ათობით ნომერი. როდესაც წამოვიზარდე და სტუდენტი გავხდი — 90-იანი წლების შუა ხანებიდან, უკვე თავად ვყიდულობდი „ცხელი შოკოლადის“ ლიტერატურულ დამატებას, „ჩვენი მწერლობის“ ნომრებს და ბოლოს „არილს“, რომლის ყოველი გამოცემა ინტელექტუალური გამოფხიზლების როლს ასრულებდა, ამავედროულად, მამცნობდა თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე ლიტერატურულ სიახლეებს. ჩემთვის ძალიან მნიშვნელოვანია ლევან ბერძენიშვილის რადიოგადაცემათა სერია „წიგნები“, რომელიც უდიდეს სიამოვნებას ანიჭებს ლიტერატურის ყველა მოყვარულს.

საყოველთაოდ ცნობილია ბორხესის „პირადი ბიბლიოთეკა“ — დიდი არგენტინელის ჩანაწერები კაცობრიობის წიაღში შექმნილი მნიშვნელოვანი წიგნების შესახებ. რუსეთში ერთ-ერთმა გამომცემლობამ ბორხესის „პირად ბიბლიოთეკაში“ განხილული ყველა წიგნის პუბლიკაცია საგანგებო სერიით მოამზადა, რაც ჩვენ-

თანაც წარმატებული იქნებოდა. ბოლო წლებში ძალიან მომენონა მალხაზ ხარბედიას შესანიშნავი ნიგნი „პირადი ბიბლიოთეკა“ (2006), რომლის ჟანრიც ავტორისავე სიტყვით განისაზღვრა, როგორც „რალაც საშუალო — საღალღობო რეცენზიებსა და მოკლე წინასიტყვაობებს შორის“. საინტერესოა აგრეთვე მერაბ ღალანიძის შესანიშნავი ნიგნი — „მწერლის ცხოვრება დროში და სიტყვაში“ (2011), რომელშიც 99 სხვადასხვაენოვანი მწერლის ცხოვრებისეული გზა და შემოქმედებაა განხილული, მთლიანად ნიგნი კი გაჟღენთილია ტოტალიტარული რეჟიმების მძაფრი მხილებით. მისმა არსებობამ სხვადასხვა ეპოქაში უამრავი დიდი მწერალი შეინირა. ხსენებულმა ნიგნებმა გარკვეულწილად მიბიძგა ქალღღზე გადატანილი ჩემეული შეფასებებიდან ზოგიერთის გამოქვეყნებისკენ.

ძველად და ახლაც მსჯელობენ ლიტერატურის დანიშნულებისა თუ მიზნების შესახებ. ლიტერატურა ის სივრცეა, სადაც თამამად კვეთენ ერთმანეთს კულტურული პარამეტრები, ნაციონალობა, ენები, განსხვავებული ტრადიციები. ნიგნი ის სამყაროა, რომელსაც ზოგადსაკაცობრიო და პასუხგაუცემელ კითხვებზე დაფიქრებული ადამიანები ერთიანი ინტერესით ეცნობიან ყველა კონტინენტზე, ზოგ ქვეყანაში — ლალად და თამამად, ზოგან — შიშით და სხვენზე. უკანასკნელ ხანს ჩვენთანაც არაერთი მცდელობაა იმისა, რომ ადამიანებმა არ დათმონ ნიგნის კითხვა, განსაკუთრებით კი მომავალმა თაობამ შეიყვაროს მასთან მიახლება და ეზიაროს ჭეშმარიტად სულიერ სიხარულს. აღსანიშნავია, რომ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია მეორემ შაბათი საგანგებოდ ნიგნის კითხვის დღედ გამოაცხადა.

მეხსიერების ფსკერზე ინახება მოგონება — როგორ მიკითხავდა ბებიაჩემი (მამის დედა, ბიოლოგიის მასწავლებელი ლიდა ძამაშვილი) საუცხოო ნიგნებს, რომელთა ფინალშიც თავადვე ტიროდა, ხოლო მე მრცხვენოდა ჩემი ცრემლების. არც ის დამავინწყდება არასდროს, როგორ ვესაუბრებოდი დოსტოევსკის შესახებ მეორე ბებიას — ევგენია მეხსიშვილს. იგი ფილოლოგი გახლდათ და იმხანად უკვე სწეული იწვა სარეცელზე. მახსენდება

ღრმა ბავშვობაში სოფლად ძველი წიგნების საოცარი სურნელი, რომელთაც ყველაზე საინტერესო ამბები მოჰქონდათ ჩემს გონებასთან.

დედაჩემის ერუდირებული ბიძა და მისი მეუღლე, სოფლის სკოლის მათემატიკის მასწავლებელი, იმ დროისთვის საუცხოო ბიბლიოთეკას ფლობდნენ. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ სწორედ მათი წიგნსაცავიდან გავეცანი პირველად არაერთ შედეგს. არასდროს დამავინწყდება ის სიხარული, როდესაც სამსახურიდან მოსული დედა მაღაზიაში ახლად ნაყიდ წიგნს შინ მოიტანდა ხოლმე. დედაჩემთან მუშაობდა ერთი წიგნიერი პედაგოგი დონარა ივანიძე, რომელიც დროდადრო საინტერესო წიგნებს გვჩუქნიდა. ახლაც მოიძებნება ჩემს პირად კოლექციაში ოცამდე ძველი წიგნი მისი წარწერით. ეს ქალბატონი მძიმე სნეულებით გარდაიცვალა, საკუთარი ოჯახი არ ჰყოლია და მარტო ცხოვრობდა. სიკვდილის შემდეგ მის სახლში ყველაზე ბევრი, რაც იპოვეს — წიგნი იყო.

ჩემი საკუთარი დანაზოგით პირველი წიგნები ვიყიდე მეთე კლასში. მახსოვს, კაფკას „პროცესი“ და ბულგაკოვის „ოსტატი და მარგარიტა“ სიამაყით მივამატე საოჯახო ბიბლიოთეკას. იმავე წელს შემიძინა დედამ დოსტოევსკის ტომები — საიუბილეო პეტერბურგული გამოცემა. ამის შემდეგ ყოველწლიურად ემატებოდა პირად ბიბლიოთეკას ათობით და ასობით გამოცემა სხვადასხვა ენაზე — ნაყიდი, ნაჩუქარი თუ გაცვლილი. ერთხელ ერთმა ბუკინისტმა მითხრა, თბილისში ქალბატონი გარდაიცვალა და ნათესავეებმა მისი წიგნები ჩააბარეს, თითოს სასწრაფოდ ერთ ლარად ვყიდიო. მივედი და გაოცებული დავრჩი — ნახევრად ჩაბნელებულ სარდაფში ვიხილე საუცხოო გამოცემები ორიენტალისტიკის სფეროში. ორმოცდაათამდე წიგნი ვიყიდე და როგორც მერე აღმოჩნდა, მათი პატრონი ირანისტი ნონა დარსაველიძე ყოფილა. სხვა დროსაც მიყიდია წიგნები, რომლებსაც ამბაკო ჭელიძის, კორნელი კეკელიძის, აკაკი შანიძისა და სხვა ცნობილი ადამიანების ხელწერა ამშვენებთ. არ შეიძლება, აქვე არ გავიხსენო საუბარი წიგნების შესახებ, ჩემს დასა და მის უაღრესად წიგნიერ მეგობრებთან რომ იმართებოდა ხოლმე წლების წინ. ეს

იყო უშიშარი, გაბედული შეხვედრები, რომელთაც, სამ-
ნუხაროდ, დღეს გარკვეულწილად მოკლებულნი ვართ,
თუმცა ბედნიერი გამოწვევები არსებობს და ერთ-ერ-
თი ასეთი სხივი ჩემს ცხოვრებაში პოეტი და მეცნიერი —
არქიმანდრიტი ადამია (ახალაძე). მასთან ერთად საათო-
ბით შეიძლება იმოგზაუროს ადამიანმა მსოფლიო ლიტ-
ერატურის ლაბირინთებში.

ბიბლიოთეკიდან წიგნის გამოტანისა თუ სამკითხ-
ველო დარბაზში ჯდომის ეშხი კიდევ სხვაა და ამაზე აქ
ალარ გავაგრძელებ. უბრალოდ, არავინ იფიქროს, რომ
ოდესმე ქვეყანა კეთილდღეობით იცხოვრებს, თუ იქ ბევ-
რი ბიბლიოთეკა არ იქნება.

წინამდებარე გამოცემაში, გარდა წიგნებზე
ჩანაწერებისა, შეხვდებით რამდენიმე ლიტერატურულ
წერილს ჩემთვის გამორჩეულ მწერლებზე, რომელთა
ნაწილიც ადრე დაიბეჭდა ჩემ მიერ რედაქტირებულ
ჟურნალ „აისში“, ზოგი ჩანაწერი კი ადრე სოციალური
ქსელების მეშვეობითაც გავრცელდა.

ამავდროულად, აქვე ქვეყნდება ჩემ მიერ მომზადე-
ბული დანართი სხვადასხვა ლიტერატურული პრემიისა
და ცნობილი ნაწარმოებების ასეულების შესახებ. ეს,
შეიძლება ითქვას, ჩემი სტუდენტებისა და მსმენელ-
ების თხოვნაზე პასუხია. ბევრს სჭირდება ხოლმე მოკლე
გზამკვლევი, უფრო სწორად, პასუხი მარტივ კითხვაზე
— რა წავიკითხოთ? ისინი, ვფიქრობ, ბევრ საინტერესო
ინფორმაციას მოიპოვებენ.

დასასრულ, მაღლობას ვუხდი საზოგადოებისთვის
ცნობილ თუ უცნობ ყველა პირს, რომელთაც ოდესმე
ჩემთვის წიგნი უჩუქებიათ, კრებულს კი მოკრძალებით
მიუუძღვნი ადამიანებს, ბავშვობაში წიგნის კითხვის ბო-
ლოს ნამიანი თვალებით რომ გაუხედავთ ზეცისკენ.

სალმან რუშდის „ფლორენციელი ჯადოქარი“

სალმან რუშდის (დაიბ. 1947) შემოქმედება ახლახან გახდა ხელმისაწვდომი ქართულენოვანი მკითხველისათვის. ინდოეთში, მუსლიმ ოჯახში, დაბადებული და აღზრდილი მწერალი ახლა ინგლისის მოქალაქეა და ერთ-ერთ ყველაზე საინტერესო პროზაიკოსად ითვლება თანამედროვე მსოფლიოში. პირადად ჩემთვის რუშდის ცხოვრება გაიგივებულია თავისუფალი აზრის გამოთქმის სირთულეებთან, რასაც დღემდე ვერ შეჰგუებია კაცობრიობის უმეტესი ნაწილი. ის, რაც შეემთხვა რუშდის, შესაძლებელია დაემართოს ათასობით ადამიანს არა მხოლოდ ისლამურ ქვეყნებში, არამედ ჩვენშიც, თუმცა მათი სახელები უცნობი რჩება მასებისათვის. სხვა ვითარებაა, როდესაც საქმე ეხება ცნობილ მწერალს, რომლის სახელიც მეტ-ნაკლებად გასცილებია საკუთარ სამშობლოს.

საკმაოდ პატარა ვიყავი, როდესაც რუშდის სახელს პირველად წავაწყდი ისლამთან დაკავშირებულ ერთ-ერთ სტატიამში. ისლამური ფუნდამენტალიზმი, ისევე, როგორც ზოგადად რელიგიური პრობლემების შესახებ წერა, იმხანად ჩვენში სიახლე იყო. სწორედ მაშინ გავიგე, რომ არსებობდა ასეთი მწერალი, რომელმაც დაიმსახურა ბევრი მუსლიმის გულისწყრომა წიგნისათვის — „სატანური სურები“, ამას მოჰყვა ირანის სულიერი ლიდერის — აიათოლა ხომეინის მიერ გამოცემული ფეტვას ბრძანება. დიახ, 1989 წლიდან დღემდე სალმან რუშდის სიკვდილის ღირსად ცნობს არაერთი მუსლიმი, ვინაიდან მას ადანაშაულებენ ისლამისა და მისი ფუძემდებლის — მუჰამედის შეურაცხყოფაში. ბუნებრივია, ირანში მის წიგნებს აღარ წყალობენ, თუმცა რამდენადაც ჩემთვის ცნობილია, მის წინააღმდეგ გალაშქრების დაწყებამდე რუშდის ნაწარმოებების სპარსულენოვანი თარგმანები ხელმისაწვდომი იყო ირანელი მკითხველისთვისაც. რუშდის მისამართი ინგლისში გასაიდუმლოებულია. ამ ეტაპზე იგი შეერთებულ შტატებში ცხოვრობს. ზოგს ეს შეიძლება გაუკვირდეს — მსოფლიო დონის მწერალს რატომ ემუქრება საფრთხე დემოკრატიის კერაზე?! თუ დავფიქრდებით, მივხვდებით, რომ განსაცდელისგან ადამიანი დღეს დაზღვეული არც ერთ სახელმწიფოში არ არის. ისლამის საწინააღმდეგო, უფრო სწორად, შეურაცხმყოფელი ფრაზების გაელვებას არც სხვა მწერლებს პატიობენ და მეტიც: ეს შეიძლება

ხდებოდა დასავლეთ ევროპაში და არა ირანსა ან პაკისტანში. გამახსენდა უელბეკი — მართლაც უნმანური, მაგრამ საინტერესო ფრანგი, რომლის რომანებშიც აღმოჩენილმა ისლამის დამცინავმა სიტყვებმა ეს მწერალი იძულებული გახადა, საფრანგეთი დაეტოვებინა. ამან რამდენიმე წლის წინ დანიურ პრესაში ატეხილი ხმაური გამახსენა — მუჰამედის კარიკატურები და ამით განაწყენებული ათიათასობით მუსლიმის გამოსვლა დამასკოდან თეირანამდე, ქვეყნებს შორის დიპლომატიური ურთიერთობების დაძაბვა. ამის ფონზე ბუნებრივია კითხვა: სად გადის ზღვარი თავისუფალ სიტყვასა და ღირებულებათა აუცილებელ ნორმებს შორის? ამაზე მსჯელობა შორს წაგვიყვანს. უბრალოდ, უნდა ვთქვათ, რომ სალმან რუშდი სახეა მწერლისა, რომელმაც საკუთარი ნაწერების გამო შესაძლებელია გადაიმტეროს მილიონობით ადამიანი. ამის მიუხედავად, იგი დიდად არ შიშობს. მწერალი, რომელმაც იცის, რომ მის სისხლიან თავს სიამოვნებით დადებდა ვინმე ლანგარზე, უშიშრად აგრძელებს აზრებთან ჭიდილს და ნაფიქრალის ფურცელზე დაღვრას. ასე რომ, არა მხოლოდ შუა საუკუნეებში ან ძველ აღმოსავლეთში სჯიდნენ სიკვდილით (სხვადასხვა მავნე მეთოდით) განსხვავებული აზრისთვის, არამედ პროგრესული, კულტურული, ცივილური, როგორიც არ უნდა ვუნოდოთ, თანამედროვე სამყარო ანალოგიური პრობლემის წინაშე დღესაც დგება.

რუშდის რომანი — „შუალამის შვილები“ გასული საუკუნის ერთ-ერთ ყველაზე გავლენიან რომანადაა მიჩნეული. დიახ, სწორედ ის და არა სკანდალური „სატანური სურები“, რომელიც ინგლისურენოვანმა ინდოელმა 1988 წელს გამოაქვეყნა. „შუალამის შვილები“ 1981 წელს დაიბეჭდა და მისთვის რუშდიმ ბუკერის პრემია მიიღო. იგი ბუკერის ბოლო 40-წლიან ისტორიაში საუკეთესო რომანად აღიარეს. აქვე ვიტყვით, რომ რამდენიმე წლის წინ რუშდიმ ლამის ნობელის პრემიასაც გამოჰყრა ხელი, თუმცა ჯერჯერობით შვედეთის აკადემიამ ამ ჯილდოს მინიჭებისგან თავი შეიკავა.

ჩემი ბიბლიოთეკის საპატიო ადგილი განიკუთვნა რუშდის რომანმა — „ფლორენციელი ჯადოქარი“, რომელიც პირველად 2008 წელს გამოვიდა. მან ჩემზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა. ვერ ვიტყვი, რომ იგი მაშინვე ჩემს საყვარელ წიგნად იქცა, თუმცა უმაღლესი მომხიბლა შინაარსმაც, სტილმაც და, რაც მთავარია, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ურთიერთმიმართების მარადიულობად ქცეული პრობლემის განხილვამ. ჯერ კიდევ 1907

ნლის ნობელის პრემიის ლაურეატი -- რ. კიპლინგი, რომელიც ინდოეთს ინგლისზე უკეთ იცნობდა, თამამად აცხადებდა, რომ „აღმოსავლეთი აღმოსავლეთია და დასავლეთი -- დასავლეთი“. აფორიზმად ქცეულ ამ გამოთქმას არაერთი დიდი ფილოსოფოსი, მწერალი თუ ხელოვანი დასტრიალებდა თავს. ყველასათვის ცნობილი ო. ფამუქი თავის რომანებში ამ თემას მუდმივად ეხება, ხოლო ს. რუმდიმ არანაკლები სიღრმით დაამუშავა.

„ფლორენციელი ჯადოქრის“ წაკითხვის შემდეგ მალევე მომქალა შინაგანი მელანქოლია და ამიტომ იგი ხუმრობით მაგიურ ტექსტად გამოვაცხადე. მართლაც, შთამბეჭდავია მისი ყოველი მონაკვეთი. განსაკუთრებით მინდა აღვნიშნო შემდეგი: რომანის კითხვისას გვიჩნდება აზრი -- რომ არ ვიცოდეთ მისი ავტორის ვინაობა, გაგვიჭირდებოდა დაგვესკვნა, ევროპელი წერს თუ აზიელი, ქრისტიანი, მაჰმადიანი თუ ინდუისტი. ეს რომანი ვერ დაინერებოდა იმ ადამიანის მიერ, რომელსაც ზედმინევნით არ ეცოდინებოდა ინდოირანული, ისლამური და დასავლური ცივილიზაციები, შუა საუკუნეების ფილოსოფიური და მეცნიერული ტექსტები, მოგზაურთა ჩანაწერები, თეოლოგიური ტრაქტატები. კაცობრიობის სულიერი კულტურის თანაბარი ათვისებისა და გაანალიზების შედეგად შეიძლება შეიქმნას მსგავსი რომანი, რომლის მკითხველი აგრეთვე განსწავლული უნდა იყოს ისტორიაში, რელიგიებში, ფილოსოფიაში, მითოლოგიაში, რომ არ დაიტანჯოს ამა თუ იმ მოაზროვნის სახელის ხსენებისას მისი ვინაობის გარკვევით. მსგავსი ინფორმაციული წიგნების კითხვისას საჭიროა მკითხველისგან ინტელექტის ის დონე, რომელიც ნაწარმოების ყველა პასაჟს გასაგებს გახდის. იმაზე ბედნიერი მკითხველი არ არსებობს, კითხვის პროცესში წიგნის ბოლოში მოცემული კომენტარების გაცნობა რომ არ სჭირდება.

ცოტა გადავაჭარბებ და „ფლორენციელი ჯადოქრის“ მკითხველი რომანის ერთ გმირს უნდა ჰგავდეს, კერძოდ -- აბულ ფაზლს, რომელმაც „ყველაფერი იცოდა იუდეველებისა და ციური სხეულების მოძრაობის, ასევე შვიდი მომაკედიანებელი ცოდვის, ცხრა ფილოსოფიური სისტემის, თექვსმეტის მცნების, ცოდნის თვრამეტი განშტოებისა და ორმოცდაორი ბინძური ქმედების შესახებ“. ვისაც ჯერ კიდევ არ ნაუკითხავს ეს ნაწარმოები, ალბათ, მიხვდება, რომ მისი პერსონაჟები მისტიკური ინფორმაციის მფლობელები არიან, ანდა ესწრაფვიან გნოზისის დაუფლებას. ამ სტილის რომანებში ყოველთვის გამოჩნდებიან ხოლმე ადამიანები, ან თუნდაც ერთი ადამიანი მაინც, მაგალითად, მარკესის

მელკიადესის მსგავსად, რომელსაც შეგიძლია უწოდო: ბრძენიც, წინასწარმეტყველიც, მაძიებელიც, ალქიმიკოსიც, სასწაულმოქმედიც, მაგიც — ერთი სიტყვით, ისეთი რამ, რაც მის „განსაკუთრებულობაზე“ მიუთითებს.

მეფე აკბარის სიტყვები — „რა იქნებოდა, შესაძლებელი რომ იყოს სხვა ადამიანის ოცნებებში შეღწევა, მათი შეცვლა და მერე გაბედული ნაბიჯის გადადგმა: მისი მოწვევა შენს ოცნებებში“ ისეთივე წარმტაცია, როგორიც რომანში მიმოზნეული სუფიური და აღმოსავლური ტრადიციით ნაკარნახევი სიმბოლოები თუ იგავური სენტენციები. ამის საილუსტრაციოდ ჩემ მიერ ფანქრით გახაზული ადგილი მაგონდება, როდესაც ნადირობისას აკბარს გზა აებნა და წაანყდა პატარა ბირბალს — ლარიბი ბრაჰმანის შვიდიოდე წლის შვილს. მას მეფემ ჰკითხა: „ჰეი, პატარა ბიჭო, რომელი გზა მიდის აგრამი?“ ბირბალმა უპასუხა: „არც ერთი გზა არ მიდის, ჩემო ბატონო“. „ეს შეუძლებელია“, — წამოიძახა გაბრაზებულმა აკბარმა. ბიჭს გაელიმა და თქვა: „გზა ხომ არ მოძრაობს, ამდენად, არსად მიდის, თუმცა აგრისკენ მიმავალი ხალხი, ჩვეულებრივ, ამ გზას ადგება ხოლმე“. ამ ხუმრობამ ბიჭი სასახლის კარზე მიიყვანა, სადაც მას ახალი სახელი და ცხოვრება ელოდა.

სპარსული პოეზიის ტრფიალმა განსაკუთრებით შემაყვარა ქალაქი ჰერათი, როგორც ირანული მწიგნობრობის უდიდესი კერა. „ფლორენციელ ჯადოქარში“ რუშდი ამ ქალაქის დახასიათებისას უძველეს გამოთქმას იშველიებს: „ხალხი ამბობდა, თუ მთელი მსოფლიო ოკეანეა და ამ ოკეანეში ერთი მარგალიტია, ეს მარგალიტი ჰერათიაო“ (ქართულ თარგმანში გამოყენებულია ფორმა ჰერატი, რაც ტოპონიმის არასწორ თარგმანად მიმაჩნია, ისევე როგორც უზბეკი პოეტის — ალიშერ ნავოის — ნავაის ფორმით ხსენება). იქვე ჰერათზე ნათქვამია, რომ ის არის ლეგენდარული ქალაქი, სადაც „შეიძლება ჯადოსნური მფრინავი ხალიჩები შეიძინო“. რუშდი ისევე ხატოვნად გვიზიდავს ამ აღმოსავლური ქალაქისკენ, როგორც ათას ერთი ღამის ზღაპრები ბალდადისკენ ან კაიროსკენ.

აღმოსავლურ გადმოცემებს უნდა ეფუძნებოდეს მეფე აკბარის მიერ მოყვანილი მცენარეების სიმბოლიკაც: „ალუბლის ყვავილი ერთგულებას ნიშნავს, ნარცისი — შერწყმის სიხარულს, ლოტოსი — სიმშინდესა და სამართლიანობას, ტირიფი — ქალის სიმბოლოა, იორდასალამი კი — კაცისა. ბრონეულის კოკორს ნაყოფიერება მოაქვს, ზეთისხილს — პატივი, ფიჭვის გირჩებს —

ხანგრძლივი სიცოცხლე და სიმდიდრე. მცოცავ მცენარეებს ყოველთვის უნდა ერიდო, რადგან ისინი სიკვდილს გვაგონებენ".

აი, ასეთი მდიდარი და მშვენიერი ამბები შეიძლება გავიგოთ რომანის ფურცლებიდან.

„ფლორენციელი ჯადოქარი“ რუშდის რელიგიურ შეხედულებებსაც გადმოსცემს. შესაძლოა, ეს მხოლოდ პერსონაჟების მსოფლმხედველობის ელემენტები იყოს, მაგრამ ამკარაა, რომ მწერალი საკუთარ იდეებს აცხადებინებს ზოგჯერ გამირებსაც. ამ მხრივ ისევ და ისევ მეფე აკბარის პიროვნება გვახსენდება, რომელიც თავის იდეებს ზოგჯერ ვერც ბრძენ აბუ ფაზლს და ვერც ბირბალს ვერ უმხელდა. რომანის თანახმად, იმპერატორს „სურდა გაერკვია, რატომ უნდა ყოფილიყო ადამიანი ამა თუ იმ რელიგიის მიმდევარი არა რწმენის ჭეშმარიტების მიხედვით, არამედ იმიტომ, რომ მისი წინაპრები ამ რელიგიის მიმდევრები იყვნენ. იქნებ, რელიგია, უბრალოდ, ოჯახური ტრადიციაა? შესაძლოა, ჭეშმარიტი რელიგია არც არსებობდა და იყო მხოლოდ მემკვიდრეობითობა, თაობიდან თაობას კი არა მხოლოდ ღირსებები, არამედ შეცდომებიც შეიძლება გადაეცეს. იქნებ, რელიგია მხოლოდ ჩვენი წინაპრების შეცდომაა?“

ვინმე იფიქრებს, რომ შეუძლებელია აკბარს ასეთი აზრები ჰქონოდა, მაგრამ ნუ გვავიწყდება, იმ დროს ადამიანები გაცილებით მეტს ფიქრობდნენ რელიგიურ საკითხებზე, ვიდრე — დღეს. თუმცა ეპოქას არც აქვს არსებითი მნიშვნელობა. იმპერატორის აზრები უკიდურესად თანამედროვეცაა და ბევრი ჩვენ გვერდით მყოფი ადამიანი გვახსენდება. თავს მოხვეული ცრუ რელიგიური იდეალების ფონზე აკბარის ძიება უფრო მეტად იწვევს სიმპათიას ბევრი მკითხველის თვალში. აკბარი ფიქრობს, რომ შესაძლებელია ღმერთი გაიდებალეული ადამიანის ცნებაა. მას ტანჯავს სურვილი, გამოთქვას საკუთარი ეჭვი, რომ — „ადამიანებმა შექმნეს ღმერთი და არა პირიქით. მას სურდა ეთქვა, რომ სწორედ ადამიანია ყველაფრის თავი და თავი და არა ღმერთი... ის არის ანგელოზიც და ეშმაკიც, სასწაულიც და ცოდვაც, ადამიანი და მხოლოდ ადამიანი, ამის გამო ამიერიდან მხოლოდ ისეთი ტაძრები უნდა აიგოს, რომლებშიც ადამიანთა მოდგმას სცემენ თაყვანს. ადამიანის თაყვანისცემის რელიგია — აი, ასეთი რელიგიის დაფუძნება იყო მისი ყველაზე სანუკვარი და კადნიერი ოცნება“. აკბარი, რომელიც ფოიერბახის შორეულ წინამორბედად გვევლინება ინდოეთიდან, ფიქრობს, მაგრამ პასუხებს ხშირად ვერ პოულობს, რაც ყველაზე საინტერესოა, ის ამ აზრებს ხმამაღ-

ლა ვერ ამბობს. ის არის ადამიანი, რომელსაც ვერავინ უსაყვედურებდა, მით უმეტეს, ამის გამო სასჯელით ვერავინ დაემუქრებოდა. იგი გახლდათ თავისი ეპოქის რუმდი, ოღონდ საკუთარ სულში გამოკეტილი.

„ფლორენციელ ჯადოქარში“ სხვა მარგალიტებიც გვხვდება. დღესაც მსჯელობენ ხოლმე იმის თაობაზე — არსებობს თუ არა სიყვარული ორ ადამიანს შორის. ვფიქრობ, რომ არსებობს, ოღონდ მთელი არსებით იგი ერთშია, მეორეში კი — არა. პლატონიდან მომდინარე ამ დაკვირვებას ყოველდღიურობაში ცალმხრივ სიყვარულსაც ვუნოდებთ ხოლმე. ამას საუკეთესოდ გამოხატავს რომანის ერთ-ერთი გმირი — არგალია, რომელიც მეგობარს საკუთარ სიყვარულზე შემდეგს ეუბნება: „მე ის სხვანაირად, უანგაროდ მიყვარს — როცა შენთვის ძვირფასი არსების კეთილდღეობას საკუთარზე მაღლა აყენებ. ვფიქრობ, მისთვის ასეთი გრძნობა უცნობია. მე მზად ვარ, სიცოცხლე გავწირო მისი გულისათვის, ის კი ამას არასოდეს გააკეთებს“. უიღბლოდ შეყვარებულებს ამ ადგილის ნაკითხვისას უდავოდ მოერევათ სევდა, იმგვარი სევდა, რომლის გემოც მხოლოდ მათ იციან.

„ფლორენციელი ჯადოქარი“, ჩემი აზრით, ადამიანის ქვეცნობიერში დამარხულ-დაკარგული სამოთხის ძიებასაც ეხმაურება. ამის მაგალითად უკანასკნელ ფურცლებზე დახატული უტოპიური ქალაქის სურათიც გამოდგება, საიდანაც ჩამოტანილი ცნობების მიხედვით, იქ მფრინავი მაიმუნები და მდინარისხელა გველები ბინადრობდნენ, ხოლო დრო თითქმის არ იძვროდა და სტატიკურობას უნარჩუნებდა სამყაროს. ეს ზოგადრელიგიური სწრაფვა განახლებული, ბოროტებისგან დაცლილი სამყაროსადმი რომანში აშკარად მეტაფორულ პლასტზეა განფენილი.

ერთი სიტყვით, „ფლორენციელი ჯადოქარი“ საუკეთესო საშუალებაა, ერთდროულად იხეტიאלოთ აგრასა და ფლორენციაში, აღმოსავლეთსა და დასავლეთში, კვალში მიჰყევით მონღოლთა უმშვენიერეს პრინცესას — ყარა ყიოზსა და მის მსახურთ და რეალური და ირეალური სამყაროების გაცნობით დატკბეთ.

ეს ჩანაწერი მინდა დავამთავრო „ფლორენციელი ჯადოქრის“ ერთი გმირის სიტყვებით, რომელმაც ყველაზე მეტად მომხიბლა და როგორც „გემრიელი ლუკმა“, მართლაც ბოლოსთვის შემოვიწახე. ჩემი აზრით, იგი ჭეშმარიტად დოსტოევსკისეული „იატაკევეშეთის“ შეხსენებაა ყოველი ჩვენგანისათვის, რაც კიდევ ერთხელ გვაგონებს, რომ ადამიანი დაფარულ საიდუმლოთა ოკეანეა:

„არსებობს ისეთი რამეები, რაზეც შენს სახელგანთქმულ

ფილოსოფოსებსაც კი არა აქვთ წარმოდგენა. ადამიანის სულს, თუნდაც დიადსა და ამაღლებულს, აქვს ისეთი წამები, როცა მდაბიოსავით იტანჯება. ყველა ამ მშვენიერ ნივთს შეუძლია, შეამსუბუქოს ეს ტანჯვა, მაგრამ მხოლოდ დროებით. სული მაინც იტანჯება, მაინც რალაციკენ ილტვის მოშიებული და მონყურებული. თითქოს მეფე იყოს, რომელსაც გამუდმებით შემოჭრით ემუქრებიან მტრები, ისეთები, როგორებიცაა, მაგალითად, შიში და შფოთვა, მარტოობა და გაურკვევლობა, უცნაური, დაუჯერებელი სიამაყე და ველური, დათრგუნული სირცხვილი. სული მოცულია საიდუმლოებებით, საიდუმლოებები ღრღნიან მას გამუდმებით, საიდუმლოებები აოხრებენ მის სამეფოს და საბოლოოდ აცამტკეერებენ მას“.

ვინც საკუთარ ვნებათაღელვას დაუგდებს ყურს, ვინც თავისი სულის იმ ხმებს გააცნობიერებს, რომელთაც „არ გაუმხელს ქვეყნად არვის, ნიავსაც კი არ აკარებს“, უფრო მეტად მიხვდება, რაზე გვიამბობს „ფლორენციელი ჯადოქარი“, ვიდრე ეს წიგნის ზედაპირული შინაარსით შეიძლება ამოიკითხოს. მართლაცდა, რუმდის აზრით, ეს ხომ ის წიგნია, რომელსაც მკითხველი დროდადრო უნდა დაუბრუნდეს.

ორჰან ფამუქის „შავი წიგნი“

ორჰან ფამუქის რომანებიდან „შავი წიგნი“ ყველაზე მეტად მომწონს, მეტიც: ძალიან მიყვარს, რასაც ვერ ვიტყვი დანარჩენ ნაწარმოებებზე. „შავი წიგნი“ 1995 წელს გამოვიდა და განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე. ეს რომანი ს. რუმდის „ფლორენციელ ჯადოქარს“ ერთი რამით წააგავს: მკითხველი აქაც წააწყდება აღმოსავლური სამყაროს რელიგიურ-ფილოსოფიური და მისტიკური ცოდნის ოაზისს. აქედან გამომდინარე, ფამუქის ეს რომანი მწერლის დანარჩენი წიგნებისგან საგანგებოდ მომზადებულ მკითხველს მოითხოვს, რომელმაც იცის სუფიზმიც, მევლავიანთა ამბებიც, ჰურუფიზმიც, ნესიმიც და ათარიც. ყველაზე მეტად წიგნის გემოს ის მკითხველი გაიგებს, სტამბულის ქუჩებში რომანის გმირებივით რომ უხეტიალია და ღრმად განუცდია ქარაქოის თუ გალათას უბნების ემხი და სურ-

ნელი. სტამბული ჩემი ერთ-ერთი საყვარელი ქალაქია, ყოველ წელს ვსტუმრობ რამდენიმე დღით. „შავი წიგნის“ კითხვისას უაღრესად ახლობელი იყო ჩემთვის ქალაქის ქუჩების, ხიდების, მოედნების აღწერა. მაგალითად, მეათე თავიდან ეს ადგილი:

„უნქაფანის ხიდზე რომ გადადიოდა, წამით ოქროს რქას გადახედა — ხიდის ქვეშ ბუქსირი მიცურავდა, რომლის გრძელ და წვრილ მილს მეზღვაურები ბანრით ქვემოთ ექაჩებოდნენ. შიშ-ჰანეს აღმართზე მთვრალს გამოელაპარაკა. ისთიქლალის პროსპექტზე მხოლოდ ერთი გაჩახჩახებული ვიტრინით დაინტერესდა — ვერცხლეულის მაღაზიასთან კარგა ხანს იდგა“.

უნქაფანი, შიშჰანე, ისთიქლალი... თითქოს მე გავიარე ყველა მათგანი და ჩემეული განცდები რომანის ფურცლებზე აღწერილ ამბებს შეერწყა... მართლაც, ბიზანტიელებისა და ოსმალების ყოფილი სატახტო ქალაქი ამ რომანში გაცილებით მისტიკურადაა აღწერილი, ვიდრე „უმანკოების მუზეუმში“ ან თუნდაც ისეთ მემუარულ წიგნში, როგორიცაა — „სტამბული: მოგონებათა ქალაქი“.

„შავი წიგნის“ გმირი გალიფი მთელი რომანის განმავლობაში ცდილობს წააწყდეს ორი ადამიანის კვალს: პირველი მისი ცოლია, რომელსაც ოდესღაც სხვა ქმარი ჰყავდა. გალიფსა და რუიას (მისი ცოლის სახელია, რაც თურქულად სიზმარს ნიშნავს) შვილი არ ჰყავთ. მეორე ადამიანი, გალიფი რომ დაეძებს, მისივე ნათესავი, ცნობილი და გავლენიანი ჟურნალისტი — ჯელალია, რომელსაც, მის გარდა, ინგლისელი ჟურნალისტებიც ეძებენ, რათა მისგან ინტერვიუ აიღონ. გალიფი დაეხეტება ყველა იმ ადგილას, სადაც შეიძლება რომელიმე მათგანი იმალებოდეს, ან, უბრალოდ, ვინმემ რამე იცოდეს მათი ადგილსამყოფელის შესახებ. ამ ძებნისას დავდივართ სწორედ სტამბულის ქუჩებში, შუკებსა და სხვადასხვა ადგილას. დავყვებით რომანის მთავარ გმირს და ვეცნობით უძველესი ქალაქის აზიურ თუ ევროპულ უბნებს, მათ ხიბლს, მაცხოვრებელთა ცოდვა-მადლს.

რომანის გარკვეულ თავებში მოყვანილია საკუთრივ ჯელალის სტატიები, რომლებიც მრავალფეროვან პრობლემებს ეხება. ეს შეიძლება იყოს ბოსფორის სრუტის ეკოლოგიური კატასტროფის განხილვა ან სტამბულელი ალადინის დუქნისა თუ მივიწყებული მანეკენების ოსტატის შესახებ დანერგილი სენტიმენტალური ისტორიები. სწორედ ჯელალის სტატიები ქმნის რომანის ესთეტიკურ ლერძს. მათი გაცნობით გადავდივართ ამბიდან ამბავზე,

დავხეტილობთ დროში: ხან კონსტანტინეპოლის ალყას ვუყურებთ, ხანაც სულთანთა სასახლეში მიმდინარე ამბებს. საინტერესო ის ფაქტია, რომ „შავი წიგნი“ უტრიალებს ფამუქისა და წინა თავში განხილული რუმდისტვისაც საინტერესო თემას: აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ურთიერთმიმართებას. თემა, რომელიც, ჩემი აზრით, დღითი დღე საინტერესო ხდება ჩვენთვისაც.

აღმოსავლეთისა და დასავლეთის თემას ეხება რომანის მეორე ნაწილის მეშვიდე თავი: „ასოების საიდუმლო და საიდუმლოს დაკარგვა“. ვისაც სუფიზმის მისტიკურ ლაბირინთებში ბოროალი იზიდავს, აღნიშნული ქვეთავი მართლაც რომ ტკბობას განაცდევინებს. ოთახში ჩაკეტილი გალიფი, რომელიც ჯვალალის ძველ ნაწერებსა და მისთვის მკითხველებისგან გაგზავნილ ფოტოსურათებში იქექებოდა, წააწყდა ჰურუფიზმის ფუძემდებლის — ფაზლალაჰის ცხოვრებას. მეთოთხმეტე საუკუნეში მოღვაწე ამ მისტიკოსის შესახებ ინფორმაციას გალიფი ძველი ლითო-გრაფიული გამოცემებით გაეცნო. ფაზლალაჰი იყო ადამიანი, რომელიც ბევრს მოგზაურობდა და საკუთარი სიკვდილი წინასწარ განჭვრიტა. მან სახელი თავდაპირველად სიზმრების ახსნით გაითქვა. მოგვიანებით აღმოაჩინა, რომ ყველაზე უხმო საგნებიც ერთმანეთზე შეხებით ხმას გამოსცემდნენ. ხმის ყველაზე განვითარებული ფორმა სიტყვა იყო, რომელიც ასოებისგან შედგებოდა. ამ აღმოჩენამ იგი არაბული ანბანის მისტიკურ გასაღებთან მიიყვანა და ასოების წარმოშობა ადამიანის სახეზე არსებული ხაზების მიხედვით ახსნა. გალიფი კითხულობდა ფაზლალაჰის ცხოვრებას და ხვდებოდა, რომ თავადაც საიდუმლოს წინაშე იდგა, რომლის მიღმაც რუიას ლანდავდა.

ფაზლალაჰს უღმერთობა დასწამეს და სიკვდილით დასაჯეს. გალიფმა გაიგო, რომ მისი ერთ-ერთი მიმდევარი იყო თურქი პოეტი, სუფიზმის უდიდესი წარმომადგენელი — ნესიმი, რომელმაც მრავალი მოწაფე გაიჩინა. პოეტმა თურმე საკუთარი თავი მარგალიტების მძებნელ მყვინთავს შეადარა, თავგანწირული მყვინთავი — შეყვარებულს (ღმერთისკენ რომ ისწრაფვის), ღმერთი კი — სატრფოს და, ამრიგად, წრე შექმნა. ნესიმი ალექსოში შეიპყრეს, ბოლოს ცოცხლად გაატყავეს, შვიდ ნაწილად დაანანევრეს და ეს ნაწილები იმ შვიდ ქალაქში დამარხეს, სადაც მიმდევრები ჰყავდა და მისი ლექსები ზეპირად იცოდნენ.

გალიფი ეცნობა ჰურუფიების მისტიკურ ამბებს და მასთან ერთად ჩვენც ვიძირებით ამ წარმტაც ისტორიებში. ჩვენ თვალწინ ცოცხლდება ამბები, რომელთაც ისეთივე ძველი წიგნებიდან

იგებს გმირი, როგორი სიძველეს მათ ფურცლებზეა გადმოცემული. ჰურუფიებით თვით მეჰმედ ფატიჰი — კონსტანტინეპოლის დამპყრობი ყოფილა დაინტერესებული, თუმცა მის გარემოცვას ეს ადამიანები ცოცხლად დაუმარხავს.

რაც უფრო ღრმად იძირება გალიფი ჰურუფიების მისტიკურ ისტორიაში, ხვდება, რომ მათ მოძრაობას ოდესღაც სტამბულიც მოეცვა. სტამბულის ქუჩებში ყოველი გასეირნება ისეთივე მხიარული და თავბრუდამხვევი იყო, როგორიც — მოგზაურობა უსასრულობაში. ამ საოცარი მაძიებლობის დროს გალიფის ყურადღება დაობებულმა პოეტურმა კრებულმა მიიპყრო, რომლის ბოლო გვერდზე მინაწერი ამცნობდა, რომ ამ საკითხზე უფრო დანვრილებით ინფორმაციას სხვა ბროშურაში ამოიკითხავდა. გალიფმა გაიგო, რომ ეს წიგნი — „ჰურუფიების საიდუმლო და საიდუმლოს დაკარგვა“ — არზრუმში იყო გამოცემული. მისი ავტორიც ფ. მ. უჩუნჯუ გახლდათ. გალიფი ჯელალის საწერ მაგიდას მიუჯდა და უდიდესი ინტერესით დაიწყო ხსენებული წიგნის კითხვა.

სწორედ ფ. მ. უჩუნჯუს ნააზრევით გვამცნობს თავად ფამუქი აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ჭიდილს, ურთიერთგადაკვეთის პარამეტრებს. პირველ თავში გალიფი ჯერ ფაზალაჰის ცხოვრებასა და მისი პიროვნების შეფასებას გაეცნო, ხოლო შემდეგ — ფ. მ. უჩუნჯუს შეხედულებებს აღმოსავლურ და დასავლურ სამყაროებზე. ამ უკანასკნელის აზრით — „მსოფლიო ორ ნაწილად იყოფოდა — აღმოსავლეთად და დასავლეთად. ეს ორი ნაწილი ბოროტებისა და სიკეთის, შავისა და თეთრის, ეშმაკისა და ანგელოზის მსგავსად, ერთმანეთის საპირისპიროს, საწინააღმდეგოს წარმოადგენდა, ერთმანეთს უარყოფდა და გამორიცხავდა. წარმოუდგენელი იყო ამ ორი სამყაროს ერთმანეთთან შეთანხმება და მშვიდობიანი თანაარსებობა, როგორც ეს ოცნებების ამყობთ, ფანტაზიორებს წარმოედგინათ. ერთი ყოველთვის მეორეზე მაღლა იდგებოდა, იბატონებდა, მეორე კი მონობისთვის იქნებოდა განწირული“. ამ თვალსაზრისით განიხილავდა ფ. მ. უჩუნჯუ ჯვაროსანთა ომებს, ბიზანტიის დაცემას, ანდალუზიაში ისლამის გამარჯვებას, ვენეციასთან ოსმალების დამარცხებასა და სხვა ფაქტებს. ყოველ ისტორიულ მომენტში იმარჯვებდა ის, ვინც ხედავდა, რომ სამყარო საიდუმლოებით აღსავსე ადგილი იყო, ხოლო ვისაც იგი მარტივი ეგონა, შესაბამისად, მონობისთვის იყო განწირული.

საიდუმლო... მისტიკური ფლობა დაფარული ცოდნისა თან

სდევს რომანის ფურცლებს. საიდუმლოს ფენომენს უტრიალებს „შავი ნიგნი“. აქ ერთი მოხუცი პერსონაჟი გალიფს მიმართავს: „მე შენ გეკითხები, რამდენი ბრძენი გვყავს, რომელმაც იცის, რომ საიდუმლოს მაძიებელი სამყაროც თვითონაა და ამ სამყაროს საიდუმლოს მაძიებელიც. ადამიანი მხოლოდ მაშინ დაიმსახურებს სხვად გადაქცევას, სამოსის შეცვლის უფლებას, როცა ამ სრულყოფილებას მიაღწევს“.

ორი რამ განსაკუთრებით მენიშნა რომანიდან. უპირველეს ყოვლისა, გამიხარდა დადასტურება იმ ამბისა, რომელიც სხვა წყაროდან ვიცოდი — კერძოდ, ალაღინის ზღაპარი არასდროს არ შედიოდა 1001 ლამის ზღაპრებში და ის მხოლოდ მოგვიანებით ჩართეს შეჰრაზადას მიერ მოთხრობილ ციკლში. მეორე მხრივ კი, რომანში ნახსენებია არაბი ფილოსოფოსის — იბნ ტუფაილის — თხზულება „ჰაი იბნ იაკზანი“ — ერთგვარი აღმოსავლური „რობინზონ კრუზო“, რომლის შესახებ ჩემი სტუდენტობისას ფილოსოფიის ისტორიის ლექციებზე აკადემიკოს გ. თევზაძისგან შევიტყვე და მას შემდეგ ვეძებდი რაიმე დამატებით ინფორმაციას. ამ მხრივ, როგორც ვახსენე, ზოგად ორიენტალურ ცოდნაში „შავი ნიგნი“ მკითხველის თვალსაწიერს საკმაოდ აფართოებს. მაგრამ როგორ ჩართავდა თავად ავტორი ამ ყველაფერს რომანში, საკუთრივ მას რომ არ ჰქონოდა ზღვა ინფორმაცია ისლამურ მისტიციზმსა და ფილოსოფიაზე? ამასთან დაკავშირებით უცებ გამახსენდა 2007 წლის ნობელის პრემიის ლაურეატის — დორის ლესინგის — სანობელო ლექციის სიტყვები, რომელშიც მან თავის წინამორბედი ლაურეატი — ორჰან ფამუქი ახსენა: „მე ზოგიერთი თქვენი ბოლოდროინდელი პრემიის ლაურეატის სიტყვებს გადავხედე. თუნდაც განსაცვიფრებელი ფამუქი ავილოთ. მან თქვა, რომ მამამისს 1500 ნიგნი ჰქონდა. მისი ნიჭი ჰაერიდან არ მოსულა, ის დიდ ტრადიციას უკავშირდებოდა“.

ყველაზე მეტად რომანში რამაც მიმიზიდა, ისაა, რომ ჯე-ლალის ერთ-ერთი საკვლევი თემა გახლდათ მევლანა ჯელალ ედ დინ რუმისა და მისი მისტიკოსი მეგობრისა და სატრფოს — შამს თავრიზის ურთიერთობა (რომანის ქართულ თარგმანში მოცემულია „შემსი თებრიზის“ ფორმით). ჯელალი და, ვფიქრობ, მისი პირით თავად ფამუქი ერიდება ყოველგვარ ბუნდოვანებას და თამამად ასკვნის, რომ მევლანას დამოკიდებულება შემსი თებრიზისადმი, ისევე როგორც მისი სიკვდილის შემდეგ ორი სხვა იკონიელისადმი, სექსუალურ ხასიათს ატარებდა, რაც თანამედროვეთა გაღიზიანებას იწვევდა. ჯელალი ვარაუდობდა,

რომ განსწავლული მევლანა ვერ მოიხიბლებოდა შემსის ცოდნით, რასაც უმეტესად გვიკიჟინებენ მათი მკვლევრები, აქ საქმე უფრო სხვა საიდუმლოსთან უნდა გვექონოდა. გაცნობიდან 6 თვეს ისინი საკანში განმარტოვდნენ, საიდანაც არ გამოსულან. იქ რას აკეთებდნენ? რაზე ლაპარაკობდნენ? ამ შეკითხვებს მეველვის ორდენის წევრები მაქსიმალურად არიდებდნენ თავს, ჯელალი კი ცდილობდა ბუნდოვანი ადგილების გაფანტვას მკითხველისათვის. ამ წერილის დაწერიდან ძალიან მალე ჯელალს დაემუქრნენ, შეაქეს კიდეც. თუმცა მას ნაკლებ მიუქცევია ყურადღება აზრთა სხვადასხვაობისთვის და ახალი წერილი მოუმზადებია.

ამ ესეში ჯელალმა აღწერა, როგორ ემუქრებოდნენ მოკვლით შემს თებრიზს, რომელიც 1246 წლის 15 თებერვალს იკონიიდან გაუჩინარდა. თავისი მეორე „მეს“ დაკარგვით დამწუხრებულმა მევლანამ წერილიდან შეიტყო, რომ შემსი დამასკოში იმყოფებოდა, საიდანაც დააბრუნა და სასწრაფოდ დააქორწინა თავის ერთ-ერთ შვილობილზე. მხოლოდ ასე შეიძლებოდა შემსის ირგვლივ წარმოქმნილი ეჭვიანობის რკალის გარღვევა. მაგრამ სულ მალე, 1247 წლის დეკემბრის ბოლო ხუთშაბათს, შეთქმულთა ჯგუფმა, რომელშიც მევლანას ვაჟი, ალადინიც ერია, შემსის მახე დაუგო და სიცოცხლეს გამოასალმა. იმავე ბნელ და წვიმიან ღამეს მისი გვამი მევლანას სახლის გვერდით, ჭაში, ჩააგდეს.

ჯელალის თქმით, მევლანა „ჭას დაუბრუნდა, შემსის ცხედარი რომ ჩააგდეს... ვერაფრით იჯერებდა, რომ შემსი მოკლეს, გვამს კი ჭაში ჩაუძახეს. მეტიც, საშინლად გაუწყრა ყველას, ვინც მის ცხვირწინ მდებარე ჭის ჩვენება შესთავაზა და „შეყვარებულის“ სხვაგან საძებნელად მიზეზებს იგონებდა. შემსი პირველად ხომ არ გაუჩინარდა, ეგებ ამჯერადაც დამასკოში წავიდა?“

საბოლოოდ, ჯელალმა დაასკვნა, რომ შემსის სიკვდილი ყველაზე მოგებიანი მევლანასთვის აღმოჩნდა, რადგან იგი უბრალო მასწავლებლიდან უდიდეს მისტიკოს პოეტად იქცა. იქვე ჯელალი მევლანას „მესნევის“ შესახებაც გამოთქვამდა თავის აზრებს და, „ათას ერთი ღამის“ მსგავსად, ამ პოემას ამბების მოუწესრიგებელ კომპოზიციას ადარებდა.

მევლანას ისტორია ისეთივე საინტერესო და მისტიკურია, როგორიც მისი შემოქმედება. ბავშვობაში, მახსოვს, საჯარო ბიბლიოთეკაში გამოვინერე ფიშის ბიოგრაფიული წიგნი მევლანაზე, რომელიც არ მომეწონა. ამას მოჰყვა ე. ჯაველიძის, გ. ლობჯანიძისა და დ. კობიძის ცალკეული სტატიების კითხვა, ისევე როგორც ე. შაფაქის მშვენიერი რომანი — „სიყვარულის ორ-

მოცი წესი“, თუმცა ო. ფამუქის „შავი წიგნის“ ნიაღში ყოველი მონაკვეთი, რომელიც დიდ პოეტს ეხება, საოცრად მიმზიდველია — ფიქრების აღმძვრელი, სევდის მომტანი და თანაც აღმაფრთოვანებელი.

მივუყვებოდი „შავი წიგნის“ ბოლო თავებს, გმირები გადადიოდნენ მარადიულ სამყაროში. მათი ხსოვნა მეტად ხანგრძლივია, ვით წიგნები — ძველ ამბებს ესოდენ საინტერესოდ რომ მოგვითხრობენ.

„მე ვიყავი იმ წიგნის მოხერხებული და ნაღვლიანი გმირი, შენ რომ კითხულობდი; მე ვიყავი მგზავრი, რომელიც მარმარილოს ქვებს, უზარმაზარ ბოძებსა და ბნელ კლდეებს შორის მეგზურთან ერთად მიწისქვეშა ცხოვრებისათვის განწირულებისკენ გავრბოდი და ვარსკვლავებით დაფარულ მეშვიდე ცაზე კიბით ავდიოდი; მე ვიყავი, უფსკრულზე გადებული ხიდიდან სატრფოს რომ ეხმიანებოდი: მე შენა ვარ-მეთქი...“

ერთხელ „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე წავანყდი ა. კვანტანას ინტერვიუს, რომელიც მან ორჰან ფამუქისგან აიღო. სხვათა შორის, ერთ-ერთი კითხვა ეხებოდა ფამუქის მიერ ძველი წყაროებიდან აღებულ მასალას, რაც მწერალმა შემდეგნაირად განმარტა:

„ეს ტრადიცია „შავი წიგნით“ დაიწყო. თუმცა ბორხესი და კალვინო ბევრად ადრე მქონდა ნაკითხული. 1985 წელს მეუღლესთან ერთად შეერთებულ შტატებში ვიყავი. პირველად მაშინ აღმოვაჩინე ამერიკული კულტურის მნიშვნელობა და სიმდიდრე. როგორც ახლო აღმოსავლეთიდან წამოსულმა თურქმა, რომელიც მწერლად თავის დამკვიდრებას ცდილობდა, შიში ვიგრძენი. რეგრესი განვიცადე. „ფესვებს“ დავუბრუნდი. მივხვდი, რომ ჩემს თაობას თანამედროვე ეროვნული ლიტერატურა უნდა შეექმნა...“

არსებობს მრავალი ალევორია, რომლებიც მეორდება სხვადასხვა — ჩინეთის, ინდოეთისა თუ სპარსეთის — ზეპირი თხრობის ტრადიციაში. გადავწყვიტე გამომეყენებინა ეს ალევორიები და თანამედროვე თურქეთში გადმომეტანა. ეს ერთგვარი ექსპერიმენტია — ყველაფერი ერთადაა თავმოყრილი, როგორც დადაისტურ კოლაჟში. ეს ყველაფერი „შავ წიგნშია“. ეს წიგნი განაპირობა ამერიკული კულტურის ძლიერმა გავლენამ და ჩემმა სურვილმა, ვყოფილიყავი ექსპერიმენტული მწერალი“.

„შავი წიგნი“ მართლაც მისტიკური რომანია. მისი ნაკითვის შემდეგ ვხვდებით, რომ მშვენიერი სამყარო აღმოვაჩინეთ, იმ

გმირის მსგავსად, რომელმაც „აღმოაჩინა, რომ ცხოვრება „ჩვენს ქალაქში“ ისეთივე რეალური იყო, როგორიც წარმოსახვითი სამყარო. ეს კი იმას ადასტურებდა, რომ სამყარო წიგნია“.

ჰარუკი მურაკამის „კაფკა პლაჟზე“

ჰარუკი მურაკამის „კაფკა პლაჟზე“ მეგონა, რომ წასაკითხად საკმაოდ მძიმე წიგნი იქნებოდა. სინამდვილეში კი პირიქით აღმოჩნდა. ესაა საკმაოდ სქელტანიანი რომანი, რომელიც სწრაფად წავიკითხე და ამის მიზეზი, უპირველესად, მისი წყალივით ღინება გახლდათ.

მახსოვს, როდესაც ნობელის კომიტეტმა მოიანსა და ჰარუკი მურაკამს შორის არჩევანი პირველზე გააკეთა, ჩინელი მწერალი უეცრად გახდა ინტრესის ობიექტი მთელ მსოფლიოში. მურაკამს ეს პატივი კარგა ხნით ადრე ჰქონდა მოპოვებული ათასობით მკითხველის გულში. მისი ყოველი ახალი მოთხრობა თუ რომანი, რომლებიც ჟურნალების ფურცლებზე ხვდებოდა, მყისიერად იზიდავდა სხვადასხვაენოვან მკითხველს ყველა მხარეში. მოიანს ეს პატივი, ასე მგონია, არც ნობელის პრემიის მიღების შემდეგ არ ხვდა წილად. ჩემი დაკვირვებით, მის რომანებსა თუ მოთხრობებს ნამდვილად არ აქვთ ისეთი რეზონანსი, როგორიც მურაკამის ნაწარმოებებს.

ჩვენში იაპონელი მწერლებიდან ყველაზე მეტად აკუტაგავას, კავაბატას, ქენძაბურო ოეს და კობო აბეს იცნობენ. რა თქმა უნდა, თითოეული სერიოზული შემოქმედების ავტორია, მით უფრო, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ორი მათგანი ნობელიანტია. თანამედროვეებიდან ყველაზე მეტად მურაკამი ლიდერობს.

მიყვარს მურაკამი, რადგან მისი პროზა ჩემს ცნობიერებაში (და არა მხოლოდ ჩემსაში) მაგიური რეალიზმის აღმოსავლური ვარიანტია. მაგიური რეალიზმი ხომ ზღაპრული, დაუფერებელი ელემენტების რეალობასთან საკმაოდ ჩვეულებრივი შერწყმის ცდაა. მურაკამი ყველა რომანში ახერხებს იაპონური სინამდვილე იმგვარ ჭრილში მოაქციოს, რომ სხვადასხვა ეროვნების მკითხველმა ეს ამბავი თავის ნაციონალურ გარემოში გაიაზროს.

და მაინც, ყველაფრის მიუხედავად, რაოდენ იაპონურად

ელერს მურაკამის პროზა: ასპარეზზე შემოდიან ლეგენდები, რომლებშიც ცოცხლდება სამურაებისა და ბუდისტი ბერების ცხოვრება, მიუყვებით ტოკიოს ლაბირინთებს, სიკოკუს ველესა და ყვითელი ზღვის სანაპიროებს. თანამედროვეობა ეთამაშება წარსულის ლანდებს, ხოლო ყოველდღიური ერთფეროვნება — მისტიკურ სივრცეებს.

„კაფკა პლაჟზე“ ერთი შეხედვით უჩვეულო, ამავდროულად, საკმაოდ ჩვეულებრივ ამბავს მოგვითხრობს. თხუთმეტი წლის ბიჭი — კაფკა თამურა გადანყვეტს, სახლიდან გაიქცეს. წავიდეს ჩუმად იქ, სადაც ვერ მიაგნებს ვერც მამა და ვერც ვერავინ აიღებს ეჭვს, რომ იგი შინიდან გამოპარულია, ამიტომ საოცარი სიფრთხილით ერიდება პოლიციელებს, საეჭვო ადამიანებს, მოხერხებულად ცდილობს, არ აიღონ ეჭვი ავტობუსის მგზავრებმა თუ კუნძულ სიკოკუზე ერთ-ერთი პატარა ქალაქის სასტუმროს თანამშრომლებმა. კაფკას მამის სახლიდან მხოლოდ აუცილებელი ნივთები და ტანსაცმელი მოაქვს ზურგჩანთით. სიკოკუზე გადაკარგული ბიჭი ხეტიალისას წააწყდება ბიბლიოთეკას, რომელიც არაა სახელმწიფო დანესებულება. იგი კერძო ადამიანის მიერ არის დაარსებული და არაერთ საინტერესო გამოცემას ფლობს. ბიბლიოთეკას აქვს საკუთარი პრინციპები — აქ ნებისმიერი წიგნი შეგიძლია შენვე აიღო თაროდან და წაიკითხო. სასურველ ლიტერატურას შესაძლებელია გაცეცნო სპეციალურ კატალოგებში. ამ ყველაფერს, ისევე როგორც ბიბლიოთეკის დაარსებასა და ტრადიციებს, კაფკა იმავე დღეს იგებს თანამშრომლებისგან, რომელთაგან ერთი — ოსიმა — კაფკაზე რამდენიმე წლით უფროსი ბიჭი, მოგვიანებით მისი მეგობარი ხდება.

ძალიან მომწონს ის ადგილი, როდესაც კაფკა ბიბლიოთეკის სამყაროში შეაბიჯებს. რატომღაც გამახსენდა ჩემი ბავშვობა — მშობლიური ქალაქის ცენტრალურ სამკითხველოში ჩემი მორიდებული ნაბიჯები, ხის უძველეს პატარ უჯრებში ბარათების ძებნა, მშვიდად მსხდომი მკითხველებისკენ ცნობისმოყვარე თვალების გაპარება... ვერასდროს გადმოვცემ, რა იყო ეს ყველაფერი ჩემთვის — უცნაური სიხარული — ერთ-ერთი საუკეთესო მოგონება. კაფკას ბიბლიოთეკაში შესვლამ ამიტომაც გამახსენა ესოდენ ახლობელი განცდა. თავად რომანის გმირი ამბობს:

„წიგნებს სიძველის სუნი, ცოდნისა და განცდების რალაც განსაკუთრებული სუნი აქვთ. ვცნოსავ და ვიდრე თაროზე დავაბრუნებდე, რამდენიმე გვერდს ვკითხულობ“. დაინტერესდით, რას კითხულობს? კაფკას ხელში მოხვდა არაბული ფოლკლორისა

და, ზოგადად, შუა საუკუნეების შედეგური — „ათას ერთი ღამე“ იაპონურად და ნელ-ნელა ჩაიძირა ჯინებისა და მებადურების სამყაროში. ესეც სიმბოლურად მენიშნა. მწერალმა საკუთარ გმირს „1001 ღამის“ კითხვა დააწყებინა და არა რომელიმე თანამედროვე ავტორის წიგნისა. შემდეგ ვიგებთ, რომ ამ წიგნების გარემოცვაში კაფკა აღმოაჩენს შემდეგს: — „უეცრად ვხვდები — ეს სწორედ ის ადგილია, რომელსაც მუდამ ვეძებდი — პატარა თავშესაფარი, რომელიც საიდუმლო, ჯადოსნურ ადგილად წარმომედგინა და მის რეალურად არსებობას ვერ დავიჯერებდი. თვალებს ვხუჭავ, ჰაერს ღრმად ვისუნთქავ და გაკვირვების მსუბუქ ღრუბელში ვეხვევი“.

ამერიკაში მკითხველებთან შეხვედრისას მურაკამს ერთმა ადამიანმა ჰკითხა: „დაკვირვებული ვარ, რომ ბიბლიოთეკები და ბიბლიოთეკარები ხშირად ხვდებიან თქვენს წიგნებში. რატომ?“. მურაკამის პასუხი იყო: „უჰ, ეს ადვილი საპასუხოა. პატარა რომ ვიყავი, ძირითად დროს ბიბლიოთეკაში ვატარებდი. კაცობრიობის მთელი ცოდნა იქაა შენახული და ყოველთვის, როდესაც იქ ვხვდები, განსაკუთრებული გრძნობა მიპყრობს — თითქოს სიბრძნის სასახლეში დავაბიჯებ. ესაა და ეს“. ეს განმარტება მარტივი და დამაკმაყოფილებელია. ის, რასაც განიცდიდა მწერალი ბავშვობისას, საკუთარ გმირებსაც განაცდევინა. ავტობიოგრაფიული ელემენტი ყველაზე შთამბეჭდავს ხდის ნაწარმოებს. ასეა ყველა დიდ მწერალთან — ტოლსტოისთან, დიკენსთან, მანთან და არ გამკვირვებია, რომ იაპონელი ბელეტრისტიც ანალოგიურ გზას მიმართავს.

ამ დღიდან იწყება კაფკას სულიერი ცხოვრება ბიბლიოთეკის კედლებში. მას დამალვაში ოსიმა ეხმარება, რომელსაც, ბოლოს და ბოლოს, გაანდობს, რომ სახლიდან გამოპარულია. ოსიმა ჯერ მახლობელ ტყეში, ერთ სახლში, მალავს, მოგვიანებით კი ბიბლიოთეკაში დაასაქმებს და ქალბატონ საეკის მიაბარებს, რომელიც თავისი ცხოვრებით ამ წიგნსაცავის განუყოფელი ნაწილია. რომანში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ამ ქალის ბიოგრაფიულ ელემენტებს და მისი აწმყოც სიმბოლურ პლანში წარმოჩნდება. მასვე უკავშირდება კაფკას ეჭვი — იქნებ, საეკი დედამისია?! კაფკა ხომ პატარაობისას მიატოვა დედამ და მისი დაც წაიყვანა. ამ დროიდან კი ბიჭს თან სდევდა არა მხოლოდ უდედობის განცდა, არამედ მამის საშინელი წინასწარმეტყველებაც — იგი მამის მკვლელი გახდებოდა, დედასა და დას კი სექსუალური ცხოვრებით დაუკავშირდებოდა.

საინტერესოა კაფკას მიერ გატარებული რამდენიმე დღე

ტყეში ჩაკარგულ სახლში. აქ თითქოს ყველაფერს მონყვეტილი მოზარდი საგნებსა და ბუნებას სრულიად სხვაგვარად აღიქვამს. ეს დაკვირვებები რომანში საკმაოდ შთამბეჭდავადაა გადმოცემული:

„ვერასოდეს წარმოვიდგენდი, თუ ხეები ასე იდუმალნი და არაამქვეყნიურები იყვნენ. აქამდე მხოლოდ ქალაქის მცენარეები მენახა, გასხლული, კარგად მოვლილი ბუჩქები და ხეები. ესენი კი განსხვავდებიან. ამ ხეებს ფიზიკური ძალა აქვთ, სუნთქავენ, ადამიანები კი არაფერში ადარდებთ.

თითქოს ბნელ, პრეისტორიულ, მაგიურ ძალებს ფლობდნენ, ხეები ისე მეფობენ ტყეში, როგორც ოკეანის ბინადრები — ოკეანეში. ტყე თუ მოისურვებს, უარმყოფს ან შთანმთქავს. უნდა ვაფასებდე ტყეს და უნდა მეშინოდეს მისი“.

მოგვიანებით კი, როგორც უკვე ვახსენეთ, ოსიმა კაფკას ბიბლიოთეკაში მიუჩენს ადგილს. ეს უკვე ის დროა, როდესაც სახლიდან გაქცეულ 15 წლის ბიჭს ეძებენ და მეტი სიფრთხილის გამოჩენა მართებთ პერსონაჟებს.

კაფკა თამურას ისტორიის პარალელურად რომანის ფურცლებზე ვეცნობით ბატონ ნაკატას, რომელიც კატებთან საუბრის ნიჭითაა დაჯილდოებული. ბავშვობაში იგი მასწავლებელმა თანაკლასელებთან ერთად ქალაქგარეთ, ბუნების ნიაღში, გაიყვანა, სადაც ამოუხსნელი და იდუმალი რამ მოხდა: ბავშვებმა ერთდროულად დაკარგეს გონება გარკვეული დროით. შემდეგ ყველას დაუბრუნდა ცნობიერება, ხოლო ნაკატას აღარ ახსოვდა არც მშობლების ვინაობა, არც წერა-კითხვა და ვერავის ცნობდა. მოგვიანებით მან მარტო დაიწყო ცხოვრება და აღმოაჩინა, რომ ესმოდა კატების საუბარი. ისინი ადამიანების მსგავსად მსჯელობდნენ, აზროვნებდნენ. ნაკატა კარგად იცნობდა მანანწალა და შინაურ კატებს. იგი ეხმარებოდა მეპატრონეებს დაკარგული კატების პოვნაში. კატებისა და ნაკატას დიალოგი ერთ-ერთი საინტერესო მონაკვეთია რომანში. ისე კი „კატებთან საუბრის უნარს ნაკატა მალავდა. მხოლოდ თვითონ და კატებმა იცოდნენ. ადამიანები გიჟად ჩათვლიდნენ, ეს რომ ეთქვა“. ასეთი უცნაურობის მიღმაც ნაკატა მარტოსული ადამიანია. ამის ნიშნები ბავშვობიდანვე ჰქონდა, რასაც რომანის სხვა ადგილიდან ვიგებთ:

„მეგობრები არ ჰყოლია. თუმცა ამას არც განიცდიდა. მარტო მყოფს შეეძლო, საკუთარ პატარა სამყაროში ყოფილიყო. მთელი სულით და გულით მხოლოდ კურდღლებსა და თხებს უვლიდა, უკანა ეზოში ყვავილების მოვლა და საკლასო ოთახების დასუფ-

თავება სიამოვნებდა. მუდმივად მომლიმარეს, ეს ერთფეროვანი საქმე არასოდეს სწყინდებოდა.

სახლშიც მიივიწყეს. მშობლები მიხვდნენ, რომ მათი უფროსი ვაჟი კითხვას და სწავლას ვეღარ შეძლებდა, ამიტომ ნაკატაზე უარი თქვეს და მისი უმცროსი ძმებისკენ მიმართეს მთელი ყურადღება...

ამ პერიოდში აღმოაჩინა, რომ კატების ენა ესმოდა. რამდენიმე კატა ჰყავდათ სახლში, მათ დაუშვებოდა...

რა კავშირია ნაკატასა და სახლიდან გაქცეულ კაფკას შორის? საქმე ის გახლავთ, ნაკატა, რომელიც მონმე გახდება კატების ვანდალური მკვლელობისა, გარბის სიკოკუსკენ, სადაც ასევე იმყოფება კაფკა. ნაკატას სხვა უჩვეულო ამბებიც უკავშირდება — თევზების წვიმის წინასწარმეტყველება და მსგავსი ამოუცნობი ფენომენით ხიბლავს თავის თანამგზავრს — ჰოსინოს, რომელიც ჩვეულებრივი, სტანდარტული ბიჭის ცხოვრებიდან მისტიკოსობამდე მალდება ნელ-ნელა.

ნაკატა ზღაპრულ არსებას ჰგავს, მცირედით იკვებება და წარმოდგენლად დიდხანს სძინავს, იაპონურ მიწა-წყალს მკითხველს მისტიკურ მხარედ ალაქმევინებს. ლათინურ ამერიკაში შექმნილ რომანებში განებივრებული ვართ მაგიურ, ირეალურ სამყაროსთან თამაშით, მურაკამისტან კი ეს ყველაფერი შორეული აღმოსავლეთის სურნელითაა განზავებული. თუმცა თავად ავტორს ეს იაპონური ნიადაგისთვის საკმაოდ ბუნებრივად ეჩვენება. ერთ-ერთი ინტერვიუსას მან განაცხადა: „ჩემს წიგნებში, თუ, მაგალითად, ვინმე ჭის ფსკერზე აღმოჩნდება, ის უკვე სხვა სამყაროშია. ასეთი რამეები ადვილად გამომდის. ძნელია, მონახო განსხვავება ამ და იმ სამყაროებს შორის და სწორედ ამ აზრის გაზიარება მინდა ხოლმე“. მურაკამის ბაბუა ბუდისტი ბერი იყო და, ვფიქრობ, ამანაც იმოქმედა მწერლის მსოფლშეგრძნების პოლუსებზე.

მივყევით რომანის მდინარებას და, ერთი მხრივ, ბიბლიოთეკის კუთხეში მიმალულ კაფკას ვადევნებთ თვალს, მეორე მხრივ, კატებთან მოსაუბრე ნაკატას და ვგრძნობთ, ორივე მათგანი რალაციით უნდა დაუკავშირდეს ერთმანეთს. ეს კუნძულ სიკოკუზე უნდა მოხდეს, სადაც ეს მშვენიერი ბიბლიოთეკა ფუნქციონირებს და ძველი იაპონიის ტრადიციები ძალას არ კარგავს.

რომანში განსაკუთრებული ინტერესის ობიექტი ხდება კაფკას მეგობარი ბიბლიოთეკიდან — ოსიმა. ეს ერთგული ადამიანი, რომელიც კაფკა თამურას დამალვაშიც ეხმარება და მის საიდუმ-

ლოს გაგებით ეკიდება, ბიოლოგიურად გოგო აღმოჩნდება. იგი ამას სრულიად ბუნებრივად აღიარებს, თუმცა საგანგებო მომენტში: — „ჩემი სხეული მდებრობითი სქესისაა, გონება კი — მამრობითის... თავი მამაკაცად მიმაჩნია“. კაფკაც დაფიქრების მერე ამას არცთუ ტრაგიკულად გაიაზრებს და ხვდება, რომ მეგობარი ისევ ისე უყვარს, როგორც ამ აღიარებამდე: „ეს იგულისხმე, განსხვავებული ვარო, რომ მითხარი?“ — ეკითხება ოსიმას, ის კი პასუხობს: „სატრაბახოდ არ მითქვამს. მიხვდი ახლა, რომ არ ვაზვიადებდი?“

რას უნდა იწვევდეს ოსიმას საუბარი მკითხველში? ჩვენში ის ადამიანები, რომლებიც ოსიმას წერაქვებითა და ბარებით გაეკიდებოდნენ მოსაკლავად, მურაკამის არ წაიკითხავენ, ხოლო ვინც კითხულობს, მათშიც ზოგს — თანაგრძნობა, ზოგს — სიმპათია, ზოგსაც — მორალური და რელიგიური პროტესტის შედარებით ზომიერი სიმკაცრე ეუფლება, ვგონებ. მე პირადად ამ აღიარებაზე მეტად ოსიმას მომდევნო სიტყვებმა უფრო დამაფიქრა: „ზოგჯერ თვითონაც არ მესმის, ვინ ჯანდაბა ვარ? რა ვარ მართლა და მართლა“. სექსუალურად სრულიად ჯანმრთელი კაფკა პასუხობს, რომ — „არც მე ვიცი, რა ვარ“. ყველაზე საინტერესო მაინც კაფკას საბოლოო დასკვნაა: — „არ მაინტერესებს, რას წარმოადგენ. მომწონხარ, ვინც გინდა იყო“.

სხვა დროს ოსიმა უფრო მეტად გულახდილია კაფკასთან და მისი საუბარი ფარულ სევდას იტევს, ერთგვარი საყვედურია სამყაროსადმი: „ვიცი, სხვებისგან განვსხვავდები, მაგრამ მაინც ადამიანი ვარ. მინდა, ეს იცოდე. ჩვეულებრივი ადამიანი ვარ, რაღაც მონსტრი კი არა. იმავეს ვგრძნობ, რასაც სხვები, არც განსხვავებულად ვიქცევი. მაგრამ ზოგჯერ ამ მცირე განსხვავების გამოც უფსკრული ჩნდება... უამრავი სახის დისკრიმინაციის მსხვერპლი გავმხდარვარ... ბევრი ვერ გაიგებს, რა მტკივნეულია. ყველას რაღაც აწუხებს, ყველას საკუთარი ნაჭრილობები აქვს. მეც სხვებივით ვითხოვ სამართლიან მოპყრობას. მაგრამ იცი რა მაცოფებს? ადამიანები, რომლებსაც წარმოსახვის უნარი არა აქვთ. ასეთებს ელიოტი ფუტუროებს უწოდებდა...“

ოსიმას თქმით, საზოგადოება სავსეა ადამიანებით, რომელთაც ბოროტება, ადამიანის მოსპობა სრულიად ადვილად შეუძლიათ. სწორედ ასეთებმა მოკლეს ერთ დროს ტოკიოში ქალბატონი საეკის შეყვარებული. ოსიმას შენიშვნით — „ამ გონებაჩლუნგებს წარმოსახვის უნარი არა აქვთ. შეწყნარება არ შეუძლიათ, რეალობას მოწყვეტილი თეორიებით სულდგმულობენ, ცარიელ

სიტყვებს ისვრიან, უზურპატორული იდეალები აქვთ და სასტიკ სისტემებს ქმნიან“.

ოსიმას პიროვნების უცნაურობას ბიბლიოთეკაში მოხვედრილი ნაკატას თანამგზავრი ჰოსინოც ხვდება. მასთან გასაუბრების შემდეგ ახალგაზრდა მძლოლი ჰოსინო ოსიმაზე გაიფიქრებს, რომ -- „ჰომოსექსუალი უნდა იყოს, მაგრამ მე რა მენალელება, ზოგს ქვებთან ლაპარაკი უსწორდება, ზოგს სხვა კაცთან სექსი, რას გაიგებო, ფიქრობდა“.

მურაკამის რუშმის, ფამუქის, აითმათოვის მსგავსად, უყვარს თავის რომანებში ძველი ლეგენდებისა და გადმოცემების გაცოცხლება. „კაფკა პლაუზე“ ერთ მშვენიერ ამბავს გვიყვება, კერძოდ, ორი სამურაის ისტორიას, რომელიც „მთვარის ნათელისა და წვიმის ზღაპრების“ ციკლიდანაა. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ამ ამბავს ისევ და ისევ ოსიმა უამბობს კაფკას. ამბავი ეხება სამურაის სიყვარულს მეგობრისადმი, რომელმაც ჰარაკირი გაიკეთა, ოღონდაც პირობა არ დაერღვია და ათასობით მილი გადალახა, რათა ქრიზანთემების ყვავილობისას სულად გადაქცეულს მეგობარი უსათუოდ ენახა. ისინი ისხდნენ ქრიზანთემებთან, საუბრობდნენ, მერე კი სული გაქრა ამ ქვეყნიდან. კაფკამ მოისმინა ეს მშვენიერი ამბავი და ისევ ოსიმას ხმამ დააფიქრა სამყაროზე, ადამიანებზე: „ამბობენ, სიყვარულს სამყაროს შეცვლა შეუძლიაო... ალბათ სიყვარულის გამო მოხეტიალე სულად ქცევაც შესაძლებელია“.

იქნებ, ასეთი ამბების მოსმენა ადამიანებში აღძრავს მეტკეთილშობილებას, მეტ თანაგრძნობას, ისევე როგორც დაუნდობელი ქმედებები სამუდამოდ აზიანებს ჩვენს შინაგან სამყაროს. რომანის ერთი გმირის სიტყვებით — „ანწყოში არის მოვლენები, რომლებიც დავინწყებას არ მიეცემა, მოგონებები, რომლებიც არასდროს გაქრება. ისინი მუდმივად ჩვენთან რჩება, საზომი ქვებივით“.

როდესაც ამ რომანს ვკითხულობდი, ვერ ვიგებდი, როგორ გადიოდა დრო. იგი ისეთ წიგნებს განეკუთვნება, რომლებიც უკიდურესად მოკლე დროში, ვგონებ, ორიოდე დღეში დავასრულე და საოცარი განცდებით დავემშვიდობე ბოლო ფურცლებს. ისიც მინდა ვთქვა, რომ მისი კითხვისას გამუდმებით მესმოდა ინფორმაციული სამყაროდან გაუთავებელი საომარი სიტუაციების, სისხლის, დევნის, ტერორის ამბები ერაყიდან, სირიიდან, უკრაინიდან... და ამ განსაცდელებს, ცეცხლისა და ყუმბარების იდუმალ ხმებს ფარავდა კაფკას ფიქრი: — „რატომ ომობენ ადამიანები?“

რატომ იყრის თავს ერთად ასიათასობით და მილიონობით ადამიანი ერთმანეთის გასაჟლეტად?". და ჩემი უბადრუკი გონებაც რომანის გმირს მთელი სოლიდარობით ეთანხმებოდა ამ პროტესტში!

ვისაც ადამიანების სხვა თვალით შეხედვა, შემწყნარებლობა, დაფიქრება, სიძველისა და სიახლის გადაკვეთის ელვარება უყვარს, უნდა შეუერთდეს კაფკა თამურას — მსოფლიოში ყველაზე მაგარ 15 წლის ბიჭს ან კატების ენის მფლობელს, სოლომონ ბრძენის იაპონელ მემკვიდრეს — ბატონ ნაკატას და იმოგზაუროს ჯადოსნურ, მაგრამ რეალურად არსებულ კუნძულ სიკოკუზე. „კაფკა პლაჟზე“, ვიცი, ჩემსავით ბევრისთვის იქნება აღმოჩენა.

ალენ ფურნიეს „დიდი მოლნი“

არსებობს ჩემთვის საყვარელი წიგნები, ისეთები, რომლებიც, უბრალოდ, მომწონს, ხოლო მესამე კატეგორიას განეკუთვნება წიგნები, რომელთა პოპულარობა პირადად ჩემთვის გაუგებარია. ამით არანაირად არ ვცდილობ იმის თქმას, რომ ჩემი აზრი ავტორიტეტულია. ვსაუბრობ, როგორც ერთი რიგითი მკითხველი, ბავშვობიდან „წიგნის ჭია“, რომელსაც საკუთარი საზომი და ხედვა აქვს. ჩემი ზოგიერთი შეხედულება ემთხვევა ათასების აზრებს, ნაწილიც რადიკალურად განსხვავებულია. „დიდი მოლნი“ ნამდვილად არაა ჩემი საყვარელი წიგნების კატეგორიაში, თუმცა ნამდვილად განეკუთვნება ადგილი მოწონებული წიგნების სიაში. მოკლედ, საქმე ეხება რომანს, რომელიც ფრანგებმა მეოცე საუკუნის 100 საუკეთესო და დასამახსოვრებელ ძეგლს შორის მოიხსენიეს.

არიან მწერლები, რომლებიც მხოლოდ ერთი უკვდავი ნაწარმოებით იმკვიდრებენ ადგილს ლიტერატურის ისტორიაში. მაგალითად, გავიხსენოთ იმავე მეოცე საუკუნიდან რაღაც ელისონი, რომელმაც ერთადერთი რომანით — „უჩინარი კაცი“ (1952) მოიპოვა მსოფლიო სახელი. მას მეტი არაფერი დაუნერია. ეს რომანი კი საუკეთესო ინგლისურენოვანი რომანების ასეულში მეცხრამეტე ადგილზე მოხვდა. ალენ ფურნიე აგრეთვე ერთად-

ერთი რომანის ავტორია და ეს გახლავთ — „დიდი მოლნი“. არა მგონია, რომ იგი აღარ აპირებდა წერას. მწერალი სრულიად ახალგაზრდა — 28 წლის ასაკში გარდაიცვალა პირველ მსოფლიო ომში, 1914 წელს. მას რომ ეცოცხლა, უდავოდ მეტი შედეგით გაამდიდრებდა ფრანგულ ლიტერატურას. საინტერესოა, როგორი იქნებოდა მწერლის მომდევნო რომანები? ამაზე ვარაუდები თამამად შეიძლება გამოვთქვათ, თუ „დიდი მოლნის“ თემატიკასა და თავისებურებებს გულდასმით დავაკვირდებით.

ცნობილია, რომ ფურნიე თავის რომანს უწოდებდა „თავგადასავლისა და აღმოჩენის წიგნს“, რომელშიც მუდმივი გადასვლაა ოცნებიდან რეალობისკენ ანდა პირიქით. „დიდი მოლნის“ კითხვისას ერთი-ორჯერ დამეუფლა განცდა — ნეტავ, მალე დავასრულო-მეთქი, მაგრამ მშვენიერი და ამაღელვებელი ამბავი, რომელსაც მის ფურცლებზე წავეწყდი, გულგრილს ნამდვილად ვერ დამტოვებდა. ვიმეორებ, „დიდი მოლნი“ მეორე და საგანგებო ყურადღების ღირსი მაშინ გახდა, როდესაც გავეცანი „საუკუნის 100 წიგნის“ სიას (მასზე დანვრილებით ქვემოთ ვისაუბრებ).

ვინ არის დიდი მოლნი? იგი გახლავთ ოგიუსტენ მოლნი — სიცოცხლითა და ფათერაკებისადმი ტრფიალით გამორჩეული მოზარდი, რომელიც უზომოდ უყვარს მის ერთგულ მეგობარს — ფრანსუას. სწორედ ფრანსუა გვიყვება ამბავს, თუ როგორ ჩამოვიდნენ მათ სოფელში საცხოვრებლად ოგიუსტენი და დედამისი. ოგიუსტენს, რომელსაც მალე ყველამ „დიდი მოლნი“ შეარქვა, ძმა ჰყავს გარდაცვლილი. იგი სწავლას იწყებს სკოლაში, სადაც ფრანსუაც სწავლობს, ამ უკანასკნელის მშობლები კი პედაგოგები არიან. ვეცნობით კითხვისას მათ ანცობას, გატაცებებს, კლასელებთან პაექრობას და ვხვდებით, რომ რაღაც უფრო დიდისა და საინტერესოსთვის გვამზადებს მწერლის კალამი. მართლაც, დაუდგრომელი ხასიათის ოგიუსტენი უეცრად ორიოდ დღით იკარგება, როდესაც ბრუნდება, ფრანსუას ისეთ ამბავს მოუთხრობს, რომელიც ლამაზ ზღაპარს უფრო ჰგავს. ბუნებრივია, ვისაც „დიდი მოლნი“ არ აქვს წაკითხული, უეცრად დაინტერესდება, რა შეემთხვა ამ ბიჭს?! სად იყო გადაკარგული და რას წააწყდა?! გზააბნეული ოგიუსტენი, არც მეტი, არც ნაკლები, ღამით ერთ იდუმალ სოფელში ნახავს მშვენიერ სახლთან შეკრებილ საქორწინო ცერემონიის მზადებაში გართულ ადამიანებს. ისიც მათში გაერევა და მათაც ის ერთ-ერთი სტუმარი ჰგონიათ. აი, სწორედ აქ ნახულობს ოგიუსტენი ულამაზეს გოგოს — ივონას, რომელიც იდუმალი და საოცარი გრძნობით უყვარდება. ფრანსუა

დაჰპირდება მეგობარს, რომ დაეხმარება ივონას პოვნაში.

ყველაზე მეტად მომენონა მონაკვეთები, რომლებშიც ფრანსუას ერთგულება, უანგარობა და ნამდვილი მეგობრული სული იხატება. ცოტა უხერხულია, მაგრამ „ვეფხისტყაოსნის“ გმირების მეგობრული თავგანწირვა ჩანს ამ ფრანგი ჭაბუკის შემართებაში და ეს გმირობამდე მიღწეული მონდომება გასდევს მთელ რომანს. საოცარი სევდაა გადმოცემული, როდესაც ოგიუსტენი პარიზისკენ მიემართება, ხოლო ფრანსუა თავისი ფიქრებისა და განცდების ამარა სოფლად რჩება.

ოგიუსტენი და ივონ დე გალე დაქორწინდებიან და მათი შეუღლების ნაყოფიც მოველინება ქვეყანას, თუმცა ივონი მალე გარდაიცვლება. ფრანსუას კაემანი კარგად ჩანს რომანის ამ ადგილას:

„აი, ახლა იმ სახლის წინ ვდგავარ, რომელსაც ჩვენ სამი წელიწადი ვეძებდით! გუშინ საღამოს ამ სახლში ოგიუსტ მოლნის ცოლი ივონ დე გალე გარდაიცვალა. უცხო კაცს ეს სახლი სამოცწევლო ეგონებოდა, ისეთი მდუმარება დასადგურებელიყო გუშინდელს აქეთ ამ უდაბურ ადგილას.

აი, თურმე რას გვიმზადებდა სწავლის დაწყების ეს მშვენიერი დილა, ეს მუხთალი შემოდგომის მზე, რომელიც ხის ტოტებში იღვრებოდა, როგორ შევბრძოლებოდი სულის ამბოხებას, თვალებზე მომდგარ ცრემლებს! ჩვენ ვიპოვეთ მშვენიერი ყმანვილი ქალი და მისი გული დავიპყარით. ის იყო ჩემი მეგობრის ცოლი და იგი მიყვარდა ღრმა და იღუმალის მეგობრული სიყვარულით, რომელიც სიტყვით ვერ გამოიხატება. შევყურებდი და პატარა ბავშვივით მიხაროდა. ალბათ, ერთ მშვენიერ დღეს სხვა ქალიშვილზე რომ დავექორწინებულიყავი, ამ დიდ საიდუმლოს პირველად მას გავეანდობდი...”

სად იყო ოგიუსტენი მეუღლის სიკვდილის დროს? ამის სათქმელად მოგვიწევს რომანის დანარჩენ პერსონაჟებსაც გადავწვდეთ, რაც მთელი შინაარსის მოყოლას მოითხოვს და ჯობს, ეს პატარა საიდუმლო დავუტოვო მათ, ვისაც „დიდი მოლნი“ ჯერ კიდევ არ წაუკითხავს.

რომანი ახალი გადაკითხული მქონდა, როდესაც გავიგე, რომ არსებობდა ჟან-დანიელ ვერხაკის ფილმი — „დიდი მოლნი“, გადაღებული 2006 წელს. ვნახე და მშვენიერი აღმოჩნდა, თითქმის მთლიანად მიჰყვება რომანში მიმდინარე მოვლენებს.

ფილმის ნახვამდე, როგორც ყოველთვის, ჯობს წიგნი წაკითხოთ. „დიდი მოლნი“ მშვენიერი ისტორიაა მეგობრობაზე,

სიყვარულსა და ერთგულებაზე, ზუსტად ისეთი, ჯადოსნურ ზღაპრებში რომ არის ხოლმე მოთხრობილი. სხვა თუ არაფერი, „საუკუნის 100 წიგნის“ ჩამონათვალში მოხვედრაც საკმარისი საცდურია მის დასაგემოვნებლად.

დევიდ ლოურენსის „ლედი ჩატერლეის საყვარელი“

„საუკუნის ასი წიგნის“ სიაში არაერთი საინტერესო რომანი მოხვდა და ერთ-ერთი მათგანი უდავოდ გახლავთ დევიდ ლოურენსის „ლედი ჩატერლეის საყვარელი“. ვიდრე ამ ნაწარმოების შესახებ ჩემს შთაბეჭდილებებს მოკლედ გადმოგცემდეთ, მინდა მოგითხროთ ამ მწერლის ჩემეული „აღმოჩენის“ შესახებ.

დასაწყისში მინდა აღვნიშნო ერთი რამ, უფრო სწორად, გაგიზიაროთ ჩემი დაკვირვება. ინგლისური ლიტერატურიდან ჩვენში ტრადიციულად გარკვეულ კლასიკოსებს აღიარებდნენ, იცნობდნენ, თარგმნიდნენ, ბეჭდავდნენ. ასე, მაგალითად, ყველა იცნობდა შარლოტა ბრონტესა და მის „ჯეინ ეარს“. ამავდროულად, სრულიად უცნობი რჩებოდა ემილი ბრონტე და მისი შესანიშნავი რომანი — „ქარიშხლიანი უღელტეხილი“. ზეპირად იცოდნენ დიკენსისა და თეკერეის შემოქმედება, ხოლო ჯეინ ოსტინის რომანების სათაურებიც უმეტესობას არ ჰქონდა გაგონილი. მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის ბევრი მწერალი აგრეთვე მიჩქმალული იყო ჩვენთვის და ერთ-ერთი ასეთი უცნობი ავტორი გახლავთ დევიდ ლოურენსი.

ლოურენსის სახელს გადავანწყდი არა მხოლოდ „საუკუნის 100 წიგნის“ ჩამონათვალში, არამედ ნორვეგიის წიგნის კლუბის მიერ შედგენილ ყველა დროის ასი საუკეთესო წიგნის ნუსხაშიც. ლოურენსი საკუთარ სამშობლოში ნაკლებად იყო დაფასებული სხვადასხვა მიზეზის გამო. საინტერესოა, რომ დღეს ინგლისში, სადაც თავისუფალი სიტყვის სრული ტრიუმფია და არანაირი ბერკეტი არ არსებობს ლიტერატურის შეზღუდვისთვის, მკითხველი ყოველთვის პოზიტიურ განწყობას როდი იჩენდა მწერლის მიმართ. ლოურენსმა „ლედი ჩატერლეის საყვარელი“ დაწერა ინგლისიდან მოშორებით. ამ რომანის სრული სახით გამოცემის უფლება ინგლისში მხოლოდ 1960 წლის ცნობილი სასამართლო პროცესის

შედეგად მოიპოვა, თუმცა მთვარი მაინც სულ სხვა რამეა:

ლოურენსი იყო პროზაიკოსი, რომელმაც დიკენსის, თექერეის, გოლზუორთის ქვეყანაში დაიწყო ტრადიციული ღირებულებების, კონსერვატორული შეხედულებების არა იმდენად გადაფასება, რამდენადაც მათი მოწინააღმდეგე ადამიანების დაცვა. ისინი იყვნენ მისი გმირები. გავიხსენოთ, მაგალითად, ტოლსტოის „ანა კარენინა“. ანას პიროვნების მიმართ არსებობდა და არსებობს რადიკალურად განსხვავებული შეფასებები. ზოგისთვის ის მრუში და უზნეო ქალია, რომელმაც საკუთარი შვილი მიატოვა საყვარლის გამო, სხვათათვის — სიყვარულისა და ნამდვილი გრძნობებისათვის მეტოქე. ვინ იყო ლედი ჩატერლეი? ის გახლდათ პერსონაჟი, ბევრისთვის — ქმრის მოღალატე, მატყუარა და გარყვნილი ქალი, ზოგისთვის კი — ადამიანი, რომელმაც დაიცვა პრინციპი: ერთხელ მოვიდა ამქვეყნად და სხვას ვერ შესწირავს საკუთარ ბედნიერებას.

მოკლედ, ჩვენ წინაშეა რომანი ახალგაზრდა ინგლისელ ქალზე, რომელიც იმავე წრიდან არის გამოსული, საიდანაც იყო მისი „შორეული ნათესავი“ — ანა კარენინა რუსეთში. არ ვიცი, რატომ ამეკვიატა ლოურენსის კითხვისას ტოლსტოის გმირი. იქნებ, მართლა დავინახე რაღაც იდუმალი პარალელი ლედი კონი ჩატერლეისა და ანა კარენინას შორის! ყველას გვახსოვს ანას ცხოვრება და მისი თამამი ნაბიჯი. ალბათ, ხვდებით, რომ მსგავსი რამ მოიმოქმედა ინგლისელმა ლედი ჩატერლეიმაც, ოღონდ მისი ნაბიჯი უფრო მეტად დაუქავშირდა ბობოქარი და ფარული ვნების სამყაროს.

რომანის დასაწყისში ვეცნობით კონისა და მისი დის — ჰილდას ბავშვობასა და ახალგაზრდობას. ვიგებთ, რომ გოგონები არცთუ ისე ტრადიციულად აზროვნებენ, როგორც დიად ვიქტორიანულ ხანაში (სხვათა შორის, ვიქტორიანული ეპოქის დასასრულის გაცნობიერება, როგორც ერთგვარი სასოწარკვეთა, ბრწყინვალედ აქვს გადმოცემული გოლზუორთს „ფორსაიტების საგაში“). პარალელურად ვეცნობით ჩატერლეების ოჯახს, სადაც სერ ჯეფრი — ოჯახის უფროსი მთელ იმედებს ამყარებს უმცროს ვაჟიშვილ კლიფორდზე, ვინაიდან უფროსი გარდაიცვალა. სწორედ კლიფორდზე დაქორწინდება კონი 1917 წელს. ერთ წელიწადში კლიფორდს ცოცხალ-მკვდარს მიიყვანენ შინ. იგი ეტლზე მიჯაჭვული აღმოჩნდება. ცოლ-ქმარი აცნობიერებს, რომ მათ შვილი არასდროს აღარ ეყოლებათ.

ზემოთქმული მოკლედ და მარტივად არის მოთხრობილი

ლოურენსის რომანის პირველ თავში. ვინც ამ თავს გაეცნობა, მაშინვე მიხვდება, რომ ყველა მოვლენის შეფასების უკან დგას თავად ავტორის მძაფრი სატირა. ლოურენსი დასცინის ყველაფერს, რაც განმტკიცებულია იმგვარი ტრადიციით, რომელიც ადამიანის პიროვნულ თავისუფლებას ბორკილს ადებს, მეტიც — მას სასაცილო, ლამის მარიონეტულ მდგომარეობაში აყენებს. ამ კუთხით განსაკუთრებით ირონიულად არის დახასიათებული როგორც კონის, აგრეთვე კლიფორდის მამის პორტრეტი. საკმარისია, ეს თავი წაიკითხოს ადამიანმა, რომ მაშინვე მიხვდეს, საით უმიზნებს მწერლის მახვილი ენა!

კონი ცხოვრობს ქმრის გვერდით უზარმაზარ მამულში, რომელსაც დიდებული ტყე აკრავს. იგი მონყვეტილია ლონდონს, თუმცა იქიდან დროდადრო სტუმრობენ. კლიფორდი ავადმყოფობის დროს მწერლობას მოჰკიდებს ხელს, არც მამულის მოვლა-პატრონობა ავიწყდება. კონი ნელ-ნელა აცნობიერებს თავისი ცხოვრების ერთფეროვნებას და ქმრისადმი, როგორც მამაკაცისადმი, გულგრილობას, მაგრამ ცოლის მოვალეობაც ესმის და აზრად არ მოსდის მისი მიტოვება. აი, ამ პერიოდში ლალატობს მეუღლეს. კონის კავშირი აქვს ერთ-ერთ სტუმართან, რომელიც მათთან ჩამოდის. მოგვიანებით ხვდება, რომ ეს ტიპური გატაცება იყო და არანაირად — სიყვარული, ამიტომ სწრაფად მიივიწყებს ამ ადამიანს. საინტერესოა კლიფორდის აზრები და შეხედულებები ქორწინებაზე, სიყვარულზე, ნუთიერ გატაცებებზე, ვნებებზე, მოვალეობებზე. იგი ეტაპობრივად ანებივრებს ცოლს საკუთარი სიბრძნის გაზიარებით. ის არც იმის წინააღმდეგია, თუ კონი ბავშვს სხვა მამაკაცისგან გააჩენს, რომელსაც შემდეგ თვითონ გაზრდიან, ვით მემკვიდრეს. ამ იდეის მოსმენის შემდეგ კონი ხვდება, რომ „მისი შვილი“ კლიფორდისათვის იქნებოდა მხოლოდ საქმის გამგრძელებელი“. იგი ქმრისგან დამატებით განმარტებას ითხოვს, რაზეც შემდეგ პასუხს იღებს: „მნიშვნელოვანია ერთად ცხოვრება ყოველდღე და არა უბრალოდ ერთი-ორჯერ ვიღაცასთან დანოლა“. კონი ხვდება, რომ მისთვის ყოვლად მიუღებელია მსგავსი აზრები, მიუხედავად იმისა, რომ ქმარს უკვე უღალატა.

კონი ცდილობს, მეტი დრო გაატაროს სახლის გარეთ. ეცნობა მამულში მცხოვრებ უბრალო ადამიანებს, შეიყვარებს ტყეში ხეტიალს. იგი ხვდება, რომ ხშირად თავს გვახვევენ იდეალებს, რომელთა მიღმა დამალულია პირქუში რეალობა. ასე, მაგალითად, ერთხელ, როდესაც იგი შინ ბრუნდება, აღმოაჩენს, რომ გაუფერულდა სიტყვები: — „სიყვარული, სიხარული, ბედნიერე-

ბა, სახლი, დედა, მამა, ქმარი. კონის თაობამ, უბრალოდ, უარი თქვა მათზე და ახლა ყველა ეს სიტყვა მკვდარია და მათი სასაფლაო ყოველდღიურად ივსება. ახლა სახლი ის ადგილია, სადაც ცხოვრობ; სიყვარული — ზღაპარი ბრიყვებისთვის; სიხარული — კარგად ნაცეკვი ჩარლსტონი; ბედნიერება — თვალთმაქცებისათვის მოგონილი სიტყვა, რომ სხვები გააბრიყვონ; მამა — ადამიანი, რომელიც თავის სიამოვნებისთვის ცხოვრობს; ქმარი — ის, ვისთანაც ყოფას ინანილებ და ვისაც მორალურად ამხნევენ; და ბოლოს, სექსი, სხეულის სიხარულის მწვერვალი — უკანასკნელი დიდებულ სიტყვათაგან — ეს ბუშტია სათამაშო კოქტეილში: ჯერ გახალისებს, მერე კი — ერთბაშად! — კარგი განწყობისგან კვალ-იც არ რჩება“.

კონის ყურადღებას იქცევს მათი მამულის მეტყვევ, სახელად მელორსი. მას ლოურენსი ხშირად იხსენიებს რომანში, როგორც „კაცს“ და არა სახელით. ახალგაზრდა ქალი ჯერ უბრალოდ საუბრობს მეტყვევსთან, მოგვიანებით კი გრძნობს მისადმი ვნებას, რაც მათი კავშირით სრულდება. ეს გატაცება ნელ-ნელა გადაიზრდება ფარულ სიყვარულში, რომლის გამჟღავნებაც ჯერ ოცნებაა, ხოლო მოგვიანებით აუცილებელი ხდება, ამ სიყვარულმა დალენოს ყოველგვარი ბორკილი და ადამიანურ გრძნობებს თამამი არსებობის საშუალება მისცეს. არისტოკრატი ქალის შეხვედრები უბრალო მეტყვევსთან, რომელსაც ოდესღაც აგრეთვე ჰყავდა ცოლი, დაუფარავი არც კლიფორდისთვის დარჩება. კონი ამას ჯერ თავის დას გაუმხელს, მოგვიანებით კი წერილის მეშვეობით — მეუღლეს. ჯერ სხვა ადამიანს დაასახელებს, რომელსაც ეეროპაში შეხვდება, თუმცა საბოლოოდ იტყვის, რომ მას მეტყვევ მელორსთან აქვს განზრახული მომავლის დაკავშირება. კლიფორდი განქორწინების წინააღმდეგია, ეს კი ხელის შემშლელ ფაქტორად არ მიაჩნია კონის. მას ამაში უფრო მეტად დაარწმუნებს მელორსის წერილი — მომავლის იმედიანად ჭვრეტის საბუთი, რითაც რომანი სრულდება. განქორწინების დაუთანხმებლობა ისევე არ აშინებს კონის, როგორც არ აშინებდა საზღვარგარეთ გრაფ ერონსკისთან ერთად გაქცეულ ანა კარენინას.

ლოურენსის „ლედი ჩატერლეის საყვარელი“ გევანახვებს, ახალი საუკუნე ახალ ადამიანს კი არ ბადებს, არამედ — ყველა ეპოქაში ერთი და იმავე ინსტინქტების, გრძნობების მატარებელ ადამიანს ახალი ხედვით, ახალი პროტესტით! ერთი მხრივ, კონიში შეგვიძლია დავინახოთ ქალი, თვალს რომ ხუჭავს შინაგანი სინდისის ხმაზე და მრუშობით უარს ამბობს ქმარზეც, მორალ-

ზეც, მეორე მხრივ, ბევრი შეამჩნევს ადამიანს, რომელიც მზად არის ნამდვილი გრძნობებისთვის ყველაფერი გადალახოს, თუნდაც მისი რჩეული სოციალურად უკიდურეს დაბალ საფეხურზე იმყოფებოდეს. პირველ შემთხვევაში იგი არაბული ზღაპრების იმ დედოფალს წააგავს, ქმრის არყოფნაში მონასთან რომ ცხოვრობოდა ქოხში, მეორე მხრივ კი, იგი მიგვანიშნებს, რომ ადამიანი საკუთარი თავისუფლების სრული გამრიგეა.

აქ არ მოეყვები თავისუფლებისა და ქრისტიანული რელიგიის მიერ ოჯახის ფენომენის გააზრებაზე მსჯელობას. ეს ისეც ყველას კარგად მოეხსენება და თამამად შეგვიძლია ლედი ჩატერლეი რელიგიური მორალის ფონზე უზნეო დედაკაცად შევრაცხოთ. ამისთვის ქვები უხვად ყრია ირგვლივ. მე მას არ ვიცავ. უბრალოდ, მომწონს თავისუფლების იდეასთან ახალი, გაბედული თამაში, რასაც ლოურენსი მოგვითხრობს.

ერთიც უნდა ითქვას: გამახსენდა დრო, როდესაც ჩვენს ბავშვობაში მართლაც სასაცილო და უხამსი წიგნებით ისინიც ერთობოდნენ, წიგნი რომ არასდროს გადაეშალათ. ლოურენსის სიცოცხლეში და მერეც, დიდხანს, როგორც ჩანს, მიუღებელი რჩებოდა „ლედი ჩატერლეის საყვარელი“ ზოგი სცენის გამო, რომლებზეც ვიტყოდი, რომ დღეს მხოლოდ ლიმილს გამოიწვევს. ამ რომანით ეროტიკული ზმანებები არავის გაუჩნდება, როგორც „დეკამერონის“ კითხვისას (ამ უკანასკნელს ღრმა ბავშვობაში სახლის სახურავზე ვკითხულობდი მალულად). ასე რომ, ამ წიგნით ნუ შეგეშინდებათ წიგნისა, რომელშიც მდაბიოდ, მაგრამ ლაკონიურად გადმოცემულია აზრი ხორციელ სიყვარულზეც: „სამწუხაროდ, ადამიანის სხეული ეს-ესაა იწყებს გამოღვიძებას. ძველი ბერძნები შესანიშნავ გამონათებად იქცნენ, მაგრამ პლატონმა და არისტოტელემ სასიკვდილო დარტყმა მიაყენეს, რელიგიამ კი საქმე დაასრულა. მაგრამ ახლა ადამიანის სხეული ისევ დაუბრუნდა სიცოცხლეს. ის მართლაც სინათლეზე გამოდის აკლდამიდან“.

დაბოლოს, რომანის ფინალურ თავებში გაიელვებს ქართველი თავადის სახე. ის ევროპელი არისტოკრატების იმ წრეში ტრიალებს, რომელშიც კონი მოხვედება იტალიაში მოგზაურობისას. რატომღაც ესეც მინდოდა აღმენიშნა. უცნობი ლოურენსი საკმაოდ ნაცნობი დარჩა ჩემთვის. ამას კიდევ აქვს თავისი სხვა მიზეზი, რომელიც ჩემში, როგორც მკითხველში, უფრო მძაფრი იყო. „საუკუნის ას წიგნი“, ვფიქრობ, შემთხვევით არ მოხვედრილა ეს წიგნი. მან ხომ ახალი ევროპის ბევრ ადამიანს საკუთარი თავი და გაბედული ნაბიჯები დაანახვა.

ლორან გოდეს „სკორტების მზე“

ლორან გოდეს „სკორტების მზე“ ნამდვილად ვერ ჩაითვლება ჩემს საყვარელ წიგნად. ამ რომანის მკითხველთა უმეტესობა აღნიშნავს, რომ არც შინაარსით, არც სტილით განსაკუთრებული აღფრთოვანება არ განუცდიათ. ამის მიუხედავად, მას კითხულობს უამრავი ადამიანი და საკუთარ შთაბეჭდილებებსაც გვიზიარებს. შესაძლებელია, ამას რომანის სიმარტივის მიღმა დაფარული სევდიანი მოტივები იწვევს, ან სულაც ის უმაღლესი ჯილდო ლიტერატურაში, რომელზეც ყოველი ფრანგი მწერალი ოცნებობს. ეს გახლავთ გონკურების პრემია. იგი ლორან გოდემ ამ რომანისთვის მიიღო 2004 წელს.

გონკურების პრემია ისევე ძველია მსოფლიო ლიტერატურისთვის, როგორიც ნობელის პრემია, თუმცა, ამ უკანასკნელისგან განსხვავებით, მას ანიჭებენ ფრანგულ ენაზე დაწერილ ნაწარმოებებს (ისევე როგორც ბუკერის პრემია გაიცემა ინგლისურ ენაზე დაწერილი რომანისთვის). გონკურის აკადემიის წევრები ყოველი თვის პირველ სამშაბათს პარიზში, რესტორან დრუანის პირველ სართულზე, თავიანთ სალონში, იკრიბებიან. ლაურეატის ვინაობა ცხადდება 3 ნოემბერს. პრემია ერთ მწერალს მხოლოდ ერთხელ შეიძლება გადაეცეს. საინტერესოა, რომ ჯილდოს ფულადი ანაზღაურება სიმბოლურია — 10 ევრო, მაგრამ მთავარი ხომ სულ სხვა რამეა — ეს გახლავთ ის აღიარება, რომელიც გარანტირებულია მსოფლიო მასშტაბით და სამომავლო ფინანსური წყალობის საწინდარიცაა. გონკურების პრემიის ლაურეატების სიას თუ გადახედავთ 1902 წლიდან დღემდე, გაგიკვირდებათ, რომ ბევრი სახელოვანი ფრანგი მწერლის გვარი არ შეგხვდებათ. სამაგიეროდ, ნახავთ ისეთ ავტორებს, რომლებიც, დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჩვენთან უამრავი მკითხველისთვის უცნობია. მე სამომავლოდ ამ პრემიით დაჯილდოებულ სხვა მწერლებსა და მათ რომანებზეც ვისაუბრებ. მათგან ბევრი ძალიან მომწონს.

რომან „სკორტების მზეში“ მოქმედება მიმდინარეობს სამხრეთ იტალიაში, სადაც მცხოვნვარე მზე ზეთისხილის პლანტაციებთან ერთად გადაჰყურებდა სოფელ მონტეპუჩიოს. დასაწყისში ვხვდებით ამ მხარისთვის ცნობილ ყაჩაღს, რომელმაც პატიმრობის შემდეგ სოფელში ყოფილ საყვარელს მიაკითხა, მაგრამ მისი და შერჩა ხელთ. ვნებას ატანილმა ქალმა დამალა თავისი ვინაობა და

გათავისუფლებულ პატიმარს დანებდა. სოფლელები შეშინდნენ, როდესაც ეს ამბავი გაიგეს, იფიქრეს, ავაზაკი კვლავ აიკლებს ამ მხარესო და იგი ქვებით ჩაქოლეს. თუმცა მოხდა ერთი უცნაური ამბავი — ავაზაკისგან ქალი ფეხმძიმედ დარჩა, 9 თვის შემდეგ იმშობიარა, ხოლო რამდენიმე დღეში სნეულებისგან გარდაიცვალა. მის სიკვდილს სოფლის მღვდელიც ესწრებოდა, რომელმაც მალევე შეიტყო მონტეპუჩიოს მკვიდრთა საზარელი ნება — ახალშობილი, როგორც ავაზაკის მრუშობის ნაყოფი, მოეცილებინათ და ამის გაკეთება თვით სოფლის მოძღვარს შესთავაზეს. მღვდელმა მრისხანედ ამხილა სამწყსო: „ქრისტიანებს ეძახით საკუთარ თავს, არადა ცხოველები ხართ, ღირსნი ხართ მიგაგდოთ და ღმერთმა დაგსაჯოთ! მთელი სოფელი თქვენი სიბილნითა და უმეცრებით ყარს! დღეიდან ეს ბავშვი ჩემი მფარველობის ქვეშ იქნება...“ მართლაც, მღვდელმა გადაარჩინა პატარა როკო — ასე ერქვა ბიჭს, და ერთი მეთევზის ოჯახს მიაბარა გასაზრდელად. როდესაც როკო წამოიზარდა, მას ორი გვარი ჰქონდა: ერთი მამის, მეორე იმ მეთევზის, რომელთანაც გაიზარდა — სკორტა.

როკომ, მამის მსგავსად, ყაჩაღობა დაიწყო და ნაძარცვი ქონებით ირჩენდა თავს. ისიც შიშის ზარს სცემდა მოსახლეობას. მან ოჯახის შექმნა მოახერხა და სამი შვილიც ეყოლა. სიკვდილის წინ მოძღვარი ნახა და ესაუბრა საკუთარ ცხოვრებაზე, ქონებასა და შვილების მომავალზეც. მან უარი განაცხადა თავის ნაძარცვზე, არ ისურვა, რომ მის შვილებს ამ ყველაფერთან რაიმე წილი ჰქონოდათ. კარმელამ, ჯუზეპემ და დომენიკომ — როკოს შვილებმა, როდესაც გაიზარდნენ, გაჭირვების გამო ამერიკაში გადაწყვიტეს გამგზავრება, მაგრამ ნიუ-იორკამდე ჩასულებმა მოაბრუნეს გემი და მათაც მშობლიურ სამხრეთში გააგრძელეს დუხჭირი ცხოვრება.

და-ძმებს მეოთხე დედმამიშვილად მოევლინათ რაფაელი — მონტეპუჩიოს მკვიდრი, მათი თანატოლი, რომელიც სკორტების ყველა ჭირისა თუ ღვინის თანამოზიარე იყო. ჯუზეპეც, დომენიკოც და რაფაელიც დაქორწინდნენ.

რომანში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა სკორტების დას — კარმელასა და მის შვილებს — დონატოსა და ელიას. ყველაზე მეტად მომხიბლა კარმელას აღსარებებმა, უფრო სწორად, მისეულმა გმინვამ. პირველ პირში მოთხრობილია ქალის წუხილი მშობლებზე, ძმებზე, შვილებზე, სიყვარულზე, იმედგაცრუებაზე, შიმზე, სიხარულზე...

ელია დაქორწინდა საყვარელ ქალზე — მარიაზე, მათ თავიანთ შვილს ანა უწოდეს. ანა რომანში სიმბოლოა იმ ადამიანისა,

რომელსაც შეუძლია თავი დააღწიოს ამ სოფელს და ჩრდილოეთში დაეუფლოს განათლებას, ცხოვრება უფრო ნათელ გარემოში განაგრძოს.

რომანის მეათე თავში საინტერესოა ელიას ფიქრები: — „ბედნიერი თუ ყოფილა ოდესმე? განვლილ წლებს თვალი გადაავლო. რად ღირდა კაცის ცხოვრება? მისი ცხოვრებაც ისეთივე იყო, როგორც ყველა სხვა კაცისა — ხან მზიარული, ხან სევდიანი. ვინც უყვარდა, ამქვეყნიდან უკვე წავიდნენ. ბიძები. დედა. ძმა. ეს გულისტკივილი საკუთარ თავზე იწვნია. თავს ეულად და ზედმეტად გრძნობდა. მაგრამ მარიას და ანას სიახლოვეთ გამოწვეული სიხარული ბოლომდე შემორჩა და ყველაფერ სხვას გადანაწიდა. ყოფილა კი ბედნიერი? გაიხსენა ხანძარი თამბაქოს ჯიხურში, დაქორწინება, მომდევნო წლები... უსაშველოდ შორეული მოეჩვენა ყველაფერი. ის სულ სხვა ცხოვრება იყო თითქოს... ქანც-განყვეტილი იყო, მაგრამ ბედნიერი. სწორედ ამ დაღლილობიდან იშვა მისი ბედნიერება. იბრძოდა, ცხოვრებაში ფეხის მოკიდებას ცდილობდა და ახლა, როდესაც სკამზე ჩამომჯდარ ერთ ვინმე ბერიკაცად ქცეულიყო, მის ბედნიერებას თითქოს ხელს რაღა შეუშლიდა“.

უკანასკნელ ფურცლებზე ელიასა და სოფლის ახალ მოძღვარს — დონ სალვატორეს შორის გამართული დიალოგი ბიბლიური ეკლესიასტეს მარადიულ დებულებას ეხმაურება — არაფერია მზისქვეშეთში ახალი. ყველაფერს აქვს თავისი დრო და ყველაფერი წარმავალია. ამოება ამოებათა!

„ერთი თაობა მოსდევს მეორეს, დონ სალვატორე. საბოლოო ჯამში, ყოველივე ამას რა აზრი აქვს, რას ვაღწევთ ბოლოს? ჩემი ოჯახი აიღეთ, სკორტები. თითოეული მათგანი თავისებურად იბრძოდა, თითოეულმა მათგანმა საკუთარ თავს აჯობა. მერედა, რას მიაღწიეს? მე რა, ვარ კი ჩემს ბიძებზე უკეთესი? არა. რისთვის გაისარჯნენ? არაფრისთვის, დონ სალვატორე. არაფრისთვის. სატირალია, ამას რომ ვამბობ.“

- ასეა, ჩემო, — უპასუხა დონ სალვატორემ, — თაობები ენაცვლებიან ერთმანეთს. უნდა შეეცადო, შენი შესაძლებლობების მაქსიმუმში გააკეთო, მერე კი სხვას დაუტოვო ადგილი“.

დონ სალვატორეს ადამიანის უკვდავების ნათელსაყოფად ზეთისხილი მოჰყავს. ეს მაგალითი ჰეგელისეული ფილოსოფიის იმ ასპექტს მაგონებს, რომელშიც საუბარია ზოგადად ადამიანზე და არა კონკრეტულ ადამიანზე. ამის მიუხედავად, რომანის დასასრული ოპტიმიზმს ეთამაშება და არ სურს მკითხველში წარმავლობაზე დაფიქრების კაეშანი დატოვოს.

„სკორტების მზე“ გადმოგვცემს ავაზაკი ადამიანის, მისი შემთხვევითი შვილის — როკოს, როკოს შვილებისა და მათი შთამომავლების თავგადასავალს. თხრობა საკმაოდ სადაა და ამ მხრივ ქართული თარგმანი მართლაც უბადლოა. ხმამაღლა ნათქვამში ნურავინ ჩამომართმევს, მაგრამ საოჯახო საგების მოყვარულებს, რომელთა რიგს მეც განვეკუთვნები, „სკორტების მზე“ თავისებურად გაახსენებს ბუდენბროკების სევდიან ისტორიას, ფორსაიტების ამაყ ქრონიკებსა და ტიბოს ოჯახის პერიპეტიებს. თუმცა „სკორტების მზე“ როდია ვრცელი ეპიკური ქმნილება. ეს პატარა რომანი მოკლედ და ლაკონიურად ამბობს სათქმელს — რამდენიმე ათეულ გვერდზე ათწლეულები ერთმანეთს ენაცვლება და საუკუნოვან წრეს კრავს. ზედმეტი დიალოგები, მოვლენათა დანვრილებითი ანალიზი, ვრცელი აღწერილობები ლორან გოდეს ამ რომანს სულ სხვა მიმართულებას შესძენდა. საბოლოოდ კი, ყველას და ჩემს თავსაც იმას შევახსენებ, რომ „სკორტების მზის“ ავტორი საკმაოდ ახალგაზრდაა და ახლაც მშვენიერი წიგნებით ამდიდრებს ფრანგულ ლიტერატურას. იმედია, სამომავლოდ არ მოაწყენს ერთგულ მკითხველს.

მილან კუნდერას „გამოსათხოვარი ვალსი“

„გამოსათხოვარ ვალსს“ ერთ დღეში წასაკითხი რომანების სერიას მივაკუთვნებდი. ამგვარი წიგნები საოცრად ნათელი სტილით, მოვლენების დინამიკითა და დიალოგების სიუხვით დაწყებისთანავე მიგვაქანებენ დასასრულისკენ. მილან კუნდერა ზოგადად ადვილად აღსაქმელ მწერლად მიმაჩნია, თუმცა ვაცნობიერებ იმ სიღრმესაც, ამ სიმარტივის უკან რომ იმალება.

ორიოდე სიტყვა უნდა ვთქვა საკუთრივ ავტორზე. იგი გაცილებით გვიან შემოიჭრა ჩემს ბიბლიოთეკასა და სააზროვნო სივრცეში, ვიდრე სხვა უამრავი ავტორი. მილან კუნდერა, რომელიც დღეს უკვე ხანდაზმული მწერალია, საფრანგეთში ცხოვრობს და ფრანგულად წერს, თუმცა ეროვნებით ჩეხია და ადრე ჩეხურად წერდა. ჩვენში მისი პოპულარობა ძირითადად გამოიწვია ყოველგვარი ძალმომრეობის, დიქტატურის, ტოტალიტარიზმის წინააღმდეგ მისმა გაბედულმა სიტყვებმა. თავის რომანებში იგი

დასცინის აღმოსავლეთ ევროპაში ცრუ იდეალების ამო შენებას. ამ ყალბი ილუზიების ფონზე იკვეთება კუნდერას ნაწარმოებების გმირთა ცხოვრება, მათი ფიქრები, ზრახვები, გაბედული თუ გაუბედავი ნაბიჯები, სიხარული და იმედგაცრუება. და მაინც, ვფიქრობ, რომ კუნდერა ადამიანებს ხატავს ისეთებს, როგორებიც ისინი არიან სინამდვილეში: ჩვეული გრძნობებითა და სისუსტეებით. მახსოვს საბჭოური კრიტიკის რისხვა მიხეილ ჯავახიშვილის პროზაზე — მეტისმეტად ფსიქოპათოლოგიურად ხატავს მოქალაქეებსო. ეგონათ, რომ ბოლშევიზმის მიერ აგებულ საზოგადოებაში ადამიანებს აღარ ექნებოდათ ის ბიოლოგიური ინსტინქტები და სურვილები, რომლებიც რევოლუციამდე ჰქონდათ. კუნდერას რომანებსა და მოთხრობებში სწორედ ეს არის ნიშანდობლივი — ადამიანი ყველა ეპოქასა და გარემოში ერთი და იგივეა, თუმცა გარემომცველი სამყარო და დრო მაინც დიდი გავლენის მომხდენია მის შინაგან ბუნებაზე.

„გამოსათხოვარი ვალსი“ პირველი რომანია, რომელიც მილან კუნდერას მდიდარი შემოქმედებიდან წავიკითხე და საკმაოდ პოზიტიური განწყობა დამეუფლა. გამიჩნდა სურვილი, მწერლის დანარჩენი ნაწარმოებებიც მომეძებნა. მართალია, „ყოფის აუტანელი სიმსუბუქე“ ჩეხი ავტორის ყველაზე მნიშვნელოვან მიღწევად ითვლება, მაგრამ „საუკუნის 100 წიგნის“ სიაში მოხვდა მისი 1967 წელს გამოცემული რომანი „ხუმრობა“. რაც შეეხება 70-იან წლებში გამოქვეყნებულ „გამოსათხოვარ ვალსს“, იგი პირველი რომანია, რომელიც ქართულად გამოქვეყნდა და გზა გაუკაფა მწერლის დანარჩენი რომანების გამოცემას ჩვენში.

„გამოსათხოვარი ვალსი“, ასე ვთქვათ, ცალკეული დღეების ქრონიკაა. თითოეული ამბავი უკავშირდება მეორე დღის მოვლენებს. თხრობის ასპარეზზე გამოდიან არა იმდენად სიყვარულით დაკავშირებული ადამიანები, არამედ წუთიერ გატაცებებს აყოლილი პერსონაჟები, რომელნიც იმკიან დროებითი ვნების ხანგრძლივ პრობლემებს — არასასურველი ბავშვის ჩასახვას, ცოლთან გამონვეულ უსიამოვნებებს... და ლტოლვას, რაც ახალგაზრდას მამობილის მიმართ შეიძლება გაუჩნდეს.

რომანის დასაწყისში მუსიკოსი კლიმა, რომელიც ორკესტრთან ერთად მართავს ხოლმე კონცერტებს ჩეხეთის სხვადასხვა დაბაში, განსაცდელის წინაშე აღმოჩნდება: მას ურეკავს ორი თვის წინ შემთხვევით გაცნობილი ექთანი ერთ-ერთი სანატორიუმიდან (მასთან ერთხელ ჰქონდა კავშირი) და ატყობინებს, რომ მისგან ფეხმძიმედ დარჩა. კლიმა მიზნად დაისახავს, რამე-

ნაირი გზით დაარწმუნოს გოგონა აბორტის აუცილებლობაში, რაზეც იგი სასტიკ უარს განაცხადებს. კლიმა სასწრაფოდ ჩავა კურორტზე. რომანში ნელ-ნელა ჩნდებიან დანარჩენი პერსონაჟები, რომელთა ნაწილიც ამ ამბის საქმის კურსშია. ისინი ცდილობენ მის დახმარებას. პარალელურად ეჭვი უძლიერდება კამილას — კლიმას მეუღლეს და ცდილობს სიმართლის დადგენას.

კურორტზე მყოფნი დროდადრო საკმაოდ საინტერესოდ საუბრობენ ადამიანის არსზე. სწორედ ეს ფილოსოფიური ელფერის დიალოგები ამშვენებს რომანს, რომელიც ამ ყველაფრის გარეშე ერთი უბრალო ამბის გადმოცემა იქნებოდა. მაგალითად, დამამახსოვრდა იაკუბის ფრთხილი დასკვნა კამათის მიწურულს: „ერთადერთი რამ ვიცი, სრული დარწმუნებით ვერასდროს ვიტყვი, ადამიანი საოცარი არსებაა და მისი გამრავლება მინდამეთქი“.

კუნდერას პროზაში ზოგადად იგრძნობა ავტორის სლავური ფესვები — ირეკლება ორთოდოქსული ქრისტიანული გადმოცემები (შესაძლოა, ეს ჩემი აზრია). „გამოსათხოვარი ვალსი“ ალაგ-ალაგ ეხება მაკარი ალექსანდრიელის, სიმონ მესვეტის ცხოვრებისეულ ამბებს, ისევე როგორც ხატმებრძოლების ეპოქის ქართვეილებს კონსტანტინეპოლში. ბერტლფის რელიგიური შეხედულებებიც არაა ინტერესმოკლებული.

კუნდერას ამ რომანს ერთი ამოსუნთქვით წასაკითხ წიგნს მივაკუთვნებ, მგზავრობისას რომ გაგართობს და თანაც დაგაფიქრებს ადამიანს. ვისაც ამ ჩეხი მწერლის შემოქმედების გაცნობა ახლა განუზრახავს, უურჩევ „გამოსათხოვარი ვალსი“ გასაღებად აქციოს და მერე სხვა რომანებიც დააგემოვნოს.

სოლ გელოუს „ჰენდერსონი, წვიმის მეფე“

ჩემ წინაშეა წიგნი, რომელიც ძალიან მიყვარს. როგორც ამბობენ, იგი თვით ავტორის საყვარელი ქმნილებაც ყოფილა. საუბარი სოლ გელოუსა და მის მშვენიერ რომანზეა, რომლის სათაურიც გახლავთ — „ჰენდერსონი, წვიმის მეფე“.

სოლ გელოუ ნობელის პრემიის ლაურეატია ლიტერატურის დარგში (1976). საინტერესოა, რომ დღემდე აშშ-ის სახელით ათ

მწერალს აქვს გადაცემული ნობელის პრემია (ზოგი ამერიკელი არ ყოფილა, მაგალითად, რუსი პოეტი — ი. ბროდსკი, რომელმაც ეს პრემია 1988 წელს მიიღო). ამერიკელი ნობელიანტებიდან ზოგს თანამედროვე მკითხველი არათუ აღარ ეცნობა, ხშირად მათი სახელებიც მივიწყებულია. ეს ითქმის ლ. სინკლერის (1930) და პ. ბაკის (1938) შესახებ. ცნობილია, რომ დიდი ფოლკნერი 1949 წელს აღფრთოვანებით არ შეხვედრია ამ პრემიის მისთვის გადაცემას და ირონიით და, ალბათ, ბრაზითაც შენიშნავდა, რომ ნობელის კომიტეტმა თავის დროზე ვერ გაიხსენა დრაიზერი და შერვუდ ანდერსონი, სამაგიეროდ, აღიარეს სინკლერი — ავტორი, რომელიც აჩრდილი იყო ამერიკული მწერლობის სხვა გიგანტებთან შედარებით.

საბოლოო ჯამში, ჩემი აზრით, ამერიკული ლიტერატურის იმ კორიფეებიდან, რომელთაც ნობელის პრემია მიენიჭათ ლიტერატურის დარგში, უნდა გამოვყოთ — ფოლკნერის, ჰემინგუეის, სტეინბეკის, ბელოუს და მორისონის სახელები. უცნაური ის ფაქტი გახლავთ, რომ ჩვენთან, განსხვავებით პირველი სამისგან, ბელოუს თითქმის არავინ იცნობდა. არ ვიცი, ამის მიზეზი მის ებრაულ წარმომავლობაში უნდა ვეძებოთ თუ იმ ფაქტში, რომ დემოკრატიული ღირებულებების დიდი მესვეური ხანდახან სარკასტულად იხსენიებდა ტოტალიტარულ რეჟიმებსა და დიქტატორებს. ფაქტია, რომ ყოველმა მეორემ იცოდა, ვინ იყო ჰემინგუეი, ხოლო სოლ ბელოუ უცნობ ავტორად რჩებოდა.

დასავლეთში იმთავითვე განსხვავებული დამოკიდებულება არსებობდა სოლ ბელოუს მიმართ. ვიდრე ნობელის პრემიას მიიღებდა, იგი იყო მფლობელი პულიტცერისა და სხვა პრესტიჟული პრემიებისა. მერე ახალი დიდების გზაც დაიწყო. ლიტერატორები მის შემოქმედებაში სხვადასხვა რომანს ანიჭებენ უპირატესობას. მე პირადად უზომოდ მომწონს „ჰენდერსონი, წვიმის მეფე“ — ლამის სათავგადასავლო სტილის ნაწარმოები, თუმცა მას არაფერი აქვს საერთო მსგავსი სახის ლიტერატურასთან. ესაა მარტივი სტილით დანერგილი ანტიკური ფილოსოფიის კრედო — თვითშემეცნებისკენ სწრაფვა. ყველაფერი მოთხრობილია ამერიკელი მილიონერის ცხოვრების მაგალითზე, რომელმაც განიზრახა რაღაც უჩვეულო ნაბიჯის გადადგმა არცთუ ახალგაზრდულ ასაკში.

ბელოუს რომანებიდან პირველად ნაეიკითხე „მისტერ სამლერის პლანეტა“. უკვე მეორე რომანის ხელში აღებისას ვიცოდი, მწერალი კვლავ უჩვეულო და მეტად ღრმა სამყაროში გადამიყვანდა და ასეც მოხდა. ჰენდერსონის ამბავი ზუსტად ისეთია,

ყოველდღიურობამოებზრებული და უცნაური ადამიანების არსებობას რომ გვახსენებს: ის, რაც არარეალურად გესახებათ, სავსებით შესაძლებელია, რეალობად იქცეს — ფიქრობენ ასეთები და ცხოვრობენ ლეგენდებისა თუ ზღაპრების კვალდაკვალ დედამიწაზე.

ამგვარი ადამიანური მისწრაფებებისა და მისტიკურის ცხოვრებაში დანერგვის დევიზი კარგად გამოიხატა რომანის ამ სიტყვებში:

„ჩვენ უცნაური არსებები ვართ. ვარსკვლავებს ისეთებად ვერ აღვიქვამთ, როგორებიცაა, და მაშ რაღად გვიყვარს ასე ძალიან? ვარსკვლავი პატარა ოქროს საგანი არ არის, ის უსასრულო ცეცხლია.

უცნაურია? და რატომ არ უნდა იყოს ვითომ უცნაური? დიხაბა რომ უცნაურია. და ყველაფერი უცნაურია“.

ჰენდერსონი კონექტიკუტის შტატში ცხოვრობდა და ძალიან მდიდარი ადამიანი გახლდათ. პირველი ქორწინებიდან შეძენილი შვილები უკვე დიდები იყვნენ და სწავლობდნენ. მერე მეორედაც დაქორწინდა. ლილი იყო მისი მეორე მეუღლე, რომელთანაც ტყუპი ეყოლა. ჰენდერსონი დაბოროტად თავის კარ-მიდამოში, ღორების უზარმაზარ ფერმაში და დროდადრო ესმოდა შინაგანი ძახილის ხმა: „მინდა, მინდა, მინდა...“. თითქოს ამ დოვლათითა და კეთილდღეობით იგი ვერ პოულობდა ყველაზე მთავარს, რაღაც იდუმალს, სულიერს, არა ყოველდღიურს. ამიტომაც განიზრახა აფრიკაში სამოგზაუროდ წასვლა. მართალია, იქ მეგობარსა და მის მეუღლეს გაჰყვა, მაგრამ მალევე დაშორდა მათ და დამოუკიდებლად იწყო ხეტიალი.

რომანის პირველი და მეორე თავი ჰენდერსონის პირით მოგვითხრობს მის წარსულს, ქორწინებების, შვილების, ქონების ამბავსა და ბოლოს აფრიკული ოდისეის განზრახვას. უცნაურია! თუკი ოდისევსი მიიღტვის ითაკისკენ, რათა ნავსაყუდელი ჰპოვოს მშობლიურ კერაზე ცოლ-შვილთან, ჰენდერსონი გარბის სახლიდან. დიახ, თანამედროვე ოდისევსები ითაკიდან მირბიან იმ ფათერაკებისკენ, რომლებსაც გაურბოდა ითაკის მეფე.

ჰენდერსონის აფრიკაში მოგზაურობა, ფაქტობრივად, ორ ძირითად ნაწილად იყოფა: არნევის ტომის ხალხთან ცხოვრება, შემდეგ კი ვარირის ტომთან ყოფნა. თავდაპირველად ჰენდერსონი, რომელსაც მეგზურობას უწევს დამტვრეული ინგლისურით მოლაპარაკე რომილაიუ, მიზნად დაისახავს, დაეხმაროს არნევის ტომს. მათ სასმელი წყლის პრობლემა აქვთ. წყალსაცავი

ბაყაყებითაა სავსე. ჰენდერსონს პატივით მიიღებს ტომის დედოფალი — ვალატელე, მაგრამ ის, დანარჩენების მსგავსად, იხილავს ჰენდერსონის მარცხს — ეს უკანასკნელი არათუ ვერ განმენდს ბაყაყებისგან წყალს, არამედ უფრო მეტად დააზიანებს ყველაფერს. ამის შემდეგ ჰენდერსონი და რომილაიუ გაცილებით უცნაურ ადამიანებთან მოხვდებიან. ისინი ვარიირის ტომს განეკუთვნებოდნენ, მათ მეფეს კი დაფჰუ ერქვა.

მათთან თანაცხოვრებისას ჰენდერსონს წვიმის მეფის — სანგოს წოდებას მიანიჭებენ. ამას კონკრეტული ფაქტი განაპირობებს. ჰენდერსონი ადგილიდან დაძრავს კერპს, რომელიც ძნელად გადასადგილებლად მიიჩნეოდა. ამ ქმედებაში ერთგვარი პაგანისტური იდეა იყო ჩადებული ვარიირის ტომელებისგან.

რომანის ყველაზე მნიშვნელოვანი ადგილი ჰენდერსონისა და დაჰფუს ურთიერთობაა.

„მეფე იმდენად მოკრძალებული ბუნებისა იყო, რომ თვითონ არასგზით არ დაიჩემებდა, ლომს ვგავარო, მაგრამ მე დავინახე ეს მსგავსება. ეს ჯერ კიდევ მაშინ შევნიშნე, როცა მეფე არენაზე გამოდიოდა და თავის ქალების ბზრიალსა და ტყორცნაში ასპარეზობდა“ — გაიფიქრებს ჰენდერსონი მეფესთან ახლო ურთიერთობის დამყარების შემდეგ. თავის მხრივ, მეფე ჰენდერსონს ეუბნება ერთგან: „თქვენ გაექეცით იმას, რაც იყავით. და კიდევ ერთხელ, უკანასკნელად, გამოსცადეთ ეს სამყარო. ცვლილების იმედით. არა, ნუ გიკვირთ, რომ ასე კარგად შეგიცანით... თქვენ საკმაოდ მიაშბეთ თქვენს თავზე. გულღია კაცი ხართ. ეს განიჭებთ საოცარ ხიბლს, რაც დიდი იშვიათობაა. თქვენ ამაღლებული ბუნების მონაცემები გაქვთ. თქვენ შეგიძლიათ იყოთ კეთილშობილი. ზოგი თქვენი თვისება, იმდენი ხანია, დამარხულია, რომ შეიძლება, მკვდრად მივიჩნიოთ. არის თუ არა მათი მკვდრეთით აღდგენის რაიმე შანსი? აი, საიდან იწყება ცვლილება“.

მართლაც, დიალოგში ისინი ისეთ საკითხებს დასტრიალებენ თავს, უძველესი დროიდან რომ იტაცებდათ ფილოსოფოსებს. რად ღირს თუნდაც მეფის მსჯელობა სიკეთესა და ბოროტებაზე, როდესაც იგი ამბობს, რომ „სიკეთე ბოროტების წილ არის ჭეშმარიტად სწორი პასუხი“ და იქვე აღნიშნავს, ამ იდეის განხორციელებამდე კაცობრიობას ძალიან დიდი გზა აქვს გასავლელი. ჰენდერსონი აღფრთოვანებულია, რომ აფრიკის ამ მიუვალ ადგილას, სადაც ცივილიზაცია არ შესულა, ნახულობს ასეთ დიდებულ პიროვნებას, რომელმაც განათლება მიიღო ტომისგან მოშორებით, თუმცა მაინც მშობლიურ კუთხეს დაუბრუნდა. მეფე დაჰფუ

არანაკლებ მოხარულია ჰენდერსონთან შეხვედრით: — „აი, მე ვზივარ აქ, აფრიკაში და ამ ფიქრებს მარტო ვეძლევი, ჩემი ღრმად რწმენით, რამდენადაც ამის უნარი შემწევს. ჰომო საპიენსს შეუძლია გარდაიქმნას იმად, რისი წარმოდგენაც ძალუძს. რომ იცოდეთ, ჰენდერსონ-სანგო, რა ბედნიერი ვარ, რომ თქვენ აქა ხართ! ისე მენატრებოდა მყოლოდა ვინმე, ვისთანაც ამ თემებზე მსჯელობას შეეძლებდი. თანამოაზრე. თქვენი თავი ღმერთმა გამომიგზავნა“.

მეფე დაჰფუს, ისევე როგორც ლომსა და ლომის ბოკვერს, რომლებიც აფრიკიდან წამოსულ ჰენდერსონს უკან — ამერიკაში მიჰყავს, სიმბოლური დატვირთვა ენიჭებათ. იქნებ, ჰენდერსონი სულაც უძველესი ადამიანების ნიშნებს ატარებს?! ოდისევესის გარდა, გილგამეშიც გამახსენდა, სიკვდილზე დაფიქრებული ნალვლიანი მესოპოტამიელი და ჩინეთის იმპერატორი — ცინ შიხუანდიც, უკვდავების მოპოვება რომ ახირებად ექცა... ვინმეს შეიძლება ეს უაზრობად მოეჩვენოს, მაგრამ ადამიანური მისწრაფებანი ხომ უმეტესად უცვლელია ყველა ეპოქაში? ჰენდერსონის აფრიკაში ინიციაციური სვლა სწორედ ასეთად მეჩვენება. ერთი ფაქტორიც მინდა აღვნიშნო: ამგვარი ოცნებებისა თუ სურვილების განხორციელება ხშირად არის დამოკიდებული მატერიალურ შესაძლებლობებზე. ამის ნაკლებობას მთავარი გმირი ნამდვილად არ განიცდიდა. მიუხედავად ამისა, რომანის ფინალში ჰენდერსონი აღიარებს — „თუკი რამე მოგება მინახავს ცხოვრებაში, მხოლოდ სიყვარულის წყალობით და სხვა არაფრის“. მართლაც, სიყვარული ყველაფერს გადაწონის, სადაც მისი უმაღლესი გამოვლინებაა, იქ თვით ცოდვის კატეგორიაც ძალადაკარგულია.

„ჰენდერსონი, წვიმის მეფე“ კაცმა მაშინ უნდა წაიკითხოს, როდესაც მობეზრდება ოჯახური აყალმაყალი, უბნის ხმაური, ნაცნობი სახეები... და მაშინაც, საკუთარი შინაგანი ხმისთვის ყურისგდება რომ გადაუწყვეტია!

ერთიც მინდა ვთქვა: სოლ ბელოუს ებრაული წარმომავლობა ძალუმად იგრძნობა მის სტილში. ბიბლიური სამყაროდან მოხმობილი შედარებები, წინასწარმეტყველთა წიგნებიდან ფრაზები მარგალიტებად ეფინება თხრობას. ღორებთან მომუშავე ჰენდერსონს აგონდება მეფე ნაბუქოდონოსორისადმი დანიელის ნათქვამი სიტყვები, რომ იგი მხეცებთან დაიდებდა ბინას. სხვაგან ფარაონი ახსენდება და მისი გამომეტყველება, ნილოსიდან ამოყვანილი ჩვილის ხილვაზე რომ დაეუფლებოდა, ხოლო ვარირელი მწყემსის ნახვაზე ის კაცი აგონდება, რომელმაც ძმების საძებრად

გამოსულ იოსებს დოთაიმისკენ მიმავალი გზა უჩვენა. ვერაფერს ვიტყვი, მშვენიერი ცოდნა ჰქონდა ძველ ალთქმაში ჰენდერსონს, ისევე როგორც მის ლიტერატურულ პატრონს — სოლ ბელოუს, რომელიც უდავოდ მაღლა დგას ათასობით თანამედროვე პროზაიკოსზე. ამგვარად, მთელი არსებით ვეთანხმები ფილიპ როტს, რომელმაც განაცხადა, რომ მეოცე საუკუნის ამერიკული ლიტერატურა ორ ვეშაპზე — უილიამ ფოლკნერსა და სოლ ბელოუზე დგას.

ნიკოლო ამანიტის „მე არ მეშინია“

ნიგნი, რომელსაც ნებისმიერი გემოვნების მკითხველი ერთი ამოსუნთქვით სულ რაღაც სამ საათში წაიკითხავს, ნიკოლო ამანიტის „მე არ მეშინია“ გახლავთ. საუცხოო მიგნება იყო ეს რომანი ჩემთვის. ჯერ ერთი, სიუჟეტმა იმ პერიოდში გადამისროლა, როდესაც მარკ ტვენის რომანებით ვარსებობდი, მეორე მხრივ, კიდევ ერთხელ აღმომაჩენინა წერის ის საოცარი ტექნიკა, მილიონობით ადამიანს რომ ხდის ერთგულ მკითხველად.

ამანიტის რომანი „მე არ მეშინია“ იტალიურ ენაზე 2001 წელს, ჩვენი საუკუნის დასაწყისში, გამოვიდა და ახალგაზრდა ავტორის ყველაზე წარმატებულ ნაწარმოებად აღიარეს. მწერლის ჯერჯერობით ბოლო ქმნილება — „შენ და მე“ 2010 წელს გამოქვეყნდა. ამანიტი თავის ორასგვერდიან რომანში, რომელსაც საკმაოდ მომხიბვლელი სათაური აქვს, მოგვითხრობს სამხრეთ იტალიაში მომხდარ ამბავს. გეოგრაფიული გარემო ლორენ გოდეს რომან „სკორტების მზეში“ მიმდინარე ამბავს გვახსენებს. აქაც ღარიბი იტალიური სოფლის ფონზე იშლება თხრობა. საკუთრივ მთხრობელი გახლავთ მიკელე ამიტრანო. იგი იგონებს 22 წლის წინანდელ ამბავს, თავისი ბავშვობის ერთ-ერთ ისტორიას, რომლის ემოციური შთაბეჭდილებები აწმყოშიც ძლიერია. მიკელე პირველ პირში გვესაუბრება და თითოეული აბზაცი, ყოველი დიალოგი, განცდები იმდენად საინტერესოა, რომ მკითხველი სულმოუთქმელად ცდილობს ფინალში გასვლას.

მიკელე პატარა და მარიასა და რამდენიმე თანატოლთან ერთად სოფლის განაპირას თამაშობდა. ბავშვები ხშირად ეჯობრე-

ბოდნენ ერთმანეთს სირბილში და ბოლო ადგილზე გასული რაიმე რთული ან სასირცხვილო დავალებით ისჯებოდა. ერთხელაც მიტოვებულ სახლში მიკელემ შემთხვევით აღმოაჩინა ორმო, რომელსაც ზემოდან ფილაქანი ჰქონდა გადაფარებული. მის სიღრმეში იპოვა პატარა ბიჭი და თავდაპირველად მკვდარი ეგონა. შემდეგი ვიზიტისას მიკელემ აღმოაჩინა, რომ ეს ბავშვი ცოცხალი იყო და საკმაოდ დაბნეულად, ლამის გაურკვეველად საუბრობდა.

პარალელურად ჩვენ თვალწინ იშლება მიკელეს ოჯახური გარემო: დედა, სამზარეულოს საქმეებით დაკავებული, შვილების ყოველ დაგვიანებაზე რომ ბრაზობდა; მამა — რომელიც სატვირთო მანქანით ხშირად მიემგზავრებოდა ქვეყნის ჩრდილოეთით და შინ იშვიათად იყო.

მიკელეს გაუჩნდა სურვილი, თავისი საიდუმლო მამისთვის გაემჟღავნებინა, მაგრამ ამის საშუალება არ მიეცა. ღამით მას პატარა დასთან ერთად ეძინა ოთახში, სადაც საოცარ ფიქრებს ეძლეოდა და ვარაუდებს გამოთქვამდა. ღრმა ძილში ეს ყველაფერი ამაღელვებელ სიზმრებში ეზრდებოდა.

განსაკუთრებით დასამახსოვრებელი იყო სიზმარი იესოზე, რომელიც ლაზარეს აღდგინებას ცდილობდა, ეს უკანასკნელი კი ადგილიდან არ იძვროდა. ბოლოს ღმერთს მიმართა უცნაური სიტყვებით: „თავი დაანებე მიცვალებულებს!“

ხანგამოშვებით მიკელე მიდიოდა მიტოვებულ სახლში და საოცარი სიფრთხილით ცდილობდა, კონტაქტი დაემყარებინა იქ მყოფ ბიჭთან, რომლის შესახებაც ბევრს ვერაფერს იგებდა. ამის თაობაზე იგი თითქმის არავისთან საუბრობდა, მხოლოდ მოგვიანებით დაელაპარაკა მეგობარს — სალვატორეს, რომელმაც ცუდად გამოიყენა მისი ნდობა.

ერთხელაც, ღამით, სანოლიდან ჩუმად ამდგარმა მიკელემ მოისმინა მშობლების საუბარი. მათთან სახლში სტუმრად იყო მოხუცი კაცი — სერჯიო, მამა თავის მეგობარს რომ უწოდებდა, ბავშვს კი არ მოსწონდა ეს ადამიანი, იგი უკმეხად ლაპარაკობდა. აი, მაშინ შეიტყო მიკელემ, რომ მისი მშობლებიც და მოხუციც გაფაციცებით უსმენდნენ საინფორმაციო გამოშვებას, რომელიც გადმოსცემდა ამბებს დაკარგული ბიჭის შესახებ. ტელევიზორში ბიჭის დედის მიმართვაც გაისმა. მან სთხოვა გამტაცებლებს, არაფერი დაეშავებინათ მისი შვილისთვის. ამ ყველაფრის მოსმენამ მიკელეს გონება გაუნათა. მას ურთულესი და სულის შემანუხებელი კითხვები გაუჩნდა. მიხვდა, რომ მამამისი იყო გამტაცებელი იმ ბიჭისა, რომელიც მიტოვებულ სახლში ჰყავდათ

დამალული. მას მიკელე ჩუმად საჭმლით ამარაგებდა. ამ დროიდან დაიწყო ახალი და კიდევ უფრო რთული მოვალეობის გაცნობიერება...

ნურავინ იფიქრებს, რომ ამანიტის რომანის სახით საქმე აქვს მარტივი სიუჟეტის მქონე დეტექტიური ელემენტებით გაჯერებულ ნაწარმოებთან. „მე არ მეშინია“ გაცილებით მეტია, ვიდრე თავგადასავალი ან საბავშვო წიგნი. იგი ერთ მარტივ ჭეშმარიტებას გვახსენებს: ყველაფერი გენიალური მარტივია. თავად ამანიტი, რომელსაც კრიტიკოსები ლიტერატურის გაუბრალოებაში „ადანაშაულებენ“, აღნიშნავს, რომ ლიტერატურა უმალ ვნება და თავგადასავალი უფროა, ვიდრე ფილოსოფიური იდეების ასპარეზი. მართლაც ასეა. დაიღალეთ მაგიური პროზით, ოცსიტყვიანი წინადადებებით, განყენებული მსჯელობით? დაიღალეთ, მაგრამ არც პრიმიტიული და არაფრის მომცემი წიგნები გასურთ? გასაგებია. მაშინ მიაკითხეთ ამანიტის და მიხვდებით, რომ ჩემ მსგავსად „მე არ მეშინია“ თქვენი საყვარელი წიგნების სიაში აღმოჩნდება.

ლუიჯი პირანდელოს „სერაფინო გუბიოს, ოპერატორის ჩანაწერები“

ლუიჯი პირანდელოს სახელი ჩემთვის ღრმა ბავშვობას უკავშირდება. სოფლის იდუმალი და თან მდიდარი ბიბლიოთეკის თაროებს ჩვენთან ამშვენებდა მისი ნოველების კრებული — „ქორწინების ღამე“. მოგვიანებით რამდენიმე მცხუნვარე დღე გავატარე წყნეთში და ზუსტად 4 საათში წავიკითხე მწერლის რომანი — „განსვენებული მათია პასკალი“. ვერ ვიტყვი, რომ განსაკუთრებულად მომხიბლა, მაგრამ საინტერესოდ კი მეჩვენა მიცვალებულის ნიღაბს მორგებული ბიბლიოთეკარის ისტორია. ბოლო დროს ხელთ მომხვდა მისი რომანი — „სერაფინო გუბიოს, ოპერატორის ჩანაწერები“.

ლუიჯი პირანდელი ერთ-ერთია იმ ექვს იტალიელ მწერალს შორის (ჯოზეფ კარდუჩი, გრაცია დელედა, ლუიჯი პირანდელი, სალვატორე კვაზიმოდო, ეუჯენიო მონტალე, დარიო ფო), რომელთაც მიენიჭათ ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში. პირანდელომ სტოკჰოლმის წყალობა დაიმსახურა 1934 წელს და

დღეს მისი დრამატურგიული ნაწარმოებები უფროა ცნობილი, ვიდრე ნოველები და რომანები, მათ შორის უნდა დავასახელო „ექვსი პერსონაჟი ავტორის ძიებაში“ — ნაწარმოები, რომელიც მოხვდა „საუკუნის ას ნიგნში“.

„სერაფინო გუბიოს, ოპერატორის ჩანაწერები“ — ნაკითხვის შემდეგ ვერ მოხვდა ჩემი საყვარელი ნიგნების ნუსხაში, განსხვავებით ამანიტის რომანისგან. იქნებ, ბოლო დროს მიმძიმს ფილოსოფიური მსჯელობებით გადატვირთული ლიტერატურული ტექსტების კითხვა? თუ ასეა, გამოდის, რომ პირანდელოს ეს რომანი დიად იდეალებს ეთამაშება. ბოლომდე ვერ ვიტყვი, რას ეხება და არც იმის მტკიცება შემიძლია, თუ რა ადგილი უჭირავს ამ რომანს იტალიური ლიტერატურის ისტორიაში, მაგრამ ერთი რამ ვიცი: ვერასდროს დაეუბრუნდები მეორედ. ეს მხოლოდ ჩემი დამოკიდებულებაა. ამის მიუხედავად, ეს რომანი სავსეა მართლაც რომ საუცხოო მარგალიტებით, მშვენიერი გამონათქვამებით ცხოვრებაზე, ადამიანობაზე. ისინი დაამშვენებდა ბრძნული აზრების ნებისმიერ კრებულს.

სერაფინო გუბიო ოპერატორია, რომელიც სამყაროს აპარატივად უყურებს და მის გარეშეც. ამანიტის რომანის მსგავსად, აქაც ამბავს გვიყვება მთავარი გმირი, ოლონდ ეს არაა მხოლოდ ამბავი — მსახიობებისა და რეჟისორების ცხოვრების ინტრიგა და ბედუკუდმართობანი. ამ ყველაფერს ერთვის მისი შეფასებები, ერთგვარი ანალიზი მოვლენებისა:

„მე კვლავაც ვაკვირდები და ვსწავლობ ადამიანებს. ეტყობა, ეს ჩემი ყველაზე ძლიერი ვნებაა, ჩემი მინიერი ცხოვრებისა და ოცნებების საზრდოა, მით უმეტეს. ახლა, როცა მთელი ჩემი ოცნებები ასე დაიმსხვრა და ესლა დამრჩა სანუგეშოდ“ — ამბობს ერთგან მთავარი გმირი და მართლაც ამ დაკვირვების შედეგები უხვადაა მოცემული რომანის ფურცლებზე.

რომანში ვეცნობით რუს ქვრივს — ვარია ნესტოროვას. იგი ბევრი ბოროტების მიზეზია და სწორედ მის ირგვლივ მიმდინარეობს მოვლენები, რომელთაც ოპერატორი აკვირდება და მკითხველსაც უზიარებს საკუთარ განცდებს. ვინც ნესტოროვას ბიოგრაფიას ეცნობა რომანის მეხუთე თავში, შეუძლებელია, არ გაახსენდეს დოსტოევსკის — „იდიოტი“ და მისი ცნობილი პერსონაჟი — ნასტასია ფილიპოვნა (დოსტოევსკის ამ რომანში ნასტასიას სახე უფრო მიყვარს, ვიდრე მიშკინის). ნესტოროვაც, ნასტასია ფილიპოვნას მსგავსად, პეტერბურგის სახელგატეხილი ქუჩიდან წაიყვანა ადამიანმა, რომელმაც იგი გაზარდა, ასწავლა.

ცოლადაც შეირთო. ბოლოს ეს კაცი დევნილი გახდა, ხოლო ქალს ყველაზე სამარცხვინო ადგილებში აგზავნიდა და მის ხარჯზე ცხოვრობდა. ნესტოროვამ დაქვრივების შემდეგ ევროპაში მსახიობის კარიერა მოიწყო და კვიპროსზე შეხვდა ჯორჯო მირელის, სერაფინო გუბიოს ყოფილ მოსწავლეს, რომელმაც მოგვიანებით სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაამთავრა.

ამავდროულად, ასპარეზზე შემოდის ჯორჯოს და — დუჩე-ლა. იგი ახალგაზრდა ბარონის — ალდო ნუტის საცოლუა. ალდო ნუტისა და ნესტოროვას გზებიც ერთმანეთს კვეთს და მკითხველი აღმოჩნდება ვნებებით შეპყრობილი ადამიანების გარემოცვაში...

ამ რომანში, უკვე ვახსენე, რომ სიუჟეტზე მეტად ადამიანური ბუნების წვდომის მაგალითებმა მომხიბლა. თავად ოპერატორი გადამღებ აპარატს, რომელსაც ერთგან სამფეხა ობობას უწოდებს, სარკასტულად ყალბი ამბების შექმნას მიაწერს. მას კი აინტერესებს რეალობა. ამას განსაკუთრებით კარგად გამოხატავს გუბიოს ფიქრები: „ფილოსოფია, ისევე როგორც რელიგია, მუდამ გვამშვიდებს, მაშინაც კი, როცა სასონარკვეთილნი ვართ. მაინც რა არის შენი საქმე, შენი პროფესია? ეგებ მართლაც შესაშური, ოღონდ იმ შემთხვევაში, თუ იმისთვის გამოვიყენეთ, რომ ის უაზრო გამონაგონები, ხელოვნურად შექმნილი სცენები თუ ფაქტები კი არ აღვწუხსოთ, არამედ ნამდვილი ცხოვრება, ეფექტების გარეშე..." მის აზრებს ეხმიანება სიცილიელი მსახიობის — კარლო ფეროს, სიტყვები: „რატომ არის, რომ როცა ერთმანეთს ვხვდებით, ნამდვილ ჯამბაზებად გადავიქცევით ხოლმე; მაპატიეთ, მაგრამ მეც, მეც და თითქმის ყველას, ჩვენ, ყველას, ნიღბები გვაქვს აფარებული, ერთს — ერთი, მეორეს — მეორე. სულის სიღრმეში კი სულ სხვანაირები ვართ!“

დაბოლოს, მინდა ვთქვა, რომ რომანის კითხვისას ერთგან კიდევ გამახსენდა დოსტოევსკი. კერძოდ, მეოთხე თავში ვეფხვის, ზოგადად, მხეცის სისასტიკესთან ადამიანური საღიზმის შედარებამ არ შეიძლება მკითხველს არ გაახსენოს „ძმები კარამაზოვებიდან“ ივანეს მსჯელობა, როდესაც იგი ანალოგიურად საუბრობს ცხოველსა და ადამიანზე და ეს უკანასკნელი დახვეწილი ტანჯვის შემქმნელად მიაჩნია. მიუხედავად იმისა, რომ ჩემთვის მძიმე იყო, პირანდელოს რომანი წაკითხვად მაინც ღირდა. მით უმეტეს, რომ ხშირად როდი მინევს შეხვედრა იტალიურ პროზასთან, ხოლო მაშინ, როდესაც ამას ვახერხებ — დინო ბუცატის, იტალი კალვინოსა და ანტონიო ტაბუკის ნაწარმოებები უფრო მიზიდავს, ვიდრე პირანდელოს ან მორავიას რომანები.

ჯონ ბენვილის

„ზღვა“

ირლანდიელმა მწერალმა ჯონ ბენვილმა 2011 წელს მიიღო კაფკას სახელობის ლიტერატურული პრემია, რითაც კიდევ ერთხელ დადასტურდა, რომ მისი სახით დღეს მსოფლიოს ერთ-ერთი ნიჭიერი მთხრობელი ჰყავს.

ამ მოვლენამდე 6 წლით ადრე ბენვილი ბუკერის პრემიითაც დააჯილდოვეს. ეს კი ინგლისურენოვანი შემოქმედებისთვის ყველაზე პრესტიჟული ლიტერატურული ჯილდოა. მას 1969 წლიდან ყოველწლიურად (ნობელის პრემიის მსგავსად, გამარჯვებული ვლინდება ოქტომბრის თვეში) ანიჭებენ მწერალს, რომელიც თანამეგობრობის ქვეყნების ან ირლანდიის მოქალაქეა. ბენვილმა ბუკერის პრემია მიიღო რომანისათვის „ზღვა“. სწორედ მის შესახებ მიიწერა ვთქვა რამდენიმე სიტყვა.

ბენვილის რომანი „ზღვა“ დაწერილია პირველ პირში. ამბავს გადმოგვცემს მოხუცი მაქს მორდენი. ეს უფრო მეტად მოგონებების ჯაჭვია, ვიდრე თხრობა. მაქს მორდენი იხსენებს თავისი ცოლის — ანას უკურნებელ სენს, მის ტკივილებს, ექიმებთან ვიზიტის წერილმანებსა და სიკვდილის მოახლოების იდუმალ განცდას. ამ განცდების შესახებ იგი თავადვე მოუთხრობს მკითხველს, მოგონებებს საკუთარ ფიქრებსაც ურთავს, რომლებიც ყველა ნორმალური ადამიანის ცნობიერებაში ჩნდება — რატომ ხდება ამდენი უსამართლობა თუ ბოროტება დედამიწაზე?! რელიგიები და ფილოსოფიური სისტემები თავისებურად ხსნიან სამყაროში არსებული სიკეთისა და ბოროტების ბრძოლას, ადამიანის არსს, სიკვდილის გააზრებას, იმედის გზების ძიებას. მაქსისთვის თითქოს ყველაფერი ნაცნობია, მაგრამ ამ ყველაფრის მიღმა რჩება პირქუში რეალობა, რომელიც არცთუ იშვიათად სასოწარკვეთას ბადებს. ამას კარგად გამოხატავს მისი სიტყვები: „არ მჯერა იმპერეციური ცხოვრების და არც ღვთაება მეგულება ისეთი, ამას რომ შემომთავაზებდეს. თუ გავითვალისწინებთ, როგორი და რა სახის სამყარო შექმნა, წრეგადასული სითამამე იქნებოდა, ღმერთის რომ გნამდეს“. ამ მონაკვეთის წაკითხვისას უმაღლესი ამომიტივტივდა გონებაში უძველესი გნოსტიკურ-მანიქეური იდეა, რომ შეუძლებელია, სამყარო, რომელშიც ამდენი ბოროტება ბოგინობს, კეთილი ღმერთის პროდუქტი იყოს.

ანას გარდაცვალების შემდეგ მაქს მორდენი ზღვის პირას,

იმ სოფელში, ჩადის, რომელსაც უკავშირდება მისი ბავშვობა. აი, სწორედ აქ წამოიშლება მისი შორეული მოგონებები და სულაც არ გამოირჩევა ორიგინალურობითა და დრამატულობით, თუმცა ჩვენ თვალწინ იშლება ყრმის გარემომცველ სამყაროსთან, უცნობ ადამიანებსა და განცდებთან შეჯახების სურათი.

მისი მოგონებები უკავშირდება ზაფხულს, როდესაც მან სოფლად გრეისების ოჯახი გაიცნო: კარლო — ოჯახის თავი, მისი მეუღლე მისის გრეისი და შვილები: მაილზი და ქლოი, ასევე ახალგაზრდა ქალი როუზი, რომელსაც წლების შემდეგ კვლავ ნახავს სოფლად. გრეისების ოჯახის წევრებთან პატარა მაქს მორდენის ურთიერთობა ტეხილ ხაზად გასდევს ბენვილის რომანს. წარსულისა და გვიანდელი პერიოდის მოგონებები ერთმანეთს კვეთს. ისინი უშუალოდ უკავშირდება ანას ავადმყოფობის ამბავს.

რა არის ზოგადად მაქსისნაირი ადამიანებისთვის მოგონება? იგი მხოლოდ გონებაში არსებული კადრების გაელვებაა თუ მწველი განცდების უცნაური ნაზავი?! თავად მთხრობელი ამბობს ერთგან: „გულის სიღრმეში მუდამ ერთი და იგივე მინდოდა: საკუთარ ნაჭუჭში გამოკეტვა, დამალვა, გარიდება ყველა იმ საფრთხისაგან, რომლებსაც ცა თუ მიწა უმზადებს ადამიანს. ამიტომაცაა, მუდამ წარსულს რომ ვეპოტინები, ხალისით ეუბრუნდები, ნებისმიერ პასუხისმგებლობას ვიხსნი ცივ ანმყოზეც და კიდევ უფრო ცივ მომავალზეც. და მაინც, არსებობს კია სინამდვილეში ეს წარსული? ჩვენში დარჩეს, ეს ხომ ისაა, რაც ანმყო იყო ერთ დროს, და მერე გაქრა, ნავიდა — ეგაა და ეგ. თუმცა რა გითხრათ...“

ბავშვობაში მაქსი სოფლის ხის სახლში, სადაც მშობლებთან ერთად ცხოვრობდა, ღამლამობით ძილგამკრთალი უსმენდა ხოლმე ზღვის ხმაურს. მისი მშობლები გვერდითოთახში გაუთავებლად კამათობდნენ, ვიდრე ეს პაექრობა მაქსის მამის სახლიდან სამუდამო წასვლით არ დასრულდა. თუმცა ეს მოგვიანებით მოხდა. მათი ჩხუბის დროს პატარა ბიჭი ათასგვარ თავგადასავალს იგონებდა, წარმოიდგენდა და მათზე ფიქრებში გაჰყავდა დრო. ამ შექმნილ ისტორიებში უმეტესად მას მისის გრეისის გადამრჩენის როლი ეკისრებოდა: ხან დასაღუპავად განწირული გემიდან ამოჰყავდა, ხანაც გრიგალს გამოარიდებდა და რომელიმე მღვიმეში აფარებდნენ თავს. მაქსმა ელინური მითები კარგად იცოდა და ოცნებებში მათ გმირებს ემსგავსებოდა.

გრეისების ოჯახის თითოეულ წევრთან ურთიერთობა განსაკუთრებით მოქმედებდა მაქსის სულიერ სამყაროზე. მივყევით

რომანის ფურცლებზე გადაშლილ წარსულის ფსიქოლოგიურ ქრონიკას და განვიცდით, რამხელა ძალა აქვს ჩვენთვისაც ბავშვობისა და, ზოგადად, წარსულის გახსენებას. წიგნის უკანასკნელ გვერდზე ვიგებთ, რით დასრულდა გრეისების ოჯახის ამბავი, რა ბედი ეწიათ ტყუპებსა და მათ მშობლებს... როგორც ყოველთვის, ამის შესახებ აქ დავდუმდები, რადგან ვისაც „ზღვა“ ჯერ კიდევ არ წაუკითხავს, ინტერესი არ დაკარგოს. თუმცა ეს საკითხი საკამათოა. არ მეგულება „ანა კარენინას“ მკითხველი, რომელმაც წინასწარ არ იცის, როგორ კედება მთავარი პერსონაჟი, მაგრამ ეს ხელს არ უშლის მილიონობით ადამიანს, დაიწყოს გენიალური ქმნილების კითხვა.

არ შემიძლია, არ აღვნიშნო — რომანში გვხვდება პლატონიდან მომდინარე ცნობილი დებულება, რომ სიყვარული ხშირად ცალმხრივია და მეტიც: ღმერთი მხოლოდ მასშია, ვისაც უყვარს და არა იმაში, ვინც უყვართ. ეს ყველაფერი მაქსს ბავშვობაშივე ჰქონდა გაცნობიერებული: „კი, ქლოი შემეყვარებოდა — ასე მოხდა და რაღაა აქ სალაპარაკო. მეცხრე ცაზე ვიყავი, ბედნიერად, ყოვლისშემძლედაც კი ვგრძნობდი თავს — როგორც ნებისმიერი, ვისაც სიყვარული მორევიდა და ამ ციცაბოზე ასვლას ლამობს. უკვე მაშინ, იმ ასაკშიც კი ვიცოდი, რომ ყოველთვის არსებობს ის, ვისაც უყვარს და ის, ვინც უყვართ და იმასაც ვხვდებოდი, მე რა როლი მერგებოდა ამ შემთხვევაში“.

მაინც რა არის ის, რაც ყველაზე მეტად მომეწონა ბენვილთან? ორიგინალური, რა თქმა უნდა, არ არის ის, რომ ამბავს პირველ პირში გვიყვება მთავარი გმირი. ამას არა მხოლოდ წინა ქვეთავებში განხილული ამანიტისა და პირანდელოს რომანებში შევხვდებით, არამედ ათასობით სხვა ნაწარმოებია დაწერილი მსგავსი პრინციპით. განსაკუთრებული არც სიუჟეტია, რადგან გაცილებით წარმტაც და საინტერესო მოვლენებს სხვა ტიპის რომანებშიც შეიძლება წავანყდეთ. ბენვილის „ზღვის“ გამორჩეული მახასიათებელი მელანქოლიური ტონია, მკაცრი სევდის მატარებელი ხმა! ეს ის სევდაა, რომელიც ადამიანური არსებობის მყიფე პრობლემას უკავშირდება, სიკვდილის ყოვლისშემძლეს ვერც ძალას, იმედის უუნარობასა და ყველაფრის წარმავლობის განცდას. რომანის წაკითხვის შემდეგ ეს ყველაფერი მკითხველის გულშიც ილექება. სწორედ ეს არის ბენვილის გამარჯვების რეალური მიზეზი.

„დიოგენეს ბიბლიოთეკის“ სერიით გამოსული ეს დიდებული წიგნი, რომელიც ჩემი საყვარელი ლიტერატურის განუყოფელი

ნანილია, მჯერა, ბევრისთვის იქნება ლამაზი აღმოჩენა, ხოლო ვინც უკვე ნაიკითხა და არ მოეწონა, ძაგებას ნამდვილად ვერ შეძლებს.

პატრიკ მოდიანოს „უცნობი ქალები“

2014 წლის ოქტომბერში, როდესაც შვედეთში უნდა გამოვლენილიყო წლის ნობელის პრემიის გამარჯვებული ლიტერატურის დარგში, ჩვენთან საოცრად მოქუფრული დღეები უსაშველოდ გადაება ერთმანეთს. საათობით ვკითხულობდი ფორუმებზე მიმდინარე „ციებ-ცხელებას“, აზრთა გაცვლა-გამოცვლას იმასთან დაკავშირებით, თუ ვის ეკუთვნოდა პლანეტის უმაღლესი ლიტერატურული ჯილდო. ერთგვარი აზარტით სავსემ, მეც დავიწყე ჩემი ვარაუდების გამოთქმა სოციალურ ქსელებში და მსგავს თემებში აქამდე გაუცნობიერებელი ბევრი ადამიანიც ჩავრთე ამ ყველაფერში. მახსოვს, როგორ ველოდებოდი 9 ოქტომბრის შუადღეს, როდესაც გამარჯვებული გამოცხადდებოდა. ვინ იქნებოდა იგი? იაპონიიდან, კენიიდან, ამერიკიდან? არა, ამ ეტაპზე სტოკჰოლმმა საზეიმოდ გვამცნო, რომ საფრანგეთი მეთოთხმეტედ იზეიმებდა ახალი ნობელიანტის დაბადებას — ეს იყო ფრანგი პროზაიკოსი — პატრიკ მოდიანო, რომელზეც ჩვენში ამ მოვლენამდე ერთეულებს ჰქონდათ წარმოდგენა.

ყველაზე მეტად ის გამიხარდა, რომ მოდიანოს გამარჯვებას წინა დღეებში მეც ვვარაუდობდი. ყოველ შემთხვევაში, ჩემი ფავორიტები იყვნენ მურაკამი, ნადაში, მოდიანო და ჰანდკე. ასე რომ, ზოგმა ისე მომილოცა, თითქოს მე ვყოფილიყავი ლაურეატი. თუმცა ერთგულ მკითხველს თავისი რჩეულის გამარჯვება ყოველთვის უხარია. ამას მოჰყვა ჩემი პასუხი იმ ჟურნალისტებისადმი, რომელნიც წერდნენ, რომ მეთერთმეტე ფრანგი გახდა ლიტერატურის დარგში გამარჯვებული. სად დაკარგეს დანარჩენი სამი, დღემდე არ მესმის.

ხუმრობა იქით იყოს და 1964 წელს ნობელის პრემიის აკადემიამ ჯილდო მიანიჭა ჟან პოლ სარტრის და მან უარი განაცხადა მის მიღებაზე. თითქმის ოცი წლის განმავლობაში შვედეთში აღარ გახსენებიან ფრანგი მწერალი. ზოგი ფიქრობდა, იქნებ,

სარტრის უარმა გაანაწყენა ნობელის კომიტეტი და ამის გამო ვი-ჩაგრებითო?! 19 წლის შემდეგ — 1985 წელს, ფრანგი მწერალი — კლოდ სიმონი დასახელდა ახალ ლაურეატად. ამის შემდეგ ასევე დიდი შესვენება არგუნეს წილად ფრანგებს და ზუსტად 23 წლის შემდეგ — 2008 წელს გამარჯვებული გახდა ჟან-მარი გუსტავ ლე კლეზიო. მის შესახებ მზია ბაქრაძემ შესანიშნავი წერილი დანერა, რომელსაც სათაურად უწოდა — „მეცამეტე ფრანგი“. და აი, ექვსი წლის შემდეგ მეთოთხმეტე ფრანგი — პატრიკ მოდიანო იმკვიდრებს მსოფლიო კლასიკოსის წოდებას.

პატრიკ მოდიანოს გამარჯვებას უმაღლ მოჰყვა ჩვენში „ლიტერატურული მითქმა-მოთქმა“: ნუთუ ამაზე დიდი მწერალი ვერ ნახეს იმავე საფრანგეთში? კარგად წერს, თუმცა სანობელო არაფერია! აშკარად ებრაულმა ფესვებმა ითამაშა გადამწყვეტი როლი და მსგავსი ფრაზებით აივსო ინტერნეტსივრცე მაშინ, როცა უმეტესობას არათუ წაკითხული, არამედ გაგონილიც არ ჰქონდა მისი სახელი.

გავიხსენოთ, რომ ბიოგრაფიულმა გამოცდილებამ შვა მეოცე საუკუნის უდიდეს მწერლებად — თომას მანი, უილიამ ფოლკნერი, გაბრიელ გარსია მარკესი. სხვების დასახელებაც შეიძლება, მაგრამ ეს სამიც საკმარისია. მანმა საკუთარი და ოჯახის წევრების ცხოვრება ლამის ფოტოგრაფიულად გაუნაწილა ნაწარმოებების გმირებს. მოდიანო დღეს, ალბათ, ყველაზე მეტად გამოირჩევა იმით, რომ საკუთარი წარსული, ოჯახური მოგონებები და გამოცდილება ასახა სხვადასხვა რომანში. მისი ნაწარმოებები უმაღლ დიდტანთან მოთხრობებად უფრო მოგვეჩვენება, ვიდრე ეპიკურ ქმნილებად.

„სევდიანი ვილა“, „ავგისტოს კვირა დღეები“, „ბნელი ფარდულების ქუჩა“, „ცირკი მიდის“, „ჰორიზონტი“ და სხვა მწერლის ცხოვრების ამა თუ იმ ეპიზოდის გაცოცხლებაა. მათ გარდა, ავტორია ავტობიოგრაფიული ტექსტებისა, რომელთა შორის უნდა დავასახელო „ოჯახური ნიგნაკი“.

მოდიანო ჩვენში ნელ-ნელა გახდება ცნობილი ფართო მასებისთვის და მჯერა, ქართული გამომცემლობები უხვად თუ არა, რალაც დოზით მაინც გაანებივრებენ ქართულენოვან მკითხველს ფრანგი მწერლის შემოქმედებით. ამაში დიდ როლს, რალა თქმა უნდა, ითამაშებს მისთვის მინიჭებული ნობელის პრემია, რომელიც უმაღლ ზრდის მწერლის პოპულარობას მსოფლიო მასშტაბით.

გამახსენდა ყველაფერი, თუ რამ წამიკითხავს მოდიანოზე ან

მისი ნაწერებიდან. უმაღლესი მიზანშეწონილი თაროებს, რადგან მეგულებოდა ოდესღაც შეძენილი მისი მცირე პროზაული ქმნილება „უცნობი ქალები“. ძველად ნაკითხული ერთ საათში კვლავ გადავიკითხე და ჩემეული დასკვნებიც მომნიშვნელოვნად გონებაში.

რატომღაც მგონია, რომ თანამედროვე მკითხველს მოგებრდა ამდენი ფილოსოფიური მსჯელობა მხატვრულ ნაწარმოებში. ადამიანი ხშირად წიგნს კითხულობს განტვირთვისთვის, ამბისთვის, დასვენებისთვის, ხოლო ხელთ რჩება აბსტრაქტული და ბუნდოვანი ტექსტები, რომელთა დანიშნულებაც, სპეციალისტების გარდა, უმეტესობას არ ესმის. ჰოდა, მოდიანოც ყველაზე მეტად პასუხობდა ამ მოთხოვნას: მისი პროზა, მეცხრამეტე საუკუნის დიდი კლასიკოსების შემოქმედების მსგავსად, უპირველესად, ამბის თხრობაა და ნაკლებად შეიცავს სხვადასხვა დანამატს.

„უცნობი ქალები“ სამი დამოუკიდებელი ამბის კრებულია. მივყევით პირველ პირში მოთხრობილ ამბებს და სრულიად უბრალო, თუმცა მიმზიდველი ისტორია გადაიშლება ჩვენ თვალწინ.

პირველი ამბის მთხრობელი ლიონელი გოგონაა, რომელმაც საბაკალავრო გამოცდაზე წარუმატებლობის შემდეგ სამოდელო საქმიანობაში გადანყვიტა ბედის ცდა, თუმცა უშედეგოდ, რამაც მის თავმოყვარეობაზე ცუდად იმოქმედა. იგი განიზრახავს პარიზში წასვლას, სადაც დახვდება ზაფხულში შემთხვევით გაცნობილი მირეი მაქსიმოვა. მასთან ყოფნისას იგი ეცნობა პარიზის მჩქეფარე ცხოვრებასა და ახალ ადამიანებს, რომელნიც გაცნობის შემდეგაც ამოუცნობებად რჩებიან მისთვის. გოგონასთვის ისიც საცნაური ხდება, რომ მის მსგავსად ბევრი ჩამოსულა დედაქალაქში უწინ და ნელ-ნელა ჩართულან სხვა ცხოვრებაში. ბოლოს მაქსიმოვას წრეში იგი გი ვენსანს გაიცნობს. მასთან ხანმოკლე ურთიერთობა საკმაოდ უცნაურად სრულდება... ამგვარი მარტივი სიუჟეტისგან შედგება დანარჩენი ორი ამბავიც.

მოდიანოს სადა სტილით შექმნილი პროზა საკმაოდ შთამბეჭდავია. მისი ნაკითხვისას ვხვდებით, რომ ცხოვრება ჩვეულებრივი, ყოველდღიური საფიქრალით დაღლილი და ემოციური ადამიანებისგან უფრო მეტადაა დაკომპლექტებული, ვიდრე განსაკუთრებული და მისტიკოსი მოაზროვნეებით.

იმედია, ფრანგი მწერალი ნობელის პრემიის მიღების შემდეგ არ დაისვენებს წერისგან და კვლავ გაამდიდრებს მკითხველთა ბიბლიოთეკას საინტერესო ნაწარმოებებით.

მიშელ უელბეკის „რუკა და ტერიტორია“

მიშელ უელბეკის სახელი რამდენიმე წლის წინ ჯერ კიდევ უცნობი იყო ჩვენში. ახლა ყველა კითხულობს და, სამწუხაროდ, ისინიც, რომლებსაც წიგნებში მხოლოდ უხამსობა იზიდავთ, ყურს მოკრავენ და გაფაციცებით ეძებენ უელბეკის წიგნებში ეროტიკულ სცენებს. პირადად ჩემთვის უელბეკი მუდამ ასოცირდება მოგზაურობასთან. პირველად ამ ფრანგმა ჩემი ყურადღება მიიპყრო „ელემენტარული ნაწილაკებით“. „პლატფორმა“ ნაწიკითხე თვითმფრინავში, ვიდრე ჩვენი საჰაერო ხომალდი კიევიდან ბანგკოკის სუვანაბუმის აეროპორტში დაეშვებოდა და მის კითხვაში საგრძნობლად მალე გავიდა განელილი დრო. „ლანსაროტეს“ არაბთა გაერთიანებულ საამიროებში გავეცანი. ამჟამად ჩემ წინ მწერლის ბოლო და საყოველთაო ინტერესის გამომწვევი რომანი „რუკა და ტერიტორია“ დევს, ცოცხალი და პოპულარული ფრანგი მწერლის ჯერჯერობით ბოლო რომანი, რომელიც, ბევრის აზრით, მისი საუკეთესო ნაწარმოებია. უელბეკის აღნიშნული პროზაული ქმნილება, სხვებისგან განსხვავებით, კავკასიურ სივრცეში შეიმეცნა ჩემმა გონებამ, მაგრამ მოგზაურობა ორმაგად შემაყვარა: მიუხედავად იმისა, რომ რომანის მოქმედება მწერლისათვის მშობლიურ საფრანგეთში მიმდინარეობს, იგი იდუმალ მიგვანიშნებს თავად უელბეკის ერთ-ერთ მთავარ გატაცებაზე: სტუმრობას პლანეტის სხვადასხვა ნაწილში.

უელბეკი დღეს საფრანგეთში უფრო პოპულარულია, ვიდრე ნობელის პრემიის ცოცხალი ლაურეატები — კლეზიო (2008) და მოდიანო (2014). მას უფრო მეტი მკითხველი ჰყავს, ვიდრე ფრანგული ლიტერატურის უხუცეს კლასიკოს მიშელ ტურნიეს, რომელსაც არ აღირსეს ნობელის პრემია შვედეთში (ვფიქრობ, ტურნიე გაცილებით დიდი მწერალია, ვიდრე კლეზიო და მოდიანო). უელბეკის როგორც სტილი, აგრეთვე ინტერესთა სფერო განსხვავდება ზემოხსენებული ფრანგი მწერლებისგან, მაგრამ მას აქვს საერთო ნებისმიერ დიდ შემოქმედთან, რადგან უტრიალებს ისეთ საკითხებს, უძველესი დროიდან თავსატეხად რომ ქცეულა ადამიანურ გვარში: მარტოობა, აბსურდულობა, ცხოვრების ამაოების მძაფრი შეგრძნება, დროის გამანადგურებელი ძალა, თანამედროვე ადამიანის ნიჰილიზმი და, რაც ყველაზე უფრო საინტერესოა — სიყვარულის ნაკლებობა ან ხშირ შემთხვევა-

ში მისი სრული არქონა: სინამდვილეში არავის არავინ უყვარს, ხოლო თუ უყვარს, ეს გრძნობა იმდენად ცალმხრივია, რომ ბოლოს თავადაც ნელდება.

უელბეკი დღეს საფრანგეთში არ ცხოვრობს. მწერალი ისლამოფობიაში დაადანაშაულებს და ამიტომ დატოვა თავისი ქვეყანა. ნუ გვიკვირს — დემოკრატიულ დასავლეთშიც კი ზოგჯერ ძვირად უჯდებათ ადამიანებს სიტყვის თავისუფლება! ისლამი, რომლის ფანატიკოსი ინტერპრეტატორები დღეს ხოცავენ უდანაშაულო ადამიანებს და შავი დროშის ფრიალით აშინებენ მოსახლეობას არა მხოლოდ ერაყსა და პაკისტანში, არამედ ევროპაშიც, უელბეკმა საკმაოდ მომხიბვლელად შეამკო, რაც არ მოეწონებოდათ მუსლიმებს. უელბეკს, არა მგონია, ეს დიდად განეცადა. მისი ყაიდის მწერლები თავსუფლებისთვის არიან გაჩენილნი.

ვწერ უელბეკის ბოლო რომანზე და მახსენდება მალხაზ ხარბედიას ინტერვიუ თანამედროვეობის უდიდეს ინგლისელ მწერალ ჯულიან ბარნსთან. მალხაზ ხარბედია ჩემთვის იმ მცირერიცხოვან ქართველ ინტელექტუალებს განეკუთვნება, რომელთაც ავტორიტეტად მივიჩნევ ლიტერატურაში (აქ აღარაფერს ვამბობ მის ეროვნულ საქმეზე, ჟურნალ „არილის“ დაარსებას რომ უკავშირდება). ჰოდა, მის მიერ ლონდონში ბარნსთან ჩამორთმეულ ინტერვიუში უელბეკზეც არის საუბარი. ქართველი ავტორი ინგლისელ პროზაიკოსს ეკითხება უელბეკის შესახებ, აინტერესებს მისი შეფასება. ბარნსის პასუხი შემდეგნაირია:

„მე ადრე დამიწერია უელბეკზე. ვფიქრობ, რომ ძალიან საინტერესო შემთხვევასთან გვაქვს საქმე, ძალიან ფრანგულ შემთხვევასთან. ის ძალიან ჭკვიანი ადამიანია, მაგრამ არა მგონია, რომ ის იყოს ძალიან ჭკვიანი მწერალი (რომანისტი). მგონია, რომ პროვოკატორია და შესანიშნავად ჯდება ნამდვილი ფრანგი პროვოკატორების ტრადიციაში. მე მსიამოვნებს მისი რომანების კითხვა, მაგრამ არა მგონია, როგორც მწერალი ტექნიკურად ისეთივე მაგარი იყოს, როგორიც ინტელექტუალია“.

ვერაფერს იტყვი, მშვენიერი განსაზღვრებაა. მით უფრო საინტერესოა მ. ხარბედიას აზრი, რომ „რუკა და ტერიტორია“ უელბეკის ყველაზე საინტერესო რომანი უნდა იყოს.

ნაწარმოების მთვარი გმირი მხატვარია — ჟედი მარტენი, რომელიც უბრალო მოღვაწეობით დაინყებს და ევროპის უმდიდრესი ხელოვანი გახდება. საინტერესო კი ის გახლავთ, რომ რომანის ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი საკუთრივ მწერალი მიშელ

უელბეკია, ანუ ავტორმა საკუთარი თავი პერსონაჟად წარმოაჩინა. ყურადღებას იქცევს ჟედის სტუმრობა უელბეკთან ჯერ ირლანდიაში, ხოლო შემდეგ — საფრანგეთში. უელბეკი თავის თავს უყურებს სხვა თვალთ, ალაპარაკებს და აფიქრებს, როგორც გამოგონილ პერსონაჟს. მის გარდა რომანის ფურცლებზე გაიჟღერებს ფრედერიკ ბეგბედერის სახელიც.

რომანის პირველ და მეორე ნაწილში მოთხრობილია ჟედის წარსული, მისი ბავშვობისდროინდელი მოგონებებიც შთამბეჭდავია. მხატვრის დედამ თავი მოიკლა, როცა ჟედი ჯერ კიდევ პატარა იყო, მამა კი ცოცხალი ჰყავს. იგი სწეულებით იტანჯება და ბოლოს ევთანაზიის გზით გადის ამ სამყაროდან. ჟედის მუდამ აინტერესებდა დედის სუიციდის მიზეზი, მაგრამ მამა მხოლოდ ერთხელ ელაპარაკა ამ თემაზე და არცთუ გასაგებად. ჟედი, როგორც მხატვარი, თანდათან აღწევს წარმატებას და მისი ნამუშევრებით მსოფლიოს უმდიდრესი ადამიანები ინტერესდებიან. იგი ხატავს მიშელ უელბეკის პორტრეტს, რომელსაც აჩუქებს მწერალს. ამ უკანასკნელს ვანდალურად კლავენ რომანის მესამე ნაწილში და გამოძიებით დადგინდება — მკვლელობის მიზეზი სწორედ რომ ეს პორტრეტია — ძვირადღირებული ნახატი. ამ ბანალური მიზეზით ჩადენილი მკვლელობის ფონზე იშლება როგორც ჟედის, აგრეთვე ამ საქმის გამოძიებლის შინაგანი დეპრესია — ადამიანური ყოფიერების სრული ამაოება და მიუსაფრობა ანგარებიან და გაუტანელ პლანეტაზე, რომელსაც დედამინა ჰქვია. იქნებ, უმჯობესია დედამინას დედინაცვალიმინა ერქვას?!

რომანში უელბეკს ქრისტიანული წესით ასაფლავებენ. მღვდელი ქადაგებს კიდევ მისი გარდაცვალების დღეს. ზოგადად, „რუკა და ტერიტორია“ ფარულ ინტერესს ამჟღავნებს რელიგიის მიმართ. აშკარაა, ფრანგი მწერალი ასაკში შედის და ბევრს ფიქრობს იმ დღეზე, როდესაც „გლახაკი და მდიდარი ერთად წარდგებიან“. რომანის დასაწყისში ირონიული და თანაც დამაფიქრებელი მინიშნებაა — რას განიცდის ეკლესია ევროპაში. ერთხელ ჟედმა „დააპირა ერთი რომელიმე ამ უბინო, თავდადებული კულტის მსახურის დახატვა, უფრო და უფრო ნაკლებად რომ დაბოროილობდნენ დედაქალაქის ქუჩებში, უფლის სახელით ადამიანებისთვის ნუგეშის საცემად“. რელიგიური კუთხით კიდევ ერთმა ადგილმა მომჭრა თვალი: „დასაფლავებაში ეკლესიის მონაწილეობა უფრო კანონზომიერია, ვიდრე დაბადების ან ქორწინების შემთხვევაში. აქ იგი თავის სტიქიაშია და სათქმელიც აქვს სიკვდილზე; აი, სიყვარულზე კი — საეჭვოა“.

რატომღაც უელბეკის „რუკა და ტერიტორია“ მაგონებს ჯულიან ბარნსის რომანს — „დასასრულის განცდა“. ორივე მათგანში იგრძნობა ადამიანური არსებობის ბოლო პერიოდის განცდები: თვალის გადავლება წარსულისადმი, სტრესი, მოახლოებული სიკვდილის შეგრძნება, დაშვებული შეცდომების გამოუსწორებლობა.

იქნებ, უელბეკმა უკეთესი ვერც ველარაფერი დაწეროს? ისიც მენიშნა, რომ „რუკა და ტერიტორია“ 2010 წლის გონკურების პრემიით დაჯილდოვდა. ეს ხომ ყველაზე პრესტიჟული ჯილდოა ფრანგულ ლიტერატურაში?!

ნავიკითხე „რუკა და ტერიტორია“ და ფიქრები მელანქოლიად იძერწება: იქნებ, სამყარო არც ისე აბსურდული იყოს, მეტად რომ გვიყვარდეს ერთმანეთი. ბეგბედური ხომ ეუბნება ერთგან უედს: „სიყვარული, სიყვარული, დიდი იშვიათობაა. არ იცოდით? თქვენთვის არასოდეს არავის უთქვამს?“

უდავოდ!

დაბოლოს: ზუსტად მაშინ, როდესაც 2015 წლის 7 იანვარს პარიზში მომხდარმა ტერაქტმა მთელი მსოფლიო ააღელვა და კიდევ ერთხელ ვიხილეთ ცივილიზაციათა შეჯახების მწვავე სურათი, პარიზში გამოვიდა უელბეკის ახალი რომანი — „მორჩილება“. ნაწარმოებში მოქმედება 2022 წელს ხდება. საფრანგეთის პრეზიდენტი ხდება მუსლიმი, რომელიც დემოკრატიული გზით მოდის ქვეყნის სათავეში, მაგრამ რა მოხდება შემდეგ?

ბევრ რამეზე მოუწევს დაფიქრება ევროპას, სანამ მართლა გვიანი არაა!

ფილიპ პერიას „უზნაო გავშვები“

ზოგჯერ დგება პერიოდი, როდესაც გიჩნდება სურვილი, მძიმე კლასიკური ლიტერატურიდან, თუნდაც თანამედროვეობის გავლენიანი რომანებიდან ყურადღება მარტივ და უბრალო ნიგნებზე გადაიტანო. ეს შესაძლოა იყოს რაიმე სათავგადასავლო ან დეტექტიური ჟანრის ან სულაც მსუბუქი პროზა. ნაიკითხავ რაიმე ასეთ ნიგნს და უცებ მიხვდები, რომ ამ სიმსუბუქეს საკმაოდ დიდი წონა ჰქონდა.

ჩემ წინაშეა ფრანგი მწერლის — ფილიპ ერიას — რომანი „უზნეო ბავშვები“. წიგნი, რომელმაც 1939 წელს მიიღო ფრანგული ლიტერატურის ყველაზე პრესტიჟული ჯილდო — გონკურების პრემია. უცნაურია, რომ, ამის მიუხედავად, ერიას სახელი უცნობია არა მხოლოდ ჩვენთვის, არამედ ბევრი ფრანგისთვისაც. მახსოვს, როდესაც მოვისურვე მწერლის შესახებ მეტი ინფორმაციის მოპოვება, სპეციალისტებსაც არ ჰქონდათ რაიმე ღირებული ცნობები მის შესახებ. ფილიპ ერია არ ჩანს პრუსტის, ჟიდისა და კამიუს გვერდით. 1971 წელს გარდაცვლილი პროზაიკოსი ათამდე რომანის ავტორია, რომელთა შორის „უზნეო ბავშვები“ ჩვენს მშობლიურ ენაზეც მოგვეპოვება და იგი ე. წ. ბუსარდელების ციკლიდან ერთ-ერთი წიგნია. ბუსარდელები კი, თუ არ გადავაჭარბებ, ვიტყვი, რომ ფრანგი ფორსაიტები არიან. ესაა პარიზში მცხოვრები საოცრად ამპარტავანი, ვერცხლისმოყვარე და კონსერვატორი საგვარეულო. უფროსი ბუსარდელები წააწყდებიან ახალი ეპოქის აზროვნებასა და ცხოვრების წესს ახალგაზრდა აგნეს ბუსარდელის სახით. სწორედ ეს უკანასკნელი მოგვითხრობს ამბავს.

აგნესმა განათლება ამერიკაში მიიღო, სადაც ეზიარა ცხოვრების ახალ ტიპს — თავისუფალს ტრადიციებისგან, სტერეოტიპებისგან. ამის მიუხედავად, მას არ დაუწყია უზნეო ცხოვრება. მხოლოდ ერთხელ გაიტაცა სასიყვარულო ურთიერთობამ, რომელმაც იმედგაცრუება მოუტანა (ამ გატაცების გმირმა მოგვიანებით პარიზშიც ჩააკითხა). აგნესი დაემშვიდობა ნიუ-იორკს და გემით გაემგზავრა სამშობლოში, სადაც ცხოვრება გააგრძელა ძმების, რძლების, მშობლებისა და, რაც ყველაზე საინტერესოა, მამიდა ემას გვერდით. სწორედ ეს უკანასკნელი პერსონაჟი დამამახსოვრდა ყველაზე მეტად. იგი რალაცით წააგავს 90-იანი წლების სამხრეთამერიკული სერიالების პატივმოყვარე ქალებს. ოჯახში ყველას აინტერესებდა, როგორი დაბრუნდა აგნესი ამერიკიდან — შეინარჩუნა თუ არა ქალწულობა, ხომ არ შეეცვალა აზროვნება?! ერთგან აგნესი შემდეგნაირად ხატავს თავის გარემოს:

„ჩვენს ოჯახში გამეფებული აბსოლუტური მბრძანებლობის სისტემას უკიდურესობამდე შეეძლო მიეყვანა ადამიანი და ორი სახის მონობაც — მორჩილება და ამბოხი გამოენვია. ჩემი ძმები და ბიძაშვილები, უნებისყოფობისა და პირფერობის წყალობით, პირველ ჯგუფს მიეკუთვნებოდნენ, მეორე ჯგუფის ერთადერთი წარმომადგენელი, საუბედუროდ, მხოლოდ, მე გახლდით, ამი-

ტომაც ვიყავი ასე მარტოსული და მოურიგებელი”.

ბუსარდელების სადარდებელი მუდმივად ფულია. ანგარება, შემოსავლის შემცირების შიში, სიძუნწე და ყველაფერი ის, რაც ფულის ირგვლივ იბადება, საკმაოდ შთამბეჭდავდაა დახატული რომანში. ეს მომენტები გვაგონებენ გოლზუორთისა და მორიაკის რომანების ცნობილ პერსონაჟებს. აგნესი ერთგვარი ირონიით საუბრობს საკუთარი ოჯახის ამ მიდრეკილებაზე:

„ჩვენი ოჯახის ერთ-ერთი, ყველაზე საინტერესო თვისება სწორედ ეს იყო: თუკი სხვა ოჯახებში უფროსების საუბარზე დასწრება მხოლოდ მაშინ ეკრძალებათ ბავშვებს, როცა ლაპარაკია სქესობრივ თემაზე, ბუსარდელები ხმადაბლა საუბრობენ და ბავშვებს მაშინვე ისტუმრებენ, როცა შემოსავალზე, მზითეზე, მემკვიდრეობაზე უხდებათ მსჯელობა. ფულის სიყვარულს პატარაობიდანვე გვინერგავდნენ, ვალდებულნი ვიყავით, გვეამაყა ჩვენი კუთვნილი ქონებით, მაგრამ მისი ხსენება სასტიკად გვეკრძალებოდა“.

აგნესის ამ სარკაზმის მიღმა უფრო საინტერესოდ დედამისის პასუხი მეჩვენება: „შეგიძლია დაგვცინო, შვილო... დიახ, რამდენიც გინდა, დასცინე ჩვენს გრძნობას ფულის მიმართ! და მაინც, მისი ნყალობით შენ და შენს ძმებს არასოდეს არაფერი გაკლდათ“.

ცნობილი დევიზია: ფული შეიძლება არ მიყვარდეს, მაგრამ საჭიროა. ყველაზე რელიგიურმა უპოვარმაც იცის, როგორ სჭირდება ფული უამრავი მიზნის განსახორციელებლად.

აგნესი ქორწინდება მამიდამისის ნათლულ ქსავიეზე, რომელიც ბავშვობიდან მიდრეკილი იყო ჭლექისკენ და მკურნალობის მიზნით დიდ დროს ატარებდა შვეიცარიაში. ქსავიემ იცის, რომ აგნესი ფეხმძიმედაა, ოღონდ არა მისგან, არამედ ამერიკიდან ჩამოსული ყოფილი მეგობარი ბიჭისგან. ამის მიუხედავად, იგი უარს არ ამბობს ქორწინებაზე. ძალიან მალე, როდესაც მამიდა ემა გაიგებს, რომ აგნესი ფეხმძიმედაა, ქსავიეს პარიზში იბარებს. მან იცის, რომ ავადმყოფობის გამო ქსავიეს შვილი არასდროს ეყოლება, ამიტომ ასკვნის, რომ აგნესი სხვა კაცისგან ელოდება ბავშვს. რა მოხდება მერე? ფინალური ამბები ცნობისმოყვარე მკითხველმა თავად წაიკითხოს — „უზნეო ბავშვები“ — ეს ერთ დღეში წასაკითხი მსუბუქი რომანია.

ტექსტის ბევრი მონაკვეთი ძალიან ჰგავს თანამედროვე ქართულ ოჯახურ სიტუაციებს: მშობლებისა და შვილების ხშირად თამამი, ხანაც ფარული დაპირისპირება, მუდმივი შიში შემოსავლებთან დაკავშირებით, ნათესავების ეჭვით ყურება...

დავასრულებთ ფილიპ ერიას ამ ნაწარმოების კითხვას და კიდევ ერთხელ გაგვახსენდება ჟამთა სიავეში დაკარგული რომანების უწყვეტი ჯაჭვი. რამდენი მწერალი კარგავს მკითხველს ათი ან ოცი წლის შემდეგ. მერე ლიტერატურის ისტორიის სახელმძღვანელოებიც გაკვრით თუ მოიხსენიებენ მათ. წიგნს, რომელიც არ ამსხვრევს ეპოქის ჩარჩოებს, ვერ უშველის ვერც გონკურების და ვერც ნობელის პრემია. პერლ ბაკი და ლუის სინკლერი გამახსენდა. თუმცა უსამართლოდ მივიწყებული შედეგრიც ბევრი აწყვია მცვრიან თაროებზე.

საფრანგეთსა და მსოფლიოშიც დღეს ბევრია მწერალი, რომლებიც ოცნებობენ — ნეტავ, ჩემს რომანებს საუკუნეების მერეც კითხულობდნენო. წარმატება ყველას! ფილიპ ერიას სიტყვებით რომ ვთქვათ: „ჩვენი ცხოვრებაც ხომ ასეა აგებული! აგებულია მონაცვლეობითი შრეებისაგან, ახლანდელი და ადრინდელი გრძნობების დანაშრევებისგან და კიდევ იმისგან, თუ როგორ აღვიქვამთ მათ მოგვიანებით. ჩვენ ხშირად ვბაძავთ რენესანსის ხანის იმ იტალიელ ხუროთმოძღვრებს, ახალ ნაგებობაში ძველი კოლიზეუმის ქვებს რომ ატანდნენ“.

იასუნარი კავაბატას „ათასწრთიანი წერო“

1987 წელს გამომცემლობა „განათლებამ“ დაბეჭდა დიდი იაპონელი მწერლის (ალბათ, ჩვენში ყველაზე მეტად ცნობილის) — რიუნოსკე აკუტაგავას მოთხრობების კრებული სათაურით — „დიალოგი წყვდიადში“. ჩემს კოლექციაში მისი ორი ეგზემპლარი ინახება: ერთი — დედაჩემის ნაყიდი, მეორე — ბიცოლას საჩუქარი. მახსოვს, ჯერ კიდევ ადრეულ ასაკში გადავშალე ეს წიგნი და შევაბიჯე იაპონური ლიტერატურის წიაღში, მაგრამ ახლა სულ სხვა რამეზე მსურს ყურადღების გამახვილება: ვისაც აღნიშნული გამოცემა უნახავს და წინასიტყვაობა წაკითხული აქვს, ასეთ ინფორმაციას ნააწყდება, რომ აკუტაგავა იყო ნობელის პრემიის ლაურეატი ლიტერატურის დარგში. მე ეს ცნობა სარწმუნოდ მიმაჩნდა ოდესღაც, ვიდრე გავიგებდი, რომ იგი სინამდვილეს არ შეესაბამებოდა. არ ვიცი, საიდან მოხვდა ეს მცდარი ინფორმაცია წიგნის წინასიტყვაობაში. დიახ, აკუტაგავა უდავოდ დიდი

იაპონელია (მისი სახელობის პრემია ყოველწლიურად გაიცემა მის სამშობლოში), მაგრამ პირველი იაპონელი მწერალი, რომელმაც მიიღო ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში, გახლავთ იასუნარი კავაბატა. 1968 წელს ნობელის კომიტეტმა წყალობით გადახედა უძველეს და გავლენიან იაპონურ მწერლობას და მის უპირველეს ქურუმს გადასცა ჯილდო. აღსანიშნავია, რომ კავაბატას შემოქმედებიდან შვედეთის აკადემიამ უპირატესობა მიანიჭა მის ნაწარმოებებს: „ძველი დედაქალაქი“, „ათასფრთიანი წერო“ და „თოვლიანი მხარე“. ამ ჩამონათვალში არ შევიდა მწერლის უმნიშვნელოვანესი რომანი — „მთის კვნესა“, რომელიც, თავის მხრივ, შესულია ყველა დროის 100 საუკეთესო ნაწარმოების სიაში (გამოაქვეყნა ნორვეგიის წიგნის კლუბმა 2002 წელს).

იაპონელები და სუიციდი... საოცარი ფენომენია დაკვირვებისთვის. ღრმა ბავშვობიდან მიზიდავდა, მაინტერესებდა ყველაფერი, რაც თვითმკვლელებს უკავშირდებოდა. იაპონელების ამ მიდრეკილებაზე მონოგრაფიები იწერება. საინტერესოდ ეხება ამ თემას გრიგოლ ჩხარტიშვილი (ბორის აკუნინი) თავის წიგნში — „მწერალი და თვითმკვლელობა“ (ცნობისთვის, ბევრმა არ იცის, რომ ამ წიგნის ავტორი იაპონური ენისა და კულტურის საუკეთესო სპეციალისტია, რომელმაც რუსულ ენაზე არა მხოლოდ თარგმნა იაპონური მწერლობა, არამედ 1999-2000 წლებში გამოსცა კიდევ „იაპონური ლიტერატურის ანთოლოგია“ 20 ტომად). იაპონიაში ხომ ფუჯის მთის კალთაზე ცნობილი „თვითმკვლელობის ტყეცაა“, სადაც ათობით ადამიანი ეთხოვება სიცოცხლეს საკუთარი ნებით. თავად კავაბატამ — პირველმა იაპონელმა ნობელიანტმა მწერალმა, დღემდე საკამათოა — მოიკლა თუ არა თავი. საქმე ისაა, რომ იგი თავის სამუშაო ოთახში დაიღუპა 1972 წელს მომნამვლელი აირით. კავაბატამ თავის დროზე აღმოაჩინა იუკიო მისიმა — უდიდესი იაპონელი მწერალი და პირველმა ნაიკითხა მისი ნაწერები (მისიმამ თავი მოიკლა კავაბატას გარდაცვალებამდე 2 წლით ადრე — 1970 წელს). შეუძლებელია, იყო იაპონელი, იაპონური კლასიკის წარმომადგენელი და შენს ნაწარმოებებში არ შეეხო სუიციდის საკითხს. გამონაკლისი კავაბატა ვერ იქნებოდა.

ჯერ კიდევ 1925 წელს გამოქვეყნდა მისი მოთხრობა — „თექვსმეტი წლის ბიჭის დღიური“. შემდეგში მის პროზას გაჰყვა დღიურებისა თუ ეპისტოლეების ფორმა, რამაც მწერლის შემოქმედებას განსაკუთრებული ხიბლი შესძინა.

ჩემს ბიბლიოთეკაში კავაბატას ქართულენოვანი ყველა გა-

მოცემავ, მისი სახელგანთქმული რომანები — „თოვლიანი მხარე“ და „ათასფრთიანი წერო“.

მახსოვს, კავაბატას კითხვისას სიმსუბუქეს ვგრძნობდი: არავითარი დაღლა კითხვისგან და არც გაღიზიანება. კავაბატა, სხვა მწერლებისგან განსხვავებით, ფანქრით არასდროს ამიჭრელვია, არც განსაკუთრებული ფრაზებით მოვხიბლულვარ. თუმცა საოცრად საინტერესოა იაპონური ყოფის გასაგებად მისი რომანები: უამრავი ტრადიცია, რიტუალი, იაპონელი მოაზროვნეების ხსენება. ბუდისტური ტაძრების აღწერილობა მკითხველის გონებას შორეული აღმოსავლეთის წარმტაც კუნძულებზე გადაისვრის, სადაც სანიმუშოდ შეინარჩუნეს სიძველე უცხო ელემენტებისა და თანამედროვე მიღწევების ფონზე.

„თოვლიანი მხარე“ რალაცით მაგონებს თომას მანის „ჯადოსნურ მთას“. თავად მეხამუშება ეს შედარება, რადგან გერმანულ რომანში გადმოცემულ ფილოსოფიურ ამბავს ნამდვილად არ ვხვდებით კავაბატას ამ რომანში. უბრალოდ, აქაც, შორეულ მთებში, სადაც თოვლით დაფარულია არემარე, იაპონელი ახალგაზრდა შიმამურა ტოკიოდან ჩადის. მისი მგზავრობა მატარებლით და ამ სოფელში მომხდარი ამბავი ნააგავს მანის რომანის გარეგნულ ქარგას.

წარმოიდგინეთ იაპონიის პროვინციულ სოფელში მცხოვრები გეიშა, რომელიც დღიურებს წერს. ყოველთვის მიყვარდა ლიტერატურული გმირი, საკუთარ განცდებს ფურცლებს რომ ანდობდა. კავაბატამ ასეთი პერსონაჟი შესთავაზა მკითხველს. საოცრად მომწონს შიმამურასა და კომაკოს დიალოგი, რომელშიც დღიურების წერაზეა საუბარი.

ამ ორი გმირის ცხოვრებისეული გრძნობები და იოკოს თვითმკვლელობა ქმნის „თოვლიანი მხარის“ ძირითად შინაარსს.

გაცილებით საინტერესოდ დამამახსოვრდა კავაბატას „ათასფრთიანი წერო“.

ვინც ახლა აპირებთ ამ რომანის წაკითხვას, გირჩევთ, გვერდით დაიდგათ დიდი ფინჯნით ცხელი ჩაი და ისე დაიწყოთ. ნურავის გაეცინება! ამ წიგნის უსულო და უტყყვი პერსონაჟი ჩაიც გახლავთ ადამიანებთან ერთად. მართალია, იაპონური ტრადიციით შემკულ ჩაის დაყენებას არ ვაპირებთ, მაგრამ ჩვენებურად მოდულებული და დასალევად გამზადებული ჩაი რომანის კითხვისას უფრო გემრიელი მოგვეჩვენება.

„ათასფრთიანი წეროს“ მთავარი გმირი — კიკუჯი ახალგაზრდაა. ობოლი კიკუჯი ხვდება განსვენებული მამის — მიტანის

ყოფილ საყვარლებს ჩაის სმის ცერემონიალზე. ერთ-ერთი მათგანის — ქალბატონ ოოტას ქალიშვილი — ფუმიკო მოგვიანებით უმეგობრდება და მათ შორის სასიყვარულო კვანძიც იკვრება. კიკუჯი ხვდება მის დედას, მამამისის ყოფილ საყვარელს. ეს უკანასკნელი — ქალბატონი ოოტა საკმაოდ მგრძნობიარე ადამიანია, რომელიც სიცოცხლეს თვითმკვლევლობით ამთავრებს. ამ ფაქტს მალავს ფუმიკო, რადგან არ უნდა, დედამისის თვითმკვლელობა ხალხმა გაიგოს. სწორედ ოოტას სუიციდი მოახდენს გავლენას ახალგაზრდების სულიერ სამყაროზე.

„რატომ, რატომ მოიკლა თავი ქალბატონმა ოოტამ? მაინც რამ შეიყვანა იმ ჩიხში, საიდანაც გამოსვლა არ შეეძლო? რამ? სიყვარულმა თუ დანაშაულის განცდამ? რამ აიძულა, რამ გადაადგმევინა ეს ნაბიჯი?... ეს კითხვები, აი, უკვე, მთელი კვირაა, გონებიდან არ ამოსდის კიკუჯის“ — მართლაც, ახალგაზრდა იაპონელის მსგავსად, ნებისმიერი ჩვენგანის წინაშე, მაშინაც, როდესაც მიზეზი თითქოს ნათელია, იბადება მსგავსი კითხვები თვითმკვლელებზე.

კიკუჯის ამ ფიქრებს ეხმაურება ფუმიკოს სიტყვები: „სიკვდილი ყოველგვარ განსჯასა და გასამართლებას აბათილებს“.

მართლაც, სიკვდილის თემატიკა ცენტრალურია ყველა ერის კლასიკურ მწერლობაში.

რომანში ყველაზე მეტად მომენონა ფუმიკოს წერილები, მიწერილი კიკუჯისადმი. მათ განადგურების წინ კიდევ ერთხელ კითხულობს კიკუჯი, როდესაც უკვე დაქორწინებულია ინამურას ქალიშვილზე. ეს წერილები შუა საუკუნეების სენტიმენტალური სტილითაა ნაწერი, მაგრამ სხვა ელფერიც დაჰკრავს. არდაბადებული დებისა თუ ძმების შესახებ ნაღვლით აღსავსე ეს ეპისტოლეები პროზის საუცხოო ნიმუშებია.

კიკუჯისა და ფუმიკოს პერსონაჟების მიღმა მთელ რომანში ტრიალებს ჩიკაკო კურიმიტოს ლანდი. ეს ქალი თავისი ინტრიგებითა და ჭორების სიყვარულით, ალბათ, მსოფლიო ლიტერატურის ბევრ გმირს კი არა, ჩვენი გარემოდანაც მრავალს მოგვაგონებს.

ჩემი დაკვირვებით, ადამიანი, რომელსაც გადაწყვეტილი აქვს იაპონური ლიტერატურის გაცნობა, ჯერ კავაბატას უნდა დაეუფლოს და მხოლოდ შემდეგ მოჰკიდოს ხელი იუკიო მისიმასან ენდო სიუსაკოს პროზას.

მო იანის „ღვინის ძვეყანა“

სამიათასწლოვან ჩინურ ლიტერატურას უცნაური თავგადასავალი აქვს. ჩინური მხატვრული სიტყვის ნიმუშები უფრო მეტად იდევნებოდა და იკრძალებოდა სხვადასხვა პერიოდში, ვიდრე ისლამურ გარემოში შობილი მწერლების ნაწარმოებები. მეოცე საუკუნის 60-იანი წლებიდან დაწყებული ე. წ. „კულტურული რევოლუცია“ იმდენად მძიმე აღმოჩნდა ადამიანური თავისუფლებისთვის, რომ საბჭოთა პერიოდის ან ნაციისტური გერმანიის დროს მოღვაწე მწერლების მდგომარეობა სამოთხედ მოგვეჩვენება. თუმცა ადამიანში არსებობს დაუოკებელი სწრაფვა შინაგანი თავისუფლებისკენ. ამ უკანასკნელმა ფაქტორმა გაარღვია სწორედ უშინაარსო აკრძალვები და ჩინეთის ბევრმა ნიჭიერმა მოღვაწემ დაიწყო უკვე 80-იანი წლებიდან ასპარეზზე გამოსვლა. „კულტურულმა რევოლუციამ“ სამარცხვინო კრაზი განიცადა.

კომუნისტურ ჩინეთში ლიტერატურისა და, ზოგადად, კულტურის, ისევე როგორც რელიგიის არნახული დევნა და სისასტიკე საუკეთესოდ ასახა მწერალმა გაო სინძიანიმ რომანში — „ერთი კაცის ბიბლია“ (იგი უფრო ავტობიოგრაფიული, ნახევრად დოკუმენტური პროზაა, ვიდრე მხატვრული ქმნილება). გაო სინძიანი ტიანძემინის მოედანზე დატრიალებული ტრაგედიის შემდეგ საფრანგეთში წავიდა, სადაც მოქალაქეობა მიიღო და გახდა პირველი ჩინელი მწერალი, რომელმაც მიიღო ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში 2000 წელს. ნობელის კომიტეტმა განსაკუთრებულად შეაფასა მწერლის რომანი — „სასწაულმოქმედი მთები“ — უნატიფესი ნაწარმოები. გაო სინძიანის „ლიტერატურის დასაბუთება“ მიმაჩნია უკანასკნელი წლების საუკეთესო სანობელო ლექციად, რომელშიც მწერლისა და მისი შემოქმედების სრულ თავისუფლებაზეა საუბარი. ეს ტექსტი სამაგიდო მოწოდებად უნდა ჰქონდეს ყოველ ახლად დამწყებ შემოქმედს.

პარადოქსია, რომ გაო სინძიანი კვლავ აკრძალულია ჩინეთში და მის წიგნებს მხოლოდ ტაივანსა და ჰონგ-კონგში შევხვდებით. სხვაგვარადაა საქმე მეორე ჩინელი ნობელიანტის — მო იანის — შემთხვევაში. 2012 წელს შვედეთის აკადემიამ ლიტერატურის დარგში ნობელის პრემია გადასცა მო იანს — სახელისუფლებო პროზაიკოსს, რომლის რომანები და მოთხრობები ამის შემდეგ

მთელი მსოფლიოსთვის გახდა ცნობილი (მანამდე მხოლოდ ათ-აშდე ენაზე იყო თარგმნილი).

საფუძვლიანად გაცეცანი კრიტიკას, რომელიც გაისმა დემოკრატიული სივრციდან მო იანის მისამართით. როგორ შეიძლება, მარქსისტული სახელმწიფოდან გამოსული, მაო ძედუნის პრინციპების ერთგული მწერალი (მო იანი ჩინეთის მწერალთა კავშირის თავმჯდომარის მოადგილე გახლდათ) დაჯილდოვდეს თავისუფალი სამყაროს პრიზით?! მიკერძოებული თუ ობიექტური კრიტიკის გაცნობის შემდეგ სხვაგვარად შეეხედე მწერლის ნაწარმოებებს, მათ სტილს, თემატიკას და მივხვდი: ყოველგვარი პოლიტიკური გათვლების მიღმა ნობელის კომიტეტს აქვს მახვილი თვალი — დაინახოს ლიტერატურაში ის მუხტი, რომელიც ამა თუ იმ გამარჯვებულს მეტოქეებზე აღმატებულად წარმოაჩენს. ამგვარად, ვფიქრობ, რომ მო იანმა დამსახურებულად მიიღო ეს ჯილდო.

მახსოვს, 2013 წელს kinokuniya-ს წიგნის მაღაზიათა ქსელში მო იანის მხოლოდ ერთი წიგნი იყო გასაყიდი, ხოლო 2014 წელს — უკლებლივ ყველა რომანის ინგლისურენოვანი გამოცემა. ჩვენში მკითხველებისთვის ხელმისაწვდომი გახდა მო იანის რომანი — „ღვინის ქვეყანა“, რომელსაც განსაკუთრებული ყურადღება მი-აქცია ნობელის კომიტეტმა.

ნავიკითხავთ „ღვინის ქვეყანას“ და მაშინვე გვახსენდება საკუთრივ მო იანის სანობელო ლექცია — „მეზღაპრეები“, შვედი აკადემიკოსების მიერ მწერლის შემოქმედების პარალელების გავლება ფოლკნერისა და მარკესის შემოქმედებასთან, იაპონელი ნობელიანტი მწერლის (1994) — ქენძაბურო ოეს შეფასება, რომ ხსენებული რომანი არის ერთდროულად იგავი, ისტორიული ალეგორია და აბსურდის ლიტერატურის შედეგრი და ბოლოს საკუთრივ ჩინური ლიტერატურის ორიგინალური და მდიდარი ტრადიცია. მო იანის პროზას ხომ „ჰალუცინაციური რეალიზმის“ ნიმუში უწოდეს. ზოგი კრიტიკოსი ამ შეფასებაში „მაგიურ რეალიზმთან“ ერთად ახალი ტიპის რეალიზმზე მინიშნებას ხედავს.

მახსოვს, მო იანმა ერთ ინტერვიუში განაცხადა, როდესაც არ ვწერ, ისე ვარ, როგორც ვეფხვი გალიაშიო. ასეთი ნიჭიერი მთხრობელი „ღვინის ქვეყანაში“ ერთგან თავადვე მიაწიშნებს თხზვის ხელოვნებაზე: „ლიტერატურის ძირითადი პრინციპია — რალაციის შექმნა არაფრისგან, შეთხზვა შეძლებისდაგვარად“.

„ღვინის ქვეყანა“ მართლაც ერთდროულად დასტრიალებს ჰალუცინაციებს, მაგიას, რეალობას, ძველსა და ახალს. თუ ჩვენ

რუკაზე ჩინეთის პოვნას განვიზრახავთ, უმაღლეს მივადგინებთ, მაგრამ თუ ვინმე მოინდომებს იპოვოს — „გარგარისფერი გამოქვაბული დასავლეთის ქარის მთაზე“, ამის იმედი ნუ ექნება. სამაგიეროდ, ადვილად წაანყდებით ამ ლამაზი სახელწოდების მქონე სივრცეს „ღვინის ქვეყანაში“ გაბნეული ლეგენდების კითხვისას.

1941 წელს დაბადებული ტინ გოუარი 1967 წელს დაქორწინდა და ერთი ვაჟი შეეძინა. ცხოვრებამ ბევრი განსაცდელი მოუტანა და თავის დამკვიდრებას თითქმის ვერსად ახერხებდა. ამავდროულად, მუდმივად ღრღნიდა ეჭვი, რომ კიბო ჰქონდა, რადგან ხშირად ავადმყოფობდა. ასეთ ყოფაში ერთხელ შუბლთან პისტოლეტის ლულაც კი მიიტანა, მაგრამ მერე დაუშვა. გამომძიებლის პრაქტიკამ მეტ-ნაკლები წარმატება მოუტანა, რის გამოც საგანგებო დავალების ღირსი გახდა: ძიოუგუო — ე. წ. ღვინის ქვეყანა უნდა შეესწავლა. ამ ქალაქის მაცხოვრებლები შემჩნეულნი იყვნენ ჩვილი ბავშვების ხორცისგან საჭმლის მომზადებაში. ტინ გოუარი ქალაქში შეხვდა ოფიციალურ პირებს, რომელთა ხილვამაც დაარწმუნა, რომ სიმართლის გაგება არცთუ ისე ადვილი იყო: „ღმერთები არ ლაპარაკობენ, ეს ასეა, ისინი დუმან, მაგრამ მათი პოზები ნებისმიერ ტკბილ საუბარზე მეტად მეტყველებენ, შენინაალმდეგება შეუძლებელია“. აი, ასე იწყება რომანი და ჩვენ თვალს ვადევნებთ ტინ გოუარის ფათერაკებითა და არარეალური განსაცდელებით სავსე მოგზაურობას.

თუკი კავაბატას კითხვისას ჩაის სმავი სასურველი, მოიანის შემთხვევაში ნამდვილად ვერ ვურჩევთ ვინმეს, სადილად მოიმზადოს კერძი — „შავი დრაკონი თამაშობს მარგალიტებით“. ნურავის გაეცინება. ასეთი და სხვა მსგავსი საჭმელი, რომელთა დიდი ნაწილი საკმაოდ უცნაური და ჩვენთვის მიუღებელი ინგრედიენტებით მზადდება, უხვად შეგვხვდება რომანში. მთელი ნაწარმოები არის გამაოგნებელი პაროდია ადამიანის ნაყოფიერების შესაძლებლობებზე, კულინარიულ ფანტაზიაზე, ღვინისა თუ ლუდის განდიდებაზე.

„ღვინის ქვეყანა“ ათი თავისგან შედგება და თითქმის ყველას აქვს რამდენიმე განმტკობა. გარდა ტინ გოუარის უცნაური თავგადასავლისა, რომანი შეიცავს ძიოუგუოს მკვიდრის — ვინმე ლი იდოუს, წერილებს, პეკინში მოიანისადმი გაგზავნილს, და იქიდან მწერლის შესაბამის პასუხებს. ლი იდოუ ღვინოთმცოდნეობის კანდიდატია. იგი კარგად იცნობს მშობლიური მხარის ადათებს, საიდუმლოებით მოცულ ამბებსა და ლეგენდებს. მას აქვს სურვილი, მწერლობაში მოსინჯოს ბედი, თავის დაწერილ

პატარა მოთხრობებს უგზავნის მოიანს და სთხოვს შუამავლობას ცნობილ რედაქტორებთან, რათა დაუბეჭდონ ისინი. სწორედ ეს მოთხრობებია ჩართული რომანში. მათგან განსაკუთრებით შთაბეჭდავია „სახორცე ბავშვები“ და „მერცხლის ბუდეები“. ამ უკანასკნელმა გამახსენა ლინდგრენის „პეპი გრძელიწინადა“. პეპი ერთგან მეგობრებს უყვება ჩინელ ბავშვზე, რომელსაც აჭმევდნენ მერცხლის ბუდეებს. მოიანის რომანიდან მართლა ვიგებთ ამ ტრადიციის შესახებ. სწორედ მოთხრობებშია გადმოცემული უძველესი საარაკო ამბები. მათგან განსაკუთრებით დაგვაახსოვრდება იუი იჩი — ქონდრისკაცი. იგი მითიური ვიშნუს დარად ავატარებად გარდაისახება სხვადასხვა ისტორიაში. ყველაზე მეტად მაინც ჩვილი ბავშვებისგან საჭმლის მომზადების შესახებ შემზარავი ჭორ-მართალი მოქმედებს მკითხველზე. იუი იჩი ერთგან ასე მიმართავს ლი იდოუს:

„სულით იმაზე მაღალი ვარ, რისი წარმოდგენაც კი შეუძლია ჩვეულებრივ მოკვდავს, ჩემი შესაძლებლობებით კი ნებისმიერ ადამიანს აღვემატები. მე წარმოუდგენლად მდიდარი გამოცდილება მაქვს, რის შესახებ ლეგენდები დადის. ჩემი თავგადასავალი ყველაზე უჩვეულო წიგნი იქნება მსოფლიოში“.

ვკითხულობთ „ლვინის ქვეყანას“ და ვწნწუნდებით საკუთრივ რომანის სიტყვებში, რომლის მიხედვით — „ლეგენდები ამქვეყნად უსაფუძვლოდ არ იბადებიან“.

საზოგადოდ, მოიანის შემოქმედება მოწმობს მწერლის უსაზღვრო ინტელექტს, რომლის ფესვები იკარგება უძველეს ჩინურ ცივილიზაციაში. თუკი რუშდის რომანებით უამრავ რამეს ვიგებთ ინდური სულიერი საუნჯის შესახებ, მოიანის კითხვისას ვეცნობით უძველესი თუ თანამდროვე ჩინელი პოეტების, ფილოსოფოსების, სახელმწიფო მოღვაწეების სახელებს. მოიანის შემოქმედებიდან საუკეთესო რომანებად „ლვინის ქვეყნის“ გვერდით მიმაჩნია „სანდალოზის ხის წამება“ და „სიცოცხლეც და სიკვდილიც მღლის“, რომლებიც, იმედია, მალე გახდება ხელმისაწვდომი ქართულენოვანი მკითხველისთვისაც.

თომას მანის „დოქტორი ფაუსტუსი“

თომას მანი ჩემი საყვარელი ევროპელი მწერალია. ძნელად დავასახელებ ავტორს, რომლის ნაწარმოებებმაც ჩემზე ესოდენ დიდი გავლენა მოახდინა, ამავდროულად, დამაფიქრა, აზროვნება შემაყვარა და ბევრი რამ სხვაგვარი თვალთ დამანახა. არა მხოლოდ თომას მანის ნაწერებს, არამედ ყველაფერს, რაც მისი პიროვნებისა თუ შემოქმედების შესახებ დანერილა და ჩემთვის ოდესმე ხელმისაწვდომი გამხდარა, დაუყოვნებლივ ვკითხულობდი. ჩემი პირადი კოლექცია შეიცავს სოლომონ აპტისა და ნოდარ კაკაბაძის წიგნებს თომას მანის შესახებ, რომლებშიც უამრავი შენიშვნა მაქვს მიწერილი არშიებზე. სხვადასხვა პერიოდული გამოცემიდან ყველა უმნიშვნელო სტატიის (რომლებიც თომას მანს ეხება) ქსეროასლები მომეპოვება. თავად მეც მოვიხადე მოკრძალებული ვალი დიდი მწერლისადმი, როდესაც გამოვაქვეყნე ჩემი წერილი — „სულის წყვიდადში მზერა“.

თომას მანს ადრეულ ასაკში შევხვდი. ეს იყო დაუძლეველი მცდელობა — უმნიშვარი სული ჩასწვდომოდა ამ ღრმა მოაზროვნის ნაწერებს. მოგვიანებით ერთმანეთს ენაცვლებოდა მისი რომანები, მოთხრობები თუ ესეები. მანის შემოქმედების დიდი ნაწილი ავითვისე 17-18 წლის ასაკში და მერეც არაერთგზის მივბრუნებივარ ერთხელ თუ ორჯერ ნაკითხულსა და გააზრებულს. ამ ეტაპზე მისი ნაწარმოებებიდან მახსენდება არა მელანქოლიური „ბუდენბროკები“, არა სულისშემძვრელი „ჯადოსნური მთა“, არა მისტიკური „სიკვდილი ვენეციაში“, არამედ ფილოსოფიური რომანი — „დოქტორი ფაუსტუსი“. იმდენად მიყვარს იგი და ისე ცოტა იცნობს მას ჩვენში, რომ სწორედ მისი ნაკითხვის შედეგად გაჩენილ განცდებს გავიხსენებ.

„დოქტორი ფაუსტუსი“ 1947 წელს დაიწერა, როდესაც მწერლის სახელი ქუხდა მთელ მსოფლიოში. როგორც სათაური მიგვანიშნებს, იგი ფაუსტური ტიპის რომანია. ესაა საკმაოდ მოზრდილი ტექსტი ადამიანის მისტიკურ სამყაროზე, რომელშიც ერთმანეთს ეჯაჭვება ფილოსოფიური მსჯელობა მუსიკის ფონზე. დიახ, მთავარი გმირი გახლავთ კომპოზიტორი — ადრიან ლევერკიუნი. მისი ცხოვრება მოთხრობილია მისივე მეგობრის — ფილოსოფიის დოქტორის — ზერენუს ცაიტბლომის მიერ. ეს უკანასკნელი გახლავთ რომანში მიმდინარე მოვლენების

პროტაგონისტი და მართლაც რომ ფილოსოფიური ელფერით მოგვითხრობს უმნიშვნელო წვრილმანებსაც კი.

ადრიანი მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის ტიპური ევროპელი მელანქოლიკია, რომელიც მსოფლიო ომებისა და კატაკლიზმების ხანაში კარგავს იმედსა და ცხოვრების საზრისს. მისი ნებისმიერი ქმედება სევდის ანარეკლია. ადრიანი ახალგაზრდობიდანვე კარგავს ინტერესს გარემომცველი ადამიანებისადმი. მას არ იზიდავს არც სადმე წასვლა, არც მოგზაურობა და რაიმე ახლის ნახვა. ასეთ ადამიანებს იგი ფარულად დასცინის რომანში და უფრო და უფრო ისწრაფვის განმარტოებისკენ. ამავდროულად, იგი ცხოვრობს მუსიკით, რომელსაც ქმნის და რომელიც ნაწარმოების მაგიურ პერსონაჟადაც კი მოგვეჩვენება. სიკვდილის წინ ადრიან ლევერკიუნი მუშაობს სიმფონიურ კანტატაზე --- „ფაუსტის გოდება“.

რეალური ფაუსტი გერმანული სინამდვილის ერთ-ერთი შთამბეჭდავი ფიგურაა გვიანდელი შუა საუკუნეებიდან. მის შესახებ გამოცემული ანონიმური წიგნები გახდა საფუძველი, შექმნილიყო მარლოსა თუ გოეთეს უკვდავი ნაწარმოებები. მეოცე საუკუნეში კი თომას მანი (იგი იყო გოეთეს უდიდესი თაყვანისმცემელი და მცოდნე) ასევე ქმნის ფაუსტური ტიპის რომანს, ანუ მოგვითხრობს თავისი თანამედროვე ეპოქის ფაუსტის შესახებ.

მკითხველი არც ერთი წიგნის ნაკითხვისას არ საჭიროებს თეოლოგიისა და ფილოსოფიის ისე ღრმად ცოდნას, როგორც ეს იტქმის „დოქტორი ფაუსტუსის“ შესახებ. ნაწარმოები აღსავსეა საღვთისმეტყველო საკითხებით, სიკეთისა და ბოროტების ონტოლოგიური საწყისების შესახებ მსჯელობით, ისტორიის ფილოსოფიური ანალიზით... თითოეული გმირის მსჯელობა უხვად შეიცავს ინტელექტის მძლავრ ნაკადს, რომელიც მკითხველშიც აღძრავს ინტერესს მსოფლმხედველობრივი პრობლემებისადმი.

უილიამ ფოლკნერის „აგვისტოს ნათელი“

დიდი უილიამ ფოლკნერი ჩემი საყვარელი მწერლების რიცხვშია. ბავშვობიდან მოწინებით ვიყავი განწყობილი მისი წიგნებისადმი. მოგვიანებით კი არა მხოლოდ მის ნაწარმოებებს, არამედ ყველაფერს, თუკი რაიმეს ნაწარმდებოდი მწერლის ბიოგრაფიისა და შემოქმედების შესახებ, დაუყოვნებლივ ვეცნობოდი, ქსერო-ასლებს ვიღებდი და საგანგებო საქალაქო ვინახავდი. ასე დაგროვდა ჩემს ბიბლიოთეკაში საკმაოდ უხვი მასალა, რომელიც ერთგვარ ფოლკნეროლოგიას განეკუთვნება.

„აგვისტოს ნათელი“ იყო მწერლის ის რომანი, რომელმაც განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე. მახსოვს, მისი ქართული თარგმანი ჯერ კიდევ ჟურნალ „საუნჯეში“ დაიბეჭდა, შემდეგ კი წიგნადაც გამოვიდა. „აგვისტოს ნათელი“ იოკნაპატოფას ციკლის რომანებს განეკუთვნება და, სხვა შედეგების მსგავსად, მოგვითხრობს ამერიკის სამხრეთის ლეგენდარულ წარსულზე, შავკანიანებისა და თეთრების დამოკიდებულების რთულ ასპექტებსა და ადამიანის სულიერ სამყაროში მიმდინარე ორმოტრიალზე. საბოლოოდ კი, ეს წიგნი იმედის, სიცოცხლის გადარჩენის, ჰუმანური იდეალების გამარჯვებაზე მიგვანიშნებს.

რომანი იწყება მარტოხელა ფეხმძიმე გოგოს — ლინა გროუვის, ამბით, რომელიც ალაბამიდან ჯეფერსონში ჩადის, რათა მოძებნოს ბავშვის მამა — ლუკას ბარჩი. ლინა არც ერთი წამით არ უშვებს, რომ საქმრომ მიატოვა ან მოატყუა. სჯერა, რომ უბრალოდ სამუშაოს ძებნაში გადართულმა ბიჭმა ხმა ვერ მიაწვდინა, ახლა კი თავადვე ცდილობს მასთან დაკონტაქტებას. ამ ხეტიალში ლინა შეხვდება ჯეფერსონის მახლობლად ხის დასამუშავებელი ფაბრიკის მუშას — ბაირონ ბანჩს, რომელიც სიბრაღულით განიმსჭვალება უმწეო ორსულის მიმართ და ეცდება დაეხმაროს. სწორედ ბაირონ ბანჩი გახლავთ რომანის ერთ-ერთი ცენტრალური პერსონაჟი — ჩუმი, უდრტივინველი და ალალ-მართალი კაცი, არავის ურღვევს მყუდროებას. იგი მხოლოდ ჰაითაუერთან მეგობრობს — ქალაქის ყოფილ მღვდელთან, რომელსაც სამოქალაქო ომის ქარტახილისას ცოლი გაექცა. მერე მან კათედრა მიატოვა და განდევილივით ცხოვრობს, ყველასგან გარიყული. ბაირონ ბანჩისა და ჰაითაუერის საუბრები რომანის საინტერესო მომენტებს ქმნის.

ბაირონ ბანჩი ლინას მოსმენის შემდეგ ხვდება, თუ ვინაა ის ბიჭი — ლუკას ბარჩი, რომლისგანაც გოგო ბავშვს ელოდება და მის საძებნელადაც იქ ალაბამადან ჩასულა ფეხმძიმობის მეცხრე თვეში.

ჯერ კიდევ სამი წლის წინ იქ, ხის სამხერხაოში, მივიდა უთვისტომო და ძონძებში გახვეული კაცი — ჯო ქრისტმასი, რომლის წარმომავლობაც არავინ უნყოდა. იგი სამხერხაოში მუშად აიყვანეს. ეს უცნაური კაცი ღამეს ათენებდა ჯოანა ბარდენის სახლის ეზოში მდებარე ქოხში. ჯოანა ბარდენი იყო იმ ოჯახის უკანასკნელი ნაშიერი, რომელიც ერთ დროს მთელი შემართებით აღუდგა წინ მონობას და ზანგებისთვის ხმის მიცემის უფლებასაც ითხოვდა.

სწორედ ეს ჯოანა ბარდენი — მარტოხელა და ასკეტი ქალი შეიფარებს ამ საეჭვო ვინაობის ჯო ქრისტმასს. ეს უკანასკნელი მუშის ნილაბს ეფარება და დანაშაულებრივ ქმედებაზე უარს არ ამბობს. მალულად ყიდის სპირტიან სასმელს. ნახევარი წლით ადრე სამხერხაოში კიდევ ერთ მუშას აიყვანენ, რომელიც ხალხს ჯო ბრაუნად გაეცნობა. ეს უქნარა ბიჭი იგივე ლუკას ბარჩია — ლინას შვილის მამა. მან ალაბამაში შეაცდინა ლინა, დაარწმუნა, რომ არ მიატოვებდა და მალე მიაკითხავდა, სინამდვილეში კი ჯეფერსონში გაიქცა. სამხერხაოში მუშაობისას ნელ-ნელა დაუკავშირდა ჯო ქრისტმასს — მასთან ერთად ყიდდა სპირტიან სასმელს და ისიც ქოხში აფარებდა თავს.

ამის შემდეგ თხრობა უბრუნდება ჯო ქრისტმასის წარსულს. ამ გაურკვეველი ვინაობის ადამიანს ახსენდება თავისი ბავშვობა, რომელიც მან უპატრონოთა თავშესაფარში გაატარა. სწორედ აქ გახდა იგი უდიდესი ტერორის მსხვერპლი — მასზე ეჭვს გამოთქვამენ, რომ ზანგის სისხლი ურევია და სანამ შავკანიანთა თავშესაფარში გადაიყვანენ, იშვილებს თეთრკანიანი ფერმერი — მაკიჰერნი. ამიერიდან ჯოს ცნობიერებაში გამუდმებით ტრიალებს ეჭვი და ინტერესი, ვინაა სინამდვილეში — მართლა ზანგური სისხლი აქვს თუ არა. რელიგიური ფანატიკოსი მაკიჰერნი გამუდმებით სცემს პატარა ჯოს და ისე აიძულებს, დაიზუთხოს კატეხიზმო. ჩვიდმეტი წლის ასაკში მამობილი შემოაკვდება. სახლიდან გაქცეულს ის ადამიანი უღალატებს, რომელსაც ენდო და სრულიად უსახსროდ დარჩენილი იწყებს მოხეტიალე ცხოვრებას. ამიერიდან ქალაქები ერთმანეთს ენაცვლება მის ცხოვრებაში, ვიდრე მისისიპში არ ჩავა. ჯეფერსონში შეხვდება იგი ჯოანა ბარდენს და მის ქოხში დაბინავდება.

ჯოანა ბარდენზე ძალადობა ანგრევს ჯო ქრისტმასის და აგრეთვე საკუთრივ ჯოანას ცხოვრებას. ჯო კლავს ქალს და მის სახლს ცეცხლს წაუკიდებს. თავად გარბის. ეს ამბავი სწორედ იმ ღამეს ხდება, როდესაც ლინა ჯეფერსონამდე ჩააღწევს და ბაირონ ბანჩს გაეცნობა სამხერხაოსთან.

დამნაშავის ძებნისას ბრაუნს შიში იპყრობს — ქრისტმასის მოკავშირედ არ ჩათვალონ და ყველაფერს დაფქვავს მოკავშირის შესახებ, თუ რამ იცის. მის სიტყვებში ყველაზე მეტად მსმენელთა აფორიაქებთ მინიშნებაა ჯოს შესაძლო ზანგურ სისხლზე. ჯო ქრისტმასს შერიფი და ქალაქის მაცხოვრებელნი ეძებენ. მკვლელის დასაჭერად ფულად ჯილდოსაც დააწესებენ. საკმაო დავიდარაბის შემდეგ ჯო ქრისტმასს ჯეფერსონის მახლობლად — მორისთაუნში შეიპყრობენ.

ამის შემდეგ ასპარეზზე გამოდის ახალი პერსონაჟი. ეს გახლავთ მოხუცი კაცი — ჯო ჰაინსი, რომელიც შუქს მოჰყენს ჯო ქრისტმასის საიდუმლო წარმომავლობას. იგი მუდამ მოითხოვდა ზანგებისგან უსიტყვო მონობას და თეთრკანიანი რასის უპირატესობაზე მიაწიშნებდა.

ამ ჰაინსს ოდესღაც ჰყავდა ქალიშვილი, რომელიც მოხეტიალე ცირკის დასის ნევრმა შეაცდინა. გოგოს ბიჭთან ერთად გაქცევაც სურდა, მაგრამ ჰაინსმა მოკლა ის, გოგო კი შინ დააბრუნა. მას ჰქონდა აკვიატებული აზრი, რომ ქალიშვილის შემაცდენელს ზანგის სისხლი ერია. იგი თავს წარმოიდგენს უფლის ნების აღმასრულებლად: შვილის მშობიარობისას ექიმს არ მოიყვანს. მისთვის გოგონა მრუშობის სახედაა ქცეული. იგი იღუპება. შვილიშვილს ცოცხალს ტოვებს და მიუგდებს უპატრონოთა თავშესაფარს, თან მალულად უთვალთვალავს ბავშვობაში პატარა ჯოს — იქნებ ზანგის სისხლის რაიმე ნაკვალევი შეემჩნას სახეზე. მოგვიანებით ეს უარყოფილი შვილიშვილი ჰაინსს მხედველობის არეალიდან ეკარგება. ჯოს პაპა საკუთარი მკვლელი შვილიშვილის მპოვნელი ხდება. ჯო ქრისტმასს რომანის ფინალში ლინჩის წესით ასამართლებენ და მას ვერც ჰაითაუერის მონოდება გადაარჩენს, რომელიც ამტკიცებს, რომ მკვლელობის ღამეს ეს კაცი სხვაგან იყო.

რაც შეეხება ლინას, იგი მშვიდობით იმშობიარებს და ახალშობილს ბაირონ ბანჩი და ჰაითაუერი მიხედავენ. ახალი სიცოცხლის მოვლინება მათში სიხარულისა და უხილავი ზეიმის განწყობას შექმნის.

„ავვისტოს ნათელი“ ამხელს რასობრივ ცრურწმენებს, პროტესტანტული მორალის სიყალბეს, რელიგიის გარეგნული

ფორმების სიმახინჯეს, ადამიანური მცრობის სავალალო შედეგებს. მკითხველს რჩება შთაბეჭდილება, რომ ლინას ამიერიდან უპატრონებს ბაირონ ბანჩი, რომელიც მის შვილს მამასავით გაზრდის და არა მხოლოდ მის შვილს, არამედ მათ საერთო შვილებსაც: „ის ხომ კიდევ ბევრს გააჩენს, სხვებსაც (ახსენდება ახალგაზრდა, ლონიერი სხეული, ტკივილშია ც რალაც მშვიდსა და უშიშარ შუქს რომ ასხივებდა) — კიდევ ბევრს. ძალიან ბევრს. და ეს იქნება მისი ბედი, მისი ცხოვრება. ამ ბედის კარნახს დამორჩილებული კეთილი თესლიც გაიხარებს და ნაყოფიერი მიწაც დასახლდება; ეს ლონიერი წელი, სიჩქარისა და ზედმეტი ფაცაფუცის გარეშე შობს დედასა და ქალიშვილს. ოღონდ, უკვე ბაირონის ნაშიერთ“.

ფოლკნერის აზრითაც, ლიტერატურის მთავარი დანიშნულება ხომ ადამიანის გადარჩენა და გამარჯვებაა!

მაიკლ ონდააჩის „ინგლისელი პაციენტი“

მაიკლ ონდააჩის შემოქმედებიდან „ინგლისელი პაციენტი“ ყველაზე გახმაურებული რომანია. მან არა მხოლოდ ბუკერის პრემია დაიმსახურა (1992), არამედ სახელი გაითქვა შესანიშნავი კინოეკრანიზაციით, რომელიც აგრეთვე ოსკარის პრესტიჟული ჯილდოს მფლობელი გახდა. სადავო არაა, რომ ნებისმიერი ფილმი წიგნის აჩრდილია მხოლოდ. გამონაკლისი არც „ინგლისელი პაციენტი“ გახლავთ.

ონდააჩი შრილანკური წარმოშობის კანადელი პროზაიკოსია. მისი რომანი რალაცით წააგავს ყველა იმ ინგლისურენოვან ნაწარმოებს, რომელთაც ბუკერის პრემია მოუპოვებიათ. „ინგლისელი პაციენტი“, ამ პრემიით დაჯილდოებული სხვა რომანების მსგავსად, გამოირჩევა დახვეწილი სტილით, ნატიფი პროზით, ფილოსოფიური გააზრებებით, ანმყოში წარსულის მისტიკური გაცოცხლებით, მეტაფიზიკური განცდებით. ვკითხულობთ ონდააჩის შედევრს და ჩვენ თვალწინ მთელი სისავსით გადაიშლება ლიბიის უდაბნო, ფლორენციის სანახები და პენჯაპის მთებიც. ვეცნობით ახალგაზრდა მომვლელის — ჰანას — სახეს, რომელიც უვლის ნახევრად დამწვარ და სწეულ ინგლისელ პაციენტს. ამ უკანასკნელის წარსულიც ნელ-ნელა იკვეთება ფურ-

ცელთა ჰორიზონტზე. მათთან დაკავშირებული კანადელი ქურდი კარავაჯო და გამნალმველი სიქი მამაკაცი მითოლოგიიდან გამოსულ გმირებს უფრო ჰგვანან, ვიდრე რეალურ ადამიანებს.

რომანის პერსონაჟები, რომელთა სულიერი სამყაროც ომის საშინელებითაა დაღდასმული, უხილავი ძაფებით არიან დაკავშირებულნი ერთმანეთთან. განსაკუთრებით ჰანას დამოკიდებულებამ მომხიბლა ინგლისელი პაციენტისადმი. მისი თავდადება ხომ ყველაზე მეტად აკვირვებდა სხვებს.

„ინგლისელ პაციენტში“ ბევრ საინტერესო ფრაზას ვხვდებით. მაგალითად: „სიყვარული მხოლოდ სექსი კი არა, მთელი სამყაროა, თავისი განუმეორებელი ცივილიზაციებით და ნაღდი სიყვარულიც ისაა, როცა განუწყვეტლივ ერთმანეთზე ფიქრობთ“ ანდა „ჩვენ ვკვდებით და თან მიგვაქვს შეყვარებულთა გრძნობები, ტომთა თვისებები, ენაზე ნაგრძნობი გემო, ჩანახუტები სხეულების სითბო, სიბრძნის მდინარის წყალი, ნორჩი ხელებით ნაზარდი ხასიათები და შიშები, რომელთაც ნამდვილ და წარმოსახულ გამოქვაბულებში ვემალებოდით“.

ვისაც ამ ოთხი პერსონაჟის შესახებ ინტერესი გაუღვივდა, ვურჩევ, „ინგლისელი პაციენტი“ დაკვირვებით წაიკითხოს. მას ერთ დღეში წასაკითხი წიგნების კატეგორიას მივაკუთვნებდი, ღრმა ფსიქოლოგიური შრეების მიუხედავად.

მილორად პავიჩის „შვიდი მომაკვდინებელი ცოდვა“

პავიჩმა „შვიდი მომაკვდინებელი ცოდვა“ 2002 წელს გამოაქვეყნა, ამიტომაც გაიელვებს ნაწარმოების ფურცლებზე ოცდამეერთე საუკუნე. წარსული ჩვენი გადასახედიდან არის დანახული, ისევე როგორც პავიჩის მეოცე საუკუნეში შექმნილ რომანებში. დიახ, არ გაგიკვირდეთ. ამ ნაწარმოებში თავად მილორად პავიჩი ხვდება თავისივე პერსონაჟებს „ხაზარული სიტყვისკონიდან“ და სხვა ნაწარმოებებიდან.

პავიჩი 2009 წელს გარდაიცვალა ბელგრადში. ოცდამეერთე საუკუნეში მან რამდენიმე საინტერესო რომანი შექმნა, მათ შორის, „შვიდი მომაკვდინებელი ცოდვა“, თუმცა მწერალი სახელგანთქმულია გასული ასწლეულის 80-იან და 90-იან წლებში შე-

ქმნილი წიგნებით, რომელთაგან ძალიან მომწონს „უკანასკნელი სიყვარული კონსტანტინეპოლში“ (1994). პავიჩის სტილი საკმაოდ უცნაურია. ცნობილია, რომ მისი რომანები კროსვორდის, კლეპ-სიდრასა თუ ბანქოს თამაშის პრინციპებითაა აგებული. სწორედ ამ სტილის გამო უნოდეს მას ოცდამეერთე საუკუნის პირველი მწერალი, რომელმაც თავისი ნაწარმოებებით დაიპყრო მთელი კულტურული მსოფლიო ყველა კონტინენტზე. თავად ავტორი არაერთხელ მოიაზრებოდა ნობელის პრემიის სავარაუდო ლაურეატად, მაგრამ მას ეს ჯილდო არ მიუღია. ნობელის პრემიის მინიჭება როდია განმსაზღვრელი ლიტერატურული გენიისა. გავიხსენოთ, რომ ამ პრემიას არ ფლობდნენ კაფკა, ჯოისი, ვალერი, პრუსტი, ბორხესი და სხვა გიგანტები, რომელთა მხრებზეც დგას თანამედროვე მწერლობა. პავიჩმა თავისი მაგიური რეალიზმითა და იგავმეტყველებით სამუდამოდ დაიპყრო მკითხველთა გულები.

„შვიდი მომაკვდინებელი ცოდვა“ (ისევე როგორც პავიჩის სხვა რომანები) სიმბოლური, ერთგვარი მეტაფიზიკური ტექსტია, რომელიც პარაბოლის ამოხსნისკენ უბიძგებს მკითხველს. ქრისტიანულ თეოლოგიაში არსებობს სხვადასხვა ტიპის კლასიფიკაცია ცოდვებისა და სათნოებებისა. გავიხსენოთ შვიდი ხორციელი საქმე მოწყალებისა, სამი საღვთისმეტყველო სათნოება, ცხრა ნაყოფი სულისა წმიდისა და ასე შემდეგ. უძველესი დროიდან არსებობს გადმოცემა ე. წ. შვიდ მომაკვდინებელ ცოდვაზე, რომელთა შესახებ ევაგრე პონტოელი, იოანე სინელი და ყველა გავლენიანი ასკეტი მოგვითხრობს.

პავიჩმა შვიდი ცოდვის შესახებ შექმნა ამდენივე ამბავი, რომლებიც გააერთიანა. თავად ეს სტილი უძველეს აღმოსავლურ პროზაულ შედევრებს გვაგონებს. გავიხსენოთ სახელგანთქმული ინდური და სპარსული პროზის ძეგლები, რომელთა ქართულენოვანი ვარიანტებიც ესოდენ ხიბლავდა ჩვენი წინაპრების ლიტერატურულ გემოვნებასაც. პავიჩის მიერ შექმნილი ამბები დამოუკიდებელი სიუჟეტებისგანაა აგებული, თუმცა თავად ავტორი მათ შორის მყარ კავშირს ხედავდა.

ყოველი ახალი თავის დაწყების წინ მწერალი განმარტავს თავად ცოდვას, ხოლო შემდეგ მოცემულია ინფორმაცია, თუ სად ათავსებს დანტი ამ ცოდვის მიმდევარს — ჯოჯოხეთში, სამოთხესა თუ სალხინებელში. იქვე ვხვდებით ბოსხის ცნობილი ტილოსა და შაგალის ალეგორიული ნახატის ჰერმენევტიკასაც. ამის მერე საკუთრივ თხრობა იწყება.

როდესაც რომანს ვეცნობოდი, მივხვდი, თუ რაოდენ მდიდარია პავიჩისეული ოსტატობა — მონუსხოს მკითხველი. ნახევრად ლეგენდარული ადამიანების თავს გადამხდარი ისტორიები არაერთ საინტერესო აზრს აჩენს. ძალიან მომეწონა მეექვსე ამბავში ნათქვამი, რომ სხვაობა სიყვარულსა და სიყვარულს შორის უფრო დიდია, ვიდრე სხვაობა სიყვარულსა და სიძულვილს შორის. რაც შეეხება პირველ ამბავს, მასში გადმოცემულია თხუთმეტი წლის გოგონას თეატრში გაცნობილ ბიჭთან უეცარი ქორწინების ისტორია, უმაღლესი გამახსენდა ბავშვობის ერთ-ერთი საყვარელი იტალიური ზღაპარი — „ერთი ღამე სამოთხეში“, რომელიც დროის მეტაფიზიკურ ფენომენს „ეთამაშება“.

ეს რომანი სიზმრებისა და სარკის მაგიურ, იდუმალ სამყაროზე მიგვანიშნებს. ჩემი აზრით, იგი მხოლოდ შემწყნარებლობასა და თანადგომას ქადაგებს. შთამბეჭდავია ნაწარმოების სიტყვები: „მწერალი საყურეს მუდამ უყუროსთვის ყიდულობს, აზრებით ვაჭრობს. ხოლო მხატვარს ამ აზრების დანახვა სწადს. ადამიანების აზრები კი არცროდის ერთ ადგილზე არა დგანან“.

დაბოლოს, პავიჩის ყველა ნაწარმოებში ტრიალებს სურნელი, რომელიც მიგვანიშნებს ავტორის ფესვებზე, კავშირზე მართლმადიდებლურ სივრცესთან. „შვიდი მომაკვდინებელი ცოდვა“ ამის ნათელი დასტურია. ყველას ვურჩევ ნაიკითხოს და შემდეგ იფიქროს.

მარიო ვარგას ლიოსას „ცუდი გოგოს ოინაზი“

მაგონდება წიგნები, რომელთაც ბავშვობაში ცრემლი მომგვარეს — ამ სიტყვის პირდაპირი გაგებით. ასეთი წიგნი არცთუ ბევრი იყო, მაგრამ ჩემს შინაგან სამყაროზე დიდი ზეგავლენა მოახდინეს, დამაფიქრეს. ჩემთვის ერთგვარი საკრალური ფუნქცია შეიძინა თითოეულმა მათგანმა. საილუსტრაციოდ დავასახელებ ყირგიზი მწერლის, ჩინგიზ აითმათოვის, ვრცელ მოთხრობას — „თეთრი ხომალდი“ და ქართველი მწერლის, ედიშერ ყიფიანის, წიგნს — „ათფურცლიანი რვეულები“. დღეს აღარ მეგონა, თუ სენტიმენტალური გრძნობები კვლავ დამრევდა ხელს კითხვისას, მაგრამ თურმე ვცდებოდი. გულწრფელი ცრემლები წამომცვივდა

იმ რომანის ფინალში, რომელსაც ეწოდება „ცუდი გოგოს ოინები“. მისი ავტორი გახლავთ პერუელი მწერალი, ლათინური ამერიკისა და, ზოგადად, მსოფლიოს ერთ-ერთი გამოჩენილი თანამედროვე ესპანურენოვანი პროზაიკოსი, ნობელის პრემიის ლაურეატი ლიტერატურის დარგში (2010) — მარიო ვარგას ლიოსა.

ლიოსა მარკესის, კორტასარის, ბორხესის, ფუენტესისა და სხვათა გვერდით მიჩნეულია იმ შემოქმედად, რომელმაც სამხრეთ ამერიკა ლიტერატურულ ოაზისად აქცია მეოცე საუკუნის მოერე ნახევრიდან. მისი რომანი „მწვანე სახლი“ (1966) ნამდვილი მეხის გავარდნა იყო კულტურულ სივრცეში. მწერალი დიდხანს უცდიდა საყოველთაო აღიარებას, რაც მას ისეც არ აკლდა, მაგრამ სამართლიანად დაგვირგვინდა ნობელის კომიტეტის გადწყვეტილებით — გადაეცათ მისთვის ჯილდო და ამით მწერლის შემოქმედებისთვის მარადიული ღირებულება მიენიჭებინათ.

„ცუდი გოგოს ოინები“ (2007) უცნაური სიყვარულის ისტორიაა. ვილაციისთვის ნაწარმოების შინაარსი უხამსი ამბების კრიალოსანია, სხვისთვის კი — ერთგულებისა და ნამდვილი გრძნობის უცვლელობის მანიფესტი. მთავარი გმირი თავადვე გვიამბობს საკუთარი ცხოვრების შესახებ ბავშვობიდან ხანდაზმულობამდე. მისი მოგონებების ცენტრში ერთი ცუდი გოგონაა. იგი ხან ჩილეელი ემიგრანტის სახელს ეფარება, ხან პარტიზანის ამპლუას ირგებს, ზოგჯერ მადამ არნუაა, ხანაც — მისის რიჩარდსონი, მაგრამ ყოველთვის — მთავარი გმირის უცვლელი მიჯნური. ამ გოგოს ხასიათი და ცხოვრების სტილი რაღაცით მოგვაგონებს შუა საუკუნეების სპარსულ დასთანებში დახატულ ცბიერ და მრავალსახა ქალ პერსონაჟებს. მათ მსგავსად, ისიც ისწრაფვის ფუფუნებისკენ, დიდებისკენ და ამისთვის არ ერიდება არც სიცრუეს, არც ინტრიგას და არც ადამიანის გრძნობების დაუნდობელ გაქელვას. ამის მიუხედავად, იგი არ იმსახურებს მკითხველის სიძულვილს ან ბრაზს. აი, ეს მიმაჩნია ლიოსას გამარჯვებად: შეაყვაროს მკითხველს ყველაზე ნეგატიურიც, რადგან წვიმა მასაც და ჩვენც ერთნაირად გვეპკურება ციდან. ცუდი გოგო, როგორც მას უწოდა ნაწარმოების ავტორმა, მასზე შეყვარებული კაცისთვის სამყაროს სანყისიცაა და ბოლოც. მისი თქმით — „ეს ქალი შემოქმედის ყველაზე სათუთი და მშვენიერი ქმნილება იყო: ჩემი დედოფალი, ჩემი პრინცესა, ჩემი მტანჯველი, ჩემი მატყუარა, ჩემი იაპონელი, ჩემი ერთადერთი სიყვარული“.

საგანგებოდ მოვერიდები რომანის შინაარსის დეტალურ

გადმოცემას, რადგან მკითხველი, რომელსაც ჯერ ეს წიგნი არ წაუკითხავს, წინასწარ განიმსჭვალოს ინტერესითა და სურვილით — თავადაც დააგემოვნოს ეს ფათერაკებით აღსავსე თანამედროვე ამბავი, რომლის მოქმედებებიც პერუში, პარიზში, ლონდონში, ტოკიოსა თუ მადრიდში ვითარდება და, ამავდროულად, გაისმის მეოცე საუკუნის მნიშვნელოვანი მოვლენების გამოძახილი ისევე, როგორც ემიგრაციის ფარული სევდა — ძალუმად რომ აღწევს გმირების ცხოვრებაში.

მახსენდება ცუდი გოგოს სიტყვები — „ბედნიერების საიდუმლო, ან მშვიდად ყოფნის საიდუმლო სიყვარულის და სექსის გამოიწვევა და, თუ ეს შესაძლებელია, რომანტიკული სიყვარულის განდევნაა, რადგან სწორედ ის განიჭებს ტანჯვას. ასე უფრო ბედნიერად ცხოვრობ და უფრო მეტ სიამოვნებას იღებ, დამიჯერე“ — დაუჯერებს თუ არა მკითხველი ამ დასკვნას, ეს მისი გადასაწყვეტია. ცხოვრება ბევრი ადამიანისგან დევნის წმინდა და რომანტიკული გრძნობების რწმენას — იმედგაცრუების შემდეგ ადამიანი ხშირად განიხილავს სიყვარულს უფრო გართობის საშუალებად, ვიდრე დიადი ამაღლების გზად. თუმცა შეიძლება კი ადამიანმა ყველაფერს სიყვარული უწოდოს ?!

ლიოსას „ცუდი გოგოს ოინები“ აღმოჩნდა წიგნი, რომელმაც მყისიერად დამაბრუნა ბავშვობაში და ჩემი გული იმაზე მეტად შეძრა, ვიდრე ამას ვიფიქრებდი. ამ რომანის წაკითხვას ვურჩევ ყველას, ვისაც თამამად შეუძლია წიგნის გმირივით უთხრას სიყვარულის ობიექტს: — „შენ ჩემსავით არავის ჰყვარებიხარ, არავის გაუკეთებია იმდენი, რამდენიც მე“.

სიყვარულის ნიჭს ვუსურვებ ყველას!

დასასრულ, ლიოსას შემოქმედებით დაინტერესებულ ლიტერატურის ნებისმიერ მოყვარულს, მაძიებელს, მკითხველს ვურჩევ, წაიკითხოს ჟურნალ „არილში“ დაბეჭდილი ვოლფგანგ შტოკის წერილი — „მარიო ვარგას ლიოსა: დაგვიანებული ნობელის პრემია“ და ალექს ბროკასის სტატია — „მარიო ვარგას ლიოსა: თხრობის ოსტატი“ („ჩვენი მწერლობა“, 16. 05. 2014.).

ფილიპ როთის „ამერიკული პასტორალი“

ფილიპ როთი ებრაული წარმოშობის ამერიკელი მწერალია, რომელიც ბოლო წლებში ნობელის პრემიის საფარადო ლაურეატებს შორის ზედიზედ სახელდება. ფოლკნერისა და ბელოუს ტრადიციების გამგრძელებელი პროზაიკოსი არაერთი შედევრის ავტორია. ბოლო წლებში ქართული წიგნის ბაზარზე გამოჩნდა მისი უმნიშვნელოვანესი ნაწარმოებები, მათ შორის — რომანი „ამერიკული პასტორალი“, რომელსაც პულიცერის პრესტიჟული პრემია მიენიჭა 1998 წელს.

„ამერიკული პასტორალი“ საკმაოდ დიდი მოცულობის რომანია. იგი ბევრი სხვა გენიალური ქმნილების მსგავსად, წარსულის ფილოსოფიურ გააზრებას, გარდასული დღეების ახლებურად ამოცნობას ემსახურება. ბევრი ადგილი განელილი და ვრცელი მეჩვენა, განსაკუთრებით — დანვრილებითი ცნობები ფაბრიკაზე, ხელთათმანების წარმოების ტექნოლოგიაზე, რკინიგზაზე, ქალაქებზე და ასე შემდეგ, მაგრამ ეს მკითხველს არ ღლის და მიმდინარეობს შემეცნების პროცესი.

„ადამიანის ხელით შექმნილი ყველაზე მომაკვდინებელი ასაფეთქებელი ნივთიერებაც კი ვერაფერს დააკლებს მარტოობას. გეშინოდეს არა კომუნიზმისა, უგუნურო ბავშვო, არამედ ჩვეულებრივი, ყოველდღიური მარტოობისა. გამოდი პირველ მაისს შენს მეგობრებთან ერთად დემონსტრაციაზე მის განსაზღვრულად, უმღერე მის უძლეველობას, მის თავზარდამცემ ძალას. დადე ფსონი, დადე სანაძლეო, თაყვანი ეცი — მაგრამ ღმერთად შერაცხე არა კარლ მარქსი, ჩემო ენაბლო, ჩერჩილტო შვილო, არა ჰო ში მინი და მაო ძე-დუნი, არამედ ჭეშმარიტი ღმერთი — მარტოობა!“ — სიტყვები, რომლებიც როთის რომანში გვხვდება, წარმატებული, მდიდარი და ბედნიერი მამის მიერაა თქმული თავისი ქალიშვილისადმი. გონიერი მკითხველი ყურადღებას აქცევს მარტოობის განუსაზღვრელი ძალაუფლების არსებობას, რაც ადრე თუ გვიან ყველა ჩვენგანს ახსენებს თავს.

რომანის მთავარი გმირია სეიმურ ლევოვი, ცხოვრობს ნიუ-ჯერსის ქალაქ ნიუარკში (და არა ნიუ-იორკში). იგი ებრაელია და მისი ოჯახი მისდევს ხელთათმანების წარმოების საკმაოდ გაფართოებულ და წარმატებულ ბიზნესს. ჯერ კიდევ სკოლაში სწავლისას ლევოვს, რომელსაც მეტსახელად „შვედს“ უწოდებ-

ბენ, შესანიშნავი მიღწევები აქვს სპორტში. მოგვიანებით იგი ქორწინდება „მის ნიუ-ჯერსიზე“ და ბედნიერ ოჯახს ქმნის. მისი სულიერი სიმშვიდე ირღვევა მას შემდეგ, რაც მისი თექვსმეტი წლის ქალიშვილი მერი უკიდურეს პროტესტს მიმართავს სახელმწიფო პოლიტიკის დასაგმობად. იგი თითქმის დაუჯერებელ იერიშს მიიტანს ქალაქის ფოსტაზე და ცდილობს ხელისუფალთა ყურადღება გაამახვილოს ვიეტნამის უსამართლო და უთანასწორო ომისადმი. სწორედ ომისა და მისი შედეგების იდუმალი ხმა ისმის მთელ რომანში. ვიეტნამს ავტორი უწოდებს დეკორაციას „შემზარავი სატელევიზიო სპექტაკლისა, რომელმაც ზედმეტად მგრძნობიარე თერთმეტი წლის ბავშვი შეძრა“. მერის სულიერი მეტამორფოზა და მსოფლმხედველობრივი ბორიალი წითელ ხაზად გასდევს როთის ამ რომანს. მის მშობლებზე ნათქვამია, რომ „მათ გაზარდეს ბავშვი, რომელიც არც კათოლიკე გახდა, არც — იუდეველი. ჯერ ენაბლუ იყო, შემდეგ მკვლელად იქცა და ბოლოს — ჯაინად. შვედი მთელი სიცოცხლის განმავლობაში ცდილობდა, მართებულად მოქცეულიყო და აი, რა შედეგი მიიღო“.

რა ხდებოდა სეიმურ ლევოვის ოჯახში — რაზე ნუხდა, რაზე ბჭობდა, რაზე საუბრობდა ცოლ-ქმარი, როგორ ცდილობდა მიმალული გოგონას მოძებნას და რა მოგონებები ტრიალებდა ოჯახის უფროსის ცნობიერებაში? — ამას ყველაფერს ვიგებთ „ამერიკული პასტორალის“ ფურცლებიდან.

ნათან ცუკერმანი, რომელიც ფილიპ როთის სხვა რომანების პერსონაჟიცაა, ოდესღაც თავად იყო ლევოვით მოხიბლული. ისინი კვლავ ხედებიან ერთმანეთს წლების შემდეგ და საუბრობენ ჯერ ლევოვის ძმაზე, შემდეგ კი ლევოვი თავის გულისნადებსაც ამჟღავნებს: მისი სურვილია, ცუკერმანმა დაწეროს ნიგნი მათ მამაზე. შვედი თანდათან იხსნება ცუკერმანთან და საოჯახო ამბები გამოაქვს სააშკარაოზე, იმის მიუხედავად, რომ „აღსარება — სულის გაშიშვლება — მხოლოდ ამძაფრებს ტანჯვას“.

„ამერიკული პასტორალი“ — ფაქტობრივად, ესაა ნიგნი, გადასახედი ანმყოფი წარსულში. ოდესღაც სკოლაში, პატარა მერის კლასში, მასწავლებელს ბავშვებისთვის დაუვალეზია, წერილობით ეპასუხათ კითხვაზე — „რა არის სიცოცხლე“. მერიმ შემდეგნაირად უპასუხა: „სიცოცხლე, უბრალოდ, დროის მოკლე მონაკვეთია, როდესაც ცოცხლობ“.

მორწმუნისთვის სიცოცხლე დასაბამიერია, მაგრამ უსასრულო. ზოგისთვის იწყება და მთავრდება დროში, მაგრამ პასუხისმგებლობაზე ფიქრი, ალბათ, ყველა ადამიანის მოვალეობაა.

„ამერიკული პასტორალი“ კიდევ ერთხელ დაგვაფიქრებს დროის იმ მოკლე მონაკვეთზე, რომელიც მრავალთათვის დასრულდა, ხოლო ჩვენ, მკითხველები, ჯერ კიდევ ვარსებობთ.

ჯემალ ქარჩხაძის „მღვდური“

ყველა ქართველი ავტორი, რომლებიც გასული საუკუნის მეორე ნახევრიდან გამოვიდნენ სამოღვაწეო ასპარეზზე, ჩემს ცნობიერებაში ორ კატეგორიას განეკუთვნება. პირველში შედიან ის მწერლები, რომლებიც წერდნენ, აქვეყნებდნენ, მათ ნაწერებს კითხულობდნენ და ივინწყებდნენ, აღარ მგონია, დღეს რომელიმე მათგანის შემოქმედების გამოცემა გარისკოს სარფიანმა გამომცემლობამ. მათ შეგნებულად არ დავასახელებ. არადა, ასეთი უამრავია, გაცილებით ბევრი, ვიდრე შეიძლება წარმოიდგინოს საკითხში ჩაუხედავმა ადამიანმა. მეორე კატეგორიას განეკუთვნებიან ისეთი პროზაიკოსები, რომელთა შემოქმედებას კითხულობდნენ და კითხულობენ დღესაც. მათი ნაწერები დიდხანს ააღლევენ, დააფიქრებს ინტელექტუალთა გონებას, მათ შესახებ ხშირად იმსჯელებენ წიგნიერ სივრცეში. ასეთი მწერლები გაცილებით ცოტა გვყავს. მათ რიგს ბევრს ვერ მივაკუთვნებ (სუბიექტურობას თავს ვერ დავაღწევ, მაგრამ, ვფიქრობ, ანალოგიურად ბევრი აზროვნებს ჩამოთვლილ მწერლებზე). ამ ეტაპზე დავასახელებ ოთარ ჭილაძეს, ჯემალ ქარჩხაძესა და გურამ დოჩანაშვილს. სიტყვამ მოიტანა და არ შემოიძლია, გურამ გეგეშიძეც არ ვახსენო, რომლის ზოგიერთი ნაწარმოები ეპოქალური აზროვნების ნიმუშია, შედეგია, მიუხედავად სიმარტივისა.

ჯემალ ქარჩხაძე პოპულარული და ყველასთვის ნაცნობი გარდაცვალების შემდეგ გახდა, როგორც ეს ბევრი გენიოსის ხვედრი ყოფილა. მართალია, გონიერი ადამიანები მას სიცოცხლეშივე აფასებდნენ, მაგრამ მისი აღმავლობა მაინც გარდაცვალების შემდეგ დაიწყო, რასაც ხელი ქარჩხაძის შემოქმედების დიდი ტირაჟით გამოცემამაც შეუწყო. მწერლის სიდიადე ხშირად განისაზღვრება იმით, თუ რამდენად გლობალურ და მარადიულ, ანდა, დოსტოევსკის ენით რომ ვთქვათ, „წყეულ“ კითხვებს უტრიალებს მისი ჩანაფიქრი, გმირების სჯა! ამ მხრივ ქარჩხაძე,

სწორი იქნება, თუ ვიტყვით, „აღმოაჩინა“ ჩვენმა დრომ. თუ მისი ფილოსოფიანარევი პროზით ათეულები იხიბლებოდნენ, ახლა ასეულები ინტერესდებიან. დარწმუნებული ვარ, ბევრს არ ესმის მისი ნაწარმოებების არსი, მაგრამ ის ფაქტი, რომ ქარჩხაძეს კითხულობ, უკვე ინტელექტის მანიშნებელია, საქმე საამაყოდ გაქვს, ისევე როგორც ის ფაქტი, რომ იცნობ მარკესის, ბორხესის, ზიუსკინდის, მანის, ფოლკნერის, მოიანის, მურაკამის შემოქმედებას. ასეთი პატივი ყველა მწერლის სანუკუარი ოცნებაა, თუნდაც გარდაცვალების შემდგომ. თვით უდიდესი მატერიალისტი ფოიერბახი ხომ ადამიანის უკვდავებას კაცობრიობის ხსოვნაში მის არსებობად განმარტავდა?!

ჯერ კიდევ სტუდენტობაში ვიყიდე ქარჩხაძის „განზომილება“ და რამდენიმე მოთხრობა. ზედაპირული თვალის გადავლებითაც მივხვდი, რომ საქმე სერიოზულ პროზასთან მქონდა და ამით ვერ გავერთობოდი ლამპის შუქზე. „განზომილება“ გარკვეულწილად პროფესიულადაც მოუახლოვდა ჩემს სამყაროს. ფილოსოფიის ფაკულტეტზე ვსწავლობდი და პეტრე დიდებულის კვლევები საამო საკითხავი იყო. „იგი“ არ მომეწონა, „მდგმური“ კი ის რომანი აღმოჩნდა, რომელმაც თავიდან შემეყვანა ქარჩხაძისეულ სამყაროში. „მდგმური“ გასული საუკუნის 70-იან წლებში დაიბეჭდა პირველად. ზედმეტი გადაჭარბების გარეშე ვიტყვი, ზუსტად ერთ დღეში წავიკითხე (კითხვა დავინწყე ორმაბათს, 4 საათიდან, და დავასრულე სამშაბათს, დაახლოებით 2 საათზე). სულ რაღაც 24 საათში ფანქრით გახაზული და აჭრელებული იყო სამასგვერდიანი რომანი, რომლის მეტაფორულობასა და იდუმალ ქვეტექსტებს კიდევ დიდხანს ვიაზრებდი.

ქარჩხაძის „მდგმური“ მისტიკური რომანია. მოქმედება ჩვენს რეალობაში ხდება, დროდადრო მკითხველი თანაზიარი ხდება ირეალურ სამყაროში მიმდინარე ამბებისა. მთავარი გმირის სახელი არცერთხელ არ არის ნახსენები, რაც ჩემთვის ძალიან ახლობელია და როცა გართობის მიზნით მეც ვწერ, ჩემი გმირების უმეტესობას არ ვარქმევ სახელს. ვინც ამა თუ იმ გმირში ნათესაურ სულს იპოვის, დაე, თავისი ნებით უწოდოს მას საკუთარი სახელი. ქარჩხაძის ეს სტილი ძალიან მენიშნა და ამ სულიერმა მსგავსებამ უფრო გამიძლიერა ინტერესი მისადმი.

ამავე რომანში მწერალი დროის პრობლემას ეხება. დროის მეტაფიზიკური გააზრება ფილოსოფოსთა ერთ-ერთი საყვარელი საქმეა. ფილოსოფიური ყაიდის ავტორები მსჯელობენ დროის ფენომენზე და თითქოს გვაგინებენ, რომ ხელთ რომანი გვი-

ჭირავს და არა ფილოსოფიური გამოკვლევა. ამის მაგალითად, ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, თომას მანის „ჯადოსნური მთაც“ იკმარებდა. დროზე ფიქრობდნენ და წერდნენ პლატონი, ნეტარი ავგუსტინე, იოანე პეტრიწი, დეკარტე, კანტი, ჰაიდეგერი, პრუსტი, მანი... და ჯემალ ქარჩხაძეც, რომლის პატარა ჩანართებიც დროის არსის წვდომისა ტოლს არ უდებს სხვა დიდი მოაზროვნეების ნაფიქრალს:

„არავინ იცის, რა არის დრო. ვინც ამ გაუგებარ მოვლენაზე ისე ლაპარაკობს, როგორც თავის კარის მეზობელზე, ის არც თავის კარის მეზობელს იცნობს. დრო გონებისათვის მიუწვდომელია. არც ამოცნობა შეიძლება მისი და არც გაზომვა“.

მთავარი გმირი ერთხელაც მანქანის შეძენას განიზრახავს და თავადვე ამბობს, რომ „მანქანა სიმბოლო უფრო იყო, ვიდრე ნივთი“. ადვილი მისახვედრია, თუ რა სიმბოლოზეა აქ საუბარი — მატერიალური კეთილდღეობის, დოვლათით სავსე ცხოვრების. იქვე იბადება კითხვა — შეუძლია თუ არა ადამიანს, ამ ყველაფერს მიაღწიოს გარკვეული სულიერი ღირებულებების დათმობის გარეშე? ადამიანი, რომელიც ამკვეყნიური დიდებისკენ მიილტვის, ნელ-ნელა იძირება მიწიერ მოთხოვნილებებში. რომანის მთავარი პერსონაჟის სულიერი და ხორციელი ინტერესებიც იკვეთება. ეს უხილავი ბრძოლა ეხმაურება ეგვიპტის ალეგორიულ სახეს თხრობისას. ეგვიპტე მოაზრებულია, როგორც აღთქმული მინა-წყალი — ნილოსით, პირამიდებით, ქანდაკებებით... მდგმურის ოთახში კი კიდია დედოფალ ნეფერტიტის სურათი, რომლის გაყიდვაც, მდგმურის სიტყვებით, სულის წარწყმედას უტოლდება, თუმცა უცნობი კოლექციონერი ნებისმიერი თანხის საფასურად მზადაა შეიძინოს იგი. მდგმურის თქმით, „არ შეიძლება ტექნიკურ პროგრესს ყველაფერი ანაცვალო“. სწორედ ეს მოწოდება ხდება მასში გაორების დაძლევის დასაბამი და სულიერი მეტამორფოზის გზა. გმირში ჩნდება ზიზლი მატერიალური დოვლათისადმი და სიყვარულისა და სათნოებების დღესასწაული ინყება. მდგმურის გზა აღმოჩნდა სვლა მზისკენ, ღვთისკენ. ამ მხრივ „მდგმური“ იგავურ პლანში დანერილ უძველეს ტექსტებს გვაგონებს, რომლებიც ადამიანის განღმრთობას უმღერის.

ქარჩხაძის „მდგმური“ მეტაფიზიკური რომანია ჩემთვის, რომელმაც ნივთიერი ყოფიერების მიღმა არსებულ რეალობაზე ფიქრი გაამყარა.

ასტრიდ ლინდგრენის „პეპი გრძელიწინდა“

ლინდგრენის „პეპი გრძელიწინდა“ არა მხოლოდ ჩემთვის, არამედ მილიონობით ბავშვისთვის საყვარელი წიგნი იყო და არის მთელ დედამიწაზე. იგი ერთადერთი ნაწარმოებია ჩემი ღრმა ბავშვობიდან, რომელსაც დროდადრო ახლაც ვუბრუნდები და ნებისმიერ პატარას ვურჩევ მის წაკითხვას. ამას განაპირობებს ის საოცრად მხიარული და, ამავდროულად, ოდნავ მელანქოლიური განწყობა, რომელიც გასდევს მთელ წიგნს. ცნობილია, რომ თავად ავტორმა „პეპი გრძელიწინდა“ საკუთარ ქალიშვილს დაუწერა. არავინ იცის, იცოდა თუ არა ასტრიდ ლინდგრენმა, რომ უკვდავ ფურცლებს ქმნიდა. ამ შვედი მწერალი ქალის ყველა ნაწარმოები ჩემთვის ახლობელია, მაგრამ წითელნაწნავიანი პეპისა და მისი მეგობრების — ტომისა და ანიკას — თავგადასავალი სულიერ საგზლად მექცა.

ასტრიდ ლინდგრენის წიგნები ჩემთვის უსაყვარლეს შვედურ და იტალიურ ზღაპრებსაც აღემატება. ეს მწერალი ბებიად მეგულებოდა შორეულ სკანდინავიაში... იგი მენატრებოდა მაშინაც, როცა ვკითხულობდი. სწორედ ის მიქმნიდა ყველაზე პოზიტიურ განწყობას.

ერთხელ, 2002 წლის იანვრის მიწურულს, საშობაო არდადეგების ბოლოს, პანსიონიდან დროებით შინ ჩასული დასაბრუნებლად ვემზადებოდი. დედაჩემმა გამომიწოდა გაზეთი, მაშინვე მომხვდა თვალში სტატია — „მთელი მსოფლიოს ბავშვები ემშვიდობებიან ასტრიდ ლინდგრენს“. გულწრფელი ცრემლები, რომლებმაც იმ წუთებში დამასველა, არასდროს დამავიწყდება.

„პეპი გრძელიწინდას“ მხიარული სიუჟეტის მიღმა მარად ეხედავდი დიად სევდას. არც ერთ საბავშვო წიგნში ისე ოსტატურად არ ეფარება მელანქოლიას სიგიჟე, როგორც ლინდგრენის ნაწარმოებში. იუმორის ფონზე წარმოჩენილია საოცარი მეგობრობა. პეპის, ტომისა და ანიკას თვალეზე ხშირად ნახავთ ცრემლებს. „პეპი, ტირი?“ — ხშირად ეკითხება ტომი მას, თან უკვირს. ანიკა ღამით ტირის, როცა იგებს პეპის მოსალოდნელი წასვლის შესახებ და, საერთოდ, ტომი სასონარკვეთილებაშია, როდესაც გემი ნავსადგურიდან დაიძვრება. ტირილი გასდევს მათ ცხოვრებას, ტირილი — შიშისგან შობილი, რომ ერთმანეთი არ დაკარგონ

! მისტიკური მეგობრობა, რომელიც მათ „დიდურ“ თამაშებში ვლინდება, მუდმივი შინაგანი შიშით იმართება. ხვალაც ხომ ერთად ვიქნებით?!... ამის გარდა, ესაა წიგნი, რომელშიც მოწყალება — ჩვენი რელიგიის უმაღლესი სათნოება თავის ზეიმს მართავს. პეპი მუდმივად ასაჩუქრებს მეგობრებს ხან სადაფის კოლოფით, ხანაც — ბეჭდით, კალმით... მართავს გულუხვ ნადიმებსა და საიუბილეო დღეებს, საჩუქრებს ურიგებს სკოლაში შერცხვენილ ბავშვებს, მაღაზიის ვიტრინასთან ჩამწკრივებულ ყრმებს...

და მაინც... ამ წიგნის მიღმა სხვა ტიპის სევდა იმალება. სევდა, რომ ისინი მალე გაიზრდებიან და გახდებიან ისეთივე ადამიანები, როგორებსაც ყოველდღე ხედავენ და ბავშვურად დასცინიან. ჩაიძირებიან შურში, ღვარძლში, ქორში, გაუტანლობაში. ამიტომაც გაურბიან ისინი გარდატეხას, გაზრდას. ინდოელი ბელადის მიერ მიცემული აბები ამის მაგიური განხორციელების სიმბოლოა: „ნადით, მომწყდით თავიდან, დაბერება არ მინდა!“

ისინი დარჩნენ ბავშვებად. „ვინც ყრმასავით არ იქნება უმანკო...“ იყავით პეპისა და მისი მეგობრების მსგავსად გულლია ადამიანები, ნუ შეგეშინდებათ წარმტაცი ისტორიების მოყოლის, ნურც თამაშის გამოგონებაზე იტყვიან უარს და ჩვენ ვიხილავთ ისეთ სამყაროს, რომელზეც უძველესი დროიდან ოცნებობს ადამიანი! ამ მოწოდებისას არ ვარ გულუბრყვილო და არც უტოპიური თეორიების არ მჯერა.

კიდევ ერთხელ გამაძახენდა პატარა და უშიშარი ჭოროფლიანი გოგო, სარკმელთან მჯდომი, სევდით რომ გაჰყურებდა მეგობრების სახლს, რომლებიც პეპისთან მეორე დღეს კვლავ შეხვედრის სიხარულით იძინებდნენ.

მუდმივად მაღლობა ჩემი გულიდან ასტრიდ ლინდგრენს!

ჟოზე სარამაგუს „სიბრმავე“

„სინდისის ცნება, ამდენი უგუნური რომ არ იმჩნევს და უფრო მეტი კი საერთოდ უარყოფს, მაინც არსებობს და მუდამ არსებობდა, ეს სულაც არ არის მეოთხეული პერიოდის ფილოსოფოსთა მოგონილი, როცა სული ის-ის იყო, გამოვიდა ბუნდოვანი ჩანაფიქრის სტადიიდან. დროთა განმავლობაში, თანაცხოვრების

გამოცდილებასა და გენეტიკური გაცვლის ნაყოფს რომ ვეზი-
არეთ, ბოლოს და ბოლოს სინდისი მოვათავსეთ სისხლის შემად-
გენლობაში, ჩვენს ცრემლებში და უფრო მეტიც, თვალები სარკედ
ვაქციეთ, შიგნით შებრუნებულ სარკედ, ასე მოურიდებლად რომ
უარყოფს იმას, რის დამტკიცებასაც ამაოდ ცდილობს ბაგე“ —
ეს სიტყვები არ არის არც რომელიმე თეოლოგის, არც ფილოსო-
ფოსის ტრაქტატიდან. გვხვდება პორტუგალიელი მწერლის, ნო-
ბელის პრემიის ლაურეატის (1998), ჟოზე სარამაგუს, რომანში —
„სიბრმავე“ (1995).

სარამაგუ უკანასკნელ წლებში ძალიან პოპულარული გახდა
ჩვენში. პირველად ამ მწერლის შესახებ მაშინ გავიგე, როდესაც
მისი „იესო ქრისტეს სახარება“ სასტიკად გააკრიტიკეს რელიგი-
ურმა წრეებმა, მკრეხელობად შერაცხეს და ავტორი ღვთისმგმო-
ბელთა ნუსხაში მოათავსეს. მაშინ მეც ბევრი რამ არ მომეწონა
სარამაგუს აპოკრიფში. მოგვიანებით მოკლე მიმოხილვა ამ რო-
მანის შესახებ მოვათავსე ჩემს მცირე ზომის წიგნში — „იესო
ქრისტეს სახე მსოფლიო ლიტერატურაში“ (რედაქტორი შ. სიხა-
რულიძე, თბილისი, 2012). დღესდღეობით ქართულ ენაზე მოგვე-
პოვება პორტუგალიელი ნობელიანტის ოთხი რომანი, თუმცა
სათარგმნი ჯერ კიდევ ბევრია. მათ კი, ვისთვისაც სარამაგუ
ქრისტიანობისა და, ზოგადად, რწმენის მონინააღმდეგეა, შევახ-
სენებ, რომ მწერალი კიდევ ერთი „მკრეხელობის“ ავტორია. ეს
გახლავთ რომანი — „კაენი“, რომელიც აგრეთვე ბიბლიურ სიუ-
ჟეტზეა აგებული.

სარამაგუს „სიბრმავე“ 2002 წელს ნორვეგიის წიგნის კლუბის
წევრებმა დაასახელეს ყველა დროისა და ხალხის ას საუკეთესო
წიგნში. ამგვარი პატივი, ცხადია, მიიქცევდა მილიონობით ინ-
ტელექტუალის ყურადღებას დედამიწის ყველა მხარეში. ერთი
შეხედვით, რომანის შინაარსი მარტივია, მაგრამ გარეგნული
მოვლენების მიღმა იმალება ალეგორიებით აღსავსე ლაბირინ-
თი. ეს რომანი-პარაბოლაა, ფოლკნერის „იგავის“ ან ორუელის
„ცხოველთა ფერმის“ მსგავსად. მაგიური რეალიზმის ეს ევრო-
პული ნაყოფი ბევრ რამეზე მიგვანიშნებს, კითხვებს აჩენს და
ჩაგვაფიქრებს. „სიბრმავეს“ თამამად მივაკუთვნებ ერთი ამო-
სუნთქვით ნასაკითხი წიგნების კატეგორიას.

რომანში მოთხრობილია უცნაური ეპიდემიის ისტორია. მისი
შედეგი კატასტროფული აღმოჩნდა. დასაწყისშივე ვხვდებით
ამ ეპიდემიის პირველ მსხვერპლს — ტაქსის უბრალო მძღოლს,
რომელიც მოულოდნელად დაბრმავდა. იგი ავტომობილით მოძ-

რაობდა, შუქნიშანზე გაჩერებისას მალევე მიხვდა, რომ თეთრი ფონი გადაეფარა სამყაროს და ველარაფერი დაინახა. ამის შემდეგ დაბრმავდნენ ადამიანები, მათ შორის — თვალის ცნობილი ექიმიც. ოფთალმოლოგმა ვერაფრით ახსნა ეს შემთხვევა, მალე კი თავადაც ამ მდგომარეობაში აღმოჩნდა. მხედველობადაკარგულთათვის გეტოს მსგავსი სივრცე არსებობდა, სადაც ისინი, ნახევრად მშვივრები, გაუსაძლის პირობებში იყვნენ. ერთადერთი, ვინც თვალისჩინი არ დაკარგა, იყო ექიმის ცოლი, რომელიც დაბრმავებულებთან ერთად ცხოვრობდა.

ამ უსინათლო ადამიანების უფერული ცხოვრების ფონზე მიმდინარეობს რომანში მოთხრობილი ამბები. მიყვებით ფურცლებს და გულზე სიმძიმე გვანება, რაღაც რეზუსის ამოხსნას ვცდილობთ და ჩვენი დასკვნებით დილემის წინაშე ვდგებით. პასუხის გაცემა გვსურს კითხვებზე, პასუხები კი ერთმანეთს ებრძვის გასამარჯვებლად, ჩემნაირი მკითხველისთვის კი ისინი უმეტესად მარცხდება. როგორც იტყოდა თავად ავტორი რომანში — „პასუხი ყოველთვის როდია, როცა გჭირდება, ზოგჯერ კი ისეც ხდება, რომ პასუხის მოლოდინია სწორედ ერთადერთი შესაძლო პასუხი“.

„სიბრმავეში“ განსაკუთრებით მომეწონა ის, რომ პერსონაჟებს სახელები არ აქვთ. მთელი რომანის განმავლობაში ნავენყდებით ერთი შეხედვით უბრალო, მაგრამ საყურადღებო „მარგალიტებს“. მაგალითად — „სიკვდილი რომ არ აგვცდებოდა, ეს დაბადებიდანვე ვიცით. ამიტომაც შეგვიძლია ჩავთვალოთ, რომ მკვდრებად ვიბადებით“ ანდა — „უბედურება, თუნდაც საყოველთაო, არათანაბრად ნაწილდება“.

სარამაგუს რომანიდან გვიმზერს პესიმიზმი, მელანქოლიური ატმოსფერო! აქ არ ჩანს ადამიანის ხსნა ღმერთში, მარადიული სამყაროს მოლოდინი გარდაცვალების შემდგომ და არც მკვდრებით აღდგომის ცოცხალი რწმენა. სარამაგუ სხვა უდაბნოშია! მას არ შეუძლია ამ ყველაფრის მიღება. შინაგანად ვერ მალდება იდეამდე, რომ სამყარო, სადაც ამდენი ბოროტება და უსამართლობაა, კეთილი ღმერთის შექმნილია. ამიტომაც მისი პესიმიზმი გასაგებია.

„სიბრმავე“ შემთხვევით ვერ მოხვდებოდა 2002 წელს ყველა დროის 100 წიგნის ჩამონათვალში. გავიხსენოთ, რომ ეს სია უბრალო მოქალაქეების გამოკითხვის შედეგად არ შექმნილა. იგი ჩვენი საუკუნის დასაწყისში პლანეტის ყველაზე გავლენიანმა მწერლებმა შეადგინეს. ჰომეროსის, სერვანტესის, შექსპირის,

დოსტოევსკის, ტოლსტოის, კაფკას, ფოლკნერის, მანის, მარკესისა და სხვა კლასიკოსების ნაწარმოებების გვერდით გვხვდება სარამაგუს „სიბრმავე“ და არა რომელიმე სხვა რომანი (ცნობისთვის, ნობელის კომიტეტმა უპირატესობა მიანიჭა „იესო ქრისტეს სახარებას“).

სხვა თემაა სარამაგუს ნობელიანტობა. ჯერჯერობით იგი ერთადერთი პორტუგალიურენოვანი მწერალია, რომელმაც ეს პრემია მიიღო. რაც შეეხება მის კონკურენტად ოთარ ჭილაძის დასახელებას, ეს საეჭვო თითქმის არაა, მაგრამ ნობელის კომიტეტი მხოლოდ 50 წლის შემდეგ ამჟღავნებს რეალური მეტოქეების სახელებს. ესეც სასხვათაშორისოდ. მანამდე კი, ვისაც უყვარს მეტაფორული სტილის პროზა, სარამაგუს „სიბრმავე“ უკმაყოფილოს არ დატოვებს!

ჯულიან ბარნსის „დასასრულის განცდა“

უკანასკნელ წლებში იშვიათად მოუხდენია ჩემზე ისეთი შთაბეჭდილება რომელიმე წიგნს, როგორიც ჯულიან ბარნსის რომანმა — „დასასრულის განცდამ“ (2011). ბარნსი თანამედროვე ინგლისური და, ზოგადად, მსოფლიო ლიტერატურის ელვარე ვარსკვლავია. ჩვენში მას ყველაზე მეტად იცნობენ რომანებით — „ინგლისი, ინგლისი“ და „ფლობერის თუთიყუში“. სწორედ ამ უკანასკნელით გახდა იგი ცნობილი მთელ მსოფლიოში. რაც შეეხება „დასასრულის განცდას“ — იგი გაცილებით მცირე ზომის ნაწარმოებია, მაგრამ საკმაოდ ეგზისტენციალური.

ცოტა ხნის წინ თვალს ვადევნებდი, როგორ დასცინოდნენ ბარნსს ე. წ. ლიტერატურულ ფორუმებზე. ზოგიერთი ქართველისთვის მოსაწყენი და თურმე მოსაბეზრებელი ყოფილა ამ რომანის წაკითხვა. გემოვნებაზე რომ არ დაობენ, ახალი არაა და არც ვაპირებ ვინმესთან კამათს. უბრალოდ, მოკლედ ვიტყვი — ბარნსი საუკეთესო სტილის პროზაიკოსია. ის შესანიშნავად აგნებს მთავარს — რა შესთავაზოს მკითხველს. ვფიქრობ, მისი პროზა კლასიკისა და თანამედროვეობის სანიშნუშო სინთეზია.

„იღუმალება ის რებუსია, რომლის ამოხსნის ჟინიც გკლავს“ — წერს ბარნსი და, მართლაც, მთელი რომანი იღუმალ მოვლენ-

ნებს უტრიალებს. ეს იდუმალება არავინ მოიაზროს რაიმე მეტაფიზიკურ პლანში. ესაა ტექსტი, რომელიც ცდილობს რეალობაში გარკვევას, ბუნდოვანების გაფანტვას, წარსულის საიდუმლოზე ფარდის ახდას. იგი დროს ეთამაშება და ამ მოუხელთებელ ფენომენზეც გვაფიქრებს. თავად ბარნსი ერთგან ამ რომანის შესახებ ამბობს, რომ „დასასრულის განცდა“ იწყება იმ ეპიზოდიდან, როცა მთავარი გმირი 15 წლისაა, ამბავი ვითარდება 5 წელში და შემდეგი 40 წელი მთლიანად გამოტოვებულია. ძირითადი ისტორია სწორედ მაშინ იწყება, როცა მთავარი გმირი 60 წლისაა“. მართლაც, რომანში მიმდინარე მოვლენები წარსულისათვის თვალის გადავლებაა, განცდებიც მთელი სიძლიერით ანმყოში ვლინდება. მე პარალელს ვპოულობ ბენვილთან, რომლის „ზღვა“ აგრეთვე ერთ-ერთი საუკეთესო რომანია, რომელიც ოდესმე წამიკითხავს. დროზე ერთგან ნათქვამია — „არსებობს ობიექტური დრო, მაგრამ არსებობს სუბიექტურიც, რომელსაც მაჯის შიდა მხარეს დაატარებ — იქ, სადაც ძარღვი გიფეთქავს. და ეს პირადი დრო, ჭეშმარიტი დრო, მახსოვრობასთან შენი დამოკიდებულებით იზომება“.

რომანის დასაწყისშივე ვეცნობით პროტაგონისტს — ტონი უებსტერსა და მის ორ მეგობარს, რომლებიც ლონდონის ერთ-ერთ სკოლაში სწავლობენ. მალე მათ კლასში ახალი მოსწავლე გადმოვა — ედრიენ ფინი, იგი ყველასგან გამორჩეული და ცოტა უცნაური ბიჭია. სკოლის დამთავრების შემდეგ, მიუხედავად მათი მყარი მეგობრობისა, ყველას ცხოვრება თავისი გზით წავა. წლების შემდეგ ხანში შესული უებსტერი წერილს იღებს, რომელიც ბევრ რამეს ხდის ფარდას.

„დასასრულის განცდა“ სუიციდის პრობლემასაც ეხება და ვფიქრობ, შთამბეჭდავია მთხრობლის შეფასება ამ გზით გარდაცვლილ მეგობარზე — „ვინც თამამად უსწორებდა თვალს ცხოვრებას და მიაჩნდა, რომ ნებისმიერ გონიერ, პასუხისმგებლობის მქონე პიროვნებას უფლება ჰქონდა, უარი ეთქვა ამ ძალით თავსმოხვეულ საჩუქარზე“.

რა მოხდა სინამდვილეში გმირების ცხოვრებაში წლების წინ და რამ გაამჟღავნა თავი ანმყოში? — ამაზე პასუხს მკითხველი ამ შესანიშნავ, ერთი ამოსუნთქვით წასაკითხ წიგნში იპოვის.

დასასრულ, ვისაც ბარნსი, როგორც ავტორი, მეტად დააინტერესებს, ვურჩევ ნაიკითხოს ჟურნალ „არილის“ 2014 წლის 7 ივლისის ნომერში მწერლის ინტერვიუ, რომელიც მისგან ქართველმა ფილოლოგმა — მალხაზ ხარბელიამ აიღო.

ჯეიმზ მაქსველ კუტზეის „იესოს ბავშვობა“

სამხრეთაფრიკელი ინგლისურენოვანი მწერლის, ნობელის პრემიის ლაურეატის (2003) — ჯეიმზ მაქსველ კუტზეის, 2013 წელს გამოქვეყნებული რომანის — „იესოს ბავშვობის“ შესახებ როდესაც შევიტყვე, მწველი ინტერესი დამეუფლა. მაშინვე მიმიზიდა სათაურმა და ვიფიქრე, ქრისტეს სახის მორიგ ლიტერატურულ ინტერპრეტაციასთან მექნებოდა საქმე. სინამდვილე სხვაგვარი აღმოჩნდა: სარამაგუს, შმიტისა და სხვებისგან განსხვავებით, ეს არაა რომანი სახარებისეულ მოტივებზე. უბრალოდ, სათაური ალეგორიულია და ფილოსოფიური განსჯისკენ უბიძგებს გონებას. როგორი იყო იესო ქრისტეს ბავშვობა? კანონიკური სახარებები ამის შესახებ თითქმის არ მოგვითხრობენ. ბიბლიური ავტორების მიზანი არ იყო მაცხოვრის სიყრმის დანვრილებითი გადმოცემა, იქნებ, იესოს ბავშვობა გავიგოთ, როგორც ჩვენ წინ გადაშლილი სამყაროს შეცნობა, სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთჭიდლის ვრცელი ასპარეზის ეტაპობრივი გააზრება?! ისიც ხომ გასათვალისწინებელია, რომ შვიდ წლამდე ყრმისთვის უცხოა ცოდვის ბუნება და ის ყველაფერს უმანკო თვალებით უყურებს. აქედან გამომდინარე, იესოს ბავშვობა ყოველი ადამიანის უადრესი წლების სიმბოლური ხანაა. ამაზე მსჯელობა შორს წაგვიყვანს... უბრალოდ, ნაწარმოების სათაური მეტაფორულია და თვით მისი სიმბოლურობა ბევრ კითხვას შობს.

„იესოს ბავშვობაში“ გმირები მუდმივად სადღაც მიისწრაფვიან: ერთ ადგილს მეორე ენაცვლება, მეორეს — მესამე და ფინალშიც ახალი გზის უცნობი ტრაექტორია იკვეთება. ამ გზაზე მიმავალნი მიემართებიან უცნობი სივრცისკენ — ახალი და, ალბათ, უმჯობესი ცხოვრების იმედით. გმირების უკან იმალება წარსული, რომელიც მათ გონებას დავინყებია. ამ პერსონაჟებს თავიანთი ნამდვილი სახელებიც არ გააჩნიათ... ასეთია, მაგალითად, პატარა დევიდი, ბიოლოგიური მშობლების შესახებ წარმოდგენაც არ აქვს. ის ნავით მიდის ახალი ქვეყნისკენ და თან წერილი მიაქვს, რომელშიც წერია მისი ვინაობა, მაგრამ წერილი იკარგება და ქრება ყოველგვარი საშუალება სინამდვილის დასადგენად. ამ ბავშვს გამოუჩნდება მფარველი, არ მიატოვებს და ყოველ ღონეს იხმარს, მოძებნოს მისი დედა. ეს კაცი — საიმონი

რალაციტ ნააგავს მითოლოგიური სივრციდან შემოჭრილ კეთილ ჯადოქარს, რომელიც რეალობას მუდამ ფხიზელი თვალით უდარაჯებს. იგი საოცარ მზრუნველობას იჩენს ბავშვის მიმართ — ცდილობს მოიპოვოს მისთვის საკვები და თავშესაფარი, დაიწყოს მუშაობა ნავსადგურში მტვირთავად, რათა ორიოდ გროში მოაგროვოს, მორჩილად და გულდასმით გასცეს პასუხები პატარა დევიდის ყველა შეკითხვას, ასწავლოს მას კითხვა და ანგარიში. უცნაურია ბავშვის დედის პოვნის ისტორია. აინესი, რომელსაც ორი ძმა ჰყავს, დაბნეულია ბავშვთან შეხვედრით, მაგრამ უარს არ ამბობს მის დედობაზე, მეტიც — საკმაოდ მზრუნველი და ფრთხილი ხდება. ეს განსაკუთრებით აშკარაა, როდესაც დევიდს საეჭვო სკოლაში უპირებენ გადაყვანას. აინესი და საიმონიც ყველაფერს გააკეთებენ იმისთვის, რომ ბავშვი ამ სკოლაში აღარ დაბრუნდეს. ისინი ამ ახალი ქალაქიდანაც გარბიან და სხვაგან აპირებენ ცხოვრების დაწყებას...

რომანის ფილოსოფიური ქარგა დიალოგებში ჩანს. ეს არის საკმაოდ საინტერესო საუბარი საიმონსა და დევიდს, საიმონსა და ნავსადგურის სხვა მუშებს, ასევე საიმონსა და მათ მეზობლად მცხოვრები პატარა ფიდელის დედას შორის. ამ დიალოგებში მსჯელობენ შემდეგზე: „ჩვენ ვიბოცებით, თუ რეინკარნაცია უსასრულოდ ხდება? შორს მყოფი პლანეტები მზის ირგვლივ ბრუნავენ თუ ერთმანეთის გარშემო? არის თუ არა ეს სამყარო საუკეთესო ყველა შესაძლო სამყაროზე?“ მათი საუბრები გულუბრყვილობისა და სიბრძნის ნატიფი ნაზავია. თითქოს ერთდროულად აღწევს მკითხველის გონებამდე მტრედის უმანკოებაც და გველის სიბრძნეც. მათი გაცნობით კიდევ ერთხელ გაგვიჩნდება თითოეულ ჩვენგანს კითხვები არა მხოლოდ ცხოვრების საზრისის შესახებ, არამედ ვიგრძნობთ ჩვენი სულის იდუმალ სწრაფვას იმგვარი სამყაროსკენ, სადაც გაქრება შიში, ცრემლი, შიმშილი, ბოროტება... იქნებ, ერთხელ და სამუდამოდ დამყარდეს სინათლის სრული ტრიუმფი და იესოს ბავშვობად გარდაისახოს ყოველი ადამიანის ცხოვრება?! კაცობრიობა არ ეგუება აზრს, რომ ეს სამყარო ერთადერთია შესაძლებელ სამყაროთა შორის. ლაიბნიციდან და ვოლფიდან მომდინარე ეს მეტაფიზიკური იდეა, რომელსაც რომანში ერთი პერსონაჟი გამოთქვამს, თითქოს მიუღებელია, ადამიანი კი ყველანაირი სასონარკვეთილებისას იმედს ეძიებს.

ნაწარმოებში განსაკუთრებით შთამბეჭდავია ზოგიერთი მონაკვეთი, მაგალითად, როდესაც პატარა დევიდი ბიბლიოთეკის კუთვნილ „დონ კიხოტს“ ფურცლავს, ეცნობა ამ მშვენიერი

ნიგნის ამბებს და ილუსტრაციებს უსადაგებს შესაბამის სცენებს. თხრობაში ლამანჩელი რაინდის გატაცებების შემოტანით ავტორმა კიდევ ერთ სიმბოლოზე მიაწიშნა — დონ კიხოტის ცხოვრებაც ხომ ჯანყი იყო რეალური სამყაროს წინააღმდეგ?

და მაინც, „იესოს ცხოვრება“ არის ნიგნი, რომელიც ადამიანს მოუწოდებს თავისი კუთვნილი სიცოცხლე მოახმაროს სიკეთის, მონყალების, სიყვარულის გამოვლენას, რადგან „სიცოცხლე დიდებული რამაა, ყველაზე დიდებული რამ ამქვეყნად“.

შთაბეჭდილებები ამ რომანის წაკითხვის შემდეგ მკითხველს დიდხანს გაჰყვება. ვფიქრობ, კუტზეე, რომელიც ოცდამეერთე საუკუნის ნობელიანტებს შორის ერთ-ერთი საუკეთესო მთხრობელია, შორეული ავსტრალიიდან კიდევ გამოუგზავნის საუკეთესო ნიგნებს ერთგულ მკითხველებს.

კაზუო იშიგუროს „არასოდეს გამიშვა“

მახსოვს, როდესაც კაზუო იშიგუროს რომანი ჩამივარდა ხელში, მეგონა, იაპონელი მწერლის იაპონურ თემატიკაზე დაწერილ ნაწარმოებს ნავიკითხავდი, თუმცა საქმე სხვაგვარად აღმოჩნდა. იშიგურო იაპონელი მწერალია და სახელი და გვარიც მის წარმომავლობაზე მიაწიშნებს, მაგრამ დიდი ხანია, ბრიტანეთში ცხოვრობს, ამ ქვეყნის მოქალაქეა და თავის ცნობილ რომანებსაც ინგლისურ ენაზე წერს. 1989 წელს გამოვიდა იშიგუროს რომანი „დღის ნარჩენები“, რომელმაც ბუკერის პრესტიჟული პრემია მოიპოვა. ამავე პრემიაზე იყო წარდგენილი რომანი — „არასოდეს გამიშვა“, იგი მწერლის შემოქმედებაში ყველაზე გახმაურებულ ნაწარმოებად ითვლება.

არის ნიგნები, რომელთა კითხვისას მხოლოდ ერთი გრძნობა გეუფლება — ნეტავ, მალე დასრულდეს. „არასოდეს გამიშვა“ დასაწყისში თითქოს არც ისე საინტერესო ჩანს, მაგრამ რაც უფრო ვუახლოვდებით ფინალურ თავებს, მით უფრო იზრდება ინტერესიც და აზრების მირიადიც. ესაა თითქმის საიდუმლოებით მოცული ამბის ისტორია, რომელსაც პირველ პირში გვიყვება ერთ-ერთი გმირი — ქეით ეიჩი. იგი იხსენებს იმ ადგილს, სასწავლებელს, გარემოს, თანატოლებს, მასწავლებლებს — სადაც გაიზარდა —

ჰეილშემს. ეს არ იყო სხვა სასწავლებლების მსგავსი სივრცე. აქ ზრდიდნენ კლონირებულ ბავშვებს, რომელთა ორგანოებსაც მომავალში დონორობისთვის ამზადებდნენ. ეს ყველაფერი არ იყო ცნობილი იმ ბავშვებისთვის, რომლებიც ჰეილშემში საკმაოდ უცნაურ სასწავლო პირობებში ცხოვრობდნენ. ქეითის მოგონებები სწვდება ყველა იმ დამაფიქრებელ დეტალს, რომლებიც მას და მის მეგობრებს ეჭვებს უჩენდა. მათ ებადებოდათ კითხვები — რატომ ითხოვდნენ მათგან ნახატების შექმნასა და პოეზიაში ბედის ცდას? ან სად მიჰქონდათ მათ მიერ შექმნილი ნამუშევრები ნახევრად უცნობ ადამიანებს. ეს ყველაფერი რომანში ნელ-ნელა ირკვევა. თხრობისას მკრთალი სინათლე ეფინება მოვლენებს, ბოლოს კი ყველაფერი ცხადდება. ქეითი და მისი მეგობრები — ტომი და რუთი, ისევე როგორც სხვა ჰეილშემელები, არ იყვნენ სხვა ბავშვების მსგავსნი... ზედამხედველებს აინტერესებდათ, ჰქონდათ თუ არა მათ სული, შეეძლოთ თუ არა სიყვარული და სხვა ჭეშმარიტად ადამიანური გრძნობებით ცხოვრება? სიმართლე ირკვევა ქეითისა და ტომის სტუმრობისას ქალთან, რომელსაც ისინი თავიანთ სასწავლებელში პერიოდულად ხვდებოდნენ. მას ბავშვების ნამუშევრები იდუმალ გალერეაში გაჰქონდა. ასევე, ყველაფერს ფარდა ეხდება სასწავლებლის ყოფილ დირექტორ მის ემილისთან შეხვედრისას. ისინი იგებენ ჰეილშემის საიდუმლოს! მის ემილი დანვრილებით საუბრობს ჰეილშემის დაარსების მიზნებზე, მათ მიერ ორგანიზებული მოძრაობის, ყველა საშიში ნამოწყებისა და ექსპერიმენტის შესახებ.

„შეხედეთ ამ ხელოვნებას! როგორ ბედავთ იმის მტკიცებას, რომ ამის შემქმნელები რამით ჩამოუვარდებიან ჩვეულებრივ ადამიანებს?“ — მის ემილი იხსენებს სიტყვას, რომლითაც საზოგადოებას ჰეილშემის ბავშვების მიერ შექმნილი ნახატები წარუდგინა. მისი ემოციური თხრობა ნაწარმოების კვანძის გახსნაა.

ამ ისტორიას ქეითი ოცდათერთმეტი წლის ასაკში ყვება. მისი თქმით: „იყო დრო, როდესაც ჰეილშემის დატოვება ვცადე. საკუთარ თავს ვუმტკიცებდი: წარსულზე ამდენი არ უნდა იფიქრომეთქი. რალაციის შემდეგ კი წინააღმდეგობა შევწყვიტე“. ქეითის თხრობა ზოგჯერ წყდება, ერთი მოგონებიდან მეორეზე ისე გადადის, რომ წინა ბოლომდე დასრულებულის შთაბეჭდილებას არ ტოვებს. თუმცა ყველაფერი საცნაური ხდება რომანის ბოლო ფურცლებიდან.

ნაწარმოების სათაური ერთ-ერთი სიმღერის სახელწოდებაა. ამ მელოდიას — „არასოდეს გამიშვა“ — ქეითი უსმენს ჰეილშე-

მში და მას გარკვეული სიმბოლური დატვირთვა აქვს. რატომღაც მურაკამის „ნორვეგიული ტყე“ გამახსენდა. ამ რომანსაც ხომ ბითლზის ერთ-ერთი კომპოზიციის სახელი ჰქვია.

ვერ ვიტყვი, რომ იშიგუროს რომანი ყველაზე საყვარელი ნიგნების ათეულში მოექცა. მან საკმაოდ მძიმე განწყობა შემიქმნა. არც იმას დავმაღავ, რომ ბოლო წლებში ჩვენში სხვადასხვა ბიოეთიკურ პრობლემაზე ატეხილი ქარიშხალი გამახსენდა — საზოგადოებრივი აზრის სიჭრელე რომ წარმოშვა. ეს პრობლემები ხომ დღესაც, მეცნიერული პროგრესის პირობებში, ადამიანთა სხვადასხვაგვარ დამოკიდებულებას იწვევს. ვფიქრობ, საკითხის პრობლემურობიდან გამომდინარე, „არასოდეს გამიშვა“ სამართლიანად მოხვდა ოცდამეერთე საუკუნის ოც ყველაზე მნიშვნელოვან რომანს შორის. ამავედროულად, იგი ასი საუკეთესო ინგლისურენოვანი წიგნის ჩამონათვალშიცაა.

საზოგადოდ, იშიგუროს, ნაბუკოვისა და კონრადის მსგავსად, მიიჩნევენ იმ მწერლად, რომლის მშობლიური ენაც ინგლისური არაა, მაგრამ ამ ენაზე საუკეთესოდ წერს. მისი ბოლო რომანი — „დამარხული გიგანტი“ 2015 წელს გამოიცა.

დასასრულ, არ შეიძლება, არ ვთქვათ, რომ 2010 წელს გამოვიდა კინოეკრანიზაცია წიგნისა — „არასოდეს გამიშვა“. რეჟისორ მარკ რომანეკის ფილმს კინოკრიტიკოსთა უმაღლესი შეფასება მოჰყვა. ბევრი იშიგუროს ნაწარმოების შინაარსს სწორედ კინოვერსიიდან იცნობს. მაგრამ, განა, ეს მხოლოდ იშიგუროს შემთხვევაში ითქმის? ათობით დიდებული წიგნის შესახებ მხოლოდ ფილმების მეშვეობით იცის მილიონობით ადამიანმა დედამიწაზე. ეს სხვა თემაა და ამაზე საუბარი შორს წაგვიყვანს. უბრალოდ, ქრესტომათიულ ჭეშმარიტებას შევახსენებ ყველას — ნებისმიერი კინოფილმი წიგნის მხოლოდღა ანარეკლია!

ნიკოს კაზანძაკის „ქრისტე კვლავ ჯვარს ეცმის“

1957 წელს შვედეთის სამეფო აკადემიამ ლიტერატურის დარგში ნობელის პრემია მიანიჭა ფრანგ მწერალს — ალბერ კამიუს. დღეს უკვე ცნობილია, რომ კამიუმ ერთი ხმით აჯობა ბერძენ მწერალს — ნიკოს კაზანძაკის, რომელიც მრავალი წლის გან-

მავლობაში იყო წარდგენილი ამ პრემიის მოსაპოვებლად, თუმცა ისე გარდაიცვალა, ლაურეატი ვერ გახდა. თავად კამიუ აღნიშნავდა, რომ კაზანდაკისის შემოქმედება გაცილებით ძლიერი იყო, ვიდრე სხვა იმ დროის მწერლებისა. საკუთრივ ნობელის პრემიის არქონა არ ცვლის რეალურ ვითარებას — კაზანდაკისი დღემდე რჩება არა მხოლოდ ახალი ბერძნული, არამედ მსოფლიო ლიტერატურის ერთ-ერთ თვალსაჩინო წარმომადგენლად.

კაზანდაკისის რომანი „ზორბა ბერძენი“ დასახელებულია ყველა დროის ას საუკეთესო ნიგნს შორის. მისი რომანი — „ქრისტეს უკანასკნელი ცდუნება“, რომელიც კინოეკრანიზაციითაც ცნობილია (რეჟისორი — მარტინ სკორსეზე), მიიჩნევა გასული საუკუნის ერთ-ერთ სკანდალურ ნიგნად. ის ვატიკანმა აკრძალა კიდევ, ხოლო მწერლის მართლმადიდებლურ სასაფლაოზე დაკრძალვას შეეწინააღმდეგა ეკლესია. კაზანდაკისის „აღსარება გრეკოსთან“ და „ასკეზა“ საუკეთესო თანამგზავრებია მათთვის, ვისაც ფილოსოფიური ტექსტები იზიდავს. მისი მემკვიდრეობა ჰომეროსის შემოქმედებიდან დაწყებული დოსტოვესკიმდე მრავალი დიდი კლასიკოსის ნაწერებისთვის შეუდარებიათ. მახსოვს, როდესაც ვმუშაობდი ნიგნზე — „იესო ქრისტეს სახე მსოფლიო ლიტერატურაში“ — საგანგებოდ ვეძებდი მასალებს კაზანდაკისის სახარებისეულ მოტივებზე შექმნილი ნაწარმოებების შესახებ ლონდონში, ნიგნის ერთ უზარმაზარ მაღაზიაში. როდესაც კონსულტანტ ქალს (არასდროს დამავიწყდება ის ასაკოვანი ქალბატონი, ჩანდა, მთელი ცხოვრების განმავლობაში ნიგნებთან რომ ჰქონდა კავშირი) ჩემი ინტერესის შესახებ ვამცნე, მაშინვე კაზანდაკისზე მიმითითა. იმ ხანებში შევიტყვე კაზანდაკისის კიდევ ერთი რომანის შესახებ — „ქრისტე კვლავ ჯვარს ეცმის“. ეს უკანასკნელი ზოგ წყაროში აღრეულია „ქრისტეს უკანასკნელ ცდუნებასთან“. ეს ორი სხვადასხვა რომანია.

როდესაც ვკითხულობდი ნიგნს — „ქრისტე კვლავ ჯვარს ეცმის“, წინასწარ ვიცოდი, რომ ეს არ იყო რომანი იესო ქრისტეს ცხოვრებაზე (სარამაგუსა და შმიტის მსგავსად), თუმცა ის იგავური მინიშნებები და სიმბოლურობა, ნაწარმოებს რომ გასდევს, უმაღლესამჩნევია ნებისმიერი მკითხველისთვის.

რომანში მოქმედება მეოცე საუკუნის თურქულ-ბერძნული ომის (1918-1922) პერიოდში ხდება. ზოგადად, თურქული ბატონობის უღელი და გავლენა მთელ ნაწარმოებში იგრძნობა. რომანში მეტაფორულად მინიშნებულია ბოლშევიზმზეც, რომელმაც სწორედ იმხანად გადაუარა ჩრდილოეთს.

რომანში — „ქრისტე კვლავ ჯვარს ეცმის“ მოქმედება აღმოსავლეთის ერთ ბერძნულ სოფელში — ლიკოვრისში ხდება. დასაწყისში ვეცნობით მთავარ გმირებს. ერთ-ერთი მათგანი სოფლის მეპატრონე თურქი ალაა, ავხორცი, ვნებებით შეპყრობილი, და ერთობა პატარა თურქ ბიჭთან — იუსუფაკთან. ეს უკანასკნელი თავის ბატონს მისი საყვარელი სიმღერით ართობს და მსმენელს აუწყებს — „სამყარო და სიზმარი ერთია“. პარალელურად ასპარეზზე შემოდიან სხვა პერსონაჟებიც. სოფლის თავკაცები იკრიბებიან მღვდელ გრიგორისის თაოსნობით, რათა გაინანილონ როლები იმ მისტიერიისთვის, რომელიც რამდენიმე წელიწადში ერთხელ იმართება და განასახიერებს ქრისტეს ჯვარცმის ისტორიას. სწორედ ამ დროს ვეცნობით რომანის მთავარ გმირებს. ისინი ქრისტეს, მისი მოციქულებისა თუ ჯვარცმელების როლებს ირგებენ. ქრისტეს განსახიერებისთვის შეირჩევა უბრალო მწყემსი — მანოლისი. იოანეს როლი დაევალება ბატონი პატრიარქეასის ვაჟს — მიხელისს, იუდასი — პანაიოტაროსს, მაგდალინელის — ქვრივ კატერინას, პეტრესი — ვაჭარ იანაკოსს.

იმ ხანებში ლიკოვრისს შორეული სოფლიდან თურქების მიერ აყრილი ლტოლვილები მოადგებიან მღვდელ ფოტიოსის წინამძღოლობით. ეს უკანასკნელი ლიკოვრისის მოსახლეობას, როგორც თანამოძმეებს, თავშესაფარსა და საზრდოს სთხოვს. მღვდელი გრიგორისი დარწმუნებულია, რომ ისინი ეპიდემიის მატარებელნი არიან და უარს განაცხადებს მათ მიღებაზე. ლტოლვილი ბერძნები ლიკოვრისის მახლობლად სარაკინას მთას შეაფარებენ თავს. მათ მხოლოდ მანოლისი, მიხელისი, კატერინა, იანაკოსი და კონსტანტისი ეხმარებიან.

მანოლისი დანიშნულია მოსამსახურე ლენიოზე. მას შემდეგ, რაც ის გაიგებს, რომ მისტიერიაში ქრისტეს როლის შესრულება დაავალეს, მისი შინაგანი სამყარო იცვლება. იგი შორდება ლენიოს და ცდილობს, განსაკუთრებულ სინძინდეს მიაღწიოს. მისი რელიგიური ეგზალტაცია გადაიზრდება განსაკუთრებულ ასკეტიზმში. ამით მოხიბლულნი არიან მიხელისი და იანაკოსი. მანოლისისა და მღვდელ ფოტიოსის საუბრები ყველაზე საინტერესო მომენტებია რომანში. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მოძღვრის ერთგვარი აღსარება, როდესაც იგი იხსენებს საკუთარ წარსულს, გზას ერისკაცობიდან მღვდლობისკენ. საზოგადოდ, ეს სასულიერო პირი თავისი ხასიათით უპირისპირდება ლიკოვრისელ მღვდელ გრიგორისს. მკითხველის თვალწინ გაი-

ელვებს ორი სხვადასხვაგვარი მოძღვარი. მანოლისი არ ეპუება მღვდელ გრიგორისის ულმოებელ განაჩენს მის მიმართ და ცდილობს, სიმშვიდე შეინარჩუნოს. მას არ პატიობენ ლტოლვილების მხარდაჭერას. მანოლისის სიტყვები — „თქვენ, ღვთისმსახურებმა, აცვით ჯვარს ქრისტი. კვლავ რომ ჩამოსულიყო დედამინაზე, მას კვლავ ჯვარს აცვამდით“ — გვაგონებს დიდი ინკვიზიტორის ლეგენდას დოსტოევსკის „ძმები კარამაზოვებიდან“.

ლიკოვრისში სოფლის ერთ-ერთი თავკაცის — პატრიარქეასის გარდაცვალების შემდეგ მისი ვაჟი — მიხელისი გადაწყვეტს, მემკვიდრეობით დატოვებული ქონება ლტოლვილებს გაუნაწილოს. მღვდელი გრიგორისი მას ეწინააღმდეგება და ცდილობს დაამტკიცოს მისი შეურაცხადობა. ლტოლვილები, რომლებიც მათთვის ნაჩუქარი მიწების დასაკავებლად მიდიან, ადგილობრივი მოსახლეობისგან წინააღმდეგობას აწყდებიან. მათი დაპირისპირება განსაკუთრებით ახარებს თურქ ალას, რომელიც ბერძნების ხასიათზე ოხუნჯობს. შეტაკებისას იღუპება მღვდელ გრიგორისის ძმა, სოფლის მასწავლებელი — ჰაჯი ნიკოლისი. ამ უბედურების წამოწყებაში მოძღვარი მანოლისს ადანაშაულებს და ცდილობს, ყველა დაარწმუნოს, რომ საჭიროა მისი მოშორება. გააფთრებული სოფლელები მანოლისს ქრისტესშობის ღამეს კლავენ. სადღესასწაულო ზარების ფონზე გაისმის მღვდელ ფოტიოსის ხმა — „უკვე ორი ათასი წელი ახლოვდება და კვლავაც... კვლავაც ჯვარს გაცვამენ. როდის დაიბადები, ჩემო ქრისტი, რომ აღარ ეცვა ჯვარს, რომ ჩვენთან ერთად იცოცხლო სამარადისოდ?“

„ქრისტი კვლავ ჯვარს ეცმის“ ერთ-ერთი საუკეთესო რომანია სიკეთისა და ბოროტების გამუდმებული ჭიდილის შესახებ. ისიც უნდა ითქვას, რომ კაზანდაკისის რომანებს, პავიჩის ნაწარმოებების მსგავსად, იდუმალ ემჩნევა მართლმადიდებლურ ფესვებზე გაზრდილი მწერლის ავტორობა. ამ წიგნში ერთგან, როდესაც მანოლისს ეკითხებიან, თუ როგორ უძლებს მარტოობას, მწყემსი შემდეგნაირად პასუხობს:

„მარტო სულაც არა ვარ, — უპასუხა მანოლისმა და სახარება უჩვენა, — ქრისტია ჩემთან“.

საინტერესოა, თავად ნიკოს კაზანდაკისი თუ ცხოვრობდა ამ რწმენით? გავიხსენოთ მის მიმართ გამოთქმული საყვედურები რელიგიურ წრეებში, ალბათ, სამართლიანიც, მაგრამ არავის არ უნდა დაავინყდეს, რომ იგი მწერალი იყო — თავისუფლების დარაჯი! მისი შინაგანი წინააღმდეგობები კარგად გამოიხატა

საფლავის ეპიტაფიაზე, ისევე როგორც მის ფილოსოფიურ სენტენციებში.

ამ ჩანაწერს მწერლის სიტყვებით დავასრულებდი მისივე „ასკეზადან“: „ახლა ვიცი: არაფერს ვიმედოვნებ, არაფრის მეშინია, გავთავისუფლდი გონებისა და გულისაგან, ავედი უფრო მაღლა, ვარ თავისუფალი. ეს მინდოდა. სხვა არაფერი მსურს. თავისუფლებას ვეძებდი“.

კამილო ხოსე სელას „პასკუალე დუარტეს ოჯახი“

ესპანურენოვან ლიტერატურას პირველად ღრმა ბავშვობაში გავეცანი, როდესაც ხელში ჩამივარდა ესპანური ნოველების მოზრდილი კრებული. სწორედ მაშინ შევხვდი პირველად დიდი სერვანტესის სახელს, რომლის „დონ კიხოტის“ შავბნელ 90-იანებში სანთლის შუქზე წავიკითხე და ენით უთქმელი სიხარული განვიცადე. იგი დღემდე რჩება ჩემთვის საყვარელ წიგნად, რომელსაც დროდადრო ვუბრუნდები. შედარებით გვიან გავეცანი ხიმენესის „პლატერო და მეს“, ისევე როგორც კამილო ხოსე სელას „პასკუალე დუარტეს ოჯახს“. მახსოვს, წყნეთში წავედი რამდენიმე დღით და წაღებულ წიგნებს შორის აღმომაჩნდა სელას ხსენებული რომანიც. ერთ დღეში წაკითხული „პასკუალე დუარტეს ოჯახი“ ის წიგნი იყო, რომელმაც თანაბრად მომიტანა სიმძიმე, სევდა და ფიქრების კორიანტელი.

კამილო ხოსე სელა ნობელის პრემიის ლაურეატია ლიტერატურის დარგში (1989), 1995 წელს კი მან სერვანტესის პრესტიჟული პრემიაც მიიღო. ბევრი „პასკუალე დუარტეს ოჯახს“ ესპანურენოვანი ლიტერატურის ისტორიაში „დონ კიხოტის“ შემდეგ უმნიშვნელოვანეს რომანად მიიჩნევს.

არ ვიცი, ვის რა მოეწონა სელას რომანში. მე კვლავ ვიმეორებ, რომ იშვიათად წამიკითხავს მსგავსი საცოდაობითა და დანაშაულით გაჟღენთილი ამბავი. რომანში თხრობა პირველ პირში მიმდინარეობს, პროტაგონისტად გვევლინება მთავარი გმირი, რომელიც სიკვდილმისჯილია. არავინ წარმოიდგინოს, რომ, ბოეციუსის მსგავსად, სიკვდილმისჯილთა საკანში ამ რომანის გმირიც ნუგეშს ეძიებს ქალღმერთის სახით მოვლენილი

ფილოსოფიისგან. იგი გვიყვება თავისი ოჯახის შემზარავ ამბავს, სავსეს გარყვნილებით, ლოთობით, შიშით, სიძულვილით, სნეულებითა და სიკვდილით. პასკუალე დუარტე — ადვილი მისახვედრია სათაურიდან, რომ ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟია და სიკვდილმისჯილიც იგი გახლავთ. ასამართლებენ, არც მეტი, არც ნაკლები, მშობელი დედის მკვლელობისთვის, რომლის მიმართ სიძულვილი ტანჯავდა. პასკუალე მოგვითხრობს მამაზე. იგი ცოფით მოკვდა და სიცოცხლეში ცოლსაც და შვილებსაც ულმობლად ექცეოდა. იხსენებს ძმას, ადულებულ ზეთში რომ დაიღუპა, გზასაცდენილ დას, ცოლს, რომელთან საუბრებიც იდუმალი შიშის შეგრძნებითაა გაჯერებული და შვილებს, მათგან პირველი მუცელშივე კვდება, ხოლო მეორე — თერთმეტი თვის ასაკში. ამ მთელი უბედურების დროს პასკუალე დუარტე მუდმივად ცუდის მოლოდინშია და ეს განწყობა ფატალურად გასდევს მას. შინაგანად მას უფრო მეტად უძლიერდება ზიზღი დედისადმი, რაც საზარელი ქმედებით სრულდება — იგი კლავს მშობელს.

პასკუალე დუარტეს თქმით, „მკვლელობაზე ფიქრი, როგორც ყველა უსაზიზღრესი ცდუნება, ნელ-ნელა გეპარება, მგლის უხმო ნაბიჯებით, გველის სრიალით. აზრები, ჩვენს ცხოვრებას რომ თავის ნებაზე ატრიალებენ, უცბად არ გვეწვევა ხოლმე. უცაბედი აზრი მხოლოდ ცალკეულ წუთებს გვიღუპავს, მაგრამ ჩაივლის და დიდი ხნის სიცოცხლეს გვიტოვებს. განზრახვა სიგიჟეთა შორის ყველაზე უარესი დაუოკებელი სიგიჟით, სევდის სიგიჟით გვიპყრობს და თანდათან, შეუმჩნევლად გვეპარება, როგორც მინდორზე ნისლი და ფილტვებში ჭლექი. გვიახლოვდება გარდაუვლად, ჯიუტად, მაგრამ ნელა, გულის ფეთქვასავით აუჩქარებლად და დინჯად“.

თხრობის დასაწყისში პასკუალე ამბობს, რომ ყველა ადამიანი ერთნაირად იბადება და ისინი მხოლოდ შემდეგ ხდებიან ბედისწერის სათამაშო საგნები. თუ ამ მოსაზრებას გავითვალისწინებთ, პასკუალეს ოჯახის წევრები მსხვერპლნი არიან ყველაზე ცუდი თამაშისა, რომელშიც თითოეული ექვემდებარება გარდაუვალი დაღუპვის მწარე რეალობას, მთხრობლის ჩათვლით, ოღონდ ისე, რომ მათ წარსულში არაფერი ხდება სასიკეთო, ისინი არანაირ კვალს არ ტოვებენ.

ჩემთვის „პასკუალე დუარტეს ოჯახი“ მანიქეური პრობლემების შემცველი წიგნია. ბოროტების ძირების ძიება და ნებისმიერი მონოთეიზმის სწავლება, რომ მას საწყისი არ გააჩნია, საბოლოო ჯამში ვერ აკმაყოფილებს ადამიანის სულს, რადგან

ყოველდღე თითოეული ჩვენგანი ხდება უამრავი ბოროტებისა და უსამართლობის მონმე. უცებ ქართული ანდაზაც გამახსენდა — „წუთისოფელი ზოგისთვის დედაა და ზოგისთვის დედინაცვალი“. პასკუალე დუარტეს შემთხვევაში მართლა დედინაცვალი იყო ეს ცხოვრება. მის გვედით სხვას მიეცა კეთილდღეობა, ჯანმრთელობა, დოვლათიც და სიმშვიდეც, მას კი — არაფერი. და ამ სიცარიელის ფონზე, სადაც მისი უბადრუკი ყოფიერება სიკვდილს ეგებება, ისლა დარჩენია, მოგვითხროს ამ ულმობელი სამყაროს შესახებ, რომელზეც პასკუალეს ყოველწამს შეეძლო ეთქვა — „დამიჯერეთ, არ შეიძლება უიღბლობას შეეჩვიოს კაცი: ყოველთვის თავს ვინუგეშებთ, მორჩა, მეტი უბედურება აღარ დაგვატყდებაო თავს, მაგრამ მერე, ჩვენდა საუბედუროდ, ვხვდებით, ჯერ სადა ხარ, უარესი თურმე წინ გველის“.

მეტაფიზიკურად, პასუხგაუცემლად მეჩვენება ნებისმიერი შეკითხვა და ძიება, თუ სად უნდა იპოვოს ადამიანმა პასკუალე დუარტეს და მისი მსგავსი ადამიანების უბედურების სათავე. ამ ძიებისას თითოეული ჩვენგანი იოების მეგობრებს ვემსგავსებით, თავს რომ შევიქცევთ და ბრძენნი გავხდებით „სხვის ომში“. პასკუალეს თქმით, „ღმერთის მეხსიერებაში მტკიცედ ჩაჭედ-ილიყო, რომ უბედურება ჩემი ერთადერთი ხვედრი იყო, ჩემი ნალვლიანი სიცოცხლის ერთადერთი გზა!“. სხვისი აზრით კი, ვინ იცის, ვინ ან რა არის დამნაშავე ამ ყველაფერში?!

პრისტოვ პაინის „უცხო მეგობარი“

არის წიგნები, რომელთა წაკითხვის შემდეგ ადამიანური ცხოვრების აბსურდულობას იმდენად შევიგრძნობ, რომ შეიძლება მთელ დღეს მელანქოლიამ დამრიოს ხელი. კარგად ვერ გამოვთქვი — არსებობს წიგნები, რომელთა წაკითხვაც საკუთარ ცხოვრებაზე დაკვირვებას გვაიძულებს — იქნებ, ჩვენც ფლეგმატური ადამიანები ვართ, ჩვენს არსებობაშიც ჩნდებიან და იკარგებიან ინდივიდები ისე, რომ მათი ხსოვნა მოგონებათა ფსკერზე იძირება? რას ნიშნავს ეს ყველაფერი? ვფიქრობ, ყველაზე მეტად იმას, რომ სიყვარული არ გაგვაჩნია. ადამიანი

ადვილად თმობს, ივიწყებს, გადაიტანს... თუმცა არავინ იცნობს ყოველი ჩვენგანის შინაგან სამყაროს, საკუთარი თავის გარდა. არ მინდა, ცხოვრებისეულ საკითხებზე მსჯელობით თავი შევანყინო ვინმეს. უბრალოდ, რეალობას უფრო განვიცდით მას შემდეგ, რაც ზოგი ნაკითხული წიგნი გარდაცვლილი ადამიანების აზრდობებს გაგვახსენებს.

პირადად ჩემთვის ამგვარი წიგნების კატეგორიას განეკუთვნება თანამედროვე გერმანელი მწერლის — კრისტოფ ჰაინის — მცირე მოცულობის რომანი „უცხო მეგობარი“. ზოგადად, ძალიან მიყვარს გერმანულენოვანი ლიტერატურა თავისი ფსიქოლოგიური შრეებით, ფილოსოფიური პრობლემატიკითა და სულიერი წყლულების ანალიზით. ჩემი მოკრძალებული აზრით, კრისტოფ ჰაინი თომას მანის, ჰერმან ჰესესა და გიუნთერ გრასის ღირსეული მემკვიდრეა. ზოგან იგი საუკეთესო გერმანელ პროზაიკოსთა ჩამონათვალში გვხვდება. ჰაინი ოცამდე რომანის ავტორია, მაგრამ „უცხო მეგობარი“ იყო ის წიგნი, რომელმაც მწერალს საყოველთაო აღიარება მოუტანა 80-იანი წლებიდან. მაია მირიანაშვილის მიერ შესრულებული ქართული თარგმანი გამოვიდა 2004 წელს.

პირველად ჰაინის შესახებ შევიტყვე ქართველი მთარგმნელის, გერმანისტის — დალი ფანჯიკიძის — შესანიშნავი წერილიდან — „ვიცნობთ თუ არა თანამედროვე გერმანულ ლიტერატურას“ (ყურნალი „საგურამო“, 2002, 3), რომელშიც განხილულია მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი გერმანული ლიტერატურის მდგომარეობა, ჩამოთვლილია ყველაზე ცნობილი ავტორების ნაწარმოებები. უმაღლესი მიიქცია ყურადღება ჰაინის სახელმა (ამასთანავე, ამ წერილის შემდეგ დავინტერესდი კრისტა ვოლფის შემოქმედებით) და მოვიპოვე მისი რომანი — „უცხო მეგობარი“. საკმაოდ მარტივი სიუჟეტის მიუხედავად, წიგნმა წარუშლელი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე.

ნაწარმოები დაწერილია პირველ პირში და პროტაგონისტად გვევლინება ახალგაზრდა ექიმი ქალი, რომელიც ქმარს გაცილებულია და მარტო ცხოვრობს. სხვა ქალაქში ჰყავს მშობლები და და. ვინაიდან ექიმია, მეზობლებიც და ნათესავებიც სხვადასხვა დაავადებაზე კითხვებით თავს აბეზრებენ და წამლებსაც სთხოვენ. მისი ერთფეროვანი ცხოვრება იცვლება ახალგაზრდა მამაკაცის გამოჩენით, რომელთან მეგობრობა თითქოს მნიშვნელოვანს არაფერს ცვლის, მაგრამ მაინც სხვა ეტაპის დასაწყისი აღმოჩნდება. ჰენრის (ასე ჰქვია მის ახალ მეგობარს) საკმაოდ უცნაური ხა-

სიათი აქვს. ისიც განქორწინებულია პირველ მეუღლესთან. მათი ურთიერთობის ფარული მცდელობა შესაძლოა წარმოვიდგინოთ, როგორც ყოველდღიური ერთფეროვნების შეცვლის ცდა. მთავარი გმირის თხრობაში დროდადრო ჩნდება ბავშვობის მოგონებები, ასევე, ის საუბრობს კლინიკის უფროსთან, მეზობლებთან, მშობლებთან, დასა და ყოფილ ქმართან ურთიერთობაზეც.

წანარმოების დასაწყისში მთხრობელი გვამცნობს საკუთარ ორჭოფობას, ნაეიდეს თუ არა დაკრძალვაზე. ვინ არის გარდაცვლილი? როგორც ვიგებთ — მისი ყოფილი საყვარელი — ჰენრი. სწორედ გასვენების შემდეგ იძირება მთავარი გმირი მოგონებებში. რომანის ფინალში შევიტყობთ ჰენრის სიკვდილის მიზეზს. იგი შემთხვევითი ჩხუბის დროს მოკლეს უცნობებმა. ესაა აბსურდული, უაზრო სიკვდილის დემონსტრირება. ესაა სიკვდილი, რომელიც არარაობის განცდას აძლიერებს. ჰაინი კამიუსეული გულგრილობით მიგვანიშნებს ამაზე. არანაკლებ შემზარავია ცოცხლად დარჩენილთა ყოფნა. ისინი ამ აბსურდულობის გაგრძელებას ახერხებენ, ხოლო გარდაცვლილს მოგონებათა წრეში კეტავენ.

ვიმეორებ, რომ „უცხო მეგობარი“ არ არის ორიგინალური, განსაკუთრებული და დრამატული ნიგნი. იგი ჩვეულებრივი ადამიანების უღიმღამო ცხოვრების ამსახველი ფურცლებია, თუმცა ამ სტანდარტულ თხრობაში იგრძნობა სოლომონ ბრძენისეული ამაოების განცდა. მართლაც რომ ყველაფერს თავისი დრო აქვს — „ჟამი მიჯნურთა პაემანისა და ჟამი მათი გაყრისა“. სიცოცხლის ბოლოს ყველაფრის წარმავლობას უფრო განვიცდით, ვიდრე სხვა დროს.

„ჩვენ, ადამიანებს, ხომ გრძნობები გვაკავშირებს ერთმანეთთან? ჩვენი სევდა-ნალველი კი წმინდა ძაფებით ჩახლართულობობას ქსელს წააგავს და ამ ხლართებში გახლართულნი, მარტოობისათვის განწირულნი ვკვდებით და ვნადგურდებით“ — ამბობს „უცხო მეგობრის“ მთხრობელი. მართლაც, მარტოობაში მეგობრის ძიებისას ამ რომანის ნაკითხვა ცხოვრებისეული მრჩევის როლს შეასრულებს.

ივანე ტურბანეშვილის „ზედმეტი ადამიანის დღიური“

რუსული ლიტერატურა ჩემთვის ყოველთვის იყო ძვირფასი ქვებით აწყობილი კრიალოსანი, რომლის თითოეული მარცვალის განსაკუთრებულ სიხარულს მანიჭებდა. მოგვიანებით აღმოვაჩინე, რომ ნებისმიერი დიდი ხელოვანი თავის მასწავლებლებად მიიჩნევდა კლასიკური რუსული მწერლობის კორიფეებს. პირველი დიდი ნაწარმოები, რომელიც ამ უშრეტი ოაზისიდან წავიკითხე, იყო ნობელის პრემიის ლაურეატის — მიხეილ შოლოხოვის — ოთხტომიანი რომანი „წყნარი დონი“. მახსოვს, ჯერ კიდევ ბავშვი ვეცნობოდი კაზაკების ცხოვრების ნაღვლიან სურათებს და განსაკუთრებით მიყვარდა დარიას პერსონაჟი, მიუხედავად უარყოფითი თვისებებისა. ამას მოჰყვა ტოლსტოი, ჩეხოვი, დოსტოევსკი, გოგოლი, ბუნინი და სხვა გიგანტები, მათ შორის — ტურგენევიც. ყველა მათგანის წიგნი ფანქრით ჭრელდებოდა, წიგნაკები ივსებოდა ამონერილი ფრაზებითა და შთაბეჭდილებებით. ამჯერად ტურგენევის „ზედმეტი ადამიანის დღიურს“ გავიხსენებ.

რუსულ ლიტერატურაში ბევრია ფართო საზოგადოებისთვის უცნობი მარგალიტი. აღსანიშნავია, რომ დიდი მწერლების ფონზე დაიჩრდილნენ საინტერესო ავტორები — ნიკოლოზ ლესკოვი, ლეონიდ ანდრეევი, მარკ ალდანოვი და სხვები, რომელთა ნაწარმოებებს საკმაოდ გვიან გავეცანი. „ოქროს საუკუნის“ რუს კლასიკოსთა მემკვიდრეობაშიც ყველაზე ცნობილი შედევრების მიღმა ივინწყებენ ხოლმე ამა თუ იმ ავტორის არანაკლებ ბრწყინვალე ნაწარმებსაც.

ივანე ტურგენევის „მამები და შვილები“ ზუსტად ერთ დღეში წავიკითხე. მახსოვს ბაზაროვის მსჯელობა ნიჰილიზმის შესახებ. პირველად ამ ტერმინის შესახებ სწორედ აქედან შევიტყვე. ამას მოჰყვა მწერლის სხვა რომანები თუ მოთხრობები, რომელთა შორის განსაკუთრებით მომეწონა „ზედმეტი ადამიანის დღიური“. იგი „სტეფის მეფე ლირთან“ ერთად გამოიცა ერთ კრებულში. საზოგადოდ, რუსულ მწერლობას ახასიათებს ვრცელი პროზაული თხზულებები, რომელნიც სტილისტურად მოთხრობასა და რომანს შორის მერყეობს.

„ზედმეტი ადამიანის დღიური“ გახლავთ მომაკვდავის

ჩანანერები, მთელი სიმძაფრით რომ გადმოგვცემს სნეული ადამიანის განცდებს. დღიურის ავტორი გვამცნობს, რომ ექიმმა მას გარდაუვალი აღსასრული შეახსენა. ამან განაპირობა დღიურების წერა: „სასაცილო ხომ არ იქნება დღიურების წერის დაწყება სიკვდილამდე სულ რაღაც ორი კვირით ადრე? არაფერია! ვითომ რითია თოთხმეტი დღე უფრო ნაკლები თოთხმეტ წელიწადზე? ან თოთხმეტ საუკუნეზე; ამბობენ მარადისობის წინაშე ყველაფერი უმნიშვნელოა, ღიახ, თუ ასეა, მაშინ თავად მარადისობაც უმნიშვნელო რამ ყოფილა“.

ჩანანერები იწყება 20 მარტს და სრულდება 1 აპრილს. დღიურიდან ვიგებთ, რომ მთავარი გმირი, წარჩინებული მემამულის შვილი, ოცდაათი წლისაა. იგი იხსენებს ღრმა ბავშვობას, მამის გარდაცვალებას, მოსკოვში გადასახლებას, პირველი სიყვარულის ამბავს. წარსულის მოგონებებს ახლავს მოახლოებული სიკვდილის გაცნობიერებით გამოწვეული განცდა.

ტურგენევი დღიურის ავტორს ბალზაკისებურად ზედმეტ ადამიანად სახელდება. მსგავსი პერსონაჟები საკმაოდ გვხვდებიან მეცხრამეტე საუკუნის ევროპულ რომანებში და ისინი ძირითადად ცხოვრებისაგან ხელმოცარული პიროვნებები არიან. დღიურის ავტორი თავადვე მიიჩნევს, რომ იგი ზედმეტია, რომ მისნაირების არარსებობით ამ სამყაროს არაფერი დააკლდებოდა: „ზედმეტი, ზედმეტი... შესანიშნავი სიტყვა მოვიფიქრე, რაც უფრო მეტად ვუკვირდები საკუთარ თავს, რაც უფრო მეტი ყურადღებით ვაკვირდები განვლილ ცხოვრებას, მით უფრო ღრმად ვრწმუნდები ამ გამოთქმის მკაცრ სიმართლეში, სწორედ რომ ზედმეტი — სხვა ადამიანზე ამას ვერ იხმარ. ადამიანები არიან ბოროტები, კეთილები, ჭკვიანები, სულელები, სასიამოვნონი, უსიამოვნონი, მაგრამ ზედმეტნი... არა. მინდა სწორად გამიგოთ, შეიძლებოდა ამ ადამიანების გარეშეც არსებულიყო სამყარო...“

მომაკვდავი ცდილობს, დღიურში გაუანალიზებელი არ დარჩეს განვლილი ცხოვრების არც ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი. იგი ხვდება, რომ დღითი დღე უახლოვდება აღსასრულს და უკანასკნელი ფურცლები ამკარად აირეკლავს სასიცოცხლო ძალებისგან დაცლილი ადამიანის ნაკვალებს: „წერა მიმძიმს... კალამი მთავრდება... დროა! სიკვდილი გრუხუნით აღარ მიახლოვდება, როგორც ღამით ქვაფენილზე მომავალი კარეტა. იგი აქ არის, იგი ჩემ ირგვლივ დაფრინავს იმ მსუბუქი ქროლვით, წინასწარმეტყველს თმა ყალყზე რომ დაუყენა...“

მე ვკვდები... ცოცხლებმა იცოცხლეთ!“

ნაწარმოების ბოლოს ვკითხულობთ შენიშვნას გამომცემლისა, რომელმაც შეიტყო, რომ დღიურის ავტორი — ბატონი ჩუღკატურიანი ნამდვილად გარდაიცვალა 1 აპრილს ღამით 18.. წელს ცხერის წყაროებად ნოდებულ თავის საგვარეულო მამულში.

„ზედმეტი ადამიანის დღიური“ ჰაიდუგერისეულ შეგონებას მახსენებს — სიკვდილი უსაკუთრესია, ვერავინ ნაგართმევს მას, უფრო მეტად კი — ეკლესიის მამების მიწოდებას სიკვდილის გამუდმებული მოლოდინის შესახებ. თუმცა მორწმუნის მოლოდინი სხვაგვარია და არა ისეთი, როგორიც დღიურის ავტორისა. ტურგენევისეული გმირი არ ფიქრობს მარადიულ სამყაროზე, ალბათ, თავად მწერალიც გაორებული იყო რელიგიურად. გავიხსენოთ, რომ დოსტოევსკიმ სახელგანთქმულ რომანში — „ემმაკინი“ ტურგენევი მწერალ კარმაზინის სახით დაგვიხატა, როგორც დასავლური ლიბერალიზმის გამოვლენის ნიმუში. ამ ფაქტმა ტურგენევი გაანაწყენა.

„ზედმეტი ადამიანის დღიური“ ტოლსტოის ცნობილ „ივან ილიჩის სიკვდილსაც“ მოგვაგონებს. ორივე ნაწარმოები სიღრმისეულად გვიხატავს მომაკვდავის ფსიქოლოგიას, სასიკვდილო სარეცელზე მყოფის ფიქრებს, გარემოცვაზე დაკვირვებას. და მაინც, ყველაზე დიდი პარალელი ტურგენევის ამ მცირე შედევრს დაექებნება თომას მანის მოთხრობასთან — „სიკვდილი“. ეს უკანასკნელი გერმანელი მწერლის ერთ-ერთი ადრეული ქმნილებაა. ისიც მემუარული ჟანრისაა, სიკვდილის პირას მყოფი ავადმყოფის ჩანაწერებია.

ვინმეს შესაძლოა მოძველებულად, ოდნავ სენტიმენტალურად მოეჩვენოს ტურგენევის „ზედმეტი ადამიანის დღიური“, ამგვარად თუ ვიმსჯელებთ, ასეთივე იქნება ჩვენთვის პომეროსის, შექსპირის, დანტეს, სერვანტესის, გოეთეს, ბალზაკის, ფლობერის, ტოლსტოის, დიკენსისა და სხვა ბევრი კლასიკოსის შემოქმედება. ვფიქრობ, ადამიანის შინაგანი სამყარო ყველა ეპოქაში უცვლელია, ისევე როგორც აღსასრულის გარდაუქმობის შემეცნება.

მიგელ დე უნამუნოს „ბურუსი“

უნამუნოს შემოქმედება ჯერ კიდევ სასკოლო ხანაში გავიცანი. ერთ ზაფხულს სოფლის ბიბლიოთეკაში წავაწყდი ესპანელი მწერლის ნაწარმოებების კრებულს. მაშინ ჯერ კიდევ ვერ წარმოვიდგენდი, რომ ეს ავტორი ერთ-ერთი ყველაზე ახლობელი მოაზროვნე იქნებოდა ჩემი შინაგანი სამყაროსთვის. უნამუნო, ისევე როგორც კამიუ, სარტრი, თანაბრად მიეკუთვნება როგორც ლიტერატურის, აგრეთვე ფილოსოფიის სფეროსაც. დღესდღეობით ყველაზე მეტად მისი ესეისტური მემკვიდრეობა მომწონს, განსაკუთრებით — მწერლის ნააზრევნი დონ კიხოტის შესახებ, მაგრამ არასდროს დამავინწყდება განცდა, რომელიც გამოიწვია „ბურუსის“ წაკითხვამ. მახსოვს, დამთავრებისთანავე ახლობლების წრეს წასაკითხად მოვუწოდე, გაეცანით და მერე ერთად ვიმსჯელოთ-მეთქი. ასეთი მოგონება საკმაოდ ბევრია.

უნამუნოს „ბურუსი“ ჭეშმარიტად ესპანური რომანია თავისი პროლოგითა და ეპილოგით. სწორედ პროლოგშია სიტყვები, რომლებმაც ჩამაფიქრა: „რელიგიურობა ადამიანს მეომრად, მოჩხუბრად აქცევს, ან პირიქით, სწორედ მეომრული სული მოაქცევს მას რელიგიისკენ“. ესაა ნიგნი აუგუსტო პერესის, მდიდარი და წარჩინებული ახალგაზრდის, შესახებ, იგი საკმაოდ უცნაურია, თანაც მარტოსული, მელანქოლიური. ის სევდიან ადამიანად რჩება იმის შემდეგაც, რაც მის ცხოვრებას ერთგვარი აზრი მიეცემა სიყვარულის წყალობით. აუგუსტოს ქუჩაში შემხვედრი ქალიშვილი — ეუხენია უყვარდება. ეს ურთიერთობა „ბურუსის“ ცენტრალური ხაზია. ეუხენია მისთვის ერთგვარი სიმბოლოა სიყვარულის გრძნობისა. ამის ფონზე ეჩვენება, რომ ყველა ქალი უყვარდება, მათ შორის — საკუთარი მოსამსახურე როსარიტოც. ამ ორ ქალზე ფსიქოლოგიური დაკვირვებები, ემპირიული ცდების მსგავსი ქმედებები აუგუსტოს გატაცებად იქცევა, თუმცა თანდათანობით ხვდება, რომ თავადვე ზარალდება ამ ექსპერიმენტების წყალობით.

სასონარკვეთილი და დაბნეული აუგუსტო ესტუმრება მიგელ დე უნამუნოს — ანუ ნაწარმოების ავტორს. სწორედ ამან მომიხიბლა თავდაპირველად „ბურუსის“ კითხვისას. ერთმანეთს ხვდებიან რომანის პერსონაჟი და თავად ავტორი. მათი დიალოგი ერთ-

ერთი ყველაზე საინტერესო და მომხიბვლელი ადგილია ნიგნში. უნამუნო ცდილობს დაარწმუნოს აუგუსტო, რომ იგი გამოგონილი არსებაა, ფანტაზიის ნაყოფია, მხოლოდ მის მიერ შექმნილი ნიგნის პერსონაჟია და სხვა არავინ. საუბრისას მწერალი ამჟღავნებს, რომ გადანწყვეტილი აქვს აუგუსტოს მოკვლა ფინალში, იმის მიუხედავად, რომ თავად გმირი თვითმკვლელობაზე ფიქრის მიღმა მაინც სიცოცხლეს ესწრაფვოდა.

„მაშ ასე, არა? არ გინდათ შემარჩინოთ ჩემი „მე“. არ გინდათ გამოვიდე ბურუსიდან, ვიცხოვრო, ვიცხოვრო, დავინახო ჩემი თავი, გავიგონო ჩემი ხმა, შევებო საკუთარ სხეულს, შევიგრძნო, ვენამო, ვიყო, მაშასადამე, თქვენ ეს არ გნებავთ, არა? მაშ გამოგონილ პერსონაჟად უნდა მოვკვდე?“ — მიმართავს აუგუსტო უნამუნოს. შინ დაბრუნებული მართლაც მალე გარდაიცვლება. სიკვდილამდე იგი წერს პატარა წერილს, რომელიც მისი გარდაცვალების შემდეგ უნდა გაეგზავნათ მიგელ დე უნამუნოსთვის: „აღსრულდა თქვენი სიტყვა. მე გარდავიცვალე“.

დღეს, როდესაც ათასგვარი ახალი ხერხით იქმნება ტექსტები, რომანის აგების თითქმის ყველა უცნობი საშუალება ათვისებულია, არავის გაუკვირდება უნამუნოს „ბურუსში“ მკითხველისა და მწერლის შეხვედრა. მსგავსი რამ მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის ქართულ მწერლობაშიც მოგვეპოვება (ჯავახიშვილის „თეთრი საყელო“, გამსახურდიას „მთვარის მოტაცება“), მაგრამ უნამუნოს ეს ჟესტი ნამდვილი მიგნება იქნებოდა თანამედროვეებისთვის.

უნამუნოს „ბურუსი“ ჩემი ამჟამინდელი გადასახედიდან ფილოსოფიური სტილის რომანია. ესაა ფილოსოფიური მსჯელობა, რომელსაც მხატვრული ფორმა აქვს მინიჭებული, ამიტომაც ენათესავება დიდი ესპანელი მწერალი კაფკას, პრუსტს, კამიუს და თავისი დროის ყველაზე დიდ ევროპელ მწერლებს. „ბურუსი“ სათაურშივე მიგვანიშნებს ერთგვარ მეტაფორაზე, იგავურობაზე. ბურუსი, ნისლი არის იმგვარი მდგომარეობა ადამიანისთვის, როდესაც იგი არ აზროვნებს, არ შეიმეცნებს. თუმცა ადამიანი დაუდგრომელი არსებაა და ცდილობს ამ ბურუსის გაფანტვას, მისგან თავის დაღწევას. აუგუსტოს შემთხვევაში ეს მცდელობა მისი აღსასრულით დამთავრდა. პრუსტი გამახსენდა, როდესაც მიაწინებდა, რომ სასონარკვეთილება კლავს. შესაძლოა, მთავარი გმირის აღსასრული სასონარკვეთილებას დავაბრალოთ. ამის განსჯა მკითხველის საქმეა. „ბურუსი“ ის რომანი აღმოჩნდა, რომელიც გამოქვეყნებისთანავე სხვადასხვაგვარად შეფასდა.

ზოგმა მას ტრაგიკომედია უწოდა, ნაწილმა — გროტესკული რომანი, ფანტასტიკა. ზოგიერთისთვის რომანში მთავარია სიყვარულის არსში წვდომა, ვისთვის — მარტოობის დაძლევის გზები ან უკვდავებისკენ სწრაფვა. თავად უნამუნოს აზრით, ჭეშმარიტად რეალური და უკვდავია პიროვნება, რომელსაც ქმნის შემოქმედი და არა მისი ცხოვრებისეული პროტოტიპი. აქედან კი გამომდინარეობს უნამუნოს დასკვნა — „დონ კიხოტი უფრო რეალურია, ვიდრე სერვანტესი“. უნამუნო სერვანტესის ხაზის გამგრძელებელია იმ აზრითაც, რომ მისი გმირი რეალობასა და წარმოსახვით სამყაროს ერთმანეთში ურევს. დაბოლოს: მწერლისა და მისი პერსონაჟის შეხვედრაც გარკვეულწილად იკარგება სერვანტესის უკვდავი რომანის ფესვებში. „დონ კიხოტში“ ყველას ახსოვს ცნობილი სცენა პირველი ნაწილიდან, როდესაც რაინდის „კეთილმოსურნეები“ წვავენ მისი ბიბლიოთეკიდან შერჩეულ წიგნებს, რომელთაც ადანაშაულებენ ლამანჩელი იდალგოს გასულელეობაში. ამ წიგნებს შორის გვხვდება სერვანტესის „გალათეაც“, იგი დაწვას გადაურჩება, ხოლო ავტორზე გულისამაჩუყებლად საუბრობს მღვდელი.

„ბურუსი“ მკითხველს უნამუნოს სხვა ნაწარმოებების ნაკითხვის სურვილსაც გაუჩენს. ჩვენს მშობლიურ ენაზე კი, საბედნიეროდ, მწერლის სხვა არანაკლებ საინტერესო წიგნებიც მოგვეპოვება.

კარლოს ფუნტანის „არტემიო კრუსის სიკვდილი“

ცენტრალური და სამხრეთამერიკული ლიტერატურის გაცნობა განსაკუთრებულ სიხარულს მანიჭებდა. თითოეული მწერალი ლათინური ამერიკიდან მეტად ახლობელი ხდებოდა ჩემთვის. ჩემს კოლექციაში მოიძებნება მექსიკელი შემოქმედის — კარლოს ფუნტანის — რომანის — „არტემიო კრუსის სიკვდილის“ პირველი გამოცემა, საკმაოდ დაბალი პოლიგრაფიული ხარისხის ნაბეჭდი. ამ ნაწარმოებმა იმდენად დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა, რომ მას მოგვიანებით კვლავ მივუბრუნდი.

ფუნტანის 2012 წელს გარდაიცვალა და იგი ჩვენი ეპოქის ერთ-

ერთ უდიდეს მწერლად აღიარეს. გარდაცვალებამდე ცოტა ხნით ადრე გამოვიდა მისი უკანასკნელი რომანი --- „ადამი სამოთხეში“ (2009), ხოლო „არტემიო კრუსის სიკვდილი“ (1962) მიიჩნევა მის ყველაზე ცნობილ ნიგნად. ესაა რომანი, რომელშიც ფოლკნერი-სეული მასშტაბითაა წარმოჩენილი დრო, ხოლო გმირების შინაგანი სამყაროს წვდომა დოსტოევსკისეულ სიღრმეს სწვდება.

არტემიო კრუსი წუთისოფლისგან დიდების ზენიტში მყოფი ეგებება გარდაცვალებას. სასიკვდილო სარეცელზე მყოფი აკვირდება ოჯახის წევრების, ახლობლების, მღვდლის ქმედებებს, სიტყვებს და ცოცხლად დარჩენილების მიღმა უჭყრეტს იმ წამს, რომელიც მალე გაყრის მის სხეულს სულისგან. სწორედ მოგონებათა გალაა მთელი რომანი. თავად არტემიო თხრობისას სამი სხვადასხვა სახით ჩნდება: პირველი პირით („მე“) არტემიო კრუსი ანმყოფად ლაპარაკობს. მეორე პირით („შენ“) საკუთარ თავს მიმართავს და ეს მიმართვები ფილოსოფიური ელფერისაა, განსჯილია ცხოვრებისეული შეცდომები, მესამე პირით კი („ის“) არტემიო წარსულის მოვლენებს იხსენებს, თითქოს ასპარეზზე შემოდის ვინმე პროტაგონისტი, რომელიც მთავარი გმირის გარდასული დღეების მნიშვნელოვან ამბებს გვიაშობს.

არტემიო კრუსი მექსიკაში მიმდინარე პოლიტიკური ქარტეზილისას ახალგაზრდა ლეიტენანტი იყო, შემდეგ დამარცხებული არისტოკრატებისა და გლეხების უმოწყალო ექსპლუატატორი გახდა. ერთ სოფელში, რომელიც მისმა რაზმმა დაიკავა, არტემიოს სატრფო დაიღუპა. იგი დიდი ხნის განმავლობაში ცდილობდა დაეინყებინა ეს ყველაფერი. მოგვიანებით მან ცოლად შეირთო კატალინა, მემამულის ასული და ხელთ იგდო სიმამრის მთელი ქონება.

კრიტიკოსები მიანიშნებენ, რომ ფუენტესის რომანი არათანმიმდევრულობითაც გამოირჩევა, მაგრამ ნაწარმოებში მგზნებარე სულისკვეთებით სავსე თხრობა, პროტესტი რეალობისადმი და ცხოვრების წარმავლობის განცდა იმდენად ძლიერია, რომ ნაკლოვანებებზე საუბარი ზედმეტია მკითხველისთვის.

ვერ ვიტყვი, რომ ფუენტესი ჩემთვის გამორჩეული ავტორი იყო, მაგრამ ყოველთვის მინდოდა, მიენიჭებინათ მისთვის ნობელის პრემია. სამწუხაროდ, იგი ისე გარდაიცვალა, რომ ეს ჯილდო არ მიუღია, მაგრამ მან დაიმსახურა უკეთესი რამ — სიმპათია მილიონობით მკითხველისა, რომლებიც ქვეყნიერების ოთხივ კუთხეში მიმოფანტულან. სევდიანი ცხოვრების დროს „არტემიო კრუსის სიკვდილი“ კიდევ ერთხელ შეგვახსენებს მარტივ ჭეშ-

მარიტებას — სიკვდილის წინ წარსულიდან მომდინარე დიდებაც და დამცირებაც არარაობად წარმოჩნდება. ცხოვრება მხოლოდ კითხვებს ბადებს. რომანის სიტყვებით რომ ვთქვათ: „ნუთუ აღარასოდეს დადგება ბედნიერების დღე? ღმერთო, მითხარი, რისთვის შექმენი ყვავილები, თუ არ შეიძლება მათი საამო სურნელით, მათი არომატით დატკობა“.

დოსტოევსკისეული „წყეული“ კითხვები ფუნქციის რომანში არანაკლები სიღრმითაა დასმული, ვიდრე რომელიმე სხვა დიდ მწერალთან. ისეთივე შთაბეჭდილება დამრჩა, როგორიც გორკის დოსტოევსკის „ეშმაკნზე“, როდესაც თქვა — მწერალი ამ რომანს ბრაზისგან აცახცახებული ხელით წერდაო. ვინ იცის, რას განიცდიდა ფუნქციის, როდესაც არტემიო კრუსის ცხოვრებისეულ ამბავს ფურცელს ანდობდა?!

1999 წელს, საუკუნის მიწურულს, საფრანგეთის სადისტრი-
ბუციო ქსელმა „ნაც“-მა და პარიზულმა გაზეთმა — „მონდმა“
გამოკითხა 17 000 ფრანგი. მათ დაუსვეს შემდეგი შეკითხვა:
„რომელი წიგნები დაგამახსოვრდათ?“ (ფრანგ.: უელს ლივრეს
სონტ რესტლს დანს ვოტრე მლმოირე?). პასუხების მიხედვით
შეადგინეს 100 წიგნის სია, რომელშიც მოხვდა როგორც რო-
მანები, აგრეთვე — რამდენიმე ვრცელი მოთხრობა, პოეტური
კრებული, დრამატურგიული ნაწარმოებები, კომიქსები და ცოტა-
ოდენი ფილოსოფიური და ფსიქოლოგიური ხასიათის ტექსტიც
(მაგალითად, ფროიდი და ფუკო). ეს სია უფრო მეტად ცნობილია,
როგორც — „საუკუნის 100 წიგნი“, რომლებიც მეოცე საუკუნეში
შექმნეს სხვადასხვა ეროვნების მწერლებმა, პოეტებმა, მოაზ-
როვნებმა.

„საუკუნის 100 წიგნი“, იგივე „მონდის 100 წიგნი“ საუკეთესო
გზამკვლევაა იმ ადამიანებისთვის, რომლებიც ხშირად ეძებენ
პასუხს კითხვაზე — რა წაიკითხონ? მართლაც, ამ ასი წიგნის
ჩამონათვალით ჩვენ წინაშეა გასული საუკუნის უმნიშვნელოვა-
ნესი წიგნების ნუსხა. ვერ ვიტყვით, რომ ყველა მათგანი თანაბარი
ლიტერატურული ღირებულებისაა, მაგრამ აქ არ შეგვხვდება
არც ერთი „შემთხვევითი“ ავტორი და ნაწარმოები. ბუნებრივ-
ია, რადგან ეს სია საფრანგეთის მოსახლეობის გამოკითხვით
შეადგინეს, ჩამონათვალში წარბოხს ფრანგი მწერლებისა თუ
პოეტების სახელები, ისევე როგორც ევროპული და ამერიკული
ლიტერატურის წარმომადგენლებისა. აზიური და აფრიკული
ლიტერატურის „დაჩაგვრა“ მონდის წიგნების გრძელი ნუსხის
ხარვეზია, მაგრამ ეს სერიოზულ ნაკლად არ შეიძლება ჩავთ-
ვალოთ. იგი დასავლურ კულტურაზე ორიენტირებული ადამიან-
ების სულიერი სამყაროს პანორამაა. ფრანგ მკითხველს უყვარს
აღმოსავლური მწერლობა, მაგრამ მეოცე საუკუნეში შექმნილი
უმნიშვნელოვანესი, დასამახსოვრებელი წიგნების ჩამოთვლისას
მათ ცნობიერებაში, უპირველეს ყოვლისა, ევროპული და ამერი-
კული ლიტერატურის ნიმუშები ამოტივტივდა.

ვისაც სურს, საფუძვლიანად გაეცნოს მეოცე საუკუნის
დასავლური სამყაროს შედეგებს, რომელთაც განუზომელი
გავლენა მოახდინეს თანამედროვე ადამიანის მენტალობაზე,
ვურჩევ, ისარგებლოს „საუკუნის 100 წიგნის“ სიით და ეტაპო-
ბრივად გაეცნოს მისთვის ხელმისაწვდომ ნაწარმოებებს.

მართალია, მონდის ჩამონათვალში ასი ავტორია; მაგრამ თითოეული მათგანი წარმოდგენილია თავისი ერთი ნაწარმოებით. ზოგი მწერალი ათეულობით რომანის ავტორია, მაგრამ მკითხველებმა გამოყვეს მისი ერთი რომელიმე ნიგნი, რომელმაც დაიმსახურა პატივი — მეხსიერებას შეენახა მასში ამოკითხული, მისი გაცნობით გამოწვეული განცდები თუ შთაბეჭდილებები. ეს ხომ ის ნიგნებია, რომელნიც რჩეული ათეულების შემადგენლობაში მოხვდებიან ხოლმე; მათ შესახებ ბევრს საუბრობენ, მსჯელობენ. აზრთა გაცვლა-გამოცვლა გვიზიდავს სალონურ შეხვედრებსა თუ ლიტერატურულ სალონებში, ბლოგებზე. მაგალითად, მარგარეტ დიურასი ოცზე მეტი რომანის ავტორია. თითოეული მათგანი მხატვრული სიტყვის საუკეთესო ნიმუშია, მაგრამ „საუკუნის ას ნიგნში“ მოხვდა მისი 1964 წელს გამოქვეყნებული რომანი — „ლოლ ვ. სტეინის გატაცება“ და არა რომელიმე სხვა ნაწარმოები. იგივე ითქმის სხვა ავტორებზეც.

მე, როგორც ერთი რიგითი მკითხველი, ვერ ვიტყვი, რომ „საუკუნის ასი ნიგნიდან“ ყველა მომწონს ან ყველას ზედმიწევნით ვიცნობ, თუმცა 90-მდე ნიგნი კარგად ნაცნობია და აქედან ნახევარი ჩემთვისაც საუკუნის ნიგნია. შესაძლოა, სუბიექტური ვიყო, მაგრამ ვხვდები, რით დაიმკვიდრა ზოგიერთმა ნაწარმოებმა ასეთ საპატიო სიაში ადგილი. არ ვეხები მათ ლიტერატურულ ღირსებას. უბრალოდ, ეს რიგითი პოზიციია მკითხველისა, რომელსაც აქვს ინდივიდუალური გემოვნება. ეს უკანასკნელი კი, საბედნიეროდ, ხშირად თანხვდება ლიტერატურული კრიტიკის გავლენიან აზრს.

ვეცდები, ქვემოთ ზოგადად მიმოვიხილო „საუკუნის ასი ნიგნის“ ჩამონათვალი, რაც, ვფიქრობ, ელემენტარული გზამკვლევის ფუნქციას შეასრულებს მათთვის, ვინც აღნიშნულ სიას ახლა გაეცნობა და ამ ნუსხით სარგებლობას გადანყვეტს ნასაკითხი ნიგნების შერჩევისას. აქვე ქართველ მკითხველს მივანვძი ინფორმაციას, ამ ასი ნიგნიდან რამდენია თარგმნილი დღესდღეობით ქართულად.

„საუკუნის ასი ნიგნის“ პირველი ათეული უმნიშვნელოვანესი მწერლებითაა წარმოდგენილი. პირველ ადგილს იკავებს დიდი ფრანგი პროზაიკოსი და ფილოსოფოსი ალბერ კამიუ თავის შედევრით — „უცხო“ (1942). არ მეგულება არც ერთი ინტელექტუალი, რომელსაც კამიუს ეს მოთხრობა არ ჰქონდეს წაკითხული. ეგზისტენციალიზმის გამოვლენა მხატვრულ სიტყვაში — ესაა მოთხრობა გულგრილობაზე, ადამიანური არსებობის აბსურდსა და იმ სამინელ სულიერ ატმოსფეროზე, რომელიც დაემუქრა

პიროვნებას ჩვენს დროში. მერსოს ამბავი, რომელიც მოცულობით საკმაოდ მცირე პროზაული შედევრია, უფრო პოპულარული აღმოჩნდა კამიუს შემოქმედებიდან, ვიდრე მისი სხვა რომანი ან თუნდაც ფილოსოფიური აზრის ბრწყინვალე გამოვლენა — „სიზიფეს მითი“. სასულიერო სემინარიის მეოთხე კურსის სტუდენტმა ეგზისტენციალიზმის შესახებ დავწერე საბაკალავრო ნაშრომი, რომელშიც ვრცელი ქვეთავი მივუძღვენი კამიუს ამ მოთხრობას. როდესაც წლების შემდეგ ვნახე მონდის ნიგნების ჩამონათვალი, არ გამკვირვებია, რომ პირველ ადგილზე სწორედ ეს ნაწარმოები მოხვდა. ქართულ ენაზე „უცხო“ ორი სხვადასხვა თარგმანი მოგვეპოვება.

მეორე ადგილი დაიკავა ფრანგმა მწერალმა, თანამედროვე რომანის ფუძემდებელმა მარსელ პრუსტმა თავისი შედევრით — „დაკარგული დროის ძიებაში“ (1913-1927). რომანების ამ სერიას პირველ ადგილზე გავიყვანდი. პრუსტი იმდენად მიყვარს, რომ ერთ დროს ინტერნეტსივრცეში წერილებსაც ვაქვეყნებდი სათაურით — „მიუწვდომელი მარსელ პრუსტი“. ამ მწერლის შემოქმედების სიღრმეზე ვბეჭდავდი ყველაფერს, რაზეც ხელი მიმიწვდებოდა. ამას მოჰყვა არქიმანდრიტ დოროთე ყურაშვილთან საინტერესო საუბრები მამარდაშვილის ნიგნზე — „ცნობიერების ტიპოლოგია“, რომელშიც განხილულია პრუსტის „დაკარგული დროის ძიებაში“ („დაკარგული დროის საძებნელად“ — უკეთესი თარგმანი, როგორც ამაზე ერთხელ მიმანიშნა ბატონმა მერაბ ლალანიძემ). ამ სერიის პირველი რომანი — „სვანის მიმართულებით“ ახლა მზადდება ქართულ ენაზე გამოსაცემად.

მესამე ადგილზეა ფრანც კაფკას უკვდავი რომანი — „პროცესი“ (1925). გასაკვირი არაა, რომ კაფკას შემოქმედებიდან სწორედ ეს ნაწარმოები დასახელდა. მას მთელ მსოფლიოში უამრავი მკითხველი ჰყავს. მაგონდება 1994 წელს მცირეოდენი თანხით პირველად ვიყიდე ნიგნი დამოუკიდებლად. ეს გახლდათ ნელი ამაშუკელის მიერ თარგმნილი „პროცესი“.

მეოთხე ადგილზე გავიდა ანტუან დე სენტ-ეგზიუპერის „პატარა უფლისწული“ (1943) — ტრაქტატი სიკეთესა და ადამიანობაზე. მის შესახებ დანერილი ურიცხვი გამოკვლევებიდან დავასახელებდი დეკანოზ პეტრე კოლხის შესანიშნავ ბროშურას — „პატარა უფლისწულის სახარებისეული განმარტება“, რომელიც საუკეთესო გასაღებია ეგზიუპერის სამყაროში შესასვლელად. „პატარა უფლისწულის“ ორი სხვადასხვა ქართული თარგმანი მოგვეპოვება.

მეხუთე ადგილზე გვხვდება ფრანგი მწერლის — ანდრე მალ-

როს — რომანი „ადამიანის მდგომარეობა“ (1933), რომლისთვისაც მწერალმა გონკურების პრესტიჟული პრემიაც მიიღო. ეს სწორედ ის მალროა, რომელიც ცნობილია სიტყვებით: „ვინც თავს იკლავს, თავისივე საკუთარი წარმოდგენილი ხატის მოკვლა სურს: თავს იკლავენ მხოლოდ იმისთვის, რათა იცოცხლონ“. სამწუხაროდ, მალროს რომანი ქართულ ენაზე ჯერ არ არის თარგმნილი. რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, მცირე ფრაგმენტი ითარგმნა და დაიბეჭდა 1935 წელს ჟურნალში „მუშა“ (§ 14).

მეექვსე ადგილი განიკუთვნა ლუი ფერდინან სელინის რომანმა — „მოგზაურობა ლამის დასალიერში“ (1932). ჩვენთან ნაკლებად ცნობილი სელინი ათზე მეტი რომანის ავტორია, მაგრამ ხსენებული წიგნი მისი მემკვიდრეობის უბადლო ნიმუშია. სელინის რომანში მრავლადაა ავტობიოგრაფიული ელემენტი. მთავარი გმირი მოხალისედ მიდის პირველ მსოფლიო ომში, შემდეგ კი მოგზაურობს ამერიკასა და აფრიკაში, ექიმის პროფესიასაც ეუფლება. თხრობა პირველ პირში მიმდინარეობს. რომანის მთავარი აზრი ისაა, რომ ვერავინ აიცილებს ტკივილს, სიბერესა და სიკვდილს. ეს ერთი შეხედვით მარტივი ჭეშმარიტება ფრანგ მწერალთან საოცრად კომიკურადაა გადმოცემული, რამაც ნაწარმოებისადმი ინტერესი გაამძაფრა. „მოგზაურობა ლამის დასალიერში“ ქართულ ენაზე ბრწყინვალედ თარგმნა სიბილა გელაძემ.

ჩემდა გასაკვირად, მეშვიდე ადგილზეა ამერიკელი ნობელიანტი მწერლის — ჯონ სტაინბეკის — რომანი „მრისხანების მტევნები“ (1939), რომლის ქართული თარგმანიც 1981 წელს გამოიცა. სტაინბეკის შესახებ მრავალი ურთიერთგამომრიცხავი რამ თქმულა. ბევრისთვის იგი დიდი მწერალია, ზოგისთვისაც — ავტორი, რომელსაც რამდენიმე ათეულ წელიწადში აღარავინ ნაიკითხავს. მახსოვს, პატარაობისას გავეცანი მის მოთხრობას — „ტორტილა ფლეტი“. მოგვიანებით არქიმანდრიტმა პიმენ ქარდავამ მაჩუქა მისი ნაწარმოებების კრებული. ტაძარში ვსაუბრობდით ამ ამერიკელი რომანისტის შესახებ. რაც შეეხება „მრისხანების მტევნებს“, მხოლოდ ერთი განცდა მქონდა — მალე დამესრულებინა კითხვა, თუმცა ნაწარმოების ფინალი ღირდა გაჭიანურებულ მოლოდინად. სტაინბეკი, რომელიც საქართველოშიც იყო 60-იან წლებში, ყველაზე მეტად სწორედ ამ რომანით გახდა პოპულარული, რასაც „საუკუნის ასი წიგნის“ ჩამონათვალში მისი საპატიო ადგილიც მოწმობს.

მერვე ადგილზე კვლავ ამერიკელი მწერლის ნაწარმოებია. ეს გახლავთ აგრეთვე ნობელიანტ ერნესტ ჰემინგუეის რომანი — „ვისთვისაც რეკავს ზარი“ (1940). სიუჟეტი ვითარდება ესპანეთის

სამოქალაქო ომის ფონზე. მის მიხედვით ფილმიცაა გადაღებული. საინტერესოა, რომ ჰემინგუეის შემოქმედებიდან დაასახელეს არა „მოხუცი და ზღვა“ ან „მშვიდობით იარაღო“, არამედ „ვისთვისაც რეკავს ზარი“. მწერლის სტილი შედარებით მარტივი და ყველასთვის გასაგებია. ეს რომანი, ისევე როგორც ყველა ნიგნი, დიდი ინტერესით იკითხება. მისი ქართული თარგმანი 1969 წელს დაიბეჭდა შესანიშნავი ლიტერატურული ჟურნალის — „ხომლის“ ფურცლებზე.

მეცხრე ადგილზე გვხვდება ალენ-ფურნიეს „დიდი მოლნი“ (1913), რომლის შესახებ ამავე ნიგნში უკვე ვისაუბრე. ეს მცირე მოცულობის რომანი, რომელიც მწერლის ერთადერთი ნაწარმოებია, საკმაოდ გავლენიანი ნიგნი აღმოჩნდა დასავლური საზოგადოებისთვის.

პირველ ათეულს აგვირგვინებს ფრანგი მწერლის — ბორის ვიანის — რომანი „დღეთა ქაფი“ (1947), რომელიც, ჩემი აზრით, ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოებია ამ სიაში. ვიანი საკმაოდ ახალგაზრდა გარდაიცვალა. ბევრის აზრით, იგი კამიუზე ძლიერი ავტორია. ის მეგობრობდა ფრანგ ეგზისტენციალისტებთან და „დღეთა ქაფის“ ფურცლებზე სარტრის პროტოტიპიც გამოიყვანა. ვიანის მოთხრობა — „მოვალ, თქვენს საფლავებს რომ მივაფურთხო“ ფსევდონიმით გამოქვეყნდა და დიდი სკანდალიც გამოიწვია. მწერლის ყველა რომანი ცხოველი ინტერესის საგანია დღეს, ხოლო გარდაცვალებისას იგი არ იყო დიდად დაფასებული. „დღეთა ქაფი“ ვიანის სხვა რომანებთან ერთად, საბედნიეროდ, ქართულ ენაზე ნათარგმნია.

„საუკუნის ასი ნიგნის“ შემდეგი ათეული აღარაა დაკომპლექტებული მხოლოდ მხატვრული ნაწარმოებებით. მე-11 ადგილი განეკუთვნება ფრანგი მწერლისა და ფილოსოფოსის, სიმონა დე ბოვუარის, ნიგნს — „მეორე სქესი“ (1949). იგი ფემინისტური ლიტერატურის ერთ-ერთი საუკეთესო ნიმუშია დღემდე. თავად ბოვუარი, რომელიც სარტრის მეუღლე გახლდათ, მხატვრულ ნაწარმოებებსაც წერდა. „მეორე სქესი“ აანალიზებს თავისუფლებისა და პასუხისმგებლობის პრობლემებს, საუბარია იმის შესახებ, რატომაა ქალი მეორე სქესი და არის თუ არა ის ბიოლოგიურად დაბალ სტადიაზე მყოფი. ნიგნში მოყვანილია ფსიქოანალიტიკური, ეკონომიკური, ბიოლოგიური და ფილოსოფიური არგუმენტები ქალის ბუნებისა და ადგილის შესახებ. მისი ქართული თარგმანი ჯერჯერობით არ არსებობს.

მე-12 ადგილზე გვხვდება ირლანდიური წარმოშობის ფრანგი ნობელიანტი მწერლის, სამუელ ბეკეტის, განთქმული პიესა

— „გოდოს მოლოდინში“ (1952), რომელიც ქართულ ენაზეცაა თარგმნილი. აღსანიშნავია, რომ მასთან ერთად დაიბეჭდა „თამაშის დასასრული“. ეს უკანასკნელიც აბსურდის პრობლემას ეხება: „თქვენ მინაზე ხართ და ამას არაფერი აღარ ეშველება“ — სიტყვები, რომლებიც ისმის პიესაში, რაღაცით მაგონებს აითმა-თოვის ნათქვამს: „ღმერთმა თავის მიერ მიტოვებულ მინაზე ჩვენ გაგვაჩინა“. „გოდოს მოლოდინში“ სამართლიანად დასახელდა იმ ნიგნთა შორის, რომლებმაც კვალი დაამჩნიეს თანამედროვეობას.

მე-13 ადგილზე დასახელებულია ფრანგი მწერლისა და ფილოსოფოსის, ჰან პოლ სარტრის, პიესა „ბუზები“ (1943). სარტრი ერთ-ერთი უცნაური ფიგურაა კულტურის ისტორიაში. არა მხოლოდ იმიტომ, რომ უარი განაცხადა ნობელის პრემიაზე, არა მხოლოდ თავისი პოლბახისათვის შესაშური ათეიზმით, არა მხოლოდ მარქსიზმისადმი სიმპათიით, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, თავისი პარაბოლური პროზითა და დრამატურგიით. „ბუზები“ ორესტესა და ელექტრას მითის სახეცვლილი ვერსიაა. მასში რელიგია შიშისა და სინანულის, არსებულის შენარჩუნების ნეგატიური იარაღია, რომლის დარღვევისკენ მიმართულია ორესტეს ანარქისტული სულისკვეთება. არსებობს ამ პიესის ქართული თარგმანიც. იგი რამდენჯერმე გამოიცა.

მე-14 ადგილზე გვხვდება იტალიელი მწერლის — უმბერტო ეკოს — რომანი „ვარდის სახელი“ (1980). რამდენიმე წლის წინ მისმა ქართულენოვანმა გამოცემამ ნიგნი ჩვენშიც უზომოდ პოპულარული გახდა. ეკოს „ვარდის სახელი“ არასდროს ყოფილა ჩემი საყვარელი ნიგნი, თუმცა მის ლიტერატურულ ღირსებას მოკრძალებულ პატივს მივაგებ.

15. ალექსანდრე სოლჟენიცინის „არქიპელაგი გულაგი“ (1973) ერთ-ერთი რუსულენოვანი ნაწარმოებია „საუკუნის ასი ნიგნის“ ჩამონათვალში. ნობელიანტი სოლჟენიცინი რატომღაც ამ ნაწარმოებით გახდა ცნობილი მთელ მსოფლიოში. ჩემი აზრით, მას გაცილებით საინტერესო სხვა პროზაული ნაწარმოებები აქვს. იგი ქართულ ენაზე თარგმნილი არ გახლავთ.

16. ჟაკ პრევერის „სიტყვები“ (1946) — ფრანგი პოეტის სახელი ბევრს არ გაუგია ჩვენთან. იგი საფრანგეთში ერთ-ერთ უდიდეს პოეტად მიიჩნევა. ამ პოეტური კრებულიდან რამდენიმე ნიმუში ქართულ ენაზეც მოგვეპოვება.

17. გიიომ აპოლინერის „ალკოჰოლები“ (1913) აგრეთვე ფრანგული პოეტური კრებულია. აპოლინერის ლექსებში ცოცხლდება ბიბლიური სიუჟეტები, აღმოსავლური ლეგენდები, ელინური მითები და ზღაპრები. ესაა პოეზია, რომელშიც პოეტი სვამს სა-

კუთარ ცხოვრებას, ალკოჰოლის მსგავსად. აპოლინერის პოეზიის ნიმუშებს ქართულ ენაზეც შევხვდებით.

18. ერუეს „ლურჯი ლოტუსი“ (1936) — ეს გახლავთ ბელგიელი მხატვრის, ჟორჟ რემის, კომიქსი, რომელიც წერდა ერუეს ფსევდონიმით. „ლურჯი ლოტუსი“ ერთი ნაწილია ტენტენის თავგადასავლიდან. იგი კომიქსების საკმაოდ პოპულარული სერიაა. 2009 წელს გამომცემლობა „აგორამ“ ერთი მათგანი ქართულადაც გამოსცა.

19. „ანა ფრანკის დღიური“ (1947) — ებრაელი გოგოს გერმანულენოვანი ჩანაწერები მეორე მსოფლიო ომის მსვლელობისას სენსაციად, კაცობრიობის უღმობლობის აშკარა მხილებად იქცა. ანას ოჯახი ამსტერდამის გარეუბანში იმალებოდა. ოთხ კედელში გამომწყვდეული გოგო გადმოსცემდა თავისი სულიდან გადმოღვრილ სევდას, რომელშიც კიაფობდა მომავლის იმედი. ფრანკების ოჯახი იპოვეს და ანა საკონცენტრაციო ბანაკში გარდაიცვალა. კაცობრიობას შემორჩა მისი დღიური. მას წააწყდნენ გესტაპოს მიერ აღმოჩენილ და დარბეულ სამალავში. „ანა ფრანკის დღიურის“ წელი ამაშუკელისეული ქართული თარგმანის პირველი გამოცემა სათუთად ინახებოდა ჩვენი სოფლის პირად ბიბლიოთეკაში. არასდროს დამავინწყდება გრძნობა, რომელიც გამოწვეული იყო ამ წიგნის გაცნობით. „ანა ფრანკის დღიური“ ჩემში ღრმა ბავშვობის საკრალური მოგონებაა.

20. კლოდ ლევი-სტროსის „სევდიანი ტროპანი“ (1955) — ეს გახლავთ დიდი ფილოსოფოსისა და ეთნოლოგის ნახევრად ავტობიოგრაფიული წიგნი. ებრაული ფესვების ლევი-სტროსმა ას წელს გადააბიჯა და შემდეგ გარდაიცვალა. იგი გასული საუკუნის ერთ-ერთი საინტერესო მოაზროვნე და მკვლევარია. მისი ყველა მეცნიერული გამოკვლევა საკმაოდ ღირებულია, ხოლო „სევდიანი ტროპანი“ ყურადღებას იქცევს ესთეტიკური და ფსიქოლოგიური მომენტებითაც. ლევი-სტროსის ხსენებული წიგნი ჯერჯერობით ქართულ ენაზე თარგმნილი არ არის.

21. ოლდოს ჰაქსლის „საოცარი ახალი სამყარო“ (1932) ერთ-ერთი საუკეთესო რომანია, რომელიც ოდესმე დაწერილა ინგლისურ ენაზე. ჰაქსლი, ზოგადად, იმაზე საინტერესო და დიდი მწერალია, ვიდრე ჰგონიათ. „საოცარი ახალი სამყარო“ ბევრის მიერ შეფასებულია, როგორც რომანი-გაფრთხილება, რომელიც ყოველგვარი ბრმა ავტორიტეტიზმის წინააღმდეგაა მიმართული. ახლახან მისი მშვენიერი ქართული თარგმანიც გამოქვეყნდა.

22. ჯორჯ ორუელის „1984“ (1949) — არავის გაუკვირდება, თუ ამ ქმნილებას ნახავს „საუკუნის ასი წიგნის“ ჩამონათვალ-

ში. „1984“ მიმართულია ყოველგვარი დიქტატურის, ტირანიის, მონობის, სიჩლუნგის, ტოტალიტარული რეჟიმის წინააღმდეგ. იგი უფრო ფილოსოფიური იგავია, ვიდრე მხატვრული რომანი. „1984“ არა მხოლოდ მონდის სიაში, არამედ ბევრ სხვა გავლენიანი ნიგნების ნუსხაში შეგვხვდება. ამ რომანის შესახებ სპეციალური კურსი იკითხება ზოგიერთ უნივერსიტეტში. არსებობს მისი ქართული თარგმანიც.

23. რენე გოსინის „გალი ასტერიქსი“ (1959) — ამ განთქმული კომიქსის მხატვარი იყო ალბერ უდეზო. ესაა საკმაოდ ორიგინალური კომიქსი ისტორიულ რეალიებზე. იგი დღესაც მიმზიდველია.

24. ეჟენ იონესკოს „მელოტი მომღერალი ქალი“ (1952) აბსურდის თეატრის ერთ-ერთი სახელგანთქმული პიესაა. იონესკო წარმოშობით რუმინელია, მაგრამ წერდა ფრანგულ ენაზე. ამ პიესას თავად ავტორმა უწოდა „მეტყველების ტრაგედია“. ნაწარმოებში წინა პლანზე წამოწეულია ადამიანის სხვასთან ურთიერთობის შეუძლებლობის თემა. ფსიქოანალიზის დეტალებით სავსე ეს მშვენიერი პიესა ქართულ ენაზეცაა თარგმნილი და გამოცემული.

25. ზიგმუნდ ფროიდის „სამი ესსე სექსუალობის თეორიაზე“ (1905) — წარმოუდგენელი იქნებოდა „საუკუნის ასი წიგნის“ სია ისე, რომ არ შეგვხვედროდა ფროიდის სახელი. ებრაული წარმოშობის მქონე ავსტრიელი ფსიქოლოგისა და კულტურის მკვლევრის უამრავი ნაშრომიდან სწორედ „სამი ესსე სექსუალობის თეორიაზე“ დასახელდა ყველაზე გავლენიან ტექსტად. ესაა ტრაქტატი იმ პრობლემების შესახებ, რომლებიც დღესაც განსჯისა და დაფიქრების საგნად ქცეულა საზოგადოების დიდი ნაწილისთვის.

26. მარგარიტ იურსენარის „უფსკრული“ (1968) ფრანგი მწერალი ქალის სახელგანთქმული რომანია, რომელიც ქართულ ენაზე არ მოგვეპოვება. აღსანიშნავია, რომ მწერლის შემოქმედებიდან ყველაზე მნიშვნელოვან ნაწარმოებად მიიჩნევა „ადრიანის მოგონებანი“.

27. ვლადიმერ ნაბოკოვის „ლოლიტა“ (1955) — რუსი მწერლის ინგლისურ ენაზე დანერგლ ნაწარმოებს ასახელებენ მეოცე საუკუნის ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიან რომანად. ზოგ ჩამონათვალში იგი პირველ ადგილს არავის უთმობს. ნაწარმოების სიუჟეტმა ერთდროულად შემძრა და მომხიბლა. მრავალთათვის მისი შინაარსი მხოლოდ გარყვნილი ამბის გადმოცემა გახლავთ. ზრდასრული მამინაცვლის ლტოლვა პატარა ლოლიტას მიმართ „იატაკქვეშეთის ჩანანერების“ იდეური მემკვიდრეა, რომელიც არ ერიდება არაფრის მიჩქმალვას! არსებობს „ლოლიტას“ ქარ-

თული თარგმანიც ავტორისავე წინასიტყვაობით.

28. ჯეიმზ ჯოისის „ულისე“ (1922) — ირლანდიელი მწერლის უმნიშვნელოვანესი რომანი, რომელიც პრუსტიისა და კაფკას პროზასთან ერთად თანამედროვე ლიტერატურის „პიონერად“ გვევლინება. ეს უზარმაზარი ნაწარმოები ქართულად თარგმნა ნ. ყიასაშვილმა და დღეს სრული სახითაა გამოცემული.

29. დინო ბუცატის „თათრების უდაბნო“ (1940), ზოგის აზრით, მეოცე საუკუნის იტალიური ლიტერატურის ყველაზე მნიშვნელოვანი ქმნილებაა. ბუცატის ეს ნაწარმოები, სამწუხაროდ, ჯერ ქართულ ენაზე არ არის თარგმნილი. ამ რომანს შესანიშნავად ახასიათებს დიდი ბორხესი თავის ჩანაწერებში.

30. ანდრე ჟიდის „ფარისეველი“ (1925) — ნობელიანტი მწერლის ეს რომანი ქართულად არაა თარგმნილი. ჟიდის სხვა ნაწარმოებები უფრო ცნობილია ჩვენთან. არ შემოიძლია, ჟიდის ხსენებისას არ აღვნიშნო, რომ იგი საქართველოსაც სტუმრობდა 30-იან წლებში, პარიზში დაბრუნებისას კი გამოსცა ანტისაბჭოთა წიგნი. რეპრესირებულ მწერლებს ამიტომ ახსენებდნენ მწარედ ანდრე ჟიდის სტუმრობას (საინტერესოდ საუბრობს ამ ფაქტის შესახებ ქ. ჯავახიშვილი წიგნში — „მიხეილ ჯავახიშვილის ცხოვრება“, რომელიც ჯავახიშვილის ნაწარმოებებზე მეტჯერ მაქვს ნაკითხული).

31. ჟან ჟიონოს „ჰუსარი სახურავზე“ (1951) — ნაწარმოების ავტორს ფრანგი ფოლკნერი უწოდეს. როგორც კრიტიკოსები აღნიშნავენ, ეს რომანი კინოკადრივით იკითხება და მოგვითხრობს გმირის ამბავს, რომელიც „მეს“ ეძებს. 26 წლის იტალიელი პოლკოვნიკის სატრფიალო თავგადასავალი იმდენად შთამბეჭდავია, რომ, „საუკუნის ასი წიგნის“ გარდა, ჟიონოს ეს რომანი სხვა გავლენიანი წიგნების ჩამონათვალშიც შეგვხვდება. იგი ახლახან ქართულ ენაზეც ითარგმნა და გამოიცა.

32. ალბერ კოენის „მბრძანებლის სიყვარული“ (1968) ებრაული წარმოშობის ფრანგულენოვანი მწერლის რომანია, რომელიც ქართულ ენაზე თარგმნილი არ არის.

33. გაბრიელ გარსია მარკესის „მარტოობის ასი წელიწადი“ (1967) კოლუმბიელი ნობელიანტი მწერლის სახელგანთქმული რომანია, რომელიც შეფასდა „დონ-კიხოტის“ შემდეგ უმნიშვნელოვანეს ნაწარმოებად ესპანურენოვან ლიტერატურაში. ბიბლიური პარადიგმების რომანი ქართულად ბრწყინვალედ თარგმნა ე. ახვლედიანმა, რამდენჯერმე გამოიცა ჩვენთან. მარკესის ეს ქმნილება ე. წ. „მაგიური რელიზმის“ საუკეთესო ნიმუშია. მის ლაბირინთებში სვლა მკითხველისთვის ნამდვილი დღესასწაულია.

34. უილიამ ფოლკნერის „ხმაური და მძვინვარება“ (1929) ამერიკელი ნობელიანტის საუკეთესო რომანად მიიჩნევა. იგი ჩემს ერთ-ერთ საყვარელ წიგნად დარჩება მუდამ. მის შესახებ ვრცლად ვსაუბრობ ამავე კრებულში. საბედნიეროდ, იგი ქართულ ენაზეც მოგვეპოვება.

35. ფრანსუა მორიაკის „ტერეზა დეკეირუ“ (1927) ფრანგი ნობელიანტის მცირეტანიანი რომანია, რომელმაც ჩემზე განუზომელი შთაბეჭდილება მოახდინა. ჩემი აზრით, ეს ტექსტი ამხნევებს მარტო დარჩენილ ადამიანებს და ცხოვრების გაგრძელებისკენ მოუწოდებს. მორიაკის ეს ნაწარმოები ქართულ ენაზე თარგმნილია.

36. რაიმონ კენოს „ზაზი მეტროში“ (1959) — წიგნში მოთხრობილია 11 წლის გოგონას — ზაზის მხიარული თავგადასავალი მეტროში. ქართულ ენაზე თარგმნილი არ არის.

37. შტეფან ცვაიგის „გრძნობათა შეცბუნება“ — ავსტრიელი მწერლის ცნობილი ნოველა ჯერ ქართულად არ თარგმნილა.

38. მარგარეტ მიტჩელის „ქარნალებულნი“ (1936) — ამ რომანისთვის ავტორმა პულიტცერის პრემია მიიღო ამერიკაში. იგი უფრო ცნობილია კინოეკრანიზაციით. მიტჩელის ნაწარმოების ლიტერატურულ ღირსებას ბევრი დღემდე ეჭვით უყურებს. ეს გახლავთ სამხრეთის შტატებში სამოქალაქო ომზე დანერგილი შთაბეჭდავი რომანი.

39. დევიდ ლოურენსის „ლედი ჩატერლეის საყვარელი“ (1928) — სკანდალური ნაწარმოები, რომელიც ერთხანს აკრძალულიც კი იყო ბრიტანეთში, არსებობს მისი ქართული თარგმანი. ნაწარმოები ვრცლადაა მიმოხილული ამავე კრებულში.

40. თომას მანის „ჯადოსნური მთა“ (1924) ევროპული და, ზოგადად, მსოფლიო ლიტერატურის ერთ-ერთი ინტელექტუალური და ფილოსოფიური შედეგია. იგი, ამავედროულად, საუკეთესო გერმანულენოვანი რომანების ხუთეულშიც შევიდა. ესაა დიდი ნობელიანტი პროზაიკოსის საეტაპო ნაწარმოები, რომელშიც მოქმედება შვეიცარიის ერთ-ერთ სანატორიუმში მიმდინარეობს, სადაც ტუბერკულოზით დაავადებული პაციენტები ცხოვრობენ. ახალგაზრდა ჰანს კასტორპის სულიერი თავგადასავალი, წლების განმავლობაში ერთ გეოგრაფიულ სივრცეში გადმოცემული, თავისი არსით კოსმოსს დასტრიალებს. ეს წიგნი არა მხოლოდ ჩემთვის, არამედ მილიონობით მკითხველისთვის არის რომანი, რომელსაც დროდადრო ვუბრუნდებით. მისი უნიკალური ქართული თარგმანი ეკუთვნის დალი ფანჯიკიძეს.

41. ფრანსუაზ საგანის „სალამი სევდავ“ (1954) — ამ რომანს

ერთ საათში წასაკითხი ნიგნების კატეგორიას მივაკუთვნებდი. საგანის ეს რომანი, რომელიც საკმაოდ ახალგაზრდა ავტორმა შექმნა, მართლაც იდუმალი სევდის მატარებელია. პირადად ჩემთვის ძალიან ახლობელია საგანის რომანი — „მზის ნამცვრევი ცივ წყალში“. „სალამი სევდავ“ ქართულ ენაზეც არის თარგმნილი.

42. ვერკორის „ზღვის დუმილი“ (1942) — ეს გახლავთ მოთხრობა ფრანგი მწერლის — ჟან ბრიულერისა, რომელიც ვერკორის ფსევდონიმითაა ცნობილი. სარტრის თქმით, „ზღვის დუმილმა“ უფრო მეტი გააკეთა ფრანგების მსოფლმხედველობის განვითარებისათვის, ვიდრე უამრავმა პოლიტიკურმა სტატიამ თუ მოწოდებამ. არსებობს ვერკორის ამ მოთხრობის ქართული თარგმანიც.

43. ჟორჟ პერეკის „ცხოვრება მოხმარების წესი“. ნაწარმოები არ არის ქართულად თარგმნილი.

44. არტურ კონან დოილის „ბასკერვილების ძაღლი“ (1902) — შერლოკ ჰოლმსზე დაწერილი ნაწარმოებებიდან იგი დღემდე ყველაზე პოპულარულია. ჩემთვის კონან დოილის „ბასკერვილების ძაღლი“, ისევე როგორც შერლოკ ჰოლმსის შესახებ დაწერილი ნებისმიერი მოთხრობა იმდენად ახლობელია, რომ მათი ხელახალი გადაკითხვისას შორეულ ბავშვობაში ვბრუნდები.

45. ჟორჟ ბერნანოსის „სატანის მზის ქვეშ“ (1926) — ბერნანოსი გახლდათ გავლენიანი მწერალი, რომელიც რელიგიურ თემატიკას საკმაო სიღრმით ამუშავებდა. ეს ნაწარმოები ქართულად ჯერ არ არის თარგმნილი.

46. ფრენსის სკოტ ფიცჯერალდის „დიდი გეტსბი“ (1925) — ამერიკელი მწერლის ეს რომანი საკმაოდ პოპულარულია მთელ მსოფლიოში. არსებობს მისი ორი სხვადასხვა ქართული თარგმანი.

47. მილან კუნდერას „ხუმრობა“ (1967) — ეს გახლავთ ჩეხი მწერლის რომანი, რომელშიც ავტორი ამხელს კომუნისტურ მმართველობას. კუნდერას ეს ნაწარმოები ქართულ ენაზე თარგმნილი არ არის, თუმცა მოგვეპოვება ამ გავლენიანი ავტორის სხვა მნიშვნელოვანი რომანების ქართულენოვანი გამოცემები.

48. ალბერტო მორავიას „ზიზლი“ (1954) მიიჩნევა სახელგანთქმული იტალიელი პროზაიკოსის მნიშვნელოვან რომანად. არსებობს მისი კინოეკრანიზაცია და მშვენიერი ქართული თარგმანიც (გამომცემლობა „ელფი“).

49. აგათა კრისტის „როჯერ ექროიდის მკვლელობა“ (1926) — დეტექტიური ჟანრის დედოფალს ათობით საინტერესო რომანი

თუ მოთხრობა აქვს შექმნილი, რომელთა დიდი ნაწილი ინტერესით იკითხება დღესაც. „საუკუნის ას ნიგნში“ მისი შემოქმედებიდან ეს რომანი მოხვდა, რომლის კინოეკრანიზაციაც ცნობილია. ნანარმოები ქართულ ენაზეც არის თარგმნილი.

50. ანდრე ბრეტონის „ნადია“ (1928) — არა მხოლოდ ეს სახელგანთქმული ნანარმოები, არამედ მისი ავტორიც საინტერესო ფენომენია ფრანგული მწერლობის ისტორიაში. სკანდალებითა და უცნაური ქმედებებით ცნობილი ბრეტონი, რომელიც სიურეალიზმის სათავეებთან დგას და სალვადორ დალისთან მეგობრობდა, დიდხანს ცხოვრობდა ამერიკაში. „ნადია“ ჯერჯერობით ქართველ მთარგმნელს ელის.

51. ლუი არაგონის „ორელიენი“ (1944) — კომუნისტური მსოფლმხედველობის მიუხედავად, არაგონის შემოქმედება საკმაოდ მნიშვნელოვანი ეტაპია გასული საუკუნის ფრანგულ ლიტერატურაში. მისი მრავალრიცხოვანი რომანებიდან „საუკუნის ასი ნიგნის“ ჩამონათვალში მოხვდა „ორელიენი“, რომელიც ქართულ ენაზე არ არის თარგმნილი.

52. პოლ კლოდელის „პრიალა ფეხსაცმელი“. ნანარმოები არ არის ქართულად თარგმნილი.

53. ლუიჯი პირანდელოს „ავტორის მაძიებელი ექვსი პერსონაჟი“ (1921) — ესაა სახელგანთქმული იტალიელი ნობელიანტი მწერლის საუკეთესო პიესა. არსებობს მისი ქართული თარგმანიც (ჟურნალი „ლიტერატურული პალიტრა“ 9, 2008).

54. ბერტოლ ბრეტის „არტურო უის წინააღმდეგობრივი აღმასვლა“ (1959) — გერმანელი დრამატურგი ჩვენთან ცნობილია პიესით — „კავკასიური ცარცის წრე“. მონდის ჩამონათვალში მოხვედრილი მისი ნანარმოები ქართულ ენაზე თარგმნილი არ არის.

55. მიშელ ტურნიეს „პარასკევა ანუ წყნარი ოკეანის ლიმბი“ (1967) არის დიდი ფრანგი პროზაიკოსის რომანი, დანიელ დეფოს ცნობილი ნანარმოების ვარიაცია. ტურნიეს მ. ლალანიძემ მოსწრებულად უწოდა „ფილოსოფოსი პროზაში“. დღესაც ცოცხალი მწერალი, რომელმაც 90 წელს გადააბიჯა, მრავალჯერ იყო წარდგენილი ნობელის პრემიაზე, თუმცა ამაოდ. ამის მიუხედავად, ტურნიე აღიარებულია ერთ-ერთ უნიჭიერეს ავტორად მსოფლიო ლიტერატურაში. მისი შემოქმედებიდან მხოლოდ ერთი ნანარმოებია თარგმნილი ქართულ ენაზე.

56. ჰერბერტ უელსის „სამყაროთა ომი“ მიიჩნევა სამეცნიერო-ფანტასტიკური ჟანრის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნანარმოებად. ქართულად თარგმნილი არ არის.

57. პრიმო ლევის „განა ეს ადამიანია?“ (1947) ნარმოადგენს ებრაული წარმოშობის იტალიელი მწერლისა და მეცნიერის მემუარებს. იგი ამხელს ფაშიზმის მთელ საშინელებას მეორე მსოფლიო ომის დროს. ეს გახლავთ საუკეთესო ლიტერატურული ქმნილება ჰოლოკოსტის თემაზე შექმნილი ნიგნებიდან. ქართულ ენაზე თარგმნილი არ არის.

58. ჯონ რონალდ ტოლკინის „ბეჭდების მბრძანებელი“ (1955) — მას დღესაც უამრავი მკითხველი ჰყავს. მისი სამივე ნაწილი ქართულად გამოცემულია.

59. კოლეტის „ვაზის უღვაშები“ — ნაწარმოები არ არის ქართულად თარგმნილი.

60. პოლ ელუარის „ტკივილის სამფლობელო“ — ნაწარმოები არ არის ქართულად თარგმნილი.

61. ჯეკ ლონდონის „მარტინ იდენი“ (1909) — ყველასათვის ცნობილი და ახლობელი რომანი, რომელიც „გაზაფხულისა“ დიდი ამერიკელი მწერლის ავტობიოგრაფიული ელემენტებით. არსებობს მისი ქართული თარგმანიც, რომელიც არაერთგზისაა გამოცემული.

62. ჰუგო პრატის „მარილიანი ზღვის ბალადა“ ქართულ ენაზე არ მოგვეპოვება.

63. როლან ბარტის „წერის ნულოვანი ხარისხი“ (1953) — ერთ-ერთი გავლენიანი ნაშრომი ლიტერატურათმცოდნეობაში, რომელშიც ავტორმა შემოიტანა „წერის“ კონცეფცია და სტილისგან, მწერლობისა და ენისგან გამიჯნა. ქართულ ენაზე თარგმნილი არ არის.

64. ჰაინრიხ ბიოლის „კატარინა ბლუმის შელახული ღირსება“ (1974) — გერმანელი ნობელიანტი მწერლის ეს რომანი პირადად ჩემთვის უინტერესო ნაწარმოებია და გაუგებარია, რით დაიმსახურა ამგვარი პატივი. გაცილებით საინტერესოდ მეჩვენება ბიოლის სხვა ნაწარმოებები. „კატარინა ბლუმის შელახული ღირსება“ ქართულ ენაზეც თარგმნილია.

65. ჟულიენ გრაკის „სირტის ნაპირები“ (1951) — ამ რომანის ავტორს ზოგმა კრიტიკოსმა უკანასკნელი ფრანგი კლასიკოსი უწოდა (გარდაიცვალა 2007 წელს). მან უარი განაცხადა გონკურების პრემიის მიღებაზე. არსებობს ამ რომანის ქართული თარგმანიც (გამომცემლობა „ინტელექტი“).

66. მიშელ ფუკოს „სიტყვები და საგნები“ (1966) — ფრანგი ფილოსოფოსისა და ერთ-ერთი გავლენიანი ინტელექტუალის განთქმული ნაშრომი, რომელიც ქართულ ენაზეც მოგვეპოვება. ფუკოს ამ წიგნმა განუზომელი გავლენა მოახდინა მთელ ინტელე-

ქტუალურ სამყაროზე.

67. ჯექ კერუაქის „გზაზე“ (1957) — ამერიკელი მწერლის ცნობილი რომანი, რომელიც „დიოგენეს ბიბლიოთეკის“ სერიით ქართულ ენაზეც გამოიცა. „გზაზე“, ამავედროულად, მოხვდა ასი საუკეთესო ინგლისურენოვანი წიგნის სიაშიც. ესაა ერთი ამერიკელის მოგზაურობის ამბავი ქვეყნის შიგნით.

68. სელმა ლაგერლოფის „ნილსისა და გარეული ბატების საოცარი მოგზაურობა“ (1907) — შვედი ნობელიანტი მწერალი ქალის საბავშვო ნაწარმოებია. ქართულად ოთხგზისაა გამოცემული. იგი ჩემი ბავშვობის ერთ-ერთი საყვარელი წიგნია, რომელმაც საოცარი შთაბეჭდილებებით გაამდიდრა ჩემი სამყარო.

69. ვირჯინია ვულფის „საკუთარი ოთახი“ (1929) სახელგანთქმული ინგლისელი მწერალი ქალის ნაწარმოებია, რომელიც ფრიად საყურადღებო პრობლემებს ეხება. არსებობს მისი ქართული თარგმანიც.

70. რეი ბრედბერის „მარსის ქრონიკები“ (1950) — ამერიკელი მწერლის ფანტასტიკური რომანია, რომელიც ამ ჟანრის ერთ-ერთ შედეგად ითვლება. თარგმნილია ქართულადაც.

71. მარგარეტ დიურასის „ლოლ ვ. სტიენის გატაცება“ (1964) — ფრანგი მწერალი ქალის განთქმული რომანი, რომელიც მოცულობით არცთუ დიდი ზომისაა. მას მეოცე საუკუნის ერთ-ერთი ყველაზე იდუმალი და მომაჯადოებელი ნაწარმოები უწოდეს, რომლის გმირებიც მარტოსულები არიან, მაგრამ მათთვის მთავარი სიყვარულის სურვილია.

72. ჟან-მარი გუსტავ ლე კლეზიოს „პროტოკოლი“ (1963) ფრანგი ნობელიანტი მწერლის ადრეული ნაწარმოებია, რომელიც ქართულად ჯერ არაა თარგმნილი.

73. ნატალი საროტის „ტროპიკები“ (1939) — სახელგანთქმული ფრანგი მწერალი ქალის ეს წიგნი ჯერ ქართულად არ თარგმნილა. საროტი ახალი რომანის ერთ-ერთი ფუძემდებელია.

74. ჟიულ რენარის „დღიურები“ (1925) — ფრანგი მწერლის 1910 წლამდე დაწერილი მემუარები ჩვენ თვალწინ გადაშლის იმ პერიოდის ფრანგულ ლიტერატურულ სამყაროს. გამოიცა ავტორის სიკვდილის შემდეგ და უდიდესი ინტერესი გამოიწვია. ქართულად თარგმნილი არ არის.

75. ჯოზეფ კონრადის „ლორდი ჯიმი“ (1900) მიიჩნევა პოლონელი ინგლისურენოვანი მწერლის მნიშვნელოვან რომანად. თარგმნილია ქართულადაც (გამომცემლობა „ელფი“).

76. ჟაკ ლაკანის „ჩანაწერები“ — ეს წიგნი არ არის ქართულად თარგმნილი.

77. ანტონენ არტოს „თეატრი და მისი ორეული“ (1938) — ფრანგი მწერლის სტატიების კრებულია, რომლებიც თეატრს ეხება. თეატრი არტოსთვის იყო კოსმიური მოქმედებების ადგილი. საინტერესოა არტოს ცხოვრებაც, მაგით, დრუიდიზმითა და ოკულტიზმით გატაცებული პიროვნების ტანჯული ფურცლები. თავად არტოს დაფუძნებულმა თეატრმა სულ 4 სპექტაკლი დადგა, მაგრამ მისი როლი ხელოვნების ამ სფეროში განუზომელია. არტოს ეს წიგნი ქართულად თარგმნილი არ არის.

78. ჯონ დოს პასოსის „მანჰეტენი“ (1925) — ამერიკელი მწერლის განთქმული რომანი, რომელიც ასახავს მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის ამერიკულ ყოფიერებას. ქართულად გამოცემული არ არის.

79. ხორხე ლუის ბორხესის „ფიქციები“ (1944) მაგიური რეალიზმის, ლათინოამერიკული კულტურისა და, ზოგადად, თანამედროვეობის უდიდესი არგენტინელი მწერლის ნოველების კრებულია, რომელშიც მკითხველი კოსმიურ ლაბირინთებში მოგზაურობს. არსებობს მისი ქართული თარგმანიც.

80. ბლეზ სანდრარის „მორავაჟინი“ — ნაწარმოები არ არის ქართულად თარგმნილი.

81. ისმაილ კადარეს „მკვდარი არმიის გენერალი“ (1963) ალბანელი მწერლის გახმაურებული რომანია. კადარე დღესაც ცოცხალია და ყველაზე გავლენიანი ფიგურაა ალბანურ მწერლობაში. იგი არაერთხელ მოიაზრებოდა ნობელის პრემიის სავარაუდო ლაურეატად. რომანი ქართულ ენაზე არ არის თარგმნილი.

82. უილიამ სტაირონის „სოფის არჩევანი“ (1979) — ეს გახლავთ ამერიკელი მწერლის რომანი, რომელიც კიდევ ერთხელ წარმოაჩენს ჩვენი ეპოქის ადამიანურ სისასტიკეს. ქართულად თარგმნილი არ არის. არსებობს მისი კინოეკრანიზაცია.

83. ფედერიკო გარსია ლორკას „ციგნური რომანსერო“ (1928) ესპანელი პოეტის ლექსების კრებულია. ზოგიერთი ლექსი ქართულ ენაზეცაა თარგმნილი.

84. ჟორჟ სიმენონის „პიეტრ-ლე-ლეტონი“ (1931) — ფრანგული დეტექტიური ჟანრის უგვირგვინო მეფის ნაწარმოებია, რომელიც ჯერ ქართულად თარგმნილი არ არის.

85. ჟან ჟენეს „ნოტრ-დამ-დე-ფლერი“ (1944) — რომანი, რომელშიც თამამად გამოდიან ასპარეზზე დამნაშავეები და სექსუალური უმცირესობების წარმომადგენლები. ქართულ ენაზე არის თარგმნილი და გამოცემული „დიოგენეს“ მიერ.

86. რობერტ მუზილის „უთვისებო კაცი“ (1932) — ავსტრიელი მწერლის სქელტანიანი რომანი ქართულად ნათარგმნია. იგი არა

მხოლოდ მონდის ასეულში, არამედ მეოცე საუკუნის საუკეთესო გერმანულენოვანი რომანების ხუთეულშიც მოხვდა.

87. რენე შარის „მძვინვარება და საიდუმლო“ (1948) — რენე შარი მიიჩნევა მეოცე საუკუნის ფრანგული პოეზიის ერთ-ერთ დიდ ფიგურად. მისი პოეზიით აღფრთოვანებულნი იყვნენ კამიუ და ჰაიდეგერი. მისი ლექსების კრებული ქართულ ენაზე გამოცემული არ არის.

88. ჯერომ სელინჯერის „თამაში ჭვავის ყანაში“ (1951) — სელინჯერის განუმეორებელი რომანი, ალბათ, მრავალი ათეული წლის განმავლობაში იქნება ინტერესის ობიექტი. საინტერესოა არა მხოლოდ ნაწარმოები, არამედ ავტორიც, რომელიც სიცოცხლის მეორე ნახევარში საერთოდ აღარ გამოჩენილა საზოგადოებაში და უხმაუროდ გარდაიცვალა 2010 წელს საკუთარ სახლში. ამერიკელი მწერლის რომანის მეორე ქართული თარგმანი ცნობილია სათაურით — „კლდის პირზე, ჭვავის ყანაში“.

89. ჯეიმზ ჰედლი ჩეიზის „არავითარი ორქიდეები მის ბლენდისთვის“ (1939) ინგლისელი მწერლის რომანია, რომელიც ქართულად თარგმნილი არ არის. აქვე აღვნიშნავ, რომ ძალიან მომხიბლა ჩეიზის დეტექტიურმა რომანმა — „დათარსული კაცი“. ამ უკანასკნელის გაცნობას ყველას ვურჩევ.

90. ედგარ პ. ჯაკობსის „ბლეიქი და მორტიმერი“ (1950) ბელგიელი მწერლის განთქმული კომიქსია, რომელიც ქართულად არ არის თარგმნილი.

91. რაინერ მარია რილკეს „მალტე ლაურიდს ბრიგეს ჩანაწერები“ (1910) ავსტრიელი პოეტისა და მწერლის ერთადერთი რომანია. არსებობს ნ. გელაშვილის მიერ შესრულებული შესანიშნავი ქართული თარგმანი.

92. მიშელ ბიუტორის „მოდისფიკაცია“ (1957) ფრანგი მწერლის, ახალი რომანის ფუძემდებლის განთქმული ნიგნია. ბიუტორის პროზა ფილოსოფიისა და პოეზიის სინთეზია. თავად ავტორმა რომანი განსაზღვრა, როგორც თხრობის განსაკუთრებული ჟანრი, ერთგვარი ძიება, რომლითაც უნდა შეიმეცნო ადამიანი და სამყარო. ქართულად თარგმნილი ჯერჯერობით არ არის.

93. ჰანა არენდტის „ტოტალიტარიზმის წარმოშობა“ (1951) მიიჩნევა ერთ-ერთ საუკეთესო ნიგნად, რომელიც კი ოდესმე დაწერილა ადამიანის თავისუფლების შესახებ. ქართულად თარგმნილი არ არის.

94. მიხეილ ბულგაკოვის „ოსტატი და მარგარიტა“ (1967) დიდი რუსი მწერლის ყველაზე გახმაურებული რომანია. იგი იგავურად დაწერილი პამფლეტია, რომლის ორი სხვადასხვა ქართუ-

ლი თარგმანი არსებობს.

95. ჰენრი მილერის „კირჩხიბის ტროპიკი“ (1949) ამერიკელი მწერლის სკანდალური რომანია, რომელშიც მოქმედება პარიზში მიმდინარეობს. მილერით აღფრთოვანებულნი იყვნენ ბეკეტი და ორუელი. მისი ნაწარმოებები ამერიკაში ერთხანს აკრძალულიც იყო. არსებობს წიგნის ქართული თარგმანიც.

96. რაიმონდ ჩანდლერის „ლრმა ძილი“ (1939) — ამერიკელი მწერლის რომანი ქართულად არ არის თარგმნილი, თუმცა მოგვეპოვება მისი სხვა დეტექტივების ქართულენოვანი გამოცემები. ჩანდლერი ერთ-ერთი ყველაზე ნიჭიერი ამერიკელი ავტორი იყო, რომელიც ღრმა დეპრესიისგან გარდაიცვალა ფსიქიატრიულ კლინიკაში.

97. სენ-ჟონ პერსის „ორიენტირები“ (1957) ფრანგი პოეტის, ნობელის პრემიის ლაურეატის (1960) პოემაა. ქართულად არ არის თარგმნილი.

98. ანდრე ფრანკენის „გასტონი“ (1957) ბელგიელი ავტორის კომიქსია. ქართულად არ არის თარგმნილი.

99. ლაური მალკოლმის „ვულკანის ქვეშ“ (1947) — ამერიკელი მწერლის რომანი ქართულად არ არის თარგმნილი. ბევრი მას თანამედროვე მწერლობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნაწარმოებად მიიჩნევს.

100. სალმან რუზდის „შუალამის შვილები“ (1981) — ინდოელი ინგლისურენოვანი მწერლის რომანი, რომელმაც მიიღო ბუკერის პრემია და მიიჩნევა ამ პრემიის ისტორიაში საუკეთესო ნაწარმოებად. თარგმნილია ქართულადაც. „შუალამის შვილები“ მეოცე საუკუნის ინდოეთის მხატვრული მატთანაა, რომელშიც ერთმანეთს კვეთს რეალური და მისტიკური ამბები.

ყველა დროის ასი საუკეთესო წიგნის სია მიაბზადა ნორვეგიის წიგნის კლუბმა 2002 წელს და მის შედგენაში მონაწილეობდნენ ჩვენი საუკუნის სახელოვანი მწერლები და ლიტერატორები. მათ შორის იყვნენ — ჩინგიზ აითმათოვი, პოლ ოსტერი, ჯულიან ბარნსი, პიტერ კერი, მია კოუტუ, ასია ჯებარი, კარლოს ფუენტესი, ნადინ გორდიმერი, მილან კუნდერა, კლაუდიო მაგრისი, პერტა მიულერი, ვადხიარ ნაიპოლი, ანტონიო ტაბუკი, მიშელ ტურნიე, ქრისტა ვოლფი და სხვები. თითოეულმა მათგანმა შეადგინა თავისი ათეული, ანუ დაასახელა ის ათი ნაწარმოები, რომელთაც, მათი აზრით, უდიდესი კვალი დაამჩნიეს მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიას. შემდეგ მონაცემები დაჯამდა, განზოგადდა და შეიქმნა უძველესი დროიდან მეოცე საუკუნის ბოლომდე შექმნილი ყველაზე გავლენიანი წიგნების ასეული. ქვემოთ მოკლედ განვიხილავთ ხსენებულ ნუსხაში შემავალ ავტორებსა და მათ ნაწარმოებებს.

ამ სახელგანთქმული სიის სათავეშია უძველესი მესოპოტამიური პოემა — „გილგამეში“, ანდა როგორც ზოგი ქართული გამოცემა უწოდებს — „გილგამეშის ეპოსი“, იგივე „გილგამეშიანი“. შუმერული ძირების მქონე მითიური ამბავი მეფე გილგამეშზე შემორჩენილია აქადური ენის ბაბილონური დიალექტით, რომელიც დღესდღეობით კულტურული კაცობრიობის თითქმის ყველა ენაზეა თარგმნილი. ესაა წარსულის ფსკერიდან ჩვენამდე მოღწეული პოემა, დღესაც იმ კითხვებს რომ უტრიალებს, რომელნიც მარადიულ საფიქრალად ქცევია ადამიანს. სიკვდილის წინაშე კაცური ბუნების უძლურება, უკვდავებისკენ სწრაფვა და ხელმოცარულობა, მეგობრობის მისტიკური გაგება და სევდა-სიხარულის ორომტრიალი სულში — ის თემებია, მხატვრული ძალით რომ აისახა ამ უძველეს ქმნილებაში. „გილგამეში“ მოცულობით ჩამოუვარდება ჰომეროსის პოემებს, იგი სამართლიანად დგას იმ შედეგების სათავეში, რომლებმაც უძველესი დროიდან ჩვენამდე მოაღწიეს.

ამ ჩამონათვალში „გილგამეშის“ შემდეგ უძველესი აღმოსავლური მწერლობიდან შევხვდებით სახელგანთქმულ „იობის წიგნს“, რომელიც მორწმუნეებისთვის საკრალური ტექსტია და ბიბლიური წიგნების რიცხვს განეკუთვნება. გასაკვირი არ არის, რომ ძველ ებრაულ ენაზე შექმნილი ძველი აღთქმის წიგნებიდან სწორედ იობის ისტორია მოხვდა ყველა დროის ას საუკე-

თესო წიგნში. „იობის წიგნი“ ბიბლიურ სამყაროში გამოირჩევა თავისი ფილოსოფიური შინაარსით. ესაა ამბავი აღმოსავლეთში მცხოვრები ღვთისმშობისა, რომელიც ერთ დღეში კარგავს მთელ დოვლათსა და შვილებს, ბოლოს კი სწეულება დარევს ხელს. ამას მოსდევს მისი მეგობრების განსჯა და ვარაუდი, თუ რა უნდა იყოს იობის უბედურების მიზეზი და მათი უბნობა გრძელდება მანამ, ვიდრე თვით მეტაფიზიკური სამყაროდან ყოვლისმცოდნე ღმერთის ტრანსცენდენტური ხმა არ გაისმის გრიგალში. უზენაესის სიტყვების ფონზე საცნაურდება, რომ ადამიანებისთვის დაფარულია საღმრთო განგებულება და ადამიანური მსჯელობა მხოლოდ სასაცილო შეიძლება აღმოჩნდეს ჭეშმარიტებასთან მიმართებით. დახვეწილი სენტენციებით მდიდარი „იობის წიგნი“ უძველესი სიბრძნის ნაყოფია, რომელიც მარადიულ ღირებულებებზე ყველას დააფიქრებს.

ძველი აღმოსავლური მწერლობიდან კიდევ ორი დიდი ქმნილება იპყრობს ჩვენს ყურადღებას. ესენი გახლავთ სანსკრიტზე დაწერილი ეპიკური პოემები — „მაჰაბჰარატა“ და „რამაიანა“. პირველის ავტორად ტრადიციულად მიჩნეულია ვიასა, ხოლო მეორისა — პოეტი ვალმიკი. ორივე ბრძენკაცის სახელი თითქოს დაჩრდილა მათ სახელებთან დაკავშირებულმა პოემებმა. ინდოეთში ამ ტექსტებს ზეპირად სწავლობდნენ ადამიანები და ვედებთან ერთად მათ საკრალურ წარმოშობაზე მიუთითებდნენ. „მაჰაბჰარატაზე“ არსებობს გამოთქმა, რომ თუ მასში რაიმეა მოთხრობილი, იგი მართლაც მომხდარა ქვეყანაზე, ხოლო თუ არ წერია, არსად ყოფილა ასეთი რამ. „მაჰაბჰარატა“, უამრავი სხვადასხვა ნაწილისგან შედგება და მოგვითხრობს ორი საგვარეულოს — პანდავებისა და კურუების დაპირისპირების ისტორიას. ამ კონფლიქტის ფონზე ჩვენ თვალწინ გადაიშლება უძველესი ინდური სამყარო თავისი ულამაზესი პეიზაჟებით, მითიური გადმოცემებით, ღვთაებრივი რეალიებით, ადამიანური მოდგმით. ამ პოემის პერსონაჟებს დაუდგრომელი და შეუპოვარი ხასიათი აქვთ. ისინი ისწრაფვიან სიცოცხლისკენ, და ამავედროულად, აცნობიერებენ, რომ ადამიანები გაცილებით მაღალი იდეალებისთვის არიან მოვლენილნი, ვიდრე მათ ჰგონიათ. ყველასათვის საინტერესოა „მაჰაბჰარატას“ მეექვსე ნაწილი, რომელშიც ვხვდებით დიალოგს არჯუნასა და ღვთაება კრიშნად მოვლენილ ვიშნუს შორის. ეს სიცოცხლის საზრისის გარკვევის ფილოსოფიური ჰიმნია. „რამაიანა“, რომელიც მეფე რამასთან დაკავშირებულ მითიურ ამბებს მოგვითხრობს, აგრეთვე დღემდე რჩება მილიონობით ადამიანის საყვარელ წიგნად. ამ ორი დიდი ძეგლის გვერდით

ჩამონათვალში კიდევ ერთი ნაწარმოები გვხვდება ძველი ინდური ლიტერატურიდან. ეს გახლავთ კალიდასას „შაკუნტალა“, მეფე დუშიანტასა და მშვენიერი შაკუნტალას გამიჯნურების ამბავი.

აღმოსავლური სამყაროდან ამ სიაში გვხვდება „ათას ერთი ლამე“. ეს კრებული გაცილებით მეტია, ვიდრე ზღაპრების კონა. არაბულ ენაზე შუა საუკუნეებში შექმნილი უზარმაზარი პროზაული ძეგლი აერთიანებს: არაბული, სპარსული, თურქული, ინდური და ჩინური ფოლკლორის ნიმუშებს. მისი დანართი მოიცავს ალი ბაბას და ორმოცი ყაჩაღის, სინდბად მეზღვაურისა და ალადდინის გასაოცარ თავგადასავალს. „ათას ერთი ლამე“ არის ჯადოსნური, იგავური და ისტორიული არაკების ლაბირინთი, რომელშიც მეფე შაჰრიარს ჭკვიანი შეჰრაზადა უყვება ამბებს, რათა დაღუპვისგან იხსნას ქალთა მოდგმა, განადგურება რომ დამუქრებია. ამ ძეგლში მოთხრობილი თავშესაქცევი ამბების მოსმენისას ათასობით ადამიანს ჩასძინებია დედამიწის სხვადასხვა კუთხეში. ამიტომაც, რომ თანამედროვეობის დიდი მწერლებიც მიგვანიშნებენ ამ წიგნის განუსაზღვრელ პოპულარობასა და, ამავდროულად, სიმბოლურ მახასიათებლებზეც.

ყველა დროის ას საუკეთესო წიგნში აღმოსავლური სამყაროდან შუა საუკუნეების სპარსული პოეზიის ორი შედევერია მოხვედრილი. პირველი გახლავთ ჯელალ ედ-დინ რუმის „ზნეობრივი მესწევი“ — ალეგორიული იგავებით შემკული სუფიური პოემა, რომელიც მისტიკური ტრადიციის უბადლო შედევერადაა მიჩნეული და საადი შირაზელის დიდაქტიკური პოემა — „ბუსთანი“, ცხოვრებისეული სიბრძნის პოეტური კრიალოსანი.

არავის გაუკვირდება, თუ ამ ჩამონათვალში ანტიკური ლიტერატურიდან შეხვდება ჰომეროსის „ილიადასა“ და „ოდისეას“. ევროპული ლიტერატურის ფესვები იკარგება ლეგენდარული ბერძენის ეპიკურ ქმნილებებში. გმირები და ღმერთები ერთად ჩაბმულან საომარ პროცესებში. აქილევსისა და პატროკლეს მეგობრობის ამბავი, რომელიც ყველაზე მეტად მზიბლავს „ილიადაში“, ნიმუშია იმგვარი მეგობრობისა, განსაკუთრებული ნიჭით დაჯილდოებული ადამიანების ხვედრია რომაა. ასეთი მეგობრობის ძირებიც მისტიკურ სიყვარულშია საძიებელი. „ოდისეა“ ბევრად მეტია, ვიდრე ითაკისაკენ მსწრაფველი გმირი ოდისევსის ფათერაკებით სავსე მოგზაურობა. ჯერ კიდევ ანტიკური ხანის მოაზროვნეები მიუთითებდნენ ამ პოემის ალეგორიულ დატვირთვაზე.

ანტიკური სამყაროდან ყველა დროის ასი საუკეთესო წიგნის ნუსხაში, გარდა ჰომეროსის პოემებისა, გვხვდება: სოფოკლეს „ოიდიპოს მეფე“, ევრიპიდეს „მედეა“, ოვიდიუსის „მეტამოროფო-

ზები“ და ვერგილიუსის „ენეიდა“. ეს უკანასკნელი ლათინურად დაწერილი ჰომეროსისეული სულისკვთებით შექმნილი პოემაა, რომელიც, ზოგი მეცნიერის აზრით, ამ ენაზე დაწერილი საუკეთესო მხატვრული ნაწარმოებია.

შუა საუკუნეების ევროპული ლიტერატურა წარმოდგენილია ძველი ისლანდიური ეპოსით — „ნიალის საგა“, დანტე ალიგიერის პოემით — „ღვთაებრივი კომედია“, ჯოვანი ბოკაჩოს ნოველების კრებულით — „დეკამერონი“, ფრანსუა რაბლეს სატირული რომანით — „გარგანტუა და პანტაგრუელი“, მიშელ მონტენის სახელგანთქმული წიგნით — „ესეები“, ჯეფრი ჩოსერის — „კენტურბერიული მოთხრობებით“, უილიამ შექსპირის ტრაგედიებით — „მეფე ლირი“, „ჰამლეტი“ და „ოტელო“ და მიგელ დე სერვანტესის უკვდავი რომანით — „დონ კიხოტი“.

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი ნაწარმოები შეიქმნა ევროპის კონტინენტზე მეთვრამეტე საუკუნემდე. ვფიქრობთ, უსამართლოდ არც ერთი მათგანი არ მოხვედრილა ყველა დროის ასი საუკეთესო წიგნის ჩამონათვალში. საინტერესოა, რომ შუა საუკუნეების ევროპული ხალხური რომანებიდან მხოლოდ „ნიალის საგა“ მოხვდა ამ ნუსხაში და არა ტრისტანისა და იზოლდას ამბავი ან ვარდის რომანი. რაც შეეხება იტალიურ ლიტერატურას, არავის არ გაუკვირდება დანტეს დაწინაურება. რაც შეეხება პეტრარკას, იგი ბოკაჩომ გადასცალა. შექსპირის მრავალრიცხოვანი დრამატურგიული ნაწარმოებებიდან მხოლოდ ხსენებული სამი ტრაგედია მიიჩნიეს ყველაზე გამორჩეულ შედევრებად. ჩამონათვალში მხოლოდ მონტენის „ესეები“ არ არის მხატვრული თხზულება. იგი უფრო ფილოსოფიური პროზაა, რომელიც, საადისა და რუმის ძეგლების მსგავსად, აღმზრდელობითი, დამრიგებლური ხასიათის ქმნილებაა. მონტენი ფილოსოფიური პროზის იმ ტრადიციებს აგრძელებს, რომლებიც ანტიკურობაში პლატონმა ჩამოაყალიბა.

მეთვრამეტე საუკუნემდე შექმნილ ევროპულ ლიტერატურაში სერვანტესის „დონ კიხოტი“ ზოგიერთი ფილოლოგის მიერ მიჩნეულია, როგორც პირველი ევროპული რომანი. გენიალური ესპანელი მწერლის ორტომიანი ეპიკური თხზულება სხვა მხრივაც საინტერესო ძეგლია. იგი ყველაზე მეტ ენაზე თარგმნილ ნაწარმოებად სახელდება. მისი საერთო გამოცემების ტირაჟიც 315 მილიონს აჭარბებს. „დონ კიხოტი“, რომელსაც ავტორი საკანში წერდა, არის მე-17 საუკუნის ესპანეთში მცხოვრები იდალგოს ამბავი. მან სარაინდო რომანებით გატაცებისას ვერ იცნო თავისი საუკუნე და ლეგენდარული გმირების მემკვიდრედ წარმოიდგინა თავი. დონ კიხოტისა და მისი საჭურველმძტირთავის — სანჩო

პანსას ფათერაკებით აღსავსე მოგზაურობა მხოლოდ ამბავი როდია. ეს გახლავთ ფილოსოფიური მსჯელობა სიკეთესა და ბოროტებაზე, სამართლიანობასა და დაჩაგრულობაზე, სიყვარულსა და სიძულვილზე, სიცოცხლესა და სიკვდილზე. ამიტომაც, რომ ხსენებული რომანი სხვადასხვა ერის საყვარელ ნიგნად იქცა ლამის ხუთი საუკუნეა.

მეთვრამეტე საუკუნის ევროპული ლიტერატურიდან ყველა დროის ას საუკეთესო ნიგნში დასახელდა ჯონათან სვიფტის „გულივერის მოგზაურობა“, დენი დიდროს „ფატალისტი ჟაკი და მისი ბატონი“, ლორენს სტერნის „ტრისტამ შენდის ცხოვრება და შეხედულებანი“. ასეულში ვერ მოხვდა ვერც რუსოს სახელგანთქმული „ახალი ელოიზა“, ვერც დეფოს „რობინზონ კრუზო“, ვერც ლაკლოს „სახიფათო კავშირები“. დენი დიდრო, ისევე როგორც ვოლტერი და რუსო, ფრანგული განმანათლებლობის ნამყვანი ფიგურა გახლდათ. იგი თავის მსოფლმხედველობრივ შეხედულებებს, რომელთაც ეპოქა განსაზღვრეს, გამოთქვამდა როგორც ფილოსოფიურ თხზულებებში, აგრეთვე, მხატვრულ ნაწარმოებებშიც. ამ უკანასკნელის თვალსაჩინო ნიმუშია „ფატალისტი ჟაკი და მისი ბატონი“, რომელიც მეთვრამეტე საუკუნეში შექმნილი ნაწარმოებებიდან ერთ-ერთ საუკეთესოდ მიიჩნიეს.

ყველა დროის საუკეთესო ნიგნების ასეულში მოხვედრილი ნაწარმოებებიდან უმეტესობა შექმნილია მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნეებში.

მეცხრამეტე საუკუნე ჭეშმარიტად იყო რომანის განვითარების პიკი. ამ ჟანრმა განაპირობა იმ სერიოზული ლიტერატურის შექმნა, რომელიც დღესაც ახდენს გავლენას გემოვნებიანი მკითხველის ცნობიერებაზე. რომანის ხელოვნებამ ოქროს ეპოქა შექმნა საფრანგეთში, ინგლისში, რუსეთში, ნაწილობრივ გერმანიასა და აშშ-ში. ნორვეგიის პენ-კლუბის მიერ შედგენილ სიაში მოხვდა მეცხრამეტე საუკუნეში დაწერილი შემდეგი რომანები: ჯეინ ოსტინის „სიამაყე და მცდარი აზრი“, სტენდალის „წითელი და შავი“, ონორე დე ბალზაკის „მამა გორიო“, ემილი ბრონტეს „ქარიშხლიანი უღელტეხილი“, თეოდორ დოსტოევსკის „დანაშაული და სასჯელი“, „იდიოტი“, „ეშმაკნი“, „ძმები კარამაზოვები“, ლევ ტოლსტოის „ომი და მშვიდობა“, „ანა კარენინა“, „ივან ილიჩის სიკვდილი“, ჩარლზ დიკენსის „დიდი იმედები“, ჯორჯ ელიოტის „შუა მარტი“, გუსტავ ფლობერის „მადამ ბოვარი“, „სენტიმენტალური აღზრდა“, ნიკოლოზ გოგოლის „მკვდარი სულები“, კნუტ ჰამსუნის „შიშხილი“, მარკ ტვენის „ჰეკლბერი ფინის თავგადასავალი“, ჰერმან მელვილის „მოზი დიკი“. ჟანრო-

ბრივად ჩამონათვალში მხოლოდ „ივან ილიჩის სიკვდილი“ შეიძლება ინვევდეს კამათს, რადგან იგი მოთხრობა უფროა, ვიდრე რომანი, თუმცა მისი მოცულობიდან გამომდინარე, სხვა ხალხის ლიტერატურულ ტრადიციაში იგი თავისუფლად შეირაცხებოდა რომანად.

ძნელია, არ დავეთანხმოთ აზრს, რომ მეცხრამეტე საუკუნეში დაწერილი რომანებიდან ზემოთ მოყვანილ ჩამონათვალში რომელიმე უსამართლოდ მოხვდა. ისინი სხვა ნუსხებშიც ხშირად შეგვხვდება. მაგალითად, ტოლსტოის „ანა კარენინა“ და ფლობერის „მადამ ბოვარი“ დასახელდა ზოგადად მეცხრამეტე საუკუნის ათ საუკეთესო ნიგნში. საინტერესოა, რომ დიკენსის უზარმაზარი მემკვიდრეობიდან აქ მოხვდა „დიდი იმედები“ — ქართულენოვანი მკითხველისთვის ნაკლებ ცნობილი რომანი და არა „ოლივერ ტვისტის თავგადასავალი“ ან „დავით კოპერფილდი“.

რაც შეეხება დანარჩენ ნაწარმოებებს — მეცხრამეტე საუკუნის ლიტერატურიდან ყველა დროის ას საუკეთესო ნიგნში დასახელდა გოეთეს უკვდავი „ფაუსტი“. ნახევრად ლეგენდარული დოქტორ ფაუსტუსის შესახებ ნიგნი ევროპაში პირველად გამოიცა 1597 წელს. ამის შემდეგ ბევრი კლასიკოსი გაიტაცა ეშმაკთან ნილნაყარი ადამიანის ამბავმა. ეს თემა დღესაც მუშავდება, ისტორიულად კი ყველაზე ცნობილი პოეტური ფორმით დაწერილი ფაუსტის ავტორი გოეთეა. მისი ნაწარმოები კაცობრიობის მარადიული შედევრების რიცხვს განეკუთვნება.

მეცხრამეტე საუკუნის ლიტერატურული ქმნილებებიდან ამ ჩამონათვალში ასევე მოხვდა: ჯაკომო ლეოპარდის ლექსები, ანდერსენის ზღაპრები, ჩეხოვის ნოველები, ჰენრიკ იბსენის „თოჯინების სახლი“, უოლტ უიტმენის „ბალახის ფოთლები“.

ამ სიის დიდი ნაწილი უკავია მეოცე საუკუნეში შექმნილ ლიტერატურას. აქ შევხვდებით პაულ ცელანის, ფერნანდო პესოსას, ფედერიკო გარსია ლორკას პოეტურ და დრამატურგიულ ნაწარმოებებს, აგრეთვე — ბორხესისა და კაფკას მოთხრობებს. ასევე უნდა დავასახელოთ ალბერ კამიუს „უცხო“, ერნესტ ჰემინგუეის „მოხუცი და ზღვა“ და ლუ სიუნის „შემლილის დღიურები“. ლუ სიუნის ეს მოთხრობა ერთადერთი ჩინურენოვანი ნაწარმოებია ამ სიაში. თავად ავტორი მიჩნეულია მეოცე საუკუნის დასაწყისის უდიდეს ჩინელ მწერლად, რომლის სახელობის პრემიაცაა დაწესებული. „შემლილის დღიურები“ ფილოსოფიური სიღრმის ნატიფი პროზაული ნაწარმოებია, რომელიც ჩვენს მშობლიურ ენაზეც ითარგმნა.

რაც შეეხება რომანებს — მეოცე საუკუნის ყველაზე დიდ

რომანებად დასახელდა ჯოზეფ კონრადის „ნოსტრომო“, მარსელ პრუსტის „დაკარგული დროის ძიებაში“, თომას მანის „ბუდენბროკები“ და „ჯადოსნური მთა“, ვირჯინია ვულფის რომანები — „გზა შუქურისკენ“ და „მისის დოლოვეი“, დევიდ ლოურენსის „ვაჟები და საყვარლები“, ჯეიმზ ჯოისის „ულისე“, ფრანც კაფკას „გოდოლი“ და „პროცესი“, უილიამ ფოლკნერის „ხმაური და მძვინვარება“ და „აბესალომ, აბესალომ“, რობერტ მუზილის „უთვისებო კაცი“, ალფრედ დობლინის „ბერლინი ალექსანდერპლაცი“, ლუის ფერდინანდ სელინის „მოგზაურობა ლამის დასალიერში“, მარგარიტ იურსენარის „ადრიანის მოგონებანი“, ვლადიმერ ნაბოკოვის „ლოლიტა“, სემუელ ბეკეტის „მოლო“, ელზა მორანტეს „ისტორია“, ჰალდორ ლაქსნესის „დამოუკიდებელი ადამიანები“, გიუნტერ გრასის „თუნუქის დოლი“, რალფ ელისონის „უხილავი კაცი“, ასტრიდ ლინდგრენის „პეპი გრძელინინდა“, ჯორჯ ორუელის „1984“, ნიკოს კაზანძაკისის „ზორბა ბერძენი“, დორის ლესინგის „ოქროს რვეული“, იტალო ზევეოს „ძენოს აღსარება“, ნაჯიფ მაჰფუზის „ჩვენი უბნის შვილები“, იასუნარი კავაბატას „მთის კვნესა“, ჩინუა აჩებეს „დაქცევა“, ხუან რულფოს „პედრო პარამო“, გაბრიელა გარსია მარკესის „მარტოობის ასი წელიწადი“ და „სიყვარული უამიანობის დროს“, ტაიბ სალიჰის „ჩრდილოეთში მიგრაციის სეზონი“, ტონი მორისონის „საყვარელი“, ჟოზე სარამაგუს „სიბრმავე“, სალმან რუშდის „შუალამის შვილები“.

როგორც ვხედავთ, მეოცე საუკუნის ყველაზე გავლენიანი მწერლები და მათი ცნობილი რომანები დასახელდა ყველა დროის საუკეთესო ნიგნებში. აღსანიშნავია, რომ ევროპელი და ამერიკელი ავტორების გვერდით აფრიკელი და აზიელი მწერლებიც მოხვდნენ. აჩებეს, პრუსტის, ლოურენსის, იურსენარის, მორანტეს, კაზანძაკისის, ზევეოს და სალიჰის დასახელებული რომანების გარდა, ყველა დანარჩენი ნაწარმოები ქართულ ენაზე თარგმნილია.

ყველა დროის ას საუკეთესო ნაწარმოებში სხვებზე მეტი ნიგნით მოხვდა თ. დოსტოევსკი. ამ სიაში წარმოდგენილია მისი ოთხი რომანი, ხოლო შექსპირის, ტოლსტოისა და კაფკას — სამ-სამი ნაწარმოები. ჰომეროსის, ფლობერის, მანის, ფოლკნერის, მარკესისა და ვულფის ორ-ორ ლიტერატურულ ქმნილებას ვხვდებით აღნიშნულ ასეულში, სერვანტესის „დონ კიხოტი“ კი მიჩნეულია საუკეთესო ნიგნად, რომელიც ოდესმე დაწერილა.

ვფიქრობ, ვისაც მსოფლიო ლიტერატურის საგანძურის საფუძვლიანი გაცნობა განუზრახავს, უპირველესად სწორედ ამ სიით უნდა ისარგებლოს.

ლიტერატურული პრემიები

ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში

ლიტერატურის ყოველ მოყვარულს სმენია ნობელის პრემიის შესახებ, რომელსაც წელიწადში ერთხელ გაცემს შვედეთის აკადემია. თავდაპირველად ეს ჯილდო თავისი გაელენითა და არსით არ იყო ისეთი, როგორიც დღესაა. იგი თანდათან ხდებოდა პრესტიჟული და საყოველთაო ყურადღების ობიექტი. დღეს არა მხოლოდ ყველა დიდი მწერლის ოცნება, არამედ ერთგვარი საზომიცაა — მისი მფლობელი მყისიერად მოიპოვებს აღიარებას და ცოცხალი კლასიკოსის პატივით იმოსება. ინტელექტუალთა წრეებში ყოველწლიურად მსჯელობენ იმის შესახებ, თუ ვინ მოიპოვებს ჯილდოს, ისევე როგორც აზრთა სხვადასხვაობასა და კამათს იწვევს გამარჯვებულიც — მას ჰყავს მხურვალე თავყანისმცემლები და მგზნებარე კრიტიკოსები პროფესიონალ ლიტერატორებსა და უბრალო მკითხველებშიც. ნობელის პრემია ეტალონად რჩება ლიტერატურულ სივრცეში.

ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში გაიცემა 1901 წლიდან. თავად ალფრედ ნობელის ანდერძის თანახმად, ამ ჯილდოს მფლობელი უნდა გამხდარიყო მწერალი, რომელსაც შექმნილი აქვს „იდეალისტური ხასიათის საუკეთესო თხზულება“. „თხზულებაში“ იგულისხმება მწერლის მთლიანი შემოქმედება და არა კონკრეტული ნაწარმოები, თუმცა არსებობს გამონაკლისებიც, აკადემიის დასკვნაში ზოგჯერ ხაზგასმულია მწერლის რომელიმე ნაწარმოები (მაგალითად, თომას მანის ან ერნესტ ჰემინგუეის შემთხვევაში). სადავო იყო აგრეთვე სიტყვა „idealisk“-ის გაგება შვედურ ენაში. იგი შესაძლოა ითარგმნოს, როგორც „იდეალისტური“, აგრეთვე — „იდეალი“. ამის შესაბამისად, შვედეთის აკადემია პრემიის გაცემის პირველ წლებში ცდილობდა სიტყვასიტყვით შეესრულებინა ნობელის სურვილი, რამაც ჯილდოს გარეშე დატოვა საუკუნის დასაწყისის დიდი შემოქმედები — ტოლსტოი, ჩეხოვი და იბსენი, რომელთა ნაწარმოებებიც არ იყო საკმარისად „იდეალისტური“. შემდეგ წლებში ნობელის კომიტეტმა შეარბილა შერჩევის კრიტერიუმები და ყურადღება მწერალთა შემოქმედების ლიტერატურულ ღირებულებებზე გაამახვილა.

მართლაც, თუ გადავხედავთ პირველი მსოფლიო ომის წინა პერიოდს (1901-1913), ნობელის პრემიით დაჯილდოებულ მწერალთა რიცხვში თანამედროვე მკითხველისთვის ბევრი უცნობი სახელი შეგვხვდება. ეს ითქმის პირველივე ლაურეატზე, რომელიც გახლდათ ფრანგი პოეტი სიული პრიუდომი, ისევე როგორც 1904 წლის ჯილდოს მფლობელი ფრედერიკ მისტრალი, აგრეთვე, ფრანგი ლირიკოსი. ვერლენისა და რემბოს ფონზე მათი სახელები საფრანგეთში მეორეხარისხოვანია, მიუხედავად ნობელიანტობისა. მართებულად აღნიშნავს ქართველი ფილოლოგი ლ. ბერძენიშვილი, რომ „ნობელიანტების სიას თუ გადავხედავთ, მათ რიგებში აღმოვაჩენთ ხალხს, რომელთა წიგნები უკვე 20-30-40 წელია აღარ გამოცემულა და არც არასდროს გამოიცემა. მათ რიგებში იქნებიან ისეთი მწერლებიც, რომლებიც დღეს „დიდები“ და მნიშვნელოვნები არიან“.

ნობელიანტი მწერლები, რომელთა სახელებიც დღეს აღარ ახსოვთ და აღარც ბეჭდავენ მათ შემოქმედებას, ძირითადად, მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის ლაურეატები არიან. სანიმუშოდ გავიხსენოთ პაულ ფონ ჰაინზე (1910), კარლ შპიტელერი (1919), სიგრიდ უნსეტი (1928) და რამდენიმე სხვა. არა მხოლოდ მათი შემოქმედება, არამედ წარმომავლობა და, ზოგადად, გვარებიც უცხოა თანამედროვეობისთვის. ბევრი „ნაცნობი“ სახელიც დღესდღეობით შეიძლება მოძველებული იყოს. მაგალითად, სახელგანთქმული ანატოლ ფრანსის შესახებ, რომელმაც ნობელის პრემია 1921 წელს მიიღო, დ. რაბატე თავის წიგნში „ფრანგული რომანი 1900 წლიდან“ წერს, რომ — „დღეს მას აღარავინ კითხულობს, თუმცა ფრანგული ლიტერატურის მნიშვნელოვანი ფიგურა იყო“. უილიამ ფოლკნერი, რომელსაც ეს პრემია 1949 წელს მიანიჭეს, თავდაპირველად არც აპირებდა სტოკჰოლმში გამგზავრებას. ინტერვიუს დროს მას უთხრეს, რომ ვამჩნევთ, დიდად არ აუღელვებიათ პრემიასო. ფოლკნერს მხრები აუჩეჩავს და უთქვამს: „იციოთ რა, მაგათ ეს პრემია მისცეს სინკლერ ლუისსა და ჩინეთის იმ მოთაყვანე პერლ ბაკს, თეოდორ დრაიზერსა და შერვუდ ანდერსონს კი გვერდი აუარეს“. 1930 და 1938 წლებში ამერიკელმა მწერლებმა სინკლერ ლუისმა და პერლ ბაკმა მიიღეს ჯილდო. არც ერთი მათგანი დღეს ამერიკული მწერლობისთვის რაიმე განსაკუთრებულს არ წარმოადგენს. რა თქმა უნდა, საპირისპირო მოვლენასთან გვაქვს საქმე ფოლკნერის შემთხვევაში. იგი დღესაც არა მხოლოდ ამერიკული, არამედ მსოფლიო ლიტერატურის კორიფეთა სათავეშია. უბრალოდ, ამ მაგალითებით

მინდოდა მეთქვა, რომ ნობელის პრემია არაა უმთავრესი საზომი მწერლის ღვაწლის შესაფასებლად. ამ პრემიას იღებდნენ და იღებენ ჭეშმარიტად დიდი მწერლები და ისეთებიც, რომელთაც მომავალი თაობები მალევე ივიწყებენ.

მართლაც, მთელი მსოფლიოდან სტოკჰოლმში მუდმივად იგზავნება ათასობით განცხადება. შვედეთის აკადემია ყოველწლიურად აქვეყნებს განცხადებას კანდიდატთა შერჩევის შესახებ. სწორედ ამის საფუძველზე ცდილობენ კონკურსანტთა წარდგენას თავად აკადემიისა და ლიტერატურული საზოგადოების წევრები, ენისა და ლიტერატურის პროფესორები, ნობელის პრემიის ყოფილი ლაურეატები და მწერალთა ორგანიზაციების მესვეურნი. არ შეიძლება საკუთარი თავის წარდგენა. თებერვლის თვეში სრულდება კანდიდატთა სიების მიღება. ასობით კონკურსანტიდან კომიტეტი ჯერ 50-მდე მწერალს შეარჩევს, აპრილისათვის მათი რაოდენობა მცირდება ოცამდე. ზაფხულში შედგება ხუთი კანდიდატის სია. იმავე წლის ოქტომბერში აკადემიის წევრები კენჭს უყრიან კონკურსანტებს და ის მწერალი, რომელიც კომიტეტის წევრთა ნახევარზე მეტის მხარდაჭერას მოიპოვებს, ოფიციალურად ცხადდება ნობელის პრემიის ლაურეატად ლიტერატურის დარგში. დაჯილდოების ცერემონია, რომელსაც შვედეთის სამეფო ოჯახიც ესწრება, ოფიციალურად იმართება დეკემბრის თვეში, გამარჯვებული მწერალი კითხულობს სანობელო ლექციას (ადრე მცირე მოცულობის სიტყვას ამბობდნენ, უკანასკნელ ათწლეულებში კი გამოსვლამ ლექციის ფორმა მიიღო). წლის გამარჯვებული, რა თქმა უნდა, იღებს ფულად დაჯილდოს (დაახლოებით 10 მილიონი შვედური კრონი), ოქროს მედალსა და ნობელის დიპლომს.

ნობელის კომიტეტის მიერ გასაიდუმლოებულია იმ კანდიდატების ვინაობა, რომლებიც კენჭისყრისას დამარცხდნენ. მათი სახელები ცნობილი ხდება მხოლოდ ორმოცდაათი წლის შემდეგ, როდესაც არქივი იხსნება. აქედან გამომდინარე, 60-იან წლებში დამარცხებული მწერლების შესახებ ინფორმაციის მიღება მხოლოდ დღეს შეგვიძლია, ისევე როგორც ორმოცდაათი წლის მერე გახდება ცნობილი, ვინ იყვნენ ელის მანროსა თუ პატრიკ მოდიანოს მეტოქეები ბოლო ხანებში. მაგალითად, 1963 წელს ნობელის პრემიის ლაურეატი გახდა ბერძენი პოეტი — გეორგიუს სეფერისი, რომლის მოწინააღმდეგეებიც ყოფილან: ჩილელი პოეტი პაბლო ნერუდა, იაპონელი მწერალი იოკიო მისიმა, ინგლისელი ლირიკოსი უისტენ ოდენი (თომას მანის შვილის — ერ-

იკა მანის ქმარი), დანიელი შემოქმედი აქსელ სანდემუსე, ასევე — ნელი ზაქსი და სამუელ ბეკეტი. 1964 წელს, როგორც ახლახან გახდა ცნობილი, სულ 76 კანდიდატი მოიაზრებოდა, მათ შორის ვხვდებით ბორხესისა და მორავიას სახელებს. ამ წელს პირველად წარადგინეს ესპანელი მწერალი კამილო ხოსე სელა, რომელმაც ლამის 25 წლის შემდეგ — 1989 წელს მიიღო პრემია. 1964 წელს ლაურეატი გახდა ფრანგი მწერალი, ფილოსოფოსი და კრიტიკოსი — ჟან პოლ სარტრი (უარი განაცხადა), რომლის მეტოქეებიც ზაფხულში ყოფილან — სამუელ ბეკეტი, ეჟენ იონესკო, იაპონელი ძიუნითირო ტანიძაკი, ინგლისელი პოეტი — უისტენ ოდენი და რუსი მწერალი — მიხეილ შოლოხოვი. სულ ბოლოს კომიტეტი მსჯელობდა სარტრისა და შოლოხოვის კანდიდატურებზე და ოქტომბერში ხმათა უმრავლესობით გაიმარჯვა სარტრმა. სწორედ ამ არჩევების გახსნის შედეგად ვიგებთ, რომ სხვადასხვა დროს ნობელის პრემიაზე წარდგენილნი იყვნენ ცნობილი მწერლები — ეზრა პაუნდი, ფრიდრიჰ დიურენმატი, მიგელ ტორგა, იაროსლავ ივაშკევიჩი, რომულო გალიეგო, ტაჰა ჰუსეინი, ჩარლზ პერსი სნოუ, გრეჰემ გრინი, ძიუნითირო ტანიძაკი, ანდრე მალრო, მარკ ალდანოვი, ოლდოს ჰაქსლი, პოლ კლოდელი, რობერტ ფროსტი, მაქს ფრიში, რიშარდ კაპუშცინსკი და სხვები. 1932 წლის არჩევის 48 კანდიდატს შორის გვხვდება ქართველი მწერლის, გრიგოლ რობაქიძის, სახელიც.

როგორც ყველაზე გავლენიან ლიტერატურულ ჟილდოს, ნობელს უამრავი კრიტიკოსიც ჰყავს. ამ პრემიით დაჯილდოებულ მრავალ მწერალს აკრიტიკებს ესა თუ ის წრე. თავად კომიტეტს ხშირად ადანაშაულებენ ლიტერატურული კრიტერიუმების უგულვებელყოფაში, ფიქრობენ, რომ პოლიტიკური და იდეოლოგიური ნიშნით ხშირად არჩევენ მწერალს და უკანა პლანზეა გადაწეული მისი შემოქმედების ღირებულება. მოკლე მიმოხილვისთვის გადავხედოთ უკანასკნელ წლებში დაჯილდოებული მწერლების სიას. 1998 წელს პრემია მიიღო პორტუგალიელმა მწერალმა ჟოზე სარამაგუმ, რომლის რომანიც — „იესო ქრისტეს სახარება“ ვატიკანმა მკრეხელურ წიგნად მიიჩნია და ქრისტიანული სამყაროს გულისწყრომაც გამოიწვია. რელიგიური წრეებისგან შერისხული მწერალი უმაღლეს „აღმოაჩინა“ ნობელის კომიტეტმა და მილიონობით ახალი მკითხველიც შესძინა სარამაგუს. ეს ფაქტი ვერ იქნებოდა განმსაზღვრელი ამ პორტუგალიელისადმი პრემიის გადაცემის გადაწყვეტილებისა. 2000 წელს ნობელის მფლობელი გახდა პროზაიკოსი და დრამატურგი გაო სინძიანი.

ის იყო პირველი ჩინურენოვანი და ეთნიკურად ჩინელი მწერალი, რომელმაც ეს პრემია მოიპოვა. ამით თითქოს დაკმაყოფილდა ამბიცია ჩინელებისა, რომლებიც შვედეთის აკადემიას ადანაშაულებდნენ უძველესი ფესვების მქონე ჩინური მწერლობის დაჩაგვრაში, მაგრამ უცნაური ის იყო, რომ ეს პრემია გადასცეს კაცს, რომლის სახელიც აკრძალული გახლდათ მარქსისტულ წინეთში. კრიტიკოსები უმალ ჩაეჭიდნენ ფაქტს, რომ პრემია გაიცა პოლიტიკის გამო და ამით დარტყმა მიაყენეს ჩინურ დიქტატურას, ჩინური ხელისუფლების გამუდმებულ ზენოლას კულტურაზე. თუმცა ვერაფერს ვიცევით -- გაოს რომანი „სასწაულმოქმედი მთები“ მაგიური რეალიზმის ნატიფი და თვალსაჩინო ნიმუშია, რომელშიც ასპარეზზე გამოდიან: შამანები, ჯადოქრები, განდევნილები... მისი პიესებიც ხშირად იდგმებოდა ევროპის თეატრებში.

2006 წელს, პირველად პრემიის ისტორიაში, ჯილდოს მფლობელი ხდება თურქი მწერალი — ორჰან ფამუქი, რომელიც ასევე არ იყო პოპულარული საკუთარი ქვეყნის მთავრობისთვის. ფაქტობრივად, ემიგრირებული რომანისტის დაჯილდოებაში, ბევრის აზრით, გადამწყვეტი როლი ითამაშა არა მხოლოდ ლიტერატურულმა პროდუქციამ, არამედ დისიდენტობამაც.

მახსოვს, როდესაც 2014 წელს გაიმარჯვა ფრანგმა მწერალმა პატრიკ მოდიანომ, ამის შესახებ ვისაუბრე ქართველ ფილოლოგ მერაბ ლალანიძესთან, რომელმაც კვლავ დანანებით აღნიშნა, რომ ეს პრემია არ აღირსეს ფრანგული ლიტერატურის ცოცხალ ლეგენდას — მიშელ ტურნიეს. ოთხმოცდაათ წელს მიტანებული ტურნიესათვის ნობელის არმინიჭება ბევრისთვის არაა გასაკვირი, რადგან ამ კომიტეტს მეოცე საუკუნეში უამრავი დიდი შემოქმედი გამოორჩა მხედველობიდან. ამასთან დაკავშირებით იმავე მერაბ ლალანიძის ერთი წერილის ფრაგმენტი მაგონდება, რომელიც 1999 წელს დაიწერა: „არცთუ ადვილია ითქვას, რა საერთო აქვს ნობელის ანდერძთან მისი სახელობის პრემიის ბევრზე ბევრ ლაურეატს, უღიმღამო მწერლებს და სახიფათო პოლიტიკური არჩევანის წარმომადგენლებს, თუნდაც შარშანდელს — მგზნებარე იტალიელ კომუნისტ ჯამბაზს, თუნდაც წლეწანდელს, — კიდევ უფრო მგზნებარე კომუნისტს, ევროპის ყველაზე უფრო პროსაბჭოთა კომპარტიის ერთგულ წევრს, რომელმაც თავისი სამშობლოს, პორტუგალიის ფარგლებს გარეთ სახელი იმით გაითქვა, რომ პაროდია თუ პამფლეტი დაწერა სახარებაზე“. ამ წერილში ნახსენები კომუნისტი ნობელიანტი მწერლები, ალბათ, მიხვდით, რომ არიან დარიო ფო (1997) და ჟოზე სარამაგუ (1998).

ნობელის პრემიაზე წარდგენილნი იყვნენ და სხვადასხვა მიზეზით ვერ გაიმარჯვეს, ან საერთოდ ვერ მოხვდნენ კანდიდატების ნუსხაში მეოცე საუკუნის გავლენიანი მწერლები: ფრანც კაფკა, მარსელ პრუსტი, პოლ ვალერი, ფერდინან სელინი, გრემ გრინი, ჯეიმზ ჯოისი, რობერტ მუზილი, იუკიო მისიმა, ხუან რულფო, ხულიო კორტასარი, კარლოს ფუენტესი, ხორხე ლუის ბორხესი, ვლადიმერ ნაბოკოვი, ნიკოს კაზანძაკისი, ვირჯინია ეულფი, ჩინგიზ აითმათოვი და სხვები, რომელთა ნაწარმოებებიც კაცობრიობის მარადიულ თანამგზავრებად იქცნენ.

უცნაურია, რომ რამდენჯერმე ეს პრემია ლიტერატურის დარგში მიენიჭათ მოღვაწეებს, რომელთაც შემოქმედებითი კავშირი ლიტერატურასთან არ ჰქონიათ. შეგვიძლია სულ ხუთი გავიხსენოთ: 1902 წელს პრემია გადასცეს გერმანელ ისტორიკოსს, თეოდორ მომზენს, მონუმენტური ნაშრომისთვის — „რომის ისტორია“. ეს გახლავთ მეცნიერული ნაშრომი და არა მხატვრული ნაწარმოები. დღესდღეობით მსგავსი რამ აღარ ხდება, თუმცა მეოცე საუკუნის გარიჟრაჟზე ეს პრემია ჯერ კიდევ სხვა რამეს წარმოადგენდა. 1908 წელს გაიმარჯვა გერმანელმა ფილოსოფოსმა რუდოლფ ქრისტოფ ეიკენმა, არც ის არ წერდა მხატვრულ ნაწარმოებებს. კიდევ ორმა პროფესიონალმა ფილოსოფოსმა მიიღო ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში: ერთი გახლდათ ფრანგი იდეალისტი, ინტუიტივიზმის წარმომადგენელი ანრი ბერგსონი (1923) და ინგლისელი ფილოსოფოსი ბერტრან რასელი (1950). ჩვენდა გასაკვირად, უინსტონ ჩერჩილმაც აიღო ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში 1953 წელს მეშუარული ტიპის ნაწერებისთვის. ეს იყო ბოლო შემთხვევა. ამის შემდეგ ლაურეატი მხოლოდ მხატვრულ სიტყვაში შექმნილი პროდუქციისთვის ხდება. თუმცა არქივის გახსნის შედეგად ცნობილი გახდა, რომ სხვადასხვა დროს ნობელის პრემიაზე წარდგენილნი იყვნენ: ალბერტ შვეიცარი, მარტინ ბუბერი, ბენედიქტე კროჩე, მარტინ ჰაიდეგერი, კარლ იასპერსი, სარვაპალი რადჰაკრიშნანი, არნოლდ ტოინბი, ნიკოლაი ბერდიაევი და სხვა ფილოსოფოსები. ეს არჩევანი ეჭვის ქვეშ დადგა 2015 წელს, როდესაც პრემია დოკუმენტური სტილის ნაწერების ავტორს გადასცეს.

ნობელის პრემიის მფლობელი ლიტერატურის დარგში უმეტესად ევროპელი მწერალია. ფრანგებთან, ინგლისელებთან, გერმანელებთან, ესპანელებთან ერთად ლიდერობენ შვედებიც. ეს არცაა გასაკვირი. ბევრი შვედი ვერ მიიღებდა ნობელის პრემიას, კომიტეტი რომ სტოკჰოლმში არ არსებობდეს (ერთი ნუ-

თით წარმოვიდგინოთ, რომ ალფრედ ნობელი ქართველი იყო და თბილისიდან გაიცემა ეს პრესტიჟული ჯილდო).

ახალ გამარჯვებულს მოუთმენლად ელის ინტელექტუალური მსოფლიო ყოველ ოქტომბერს. ბევრჯერ გაიფლერებდა შვედი გამარჯვებულის სახელი? ალბათ, არა. სამაგიეროდ, არც ოთარ ჭილაძე და არც ჭაბუა ამირეჯიბი არ დარჩებოდნენ პრემიის გარეშე. მოკლედ, შვედები არ ივიწყებენ საკუთარ თანამემამულეებს. მეოცე საუკუნის დასაწყისში ლაურეატი გახდა სელმა ლაგერლოფი (1909) — ამავდროულად, პირველი მწერალი ქალი, რომელმაც ეს პრემია მიიღო. არაფერი გვეთქმის არც მის სკანდინავიური ტიპის რომანებსა და არც ნილსისა და ბატების ოდისეაზე, ბავშვობაში ბევრი რომ მოუხიბლავს. სამაგიეროდ, კარლ გუსტავ ჰეიდენსტამი (1916) შვედეთშიც მივიწყებულია. ნობელის კომიტეტს გამორჩა იმ დროს ცოცხალი კლასიკოსი — აუგუსტ სტრინდბერგი, რომელიც შვედური ლიტერატურის მნათობია დღესაც. გადავხედოთ დანარჩენ შვედებსაც — ერიკ აქსელ კარლფელდტი (1931) — პოეტი, რომელსაც შვედების გარდა არავინ ეცნობა, პიერ ლაგერკვისტი (1951) — ჩემი აზრით, ღირსეული და სამართლიანი მფლობელი ამ პრემიისა, ნელი ზახსი (1966) ებრაული ძირების მქონე შვედი მწერალი ქალი, მასთან ერთად პრემია იმავე წელს მიანიჭეს ებრაელ შმუელ იოსეფ აგნონს (სულ ოთხი შემთხვევაა პრემიის ისტორიაში, როდესაც ერთსა და იმავე წელს გაიცა ჯილდო ორ მწერალზე), 1974 წელს აგრეთვე ორმა შვედმა ერთდროულად მიიღო პრემია. ესენი იყვნენ: ეივინდ იუნსონი (რომლის სავარაუდო მეტოქეებიც იმ წელს იყვნენ ნაბოკოვი, გრეჰემ გრინი და სოლ ბელოუ) და პოეტი ჰარი მარტინსონი. დაბოლოს, რიგით მეშვიდე შვედმა გაიმარჯვა 2011 წელს. ეს გახლავთ ახლახან გარდაცვილი პოეტი ტომას ტრანსტრიომერი, რომლის პოეზიამაც საყოველთაო აღიარება მოიპოვა. როგორც ვხედავთ, საკუთარ სამშობლოში ალფრედ ნობელს შვიდი ლაურეატი ჰყავს, რაც არცთუ ცოტაა.

ყველაზე მეტი ნობელიანტი ლიტერატურის დარგში ჰყავს საფრანგეთს — 15 ლაურეატი. ენის მიხედვით ლიდერობს ინგლისური. 30 ინგლისურენოვან მწერალს აქვს მიანიჭებული პრემია დიდი ბრიტანეთიდან, აშშ-დან, კანადიდან, ავსტრალიიდან, სხვა ქვეყნებიდან. ინგლისურს მოსდევს ფრანგული, გერმანული, ესპანური, იტალიური და შვედური ენები, შემდეგ კი — რუსული ენა. მდიდარი ტრადიციების მქონე რუსული მწერლობიდან მეოცე საუკუნეში ამ პრემიით დაჯილდოვდა ხუთი მწერალი, რომელთა-

გან მხოლოდ ერთს „შეარგო“ ტოტალიტარულმა რეჟიმმა მოპოვებული ჯილდო. ეს გახლდათ რუსი პროზაიკოსი მიხეილ შოლოხოვი (1965). ფეიქრობ, რომ შოლოხოვის პროზა გაცილებით სერიოზულია, ვიდრე ზოგადად აფასებენ. „წყნარი დონი“ არა მხოლოდ აგრძელებს დიდ რუსულ ეპიკურ ტრადიციებს, არამედ ადამიანის მიუსაფარ და სევდიან ყოფიერებას სიღრმისეულად ეხმიანება. ასე რომ, შოლოხოვისთვის ნამდვილად ღირდა ნობელის პრემიის გადაცემა! თუ ვინმეს არ მოსწონს მისი საბჭოური „გადახრები“, ნუ დაგვავინცდება, რომ ასეთი იდეოლოგიური ნაკლი ნებისმიერ ნობელიანტს შეიძლება მოვუძებნოთ შემოქმედებასა და პირად ცხოვრებაშიც. გავიხსენოთ მარკესის მეგობრობა დიქტატორ ფიდელ კასტროსთან ან მო იანის მოკავშირეობა ჩინეთის კომპარტიასთან. დანარჩენი ოთხივე რუსი მწერალი რუსეთისგან გაკიცხული შემოქმედი იყო: ივანე ბუნინი (1933) საფრანგეთში გაექცა სტალინურ საშინელებებს, ბორის პასტერნაკმა (1958) იძულებით უარი განაცხადა პრემიის მიღებაზე, ალექსანდრე სოლჟენიცინი (1970) განდევნა საბჭოთა კავშირმა და იოსიფ ბროდსკი (1987) — პოეტი, რომელიც აშშ-ში ცხოვრობდა.

თითოზე მეტი ნობელიანტი (ანუ ორიდან ოთხამდე) ლიტერატურის დარგში ჰყავთ: პოლონელებს, დანიელებს, ნორვეგიელებს, ჩინელებს, ბერძნებს, იაპონელებს, თითო წარმომადგენელი — პორტუგალიას, თურქეთს, უნგრეთს, ისლანდიას, ჩეხეთს, ნიგერიას, პერუს, კოლუმბიას, კანადასა და სხვა რამდენიმე ქვეყანას.

ჯერჯერობით არც ერთი ნობელიანტი არ ჰყავს: ჰოლანდიას, ბალტიისპირეთის ქვეყნებს, საქართველოს, შუა აზიის რესპუბლიკებს, ირანს, სამხრეთ კორეას, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნებს. ამას ბევრი მიზეზი შეიძლება ჰქონდეს. ამჯერად ამაზე არ ვიმსჯელებთ. უცნაურად მეჩვენება უძველესი ტრადიციების მემკვიდრე — თანამედროვე სპარსულენოვანი ლიტერატურის უგულებელყოფა. როგორც ქვეყნის შიგნით, აგრეთვე ემიგრაციაში ბევრი ნიჭიერი ირანელი ბელეტრისტი მოღვაწეობს. ისინი თავიანთ რიგს უცდიან სამომავლოდ. თავის დროზე ასეთი გზა გაეხსნა ლათინოამერიკულ ლიტერატურას, როდესაც 1945 წელს პრემია მიანიჭეს ჩილელ მწერალ ქალს — გაბრიელა მისტრალის. მას მოჰყვნენ სამომავლოდ — ნერუდა, მარკესი, ლიოსა. მსგავსი რამ მოხდა ჩინელებზეც. საუკუნის მიწურულს გაო სინძიანს მიანიჭეს ნობელის პრემია და სულ რაღაც თორმეტ წელიწადში — მო იენს. 1986 წელს პრემია მიიღო პირველმა აფრიკელმა მწერ-

აღმა. ეს იყო ნიგერიელი ავტორი -- უოლე შოინკა. შემდგომში დაჯილდოვდნენ სამხრეთაფრიკელები — ნადიმე გორდიმერი (1991) და ჯეიმზ მაქსველ კუტზე (2003). ნობელის პრემიის მიღება განაპირობებს იმას, რომ მკითხველი უფრო მეტად აფასებს ჯილდოს მიღებამდე დაწერილ ნაწარმოებებს. ასე იყო, მაგალითად, კერტესის (2002) შემთხვევაში. ნიგნის მალაზიათა თაროებზე მისი წიგნები მტვერში ეწყო, გამარჯვებიდან რამდენიმე კვირაში კი უეცრად გაქრა ბაზრიდან და ახალი წარმატების საწინდრად იქცა. ერთადერთი ნობელიანტი ჰყავს ავსტრალიურ ლიტერატურას: 1973 წელს პრემია გადაეცა ავსტრალიელ პროზაიკოსს — პატრიკ უაიტს, რომელიც ერთ-ერთი უნიჭიერესი მთხრობელია მეოცე საუკუნეში.

ისიც აღსანიშნავია, რომ უკანასკნელ ათწლეულებში უფრო ხშირად დაჯილდოებენ ქალ მწერლებს. 1991 წლიდან დღემდე რვა ქალს გადაეცა პრემია ლიტერატურის დარგში, მათ შორის უხუცესი იყო ინგლისელი რომანისტი დორის ლესინგი (2007). კანადელმა ნოველისტმა ელის მანრუმ 2013 წელს გაიმარჯვა, ხოლო 2015 წელს — ბელორუსიელმა ჟურნალისტმა და მწერალმა — სვეტლანა ალექსიევიჩმა.

თანამედროვე მსოფლიოში ნობელის პრემიით დაჯილდოებული მწერლების დიდი ნაწილი ასაკოვანია, თუმცა ზოგი მათგანი შედარებით ახალგაზრდაა და ნაყოფიერად აგრძელებს მუშაობას. უკანასკნელ წლებში გარდაიცვალნენ სახელოვანი ნობელიანტები: ჰაროლდ პინტერი — 2008 წელს, ჟოზე სარამაგუ — 2010 წელს, შიმბორსკა — 2012 წელს, დორის ლესინგი — 2013 წელს, გორდიმერი — 2014 წელს, მარკესი — 2014 წელს, გრასი — 2015 წელს, ტომას ტრანსტრომერი — 2015 წელს. ხანდაზმული ნობელიანტების ახალი სიტყვა ბოლო წლებშიც აღწევს მკითხველამდე. მაგალითად, 75 წლის კუტზემ ამ დროისათვის ბოლო რომანი — „იესოს ბავშვობა“ 2013 წელს გამოაქვეყნა, ხოლო 84 წლის ტონი მორისონის უკანასკნელი ნაწარმოები — „ლმერთო, დაეხმარე ბავშვს“ 2015 წლის აპრილში გამოვიდა. აგრეთვე, 2015 წელს გამოიცა თურქი ნობელიანტის — ორჰან ფამუქის, ახალი რომანი — „უცნაურობა ჩემს თავში“, რომელმაც დიდი ინტერესი გამოიწვია. მსგავსი სიახლეები აქარწყლებს თომას ელიოტის სიტყვებს — „ნობელის პრემია ბილეთია საკუთარ გასვენებაზე დასასწრებად, მის არც ერთ მფლობელს არაფერი გაუკეთებია მას შემდეგ, რაც პრემია მიიღო“.

თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე ლიტერატურულ პრო-

ცესებს ვინც თვალყურს ადევნებს და ცდილობს, არ ჩამორჩეს სიახლეებს, ყოველი ზაფხულის მიწურულს ჩართულია სავარაუდო ლაურეატის შესახებ გამართულ მსჯელობაში. მაგონდება 2014 წლის სექტემბერი, როდესაც რამდენიმე მცირე წერილით მეც შევეხე ამ პრობლემას და ერთგვარი ციკლიც შევქმენი — „სანობელო ფიქრები“. მომავალში კიდევ უფრო მოიმატებს აქტიურობა ახალი გამარჯვებულის გამოვლენის წინ, რადგან რამდენი ადამიანიც შორდება წიგნსა და ლიტერატურას, იმდენივე ემატება კიდევ. 2014 წლის მოვლენებს ვინც ადევნებდა თვალყურს, ალბათ, ახსოვს, რომ უმეტესობა ვარაუდობდა იაპონელი მწერლის, ჰარუკი მურაკამის, გამარჯვებას, თუმცა ასე არ მოხდა. გამოკითხულთა აზრის მიუხედავად, კომიტეტმა პრემია მიანიჭა ფრანგ მწერალს — პატრიკ მოდიანოს, რომლის სახელიც მანამდე ბევრისთვის უცნობი იყო. ამის დასტურად ქართული სინამდვილეც იქმარებს: მურაკამის ბევრი იცნობს: კითხულობენ, თარგმნიან, ბეჭდავენ. მოდიანო მხოლოდ ვიწრო წრეში იყო ცნობილი. ვითარება იცვლება გამარჯვებულის გამოვლენისთანავე. მწერალს საყოველთაო აღიარება ელის.

ვინ მოიაზრება სამომავლოდ ამ პრემიის ლაურეატად? რა თქმა უნდა, ძნელია ზუსტად დავასახელოთ გამარჯვებულები, რომელთა შესახებ თვით კომიტეტშიც აზრთა სხვადასხვაობაა, მაგრამ თამამად შეგვიძლია აზრი გამოვთქვათ სავარაუდო კანდიდატების შესახებ. მით უმეტეს, რომ ლიტერატურულ წრეებში მუდამ მსჯელობენ მათ შესახებ. მარტო 2015 წელს შეედეთის აკადემიის წინაშე 36 ახალი კანდიდატურა წარადგინეს, როგორც იუნჯება ნობელის პრემიის ოფიციალური ვებგვერდი. უკანასკნელ წლებში ბევრს საუბრობენ კენიელ მწერალ ნგუგი ვა თჰიონგოზე, რომლის ნაწარმოებებიც კარგა ხანია ყურადღების ცენტრშია. ალბანელები და არა მხოლოდ ისინი ოცნებობენ თავიანთი ცოცხალი კლასიკოსის — ისმაილ კადარეს — გამარჯვებაზე, უნგრელები კი არ გამორიცხავენ, რომ შესაძლოა, კიდევ ერთი ნობელიანტი შეემატოს მათ რიგებს, კერძოდ — პეტერ ნადაში, რომლის რომანებიც დიდი შენაძენია მსოფლიო ლიტერატურისთვის. სავარაუდო კანდიდატებს შორის რა ხანია მოიაზრებიან: სირიელი პოეტი ადონისი, რომლის გამარჯვებაზე მეტ-ნაკლებად სირიული ქართველები იმოქმედებს, ამოს ოზი — თანამედროვე ებრაული მწერლობის კორიფე, პეტერ ჰანდკე — ავსტრიელი მწერალი, საკმაოდ ნაყოფიერი ავტორი, მაგრამ საეჭვოა, მოწონება დაიმსახუროს პოლიტიკური ნიშნით, რადგან მილოშევიჩის დიდი

მეხოტბე გახლდათ და კოსოვოს დამოუკიდებლობას ეწინააღმდეგებოდა, ჯონ ბენვილი -- ირლანდიელი მწერალი, ფილიპ როთი — ამერიკელი ავტორი, ებრაული წარმომავლობის პროზაიკოსი, რომელმაც უამრავი სხვა ლიტერატურული ჯილდო მოიპოვა და თუ ხანდაზმულობაში გაახსენდათ სტოკჰოლმში, ნამდვილად იზეიმებს სამართლიანობა. ამერიკიდან სავარაუდო კანდიდატებად ხშირად მოიაზრებიან: ჯოის კეროლ ოუტისი, თომას პინჩონი, დონ დელილო, მერილინ რობინსონი და ბობ დილანიც, ასევე მწერალი ქალი ურსულა კრებერ ლე გუინი, რომელიც ხშირად მიიჩნეოდა კანდიდატად, თუმცა ეს საეჭვოა. სავარაუდო რეიტინგებში უკანა პლანზე გადაინიეს ისეთმა ცნობილმა მწერლებმა, როგორებიც არიან: უმბერტო ეკო, სალმან რუშდი და მილან კუნდერა, თუმცა ბევრი მაინც არ კარგავს იმედს მათ ნობელიანტობასთან დაკავშირებით.

ნობელის პრემიას, რომელიც ზოგს ნყალობით მოხედავს, ნაწილს კი სამართლიანად თუ უსამართლოდ ზურგს შეაქცევს, ბევრი თანამედროვე მხატვრული სიტყვის ხელოვანი ელის: ნორვეგიელი დრამატურგი და პროზაიკოსი იუნ ფოსე, სამხრეთკორეელი პოეტი კო უნი, პოლანდიელი მწერალი სეის ნოტებომი, ავსტრალიელი ავტორები — პიტერ კერი და დევიდ მალოუფი, სომალელი ნურუდინ ფარაჰი, მოზამბიკელი მია კოუტო, ირლანდიელები — კოლმ ტოიბინი და უილიამ ტრევეორი, ჩინელი ბეი დაო, ფრანგი მიშელ ტურნიე, ესპანელები: ხუან მარსე, ხავიერ მარიასი, ენრიკე ვილა-მატასი და ედუარდო მენდოსა გარიგა, იაპონელი ჰარუკი მურაკამი, რუსი ვიქტორ პელევინი, ჩილელი ხორხე ედვარდსი (სხვათა შორის, მისი ბოლო რომანია — „დოსტოევსკის სახლი“) და სხვა.

ფაქტია, რომ ნობელის კომიტეტი საკმაოდ სერიოზულად კითხულობს შესარჩევი კანდიდატურების შემოქმედებას, ისევე როგორც აკვირდება მწერლის აქტივობის როლს. მართებულად შენიშნავს ქართველი ფილოლოგი ივანე ამირხანაშვილი 2001 წელს გამოქვეყნებულ წერილში: „ბოლო წლებში შვედეთის აკადემიას ჩამოუყალიბდა შეფასების რამდენიმე სტერეოტიპი, რომელთაგან ერთ-ერთი უცილობლად მთავარ როლს თამაშობს ხოლმე გადაწყვეტილების მიღებისას — ლიტერატურის დარგში ნობელის პრემიის ლაურეატი უნდა იყოს ან დისიდენტი, ან ემიგრანტი, ან საერთაშორისო ფიგურა. თუ არც ერთი არ არის, მაშინ უპირატესობა ენიჭება იმას, თუ რამდენად გლობალურ თემებს ეჭიდება ავტორი, ან რამდენად ინტერნაციონალურია მისი მსოფლმხედველობა“.

მართლაც, ვფიქრობ, რომ მწერალი, რომელიც ვინრო ჩარჩოში იკეტება, ამ პრემიას ვერ დაიმსახურებს. იგი მშობლიურ ენაზე, მისთვის ნაცნობ გარემოზე უნდა წერდეს, ოღონდ ისე, რომ დაწერილს განაცდევინებდეს „ცხრა მთისა და ზღვის“ იქით მყოფ მკითხველსაც. ამგვარი თემა დღეს ცოტა როდია! ასე რომ, დაველოდოთ შემდგომ ლაურეატებს, მანამ კი უკვე დაჯილდოებულითაგან არაერთის ნაკითხვით შეიძლება თავის შექცევა.

ფრანც კაფკას ლიტერატურული პრემია

ფრანც კაფკას პრემია მსოფლიოში მართლაც რომ ნამდვილი ლიტერატურის შექმნისთვის ენიჭებათ. ნობელის პრემიის შემდეგ იგი ერთ-ერთი ყველაზე პრესტიჟული ჯილდოა სამწერლობო სფეროში. განსხვავებით სერვანტესის, გონკურების, ბუკერისა და სხვა პრემიებისგან, იგი არ გადაეცემათ კონკრეტულ ენაზე დაწერილი ნაწარმოებების ავტორებს (მაგალითად, სერვანტესის პრემიის ლაურეატი მხოლოდ ესპანურენოვანი მწერალია, ისევე როგორც პრემია „პლანეტას“ ლაურეატი; ბუკერისა და პულიცერის პრემია გადაეცემათ ინგლისურენოვან ავტორებს და ა. შ.). კაფკას პრემია შეიძლება მიენიჭოთ მწერლებს, რომლებიც წერენ ნებისმიერ ენაზე და ქმნიან სერიოზულ ლიტერატურას. მათი უმეტესობა კი, ამკარაა, დიდხანს გაძლებს წიგნის მალაზიების თაროებზე და, რაც მთავარია, თაობათა ცნობიერებაში.

ზოგჯერ მგონია, რომ კაფკას პრემია საგანგებოდ ნობელის საკონკურენციოდ დაარსდა. მართალია, პრემიის მიმნიჭებელმა კომიტეტმა მიზნად დაისახა დიდი ლიტერატურის ქება, მაგრამ დამაარსებლები, იგულისხმებიან ჩეხები, შვედების მსგავსად, მაინც მოექცნენ ნაციონალური მარნუხების ქვეშ. ამ სიტყვებით როდი ვამცირებ უმდიდრეს ჩეხურ ლიტერატურას. ანალოგიურად მოიქცეოდნენ სხვებიც — მათ შორის, ქართველებიც.

პრემია 2001 წელს დაარსდა. იგი მეოცე საუკუნის უდიდესი მწერლის, ფრანც კაფკას, სახელობისაა. შემოქმედის მშობლიური ქალაქი პრაჰა, თუმცა იგი ებრაული ფესვების გახლდათ და გერმანულად წერდა. კაფკა თანამედროვე ლიტერატურის ფუძემდებლად მიიჩნევა ჯოისსა და პრუსტთან ერთად. ზოგ სახელმძღვანელოში მას პირდაპირ აკუთვნებენ მოდერნისტული პროზის მამამთავრის სახელს.

კაფკას პრემიით დაჯილდოებული მწერალი იღებს ფულად გასამრჯელოს 10 ათასი დოლარის რაოდენობით, აგრეთვე, დიპლომსა და ბრინჯაოს მედალს. 2001 წლიდან დღემდე ეს პრემია მიიღო 15 მწერალმა მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნიდან. აღსანიშნავია, რომ ჯილდო დააარსდა ნობელის პრემიის პირველი გაცემიდან ზუსტად საუკუნის შემდეგ. საინტერესო დამთხვევაა. იმედია, უძველესი ნობელიანტების მსგავსად, კაფკას პრემიის პირველი ლაურეატები არ იქნებიან მივიწყებულნი მომავალ თაობებში, მით უმეტეს, რომ ერთი-ორი გამონაკლისის გარდა, ამ ნუსხაში ყველა გავლენიანი ავტორია.

დღესდღეობით 15 ლაურეატიდან 4 ჩეხია. ამ მხრივ საყურადღებო მოვლენასთან გვაქვს საქმე. პრემიას, მართალია, დიდი მწერლები იღებენ, მაგრამ თხუთმეტ წელიწადში ოთხი ჩეხი საქმოდ ბევრი ჩანს. თუმცა გასაკვირი არც არაფერია და ეს უკვე ვახსენეთ. პირველი ჩეხი, რომელმაც კაფკას პრემია მიიღო, გახლავთ ივან კლიმა. მართლაც კარგი მწერალია. ქართულის გარდა, ლამის ყველა ენაზეა თარგმნილი. კაფკას პრემია აგრეთვე მიღებული აქვს ჩეხ არნოშტ ლუსტინგს 2008 წელს. იგი სამიოდე წლის წინ გარდაიცვალა და, დიდი კაფკას მსგავსად, ებრაული წარმომავლობის იყო, თუმცა წერდა ჩეხურად. 2010 წელს პრემია მიიღო ვაცლავ ჰაველმა — ნამდვილად დიდმა პოლიტიკოსმა და ღია საზოგადოების მეხოტბემ. ლიტერატურისთვის ღირებულია მისი პიესები, მაგრამ კაფკას პრემია რომ თუნდაც მეზობლად — ვენასა ან ბუდაპეშტში გაცემულიყო, იქ, არა მგონია, ჰაველი ვინმეს გახსენებოდა. 2012 წელს რიგით მეოთხე ჩეხი — ამჯერად მწერალი ქალი — დანიელა ფოდროვა ხდება გამარჯვებული.

რაც შეეხება დანარჩენ ლაურეატებს: ამერიკელმა ფილიპ როთმა ფრანც კაფკას ჯილდო მიიღო 2001 წელს. ავსტრიელი მწერალი ქალი ელფრიდე იელინეკი (2004) და ინგლისელი დრამატურგი ჰაროლდ პინტერი ის ლაურეატები არიან, რომლებმაც ნობელის პრემიაც დაიმსახურეს ლიტერატურის დარგში. ფრანც კაფკას პრემიის მფლობელთაგან საყოველთაო აღიარება აქვთ მოპოვებული ისეთ ავტორებს, როგორებიც არიან: უნგრელი მწერალი პეტერ ნადაში (2003), იაპონელი შემოქმედი ჰარუეკი მურაკამი (2006), ავსტრიელი პროზაიკოსი პეტერ ჰანდკე (2009), ირლანდიელი მწერალი ჯონ ბენვილი (2011), ებრაელი ამოს ოზი (2013). თითოეული მათგანი დღესაც მოიაზრება ნობელის პრემიის სავარაუდო კანდიდატად. ივ ბონფუა (2007) უხუცესი ფრანგი პოეტია, რომელიც 1923 წელსაა დაბადებული. 2014 წელს კაფკას

პრემია შორეულ აზიასაც გადასწვდა და ლაურეატი გახდა ჩინელი პროზაიკოსი იან ლიანკე. იგი სატირული პროზის დიდოსტატია. მისი ერთი რომანის სიუჟეტი ლოურენსის „ლენდი ჩატერლის საყვარელს“ წააგავს. იგი უდავოდ საინტერესო მწერალია და დასტური იმისა, რომ ჩინეთს გამოცოცხლება ემჩნევა ავბედითი „კულტურული რევოლუციის“ შემდეგ.

2015 წლის ლაურეატი გახდა 72 წლის ესპანელი მწერალი ედუარდო მენდოსა. სერვანტესისა და ხიმენესის სამშობლოდან კაფკას პრემიისთვის წელს მართლაც რომ ღირსეული კანდიდატი შეარჩიეს. მენდოსა აგრეთვე მოიაზრება, ზოგიერთის აზრით, მომავალი ნობელიანტების რიცხვში. მისი რომანები საყოველთაოდ ცნობილია მთელ მსოფლიოში. ვიდრე კაფკას პრემიას მიიღებდა, ის 2010 წელს ბარსელონაში მთელი ესპანურენოვანი სამყაროსათვის პრესტიჟული პრემიის — „პლანეტას“ ლაურეატიც გახდა რომანისათვის — „კატების ომი, მადრიდი 1936“. თავად ბარსელონელი მწერალი საკუთარ წიგნს ახასიათებს, როგორც „ინტრიგაზე აგებულ რომანს“. მასში მოქმედება მეოცე საუკუნის 30-იან წლებში ხდება, მთავარი გმირი ველასკესის უცნობ ტილოს აღმოაჩენს. მენდოსას „საოცრებათა ქვეყანა“ ჟურნალმა „ლირე“-მ 1988 წელს წლის საუკეთესო რომანად დაასახელა.

განვლილი თხუთმეტი წელი მოწმობს, რომ კაფკას პრემია სამომავლოდაც დიდების გვირგვინს მხოლოდ დიდი ნიგნების ავტორებს დაადგამს.

დუბლინის საერთაშორისო ლიტერატურული პრემია

დუბლინის საერთაშორისო ლიტერატურული პრემია — The international IMPAC Dublin Literary Award ერთ-ერთი პრესტიჟული ჯილდოა მთელ მსოფლიოში.

პრემია 1996 წელს დუბლინის საქალაქო საბჭომ და ამერიკის საინვესტიციო ფონდმა „IMPAC“-მა ერთობლივად დააწესეს იმ მიზნით, რომ დუბლინის, როგორც „ლიტერატურული მექის“ როლი კელავ აღმდგარიყო. დუბლინის საერთაშორისო ლიტერატურულ პრემიას საუკეთესო ინგლისურენოვანი პროზაული ნაწარმოების ავტორს ყოველწლიურად გადასცემენ.

აღნიშნულ ჯილდოს მსოფლიოში ყველაზე მდიდარ პრემია-

საც უწოდებენ. მისი საპრიზო ფონდი 100 000 ევრო გახლავთ. მის მასშტაბურობას მხოლოდ რაოდენობრივი მაჩვენებელი არ განსაზღვრავს. საყოველთაოდ არის აღიარებული, რომ დუბლინის პრემია გამორჩეულად დემოკრატიულია და მისი მოპოვება შეუძლია ნებისმიერი ეროვნების მწერალს ამა თუ იმ ქვეყნიდან. ერთადერთი შეზღუდვა ისაა, რომ წარდგენილი წიგნი ინგლისურენოვანი უნდა იყოს. თუ წაწარმოები თავიდან სხვა ენაზე გამოიცა და ინგლისურად შემდეგ თარგმნეს, საპრიზო თანხის 25 პროცენტს მთარგმნელს გადასცემენ.

პრემიის მოსაპოვებლად, როგორც წესი, წარადგენენ ისეთ წიგნებს, რომელთა გამოცემიდან ორი წელი უნდა იყოს გასული. რაც შეეხება თარგმანს, იგი იმავე წელს უნდა შესრულდეს, როდესაც ორიგინალი გამოიცა.

დუბლინის საერთაშორისო ლიტერატურული პრემიის „გრძელ სიას“ ოქტომბერში აქვეყნებენ, „მოკლე სია“, რომელშიც ათამდე ნომინანტი ხვდება, მარტში ან აპრილში ხდება ცნობილი. ლაურეატს ივნისში ასახელებენ. სიებს (როგორც „გრძელ სიას“, აგრეთვე „მოკლე სიას“) საერთაშორისო ჟიური ადგენს. მისი შემადგენლობა ყოველწლიურად იცვლება. ჟიურის თავმჯდომარეს არა აქვს ხმის მიცემის უფლება. ეს თანამდებობა 1996 წლიდან 2003 წლამდე ალენ ვაინშტეინს ეჭირა, 2004 წლიდან დღემდე კი თავმჯდომარე ევგენი სალივანი გახლავთ.

პრემიაზე წაწარმოებებს მსოფლიო საჯარო ბიბლიოთეკები წარადგენს — მკითხველთა გამოკითხვის შედეგების გათვალისწინებით. დუბლინის საჯარო ბიბლიოთეკა მჭიდროდ თანამშრომლობს მსოფლიოს ყველა დიდი ქალაქის ბიბლიოთეკებთან, ღირსეული კანდიდატი მხედველობიდან რომ არ გამორჩეს.

დუბლინის საერთაშორისო ლიტერატურული პრემიის პირველი ლაურეატი 1996 წელს გახდა ავსტრალიელი მწერალი დევიდ მალოუფი წიგნისთვის — „ბაბილონის გახსნება“. 1997 წელს პრემია გადაეცა ერთ-ერთ ყველაზე ცნობილ ესპანელ მწერალს — ხავიერ მარიასს, რომლის წაწარმოებებიც ორმოცზე მეტ ენაზეა თარგმნილი. მან ეს ჯილდო დაიმსახურა რომანისათვის — „ასეთი თეთრი გული“. 2002 წელს დუბლინის საერთაშორისო ლიტერატურული პრემიის ლაურეატი გახდა ფრანგი მწერალი მიშელ უელბეკი რომანისათვის — „ელემენტარული ნაწილაკები“. პრემია ორ ნობელიანტსაც აქვს მოპოვებული: ჰერტა მიულერსა (რომანისათვის „ცხოველის გული“) და ორჰან ფამუქს (რომანისათვის „მე წითელი მქვია“). 2011 წელს პრემია გადაეცა ცნობილ ირლანდიელ შემოქმედს — კოლუმ მაკკენს (რომანისათვის

„დიდი სამყარო“), 2015 წელს კი — ინგლისელს მწერალს — ჯიმ გრეისს (რომანისათვის „მკა“). ნომინანტების სიაში („მოკლე სია“) გვხვდება: ნაიპოლის, სარამაგუს, კუტზეეს, რუშდის, ტონი მორისონის, მურაკამის, კერის, ქინგსლოუერის, ფრანზენის, ეტვუდის, პოლ ოსტერის, ვიქტორ პელევინისა და სხვათა სახელები.

მენ-ბუკერის საერთაშორისო ლიტერატურული პრემია

მენ-ბუკერის საერთაშორისო ლიტერატურულ პრემიას გასცემს დიდი ბრიტანეთი 2004 წლიდან და, მიუხედავად ხანმოკლე ისტორიისა, იგი ერთ-ერთ ობიექტურ და გავლენიან ჯილდოდ მიიჩნევა. მას ორ წელიწადში ერთხელ გასცემენ და პრემიის მფლობელი თუ ინგლისურენოვანი ავტორი არაა, მისი ნაწარმოებები აუცილებლად უნდა იყოს თარგმნილი ამ ენაზე. ჯილდოს საპრიზო თანხა 60 000 ფუნტია და იგი ლიტერატურის წინაშე განსაკუთრებული ღვაწლისთვის ენიჭებათ.

ამ პრემიის პირველი ლაურეატი 2005 წელს გახდა ალბანელი მწერალი ისმაილ კადარე, 2007 წელს — ნიგერიელი შემოქმედი ჩინუა აჩებე, 2009 წელს — კანადელი ნოველისტი ელის მანრო, 2011 წელს — ამერიკელი პროზაიკოსი ფილიპ როთი, 2013 წელს — ამერიკელი მწერალი ქალი ლიდია დევისი, ხოლო 2015 წელს უნგრელი ლასლო კრასნახორკაი, რომელიც ცნობილია რომანებით: „სატანური ცეკვა“, „ომი და ომი“ და „უკანასკნელი მგელი“.

ამ წლების განმავლობაში პრემიაზე წარდგენილნი იყვნენ: მაიკლ ონდააჩი, მიშელ ტურნიე, ამოს ოზი, სალმან რუშდი, იან მაკიუენი, კარლოს ფუენტესი, დონ დელილო და სხვა ცნობილი ავტორები.

ნეიშტადტის საერთაშორისო ლიტერატურული პრემია

ნეიშტადტის საერთაშორისო ლიტერატურული პრემია, მენ-ბუკერის პრემიის მსგავსად, გაიცემა ორ წელიწადში ერთხელ. მას გასცემს აშშ-ის ოკლაჰომას უნივერსიტეტი და მისი ლიტერ-

ატურული გამოცემა — ჭორღდ ზიტერატურე თოდაყ (მსოფლიო ლიტერატურა დღეს). იგი მიიჩნევა ერთ-ერთ ყველაზე პრესტიჟულ საერთაშორისო ჟილდოდ. მას ხშირად ადარებენ ნობელის პრემიას ლიტერატურის დარგში და „ამერიკულ ნობელსაც“ უწოდებენ, რადგან მისი ბევრი ლაურეატი შემდეგში ნობელის პრემიით დააჯილდოვეს. ესაა პირველი საერთაშორისო მნიშვნელობის ლიტერატურული პრემია, რომელიც სათავეს აშშ-დან იღებს და დაარსებულია 1969 წელს.

ჯილდოს მფლობელი შეიძლება გახდეს ამა თუ იმ ეროვნებისა და ქვეყნის მოქალაქე, რომელიც წერს ნებისმიერ ენაზე, თუმცა მისი ნაწარმოებების დიდი ნაწილი თარგმნილი უნდა იყოს ინგლისურად. კანდიდატს არჩევს შეიდკაციანი ჟიური.

1970 წლიდან დღემდე ამ პრემიის ლაურეატები გახდნენ: გაბრიელ გარსია მარკესი, ჩესლავ მილოში, ოქტავიო პასი, მაქს ფრიში, ტომას ტრანსტრიომერი, ასია ჯეზარი, ნურუდინ ფარაჰი და სხვა გენიალური ავტორები.

2014 წლის ლაურეატი გახლავთ მოზამბიკელი პორტუგალიურენოვანი მწერალი მია კოუტუ, რომლის რომანებიც მსოფლიოს ოცზე მეტ ენაზეა თარგმნილი. ბევრი კოუტუს აფრიკული მაგიური რეალიზმის წარმომადგენლად მიიჩნევს. იგი წელს წარადგინეს ნობელის პრემიაზე და ჯერ თუ ვერა, რატომღაც მგონია, სამომავლოდ აუცილებლად მიიღებს. ცნობილია მისი რომანები: „მდინარე, სახელად დრო“, „იერუსალიმი“ და სხვები.

ბუკერის პრემია

ბუკერის პრემია ერთ-ერთი ყველაზე პრესტიჟული ჟილდოა მსოფლიოში. იგი ინგლისურ ენაზე დაწერილი რომანისთვის ენიჭება ავტორს, რომელიც ერთა თანამეგობრობის ქვეყნის ან ირლანდიის მოქალაქეა. ფულადი ჟილდოა 50 000 ფუნტი სტერლინგი. პირველად ბუკერი გაიცა 1969 წელს.

პრემიას ანიჭებენ შემდეგნაირად: თავდაპირველად ყოველწლიურად განახლებადი საკონსულტაციო კომიტეტი ადგენს ასამდე წიგნის სიას და ამტკიცებს ხუთი წევრისგან შემდგარ ჟიურის, რომლის წევრებიც, როგორც წესი, ხდებათ ნამყვანი ლიტერატურული კრიტიკოსები და მწერლები, მეცნიერების ღირსეუ-

ლი წარმომადგენლები, გავლენიანი საზოგადოებრივი ფიგურები. აგვისტოში ჟიური ე. წ. „ლონგ-ლისტს“ (გრძელი სია) აქვეყნებს, რომელშიც 25-მდე კანდიდატია შესული, ხოლო სექტემბერში ამ სიიდან ექვსი მონაწილე პრემიის „შორტ-ლისტში“ (მოკლე სია) შედის. ბუკერის პრემიის გამარჯვებული ცხადდება ოქტომბერში სპეციალურ ცერემონიაზე.

განსხვავებით ნობელის პრემიისგან, საზოგადოებისთვის გამარჯვებულთან ერთად ცნობილია ის ოთხი მწერალი და მათი ნაწარმოებები, რომელნიც მოხვდნენ ე. წ. „შორტ-ლისტში“.

ბუკერის პრემია სხვადასხვა დროს მიიღეს: ვიდიადჰარ ნაიპოლიმ, ნადინ გორდიმერმა, პოლ სკოტმა, უილიამ გოლდინგმა, სალმან რუშდიმ, ჯეიმზ მაქსველ კუტზეემ, ანიტა ბრუკნერმა, კაზიუ იზიგურომ, პიტერ კერიმ, ბენ ოკრიმ, მაიკლ ონდაჩმა, მარგარეტ ეტუდმა, იან მარტელმა, ჯონ ბენვილმა, კირან დესაიმ და სხვებმა. 2010 წელს დაჯილდოვდა ინგლისელი მწერალი ჰოვარდ ჯეიკობსონი იუმორისტული მოთხრობისთვის — „ფინკლერის კითხვა“. 2011 წელს ბუკერის პრემია მიენიჭა ჯულიან ბარნსს რომანისათვის — „დასასრულის განცდა“. აღსანიშნავია, რომ ორივე ნაწარმოები გარკვეულ მოგონებებზეა აგებული. 2014 წელს ბუკერის პრემიის ლაურეატი გახდა ავსტრალიელი (კუნძულ ტასმანიიდან) მწერალი რიჩარდ ფლენაგანი ისტორიული რომანისთვის — „ვინრო გზა ღრმა ჩრდილოეთისკენ“.

ბუკერის პრემია ორგზის მოიპოვეს: სამხრეთამერიკელმა შემოქმედმა ჯონ მაქსველ კუტზეემ, ავსტრალიელმა — პიტერ კერიმ და ინგლისელმა მწერალმა ქალმა ჰილარი მენტელმა. ეს უკანასკნელი, ამავდროულად, პირველია, რომელმაც მოკლე შუალედში — 2009 და 2012 წლებში აიღო ბუკერის პრემია ისტორიულ თემაზე შექმნილი რომანებისთვის: „მგლების დარბაზი“ და „ამოიტანეთ გვამები“. მწერალი ამ ეტაპზე ტრილოგიის მესამე ნაწილზეც მუშაობს, რომელსაც ერქმევა — „სარკე და სინათლე“.

როგორც ვხედავთ, ბუკერის პრემიის ლაურეატები, ინგლისის გარდა, ერთა თანამეგობრობის წევრი სხვა ქვეყნის მოქალაქეებიც არიან (ინდოეთი, ნიგერია, ავსტრალია, კანადა...), სხვა ერის წარმომადგენლები კი, უბრალოდ, ბრიტანეთის მოქალაქეები — მაგალითად, კაზიუ იზიგურო, რომელიც ეთნიკურად იაპონელია.

რუშდის „შუალამის შვილები“ ბუკერის ისტორიაში საუკეთესო წიგნად დასახელდა. ისიც აღსანიშნავია, რომ ბუკერით დაჯილდოებული რამდენიმე შემოქმედი, ამავდროულად, ნობელის პრემიის ლაურეატიცაა ლიტერატურის დარგში (ნაიპოლი,

გორდიმერი, გოლდინგი, კუტზეე).

უკანასკნელ წლებში ბუკერის პრემიის მფლობელი ბევრი მწერლის ესა თუ ის ნაწარმოები ქართულად ითარგმნა და გამოიცა, რაც მისასალმებელი ფაქტია.

ავსტრიის სახელმწიფო პრემია ევროპულ ლიტერატურაში

ავსტრიის სახელმწიფო პრემია ევროპულ ლიტერატურაში გაიცემა 1965 წლიდან და მისი ფულადი ჯილდო დღესდღეობით 25 ათასი ევროა. იგი ერთ-ერთი პრესტიჟული ლიტერატურული პრემიაა, ცნობილ და გავლენიან ბელეტრისტებს ენიჭებათ ვენაში. ის არ გაცემულა 1969, 1979 და 1985 წლებში. როგორც სახელწოდებიდან ჩანს, ჯილდოვდებიან ევროპელი მწერლები. გამოწვევისა 1993 წლის ლაურეატი ჩინგიზ აითმათოვი, რომელიც 90-იან წლებში ევროპაში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა სამწერლობო და დიპლომატიურ ასპარეზზე, ასევე — ინდოელი მწერალი სალმან რუსდი (1992), რომელიც დიდი ბრიტანეთის მოქალაქეა და წერს ინგლისურად.

ავსტრიის სახელმწიფო პრემიის ლაურეატებს შორის გვხვდებიან: ჩეხი მწერალი და პოლიტიკოსი ვაცლავ ჰაველი (1968), რუმინელი დრამატურგი ეჟენ იონესკო (1970), იტალიელი იტალო კალვინო (1976), ფრანგი მწერალი და ფილოსოფოსი სიმონა დე ბოვუარი (1978), ინგლისელი დორის ლესინგი (1981), შვეიცარიელი ფრიდრიჰ დიურენმატი (1983), გერმანელი ქრისტა ვოლფი (1984), ჩეხი მილან კუნდერა (1987), ფრანგი მარგარიტ დიურასი (1989), უნგრელი პეტერ ნადაში (1991), იტალიელი ანტონიო ტაბუკი (1998), პორტუგალიელი ანტონიუ ანტუნეში (2000), იტალიელი უმბერტო ეკო (2001), გერმანელი ქრისტოფ ჰაინი (2002), პოლანდიელი სეის ნოტებომი (2003), ინგლისელი ჯულიან ბარნსი (2004), იტალიელი კლაუდიო მაგრისი (2005), შვედი პერ ულოვ ენკვისტი (2009).

2012 წელს ხსენებული ჯილდო მოიპოვა 2014 წლის ნობელის პრემიის ლაურეატმა ლიტერატურის დარგში, ფრანგმა მწერალმა პატრიკ მოდიანომ. 2013 წელს პრემია გადაეცა ირლანდიელ ავტორს — ჯონ ბენვილს, ამ ჯილდოს ჯერჯერობით ბოლო მფლობელი (2014) გახლავთ რუსი მწერალი ქალი ლუდმილა ულიცკა-

აია. ეს უკანასკნელი პირველი რუსი შემოქმედია ამ პრემიის ლაურეატებს შორის. იგი გამოირჩევა პოლიტიკური აქტივობით თავის ქვეყანაში, სადაც აკრიტიკებს ხელისუფლებას. ულიცკა-იას ნაწარმოებებიდან განსაკუთრებით სკანდალური აღმოჩნდა რომანი „ოჯახი ჩვენთან და სხვებთან“. იგი დაადანაშაულეს ამორალურობაში.

იერუსალიმის პრემია

იერუსალიმის ლიტერატურული პრემია დაარსდა 1963 წელს და იგი ენიჭება მწერალს, რომელიც იბრძვის ინდივიდის თავისუფლებისთვის საზოგადოებაში. ეს ჯილდო გაიცემა ორ წელიწადში ერთხელ იერუსალიმის წიგნის საერთაშორისო ფესტივალის დღეებში. პრემიის ფულადი პრიზი 10 ათასი დოლარია. აღსანიშნავია, რომ ლაურეატები, მწერლების გარდა, ფილოსოფოსებიც გამხდარან, მაგალითად: ინგლისელი ფილოსოფოსი ბერტრან რასელი (1963) და ინგლისელი მოაზროვნე და პოლიტიკოსი ისაია ბერლინი (1979).

სხვადასხვა დროს იერუსალიმის პრემია მიიღეს მსოფლიოს ისეთმა ცნობილმა მწერლებმა, როგორებიც არიან: მაქს ფრიში (1965), ხორხე ლუის ბორხესი (1971), ეჟენ იონესკო (1973), სიმონა დე ბოვუარი (1975), ოქტავიო პასი (1977), გრემ გრინი (1981), ვიდიადჰარ ნაიპოლი (1983), მილან კუნდერა (1985), ჯონ მაქსველ კუტზეე (1987), მარიო ვარგას ლიოსა (1995), დონ დელილო (1999), არტურ მილერი (2003), ჰარუკი მურაკამი (2009). 2015 წელს დაჯილდოვდა ალბანელი მწერალი ისმაილ კადარე. იგი მრავალი ლიტერატურული პრემიის ლაურეატია და უკანასკნელ წლებში მოიაზრება ნობელის პრემიის სერიოზულ კანდიდატად.

ჩინგიზ აითმათოვის ხმა

ექვსი წლის წინ, ქალაქ რომში ყოფნისას, გავიგე ჩემი უსაყვარლესი მწერლის — ჩინგიზ აითმათოვის, გარდაცვალების შესახებ. ეს მწუხარება ერთადერთმა სიმბოლოურმა დამთხვევამ გააფერადა: თურმე შემოქმედი ევროპის მიწაზე გარდაცვლილი-

ყო: კერძოდ — გერმანიის ქ. ნიურნბერგში, ანუ მისი სიკვდილის წუთებში დასავლეთის მიწაზე ვიდექი, მით უმეტეს, თუ იმასაც გავიხსენებ, რომ რომამდე მეც ბავარია მმასპინძლობდა. სასწრაფოდ გაუფგზავნე შეტყობინება ჩემს მეგობარ მამა პეტრეს ათიმათოვის სიკვდილის შესახებ და პასუხად მალევე დამიბრუნდა შემდეგი სიტყვები, რომლებიც დღემდე ზეპირად მახსოვს: „ჭრელი ძაღლივთ ზღვის პირას დავდგები და თეთრ ხომალდს დაველოდები, მერე კი ვიკივლებ, რომ ათიმათოვის გარდაცვალების დღე უფრო დიდია, ვიდრე წუთისოფელი“. ძალიან მიყვარს ეს სიტყვები... მასში მწერლის მოთხრობების სათაურების კომბინაციით გამოხატა კაეშანი, კაეშანი, რომელიც უფრო დიდი იყო, ვიდრე ტიან-შანის მთები და უფრო ღრმა, ვიდრე თბილი ისიყყული. და აი, ახლა, წლების შემდეგ, ჩემი გონებით კვლავ ყირგიზეთის მიწასა და ყაზახეთის ტრამალებზე ვტრიალებ... კვლავ მახსენდება მწერალი, რომელიც ისევე უყვარდა მილიონობით ადამიანს, როგორც არ მოსწონდა უამრავს, ავტორი, ყველაზე ხშირად რომ მასველებინებდა ცხარე ცრემლით წიგნის ფურცლებს. ამ მხრივ მას ბადალი არ ჰყავს იმ პერიოდში, როდესაც დღითა თუ ღამით წიგნებით ვსულდგმულობდი.

არასოდეს დამავინწყდება სულის შემძვრელი „ჯამილა“ და „პირველი მასწავლებელი“, „დედის ყანა“ — რომელმაც მე და დედაჩემს ერთად გვალვრევიანა ცრემლი, „საქონდაქრე“ — მას უკვე მიუფძღვენი პატარა წერილი, „და იყო დღე უფრო გრძელი წუთისოფელზე“ — ჩვენი სოფლის საოჯახო ბიბლიოთეკის მშვენება, ზაფხული საუკუნედ რომ მიქცია ერთ დროს და ბოლოს — „თეთრი ხომალდი“ — მოთხრობა, რომელიც დღესაც მირჩევნია მის პროზაში ყველა თხზულებას და, ალბათ, ჩემი საყვარელი წიგნი იქნება სიცოცხლის ბოლომდე.

„თეთრი ხომალდი“ არის მისტიკოსის ამბოხი იმ დაუნდობელი რეალობისადმი, გარემომცველი ყოფიერება რომ ჰქვია. ესაა ნაწარმოები, რომელიც დაადუმებს ყველაზე გულქვა ადამიანს დედამიწაზე.

ათიმათოვის გარდაცვალებიდან 4 წლის შემდეგ, ანუ სულ ახლახან, მწერლის ქვრივმა ქმრის სამუშაო კაბინეტში ძველ საქალაქლებში უცნობ ხელნაწერს მიაგნო. სიძველისაგან გაყვითლებული ფურცლები შეუმჩნევლად იმალებოდა სხვა უმნიშვნელო ნაწერებს შორის. ხატოვნად რომ ვთქვათ, ქალს გულმა რეჩხი უყო და სასწრაფოდ უხმო თავის ქალიშვილს — შირინ ათიმათოვას, რომელმაც გულდასმით გადახედა ხელნაწერს და

სენსაციური ინფორმაციაც მიაწოდა მსოფლიო ლიტერატურულ სამყაროს: დიდი მწერლის არქივში მიაგნეს აქამდე უცნობ რომანს. რატომღაც შემოქმედს არც არასოდეს გამოუქვეყნებია ეს ტექსტი და არც სადმე აღუნიშნავს მის შესახებ. რომანის სათაურია „მინა და ფლეიტა“ და მოგვითხრობს ყირგიზეთში დიდი წყალსადენის მშენებლობის ამბავს. იგი სწორედ იქ შენდებოდა საბჭოთა დროს, სადაც ოდესღაც დიდი აბრეშუმის გზაც გადიოდა. ამ გათხრებისას ბევრი არქეოლოგიური აღმოჩენის შესახებ სრულიად შემთხვევით ხდებოდა ცნობილი. ამ წყალსადენზე მომუშავე გმირმა ბუდას ქანდაკება იპოვა... შირინ აითმათოვამ ინტერვიუში ვერ ახსნა მშობლის ქმედება და განაცხადა, რომ „მამამ რაღაც მიზეზის გამო მისი გამოქვეყნებისგან თავი შეიკავა“. ასეა თუ ისე, უკვე მზადდება რომანის ყირგიზული, რუსული და ინგლისური გამოცემები. აითმათოვი, რომელიც მეგობრობდა ლუი არაგონთან, უმბერტო ეკოსთან, მილორად პავიჩთან, არაჩვეულებრივი ავტორია. მის მოყვარულებს წინ დიდი სიახლე გველის: „მინა და ფლეიტა“ შეემატება თაროებს, სადაც ამაყად აწყვია „თეთრი ხომალდი“, „საქონდაქრე“, „ჩინგიზ ხანის თეთრი ღრუბელი“, „მარადიული საცოლე“...

აითმათოვის ხმა, რომელიც მისი წიგნებიდან ისმის, მუდამ დარჩება იმ ძალად, სიკეთის სადარაჯოზე დგომის აუცილებლობას რომ შეგვახსენებს!

პერმან ჰესეს ჯადოსნური სამყარო

ყოველთვის, როდესაც მეკითხებიან, ვინ მიყვარს გერმანულ ლიტერატურაში თომას მანის შემდეგ, ვპასუხობ, რომ ეს არის პერმან ჰესე. მე ღრმა წარსულიდან მხიბლავდა ამ შემოქმედის ფილოსოფიური პროზა, მისი ზღაპრული, ჯადოსნური სამყარო და მანის მსგავსად მცდელობა „სულის წყვდიადში მზერისა“. ჰესე ერთ-ერთი ყველაზე უფრო ერუდირებული და ნატიფი მწერალია მეოცე საუკუნისა. მოუმზადებელი მკითხველი უცხოდ იგრძნობს თავს ამ გერმანელის ნაწერებში. ჰესეს მსოფლმხედველობას ერთიან წრედ კრავს მისტიკური სიყვარულის, როგორც უმაღლესი გრძნობის, გაგება. აკი ამბობს კიდეც მისი ერთი გმირი: „სიყვარულია, გოვინდა, ასე მგონია მე, ყველაფრის თავი და თავი“.

მახსენდება ჰესეს დიდებული წერილი „მსოფლიო ლიტერ-

ატურის ბიბლიოთეკა". ესაა ფრიად საინტერესო ხედვა, როგორ მოაწყოს გემოვნებიანმა მკითხველმა საოჯახო ბიბლიოთეკა, რათა არ გამოჩნდეს არც ერთი დიდებული ძეგლი აღმოსავლეთიდან თუ დასავლეთიდან. პესე მგზნებარე სიყვარულით გვესაუბრება ინდურ ეპიკურ პოემებსა და ანტიკურ დრამებზე, სპარსულ ლირიკასა და არაბულ ფოლკლორზე... ამ წერილის გაცნობას წიგნის ყველა მოყვარულს ვურჩევ.

საზოგადოდ, პესეს ესეისტური მემკვიდრეობა არის ნატიფი აზროვნების საოცარი კალეიდოსკოპი. ამ მხრივ იგი ტოლს არ უდებს თომას მანს. საუცხოოა და ხშირად ვკითხულობ მის წერილს — „ჯადოქრის ბავშვობა“, რომელშიც ავტორი საკუთარ სიყრმეს იხსენებს.

რაც შეეხება მის მხატვრულ ნაწერებს — მკითხველი მაგიური ხომალდით ინტელექტის ოკეანეში იწყებს მოგზაურობას. ყოველი მისი ნაწარმოების კითხვა შობდა აზრს: ფილოსოფია აქ უფრო მეტად იყო მხატვრულ სიტყვაში გახვეული, ვიდრე ფრანგ ეგზისტენციალისტებთან.

არა მხოლოდ განმაცვიფრებელი „ტრამალის მგელი“ ან „თამაში რიოში მარგალიტებით“ (ამ რომანის გამო მიიღო პესემ ნობელის პრემია 1946 წელს), არამედ მისი ზღაპრებიც, ანდერსენის მსგავსად, ადამიანური მაძიებლობისა და შემეცნების უსაზღვრო პანორამად გადაგვეშლება. საოცარია მისი მოთხრობები — „ქლაინი და ვაგნერი“, „დოქტორ კნიოლგეს აღსასრული“ და განსაკუთრებით — „ზიდჰარტა“ (ინდური თემატიკის დამუშავება). ამითაც ჰგავდა მანს. ორივეს იზიდავდა ელინური, ინდური, სპარსული, სემიტური, ეგვიპტური სამყაროს წიაღში არსებული მითებისა და ლეგენდების მხატვრული გადამუშავება, თანამედროვეობასთან პრობლემათა სიღრმისეულად დაკავშირება. პესე ხომ უდიდესი მცოდნე იყო ჩინური სამყაროსი, რაც ჩანს მის ულამაზეს პროზაულ ქმნილებაში — „მოხილვა დილის ქვეყნისა“.

საკმაოდ ადრეულ ასაკში წავიკითხე და შემდეგშიც არაერთგზის მივბრუნებივარ მწერლის საყოველთაოდ ცნობილ რომანს — „ტრამალის მგელი“, რომელიც რამდენიმე წლის განმავლობაში ინერებოდა და ბოლოს გამოსცა კიდევ სახელგანთქმულმა ფიშერის გამომცემლობამ. ჩემს კოლექციაში ინახება ამ რომანის ყველა ქართულენოვანი გამოცემა — ბრწყინვალედ შესრულებული ნაწილი გოგოლაშვილის მიერ. ყოველი ახალი დაკვირვება შინაარსზე ამდიდრებდა აღმოჩენათა სკივრს. აშეიბზე მინერაილი შენიშვნები მოწმობს, თუ რაოდენ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე ჰარი ჰალერის ჩანაწერებმა. ისინი მხოლოდ შეშლილთ-

ათვის კი არა, მისტიკოსებისთვისაა, ანდა გამოუსწორებელი მეტაფიზიკოსებისთვის, რომელნიც გოეთესა და მოცარტს თავიანთ გვერდით ხედავენ — დროის მიღმა. სხვა რომანების მსგავსად, ჰესე აქაც მიგვანიშნებს, რომ ადამიანში ორი სანყისია: მატერიალური და სულიერი და რომელს განავითარებს კაცი, ეს მის ნებაზეა დამოკიდებული. ამ კუთხით „ტრამალის მგელი“ ანთროპოლოგიური ტიპის ფილოსოფიურ შედეგებს ეხმიანება. მახსენდება ჰესეს სიტყვები თავის გამორზე: „მას ხშირად პატიუბდნენ სტუმრად, უგზავნიდნენ საჩუქრებს, სწერდნენ გულთბილ წერილებს, მაგრამ არავინ უახლოვდებოდა, ერთობა ვერავისთან ეგრძნო. არავის შეეძლო და არც სურვილი ჰქონდა მისი ჭირ-ვარამი გაეზიარებინა. ახლა მას მარტოსულობის ჰაერი, მშვიდი გარემო ეკრა გარს, ხელიდან გამოსცლოდა სამყარო და ადამიანებთან დაახლოების უნარი, რომლის წინაშეც უძლურია თვით ყველაზე დიდი მცდელობაც კი. აი, ამიტაც იყო გამორჩეული მისი ცხოვრება“. მარტოსულის სახება ამ სიტყვებში ყველაზე ოსტატურადაა გადმოცემული, რაც კი ოდესმე წამიკითხავს.

ყველაზე მეტად ჰესეს „დემიანი“ და „ნარცისი და გოლდმუნდი“ მიყვარს. ეს უკანასკნელი აცოცხლებს შუა საუკუნეების ევროპას, სადაც ასპარეზზე ორი საპირისპირო სულის ადამიანი გამოდის. არის კი საჭირო ადამიანის ზედმეტად შეყვარება? სად გადის ზღვარი მისტიკასა და რეალობას შორის? აი, თემები, რომლებმაც საოცრად მომხიბლა წლების წინ. მახსოვს, „ნარცისი და გოლდმუნდი“ ოდესღაც მატარებელში წავიკითხე გზად, ბათუმიდან თბილისისკენ. რომანის ფურცლებზე მონასტრის მყუდროებას სოფლის შარაგზა, გაუვალი ტყეების ბილიკები და ხიფათიანი თავგადასავალი ენაცვლებოდა. მერე შინ მისულმა ყველა მონიშნული ადგილი გულდასმით გადავწერე წიგნაკში. ამ რომანშიც არ ღალატობს ჰესე თავის მოწოდებას — ავმალდეთ მიწიერ ინსტინქტებზე: „ადამიანი სულისა და მატერიის საეჭვო ნარევი, რამეთუ სული მარადისობას შეამეცნებინებს, ხოლო მატერია ქვევით ეზიდება და წარმავალს აჯაჭვებს, იგი გრძნობიერს უნდა განერიდოს და სულიერისკენ ისწრაფვოს, რათა თავისი ცხოვრება აღამაღლოს და აზრი შეიძინოს“.

და მაინც, ჩემი დაკვირვებით, ჰესე მუდმივად ცდილობს გაარღვიოს ჩარჩოები, სტანდარტულობა, დადგენილი წესები და დაუდგრომელი ცხენებშებმული ეტლით მკითხველსაც ინვეეს უცხო, უხილავი, თუნდაც აკრძალული სივრცეების დასაპყრობად.

უილიამ ფოლკნერის გარდაცვალებიდან 50 წლისთავის გამო

გასულ 2012 წელს შესრულდა 50 წელი დიდი ამერიკელი მწერლის — უილიამ ფოლკნერის — გარდაცვალებიდან. სიტყვა დიდი, ალბათ, მოძველებული გამოთქმაა ისეთ მოაზროვნესთან მიმართებით, როგორიც გახლდათ ფოლკნერი. იქნებ უმჯობესია, მის დასახასიათებლად გამოვიყენოთ ეპითეტი მიუწვდომელი ანდა დაუპყრობელი, ან თუნდაც ვესესხოთ მისი ერთ-ერთი ქმნილების სათაურს და უძლეველად მოვისხენიოთ იგი?! ფოლკნერის შესახებ იმდენია დანერილი, რომ ცალკე კოლექცია შედგება ნებისმიერ ბიბლიოთეკაში და რაც უფრო გადის წლები, მით უფრო იზრდება ინტერესი მისი უზარმაზარი შემოქმედების მიმართ. იგი ისევე, როგორც თანამედროვეობის მეორე უდიდესი რომანისტი თომას მანი, სიცოცხლეშივე იყო განებივრებული მის ნაწარმოებთა შესახებ დანერილი გამოკვლევებითა და ესეებით. მართლაც, მისი პროზა იძლევა ლიტერატურული პერმენეციკის საშუალებას. სახელგანთქმული ფილოსოფოსები, მწერლები, კრიტიკოსები, ხელოვნების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენლები ფოლკნერისეულ სამყაროში იკვლევდნენ ისეთ ფენომენებს, რომელთაც მარად უდარაჯებდა კაცობრიობის ინტელექტუალური ელიტა, ოღონდ ფოლკნერთან მუდმივი და, ამავედროულად, „წყეული“ კითხვები კიდევ უფრო მეტი სიმძაფრით ანთებს მაძიებელი გონების სულიერ პატრუქს.

ფოლკნერის რომანები და მოთხრობები მრავალპლანიანი ტექსტებია, რომლებშიც ერთდროულად შეიძლება დავინახოთ როგორც ცხოვრების გარეგნული მხარე, აგრეთვე — ადამიანის სულიერი კუნჭულები. მას, ისევე როგორც მის ერთ-ერთ უდიდეს მასწავლებელს — დოსტოევსკის, უყვარს „იატაკქეშა“ ადამიანის სააშკარაოზე გამოყვანა, ოღონდ არასდროს არ დასცინის მას; იგი უსმენს მის ცოდვებს, თანალმობით ეკიდება მის დაცემას და ხელს უწვდის, რათა ოლარგადაფარებული შეიყვანოს ფარაში და შთაუნერგოს აზრი, რომელიც თვით გაამჟღავნა მწერალმა ნობელის პრემიის გადაცემისას — „ადამიანი გაიმარჯვებს!“. ფოლკნერის შემოქმედებაში შეხვდებით მეტაფიზიკური საკითხების შესახებ მსჯელობას, რაც მის ნაწარმოებებს უდავოდ ალამაღლებს წარმავალი ლიტერატურისაგან, მასთან, ისევე როგორც ავგუსტინესთან, მანთან, ჰაიდეგერთან განხილუ-

ლია დროის ფენოპენი. ფოლკნერი ეხება მარტოობის, გაუცხოების, საკუთარ თავში ჩაკეტილობის მწვავე ეგზისტენციალურ განცდებს, ისევე როგორც პიროვნებისა და საზოგადოების შეჯახების მძაფრ გრძნობებსა და ბოლოს — ადამიანის კონფლიქტს საკუთარ „მესთან“, რასაც იგი თავადვე უწოდებდა „გულის ჭიდილს საკუთარ თავთან“.

ამ ყველაფრის ფონზე ფოლკნერი გაცილებით მეტია, ვიდრე მწერალი. ამან განაპირობა ის, რომ „მოცლილი მკითხველი“ ვერასდროს ბედავს მისი წიგნებით თავშექცევას. მისი ძეგლები ხშირად გადაუფურცლავია წიგნის თაროებზე, მაშინ, როდესაც მის გვერდით აქტიურად იკითხება ჰემინგუეი და სტეინბეკი. ფოლკნერის სამყაროში განწევრიანება ერთგვარი კატეხიზაციის შემდეგაა შესაძლებელი და როდესაც ამისთვის მზადაა მკითხველი, მის წინაშე გადაიშლება მაგიური პანორამა, ვით მისისიპის ველები, სადაც მდინარის ხმაური მოსვენებას გვიკარგავს.

ძნელია ფოლკნერზე ლაპარაკისას ავარჩიოთ ერთი თემა, რომელიც ოდნავ მაინც ჩაგვრთავს მის მიერ მოთხრობილი ამბების ნისლეულში, ვინაიდან იქ „ბორილისას“ ჩვენ ერთიმეორეზე მეტად კამკაშა მნათობებს წავანყდებით. აღსანიშნავია, რომ მე-20 საუკუნის გავლენიანი წიგნების ათეულში მოხვდა ფოლკნერის „ხმაური და მძვინვარება“ — რომანი, რომელსაც თავად ავტორი მიიჩნევდა თავის დიდებად და, ამავედროულად, დამარცხებად.

„ხმაური და მძვინვარება“ იოკნაპატოფას ოლქის ციკლში შემავალი რომანებიდან რიგით მეორეა. მისი იდეა დიდხანს მწიფდებოდა მწერლის გონებაში და თავდაპირველად განზრახული იყო, ვით მოთხრობა. გავიხსენოთ, რომ სერვანტესიცი ერთ დროს „დონ კიხოტს“ მოთხრობის სახით წერდა და წერის პროცესში გადაიზარდა ეს ჩანაფიქრი გრანდიოზულ ეპოპეად ან თუნდაც თომას მანი, რომელიც პატარა ნოველის დაწერას აპირებდა და ათასგვერდიან „ჯადოსნურ მთას“ კი დაუდო სათავე. „ხმაური და მძვინვარება“ ოთხი ადამიანის მონათხრობია. პირველი სამი თხრობა ეკუთვნის სამ ძმას და მხოლოდ მეოთხე ნაწილს გვიამბობს საკუთრივ ავტორი. რომანის გამოცემიდან წლების შემდეგ დაწერა ფოლკნერმა ამ თხზულების დამატება. აღნიშნული წიგნი მას მუდამ დაუმთავრებლად, ბოლომდე გაუმართავად მიაჩნდა. თუმცა ეს „გაუმართაობა“ გახდა სწორედ მისი დიდების დასაბამი. მარტო ის ფაქტიც კმარა, რომ ფოლკნერი იმთავითვე აღმოაჩინა ეგზისტენციალიზმის მამამ — სარტრმა, რომელმაც დაწერა გამოკვლევა „დრო ფოლკნერის „ხმაურსა და მძვინვარე-

ბაში“ და ამით სათავე დაუდო გამოკვლევათა სერიას აღნიშნული რომანის შესახებ.

„ხმაური და მძვინვარება“ სიმებიანი საკრავის მსგავსი რომანია, რომლის მრავალგვარი ინტერპრეტირებაა შესაძლებელი. იგი სხვადასხვა თვალთ შიძლება აღვიქვათ და მაინც, ფოლკნერზე დანერილ ამ მცირე წერილში გვინდა შევეხოთ წიგნის ერთ-ერთ გმირს — ქვენტინს, რომლის სახეც ავტორის სხვა ნაწარმოებებშიც გაიელვებს (რომანი „აბესალომ, აბესალომ“). ქვენტინ კომპ-სონი ფოლკნერის მთელ პროზაში ერთ-ერთი შთამბეჭდავი სახეა. მისი სახელის კრთომა დიდხანს გასდევს გონებას — წიგნის ნაკითხვის შემდეგაც. ფოლკნერის გმირებიდან ქვენტინი თვითმ-კვლელობით ამთავრებს ცხოვრებას. თვითმკვლელობა, როგორც ცხოვრებისაგან განადგურებული, ნიჰილიზმით შეპყრობილი ადამიანის გადაწყვეტილება, ხშირია დოსტოევსკის შემოქმედებაშიც. მაგალითისთვის გავიხსენოთ ნიკოლაი სტავროგინი რომანიდან „ეშმაკნი“. სტავროგინი, ისევე როგორც ქვენტინი, თავისი ეპოქის მსხვერპლია და ეს გახლავთ სულიერი ღირებულებების დაკარგვის ხანა. თუმცა, ამის მიუხედავად, დიდი სხვაობაა ამ ორ გმირს შორის. სტავროგინი არასწორმა აღზრდამ და უცნაურმა ბუნებამ ჭაბუკობის წლებშივე აზიარა ცოდვას, დანაშაულს. ამორალური მიდრეკილებები თანგავდა მას, თუმც ვერ ეშვებოდა. იგი ნანობდა ბევრ მძიმე შეცოდებას, მაგრამ ამ სინანულს უფრო მეტად აღიარება ეთქმის, ვინაიდან სინანულის ნაყოფია აღდგომა. ეს განახლება მას აღარ ძალუძს, ისევე, ვით იუდას და ქვეყნიერებისგან თავდახსნის გზად ესახება თოკი და ყულფი. ქვენტინიც, როგორც სულიერად გამოფიტული და დაღლილი ადამიანი, თვითმკვლელობაში ხედავს ხსნას და ეს აქტი მყარად იმკვიდრებს ადგილს მის გონებაში, მაგრამ, სტავროგინისგან განსხვავებით, მისი წარსული უმნიკვლოა და არც ყრმის გაუპატიურების მძიმე მოგონება ტანჯავს სიყმანვილის წლებიდან. იგი დალდასმულია თავისი ოჯახისა და გარემოს ხრწნით, ესოდენ რომ დაავადა თვით მისი სულიერი სივრცე.

ქვენტინი მარტოსულობისა და ცხოვრებასთან ბრძოლაში დამარცხების სიმბოლოა. თავისი სიცოცხლის ბოლო დღეს იგი მოგონებებით უბრუნდება ბავშვობას და ნალვლიანად ფიქრობს: „ნეტა კი შემძლებოდა თქმა: „დედა, დედაჩემო“. ეს ფიქრი ლოგიკურია, რადგან იგი მოკლებული იყო დედობრივ სიყვარულს და გაიზარდა ოჯახში, სადაც ფარისევლობა და სნობიზმი ამახინჯებდა ადამიანურ გრძნობებს. ქვენტინის უწმინდესი წარმოდგენა

დაზე -- კედიზე, ინგრევა, როდესაც მისი და უბინოებას კარგავს დალტონ ეიმზთან. ამის ფონზე ქვენტინმა იცის, სამხრეთელი არისტოკრატის კოდექსი ავალდებულებს, თავისი დის პატიოსნება დაიცვას, თუ ვინმე ხელყოფს მის ქალწულურ უბინოებას, მან, როგორც ძმამ, შეურაცხმყოფელს შური უნდა მიაგოს. არადა, როცა შეეჯახება თავისი დის, კედის, მაცდუნებელს — დალტონ ეიმზს, უმწეობას გამოამჟღავნებს. სუსტია იგი სხვა სიტუაციებშიც. იგი ხვდება ჯერალდ ბლანდს, რომლის ოჯახშიც ამპარტავნობით იხსენებენ საკუთარ წინაპრებს, პლანტაციებს, ზანგ მონებს. ქვენტინს, მართალია, სძულს ბლანდები, მაგრამ, ამის მიუხედავად, შეთვისებია მათ წრეს, რაკილა ესენი, თუნდაც ფარსის სახით, წარმოადგენენ იმ ტრადიციულ სამყაროს, რომელსაც ქვენტინის ოჯახიც ეკუთვნის. იგი აენტება და მუშტით გაიწეეს ჯერალდისკენ, თუმც წინასწარ იცის, რომ მარცხს იწვნევს და ასეც მოხდება: ჯერალდი ადგება და დაუნდობლად მიბეგვავს. ქვენტინი გასული საუკუნის ის გმირია, რომელსაც ზიანს აყენებდა წარსულის შესახებ მოარული ლეგენდებისა და გარემომცველ სინამდვილეს შორის გათხრილი უფსკრული.

ქვენტინის ცნობიერებაში ნელ-ნელა მნიფდება თვითმკვლელობის იდეა. ამის მიუხედავად, მის სულში კიაფობს იმედი, რომ შეძლებს საყვარელ დის ნაზი სიყვარულის დაბრუნებას და მელანქოლიისგან გათავისუფლებას. იგი განაგრძობს სწავლას უნივერსიტეტში. მის გულში ბუუტავს იმედი, ეგებ აღდგეს კედისთან ემოციური კავშირი, მხოლოდ მაშინ, როდესაც შეიტყობს, კედი ცოლად მიჰყვება ნივთიერად ფრიად უზრუნველყოფილ ერთ ინდიანელ ახალგაზრდა კაცს, ხვდება, მათი ურთიერთობა აღარასოდეს იქნება ისეთი, როგორიც იყო, იგი მართლაც გადაწყვეტს, თვითმკვლელობით დაასრულოს სიცოცხლე და განახორციელებს კიდეც თავის განზრახვას. სიკვდილი ესახება ერთადერთ საშუალებად, შეაჩეროს დროის სრბოლა.

რომანის დამატებაში ფოლკნერი წერდა ქვენტინის შესახებ: „ყველაფერზე უფრო მეტად სიკვდილი უყვარდა, მხოლოდ სიკვდილი, უყვარდა და ისე ცხოვრობდა, შეგნებულად და თითქმის გაუკუღმართებული ტკბობით წინასწარ ტკბებოდა სიკვდილით, მსგავსად იმისა, როგორც შეყვარებული შეგნებულად იჩენს ხოლმე დათმენას სატრფოს მომლოდინე, სასურველი ნაზი სხეულის პირისპირ მანამდე, სანამ ველარ აუტანია დათმენა კი არა, შეკავებულობა თავისი თავისა, და გადაეშვება, მიექანება, ინთქმება ბნელსა და ტკბილ ნიალში“.

ქვენტინი პასიური პიროვნებაა და მას არ სურს ცხოვრებასთან ხელახალი ბრძოლა, რადგან იმედგაცრუებისა და დამარცხების დანალექი მყარად აღმოჩნდა მასში ფესვგადგმული. იგი მძვინვარებს და ეს მძვინვარება მისი უძღურების ხმაა. ის პროტესტს უცხადებს დროს და ერთი შეხედვით უცნაურად იქცევა: მამის ნაჩუქარ საათს გატეხს და ისრებს გადაყრის. ამით თითქოს სურს დროის შეჩერება. მარადი სიმშვიდე, უმოძრაობა, განდგომა დროის დინებისგან ქვენტინს ესახება წყლის სიღრმეთა, ზღვის ფსკერის მღვიმეთა სახით. თუმცა მუდამ ახსოვს მამის სიტყვები, რომლებიც მან პაპის ნაქონი საათის ჩუქებისას უთხრა: „ეს საათი იმისთვის კი არ მიჩუქებია, რომ დრო მარადუჟამს გახსოვდეს, უფრო ეს მინდა — ზოგჯერ, წამიერად, მისი დავინწყება მოახერხო და მთელი შენი მგზნებარება ამაოდ არ შეალიო მის დამორჩილებას, რადგან ადამიანს გამარჯვება არ უნერია, შეტაკებამდეც კი ვერ მივალნევთ. კაცი ბრძოლის ველზე თავის უგუნურებასა და სასონარკვეთილებას შეიცნობს მხოლოდ; გამარჯვება კი ფილოსოფოსებისა და სულელების ილუზიაა“. მსგავსი პესიმისზმი ნელ-ნელა მნიფდება ახალგაზრდა ადამიანში და ბოლოს მთლიანად მოიცავს მისი არსებას. ამ განწყობის დასახასიათებლად გამოდგება ქვენტინისეული შეფასება სასონარკვეთილების ფენომენისა, რომელიც აფორიზმული სიზუსტითაა ჩამოყალიბებული: „სასონარკვეთა მაშინ კი არ მოდის, როცა გააცნობიერებ, რომ შენი შველა არც რელიგიას შეუძლია, არც სიამაყეს, არც არაფერს, არამედ მაშინ, როცა იგრძნობ, რომ არსაიდან აღარ გჭირდება შველა“.

ქვენტინის ცნობიერებაში ხშირად გაიელვებს ქრისტეს სახე, რომელიც მონყალე მხსნელად კი არ ესახება, არამედ ჯვარცმულ წამებულად, ამ ასოციაციებს ის მიჰყავს ფრანცისკ ასიზელის სიტყვებამდე — „სიკვდილი ჩემი და“, რომლებიც აკვიატებულად მეორდება ქვენტინის ფიქრთა ნაკადში და სიმბოლურ მნიშვნელობას იძენს. „პატარა დაიკო სიკვდილი“ ქვენტინის შეგნებაში, ერთი მხრივ, განუყოფელია კედისაგან, რომლის ბედ-იღბალსა და დაცემას მიჰყავს იგი თვითმკვლელობამდე, მეორე მხრივ, ქვენტინი სიკვდილისგან მოელის დროის ტყვეობისა და სამყაროს ამაოებისგან მისტიკურ ხსნასა და შვებას, ამ სიტყვებით ეალერსება და ელოლიავება მას „სიკვდილს შეყვარებულ“.

ქვენტინის შინაგანი მონოლოგიდან ვიგებთ, რომ თვითმკვლელობისთვის ის ისე ემზადება, თითქოს დიდ დღესასწაულზე მიდიოდეს. მშვიდად იცვამს. კოსტიუმზე ბენზინით გულდაგულ ინმენდს სისხლის

ლაქას, ჯერალდთან ჩხუბის მერე რომ დააჩნდა, მერე აშრობს, იცვამს, თავის თავს სარკეში ათვალიერებს, რაკი რწმუნდება, რომ ლაქა აღარ ეტყობა, პალტოს იცვამს, მერე აგონდება, რომ კბილები არ გამოუწმენდია, კვლავ მშვიდად, აუღელვებლად ხსნის შინ გასაგზავნად გამზადებულ ჩემოდანს, ამოიღებს კბილის ჯაგრისს, კბილებს იხეხავს, ჯაგრისს განურავს, გააშრობს, ისევ ჩემოდანში დებს. ქუჩაში გასვლის წინ შენიშნავს, რომ ქუდი დავიწყებია, იმასაც განმენდს, დაიხურავს და ასე გამოწყობილი ჭაბუკი მიემართება სიკვდილთან შესახვედრად, თავის დასახრჩობად. მისი შინაგანი მონოლოგიდან ჩანს, რომ ერთი წამითაც არ გაუღელვებს გუნებაში ეჭვი, იქნებ სიცოცხლე სჯობდესო და არც ნანობს, რომ სიცოცხლეს თმობს. მისთვის „სიცოცხლე მხოლოდ ჩრდილია მოარული“.

ქვენტინის ამბავი მუდმივად გვაფიქრებს იმ ადამიანთა ხვედრზე, რომელნიც გარიყულნი არიან ყოველდღიურობიდან და მაინც აქ, ჩვენ გვერდით, ცხოვრობენ. ისინი დადიან და სუნთქავენ სხვათა მსგავსად და გულით სევდისა და ცრემლის სკივრს დაატარებენ. რამდენი ქვენტინია ჩვენ გვერდით — რამდენ ქვენტინს უსმენენ მოძღვრები აღსარებისას და რამდენი კი სრულიად დაფარულია უცხო თვალთათვის და თავადაც ეთამაშება სიკვდილის ლანდებს.

ფოლკნერი ბიბლიური ყაიდის მწერალი იყო და, მართლაც, წმინდა წერილი გახლდათ უშრეტი ოკეანე მისი შემოქმედებითი მოღვაწეობის სარბიელზე. თავის საყვარელ წიგნებს შორის, რომელთა კითხვასაც დროდადრო უბრუნდებოდა, იგი ასახელებდა ძველ აღთქმას. და მართლაც, ძველი და ახალი აღთქმის თემატიკა მუდამ მსჭვალავს მის ნაწერებს. ეს შეიგრძნობა არა მარტო მწერლის ნაწარმოებებში, არამედ მათ სათაურებშიც. გავიხსენოთ, რომ მისი ყველაზე მნიშვნელოვანი და საპროგრამო რომანის სათაურია „აბესალომ, აბესალომ“. იგი აღებულია ბიბლიიდან, კერძოდ, მეორე მეფეთა წიგნიდან და არა მარტო სათაური, არამედ რომანის შინაარსიც ეხმიანება ბიბლიური დავით მეფესალმუნის ცხოვრებას. მისი გმირი სატკენი სიმბოლურად უნდა გავიაზროთ მამად, რომელიც საკუთარი რასობრივი ცრურწმენის გამო დასტირის თავის შვილებს. რომანი „ველური პალმები“ ცნობილია მეორე სახელწოდებითაც: „უკუეთუ დაგივიწყო შენ, იერუსალიმ“ (136 ფსალმუნის სიტყვები), ხოლო მწერლის ყველაზე ცნობილი მოთხრობების კრებულს ასეთი სათაური აქვს: — „ჩამოვედ, მოსე!“. ბიბლიურ პარადიგმებზეა აგებული მწერლ-

ის ისეთი ცნობილი რომანები, როგორებიც გახლავთ: „ავვისტოს ნათელი“ და „იგავი“. აქვე უნდა ვახსენო მწერლის მცირე მოცულობის შედეგებიც — „ვარდი ემილისათვის“, ფიქრების ამშლელი მოთხრობა.

ფოლკნერი წერდა მთელი ცხოვრების განმავლობაში და სამწერლო მონოდებისთვის მას არასოდეს უღალატია. თავდაპირველად ქმნიდა ლექსებსაც, გამოაქვეყნა პირველი რომანები, მაგრამ ცხოვრების გარკვეულ მომენტში მიხვდა, თუ როგორ უნდა გამხდარიყო სახელმწიფოებრივი პროზაიკოსი. ეს მისეული მიგნება ამოსავალი უნდა იყოს ყველა ახლად დამწყები მწერლისთვის: უნდა წერო იმაზე, რაც ყველაზე კარგად გესმის, წერო მათზე, ვისაც ყველაზე მეტად თანაუგრძნობ ამ უღმობელ წუთისოფელში. დიდ მწერალს არასდროს უყვარდა არც საკუთარ თავზე წერა და არც ავტობიოგრაფიული შეკითხვების მოსმენა აბეზარი ჟურნალისტებისგან. ამის მიუხედავად, მის პროზაზე ითქმის იგივე სიტყვები, რომლებსაც ამბობდა თომას მანი თავის შემოქმედებაზე: — „ჩემი წიგნები საშინლად ავტობიოგრაფიულიაო“. მართლაც, ფოლკნერთან ცოცხლდება სამხრეთის შტატების ლეგენდარული წარსული. მისი გმირების ცხოვრება მხატვრულად აღწერილი ფილოსოფიური ანთროპოლოგიაა და მუდამ მიიზიდავს მკითხველთა გულებს.

ნაგანოს უნივერსიტეტის სტუდენტებთან შეხვედრისას ფოლკნერი ახალგაზრდობას სულ უფრო მეტი და მეტი კითხვისკენ მოუწოდებდა. მისი ეს შეგონება მით უფრო აქტუალურია დღეს, მწერლის გარდაცვალებიდან 50 წლის შემდეგ, როდესაც მოვესწარით წიგნისადმი სრული გულგრილობისა და გაუცხოების ხანას. თავად ფოლკნერი კლასიკური ლიტერატურის კითხვამ აქცია დიდ შემოქმედად. აქვე ვიტყვი, რომ თავის დიდ მასწავლებელთა შორის იგი ასახელებდა დოსტოევსკის, რომელმაც დიდი როლი ითამაშა მისი შინაგანი მრწამსის ჩამოყალიბებაზე.

მისი ცხოვრება არ იყო ხანგრძლივი, მაგრამ რაც იცოცხლა, თავისი ენერგია და ძალები მოახმარა ჰუმანიზმის სამსახურს, ადამიანისთვის ადამიანურობის ჩვენების მხურვალე იდეას. და დღეს, მისი გარდაცვალების 50 წლისთავზე, მის შესახებ შეიძლება გავიმეოროთ იგივე, თავად რომ დანერა ერთი სხვა მწერლის სიკვდილის შესახებ. ამ სიტყვებით ბ. გრიბანოვი ასრულებს საკუთარ ბიოგრაფიულ წიგნს ფოლკნერზე:

„ხალხი იტყვის: დრო არ ეყო, გაესრულებინა ყველაფერი, რისი გასრულებაც უნდოდაო. მაგრამ საკითხი როდი ისმის ასე —

რამდენხანს, არც ასე — რამდენი, საკითხი უბრალოდ დგას — რა. როცა მის უკან კარი ჯახუნით დაიხურა, მას უკვე მოესწრო იმ კარის აქეთა მხარეზე წაენერა ის, რისი დაწერაც ეოცნებება ყოველ ხელოვანს, რომელსაც მთელი ცხოვრება თანა სდევს წინასწარხედვა სიკვდილისა და სიძულვილი მისი, მ ე ვ ი ყ ა ვ ა ქ ა“.

ფოლკნერის მიერ სიკვდილ-სიცოცხლის გამმიჯნავ ამ კედელზე ნაჭდეად დარჩა მისივე წიგნები.

სულის წყვილიაღვი მზარა

(თომას მანი და თაოდორ ღოსტოვსკი)

წერო მსოფლიო ლიტერატურის ორ კორიფეზე, იოლი არაა. იმისთვის, რომ შეეჭიდო როგორც თომას მანის, აგრეთვე დოსტოვესკის შემოქმედების თუნდ უმცირეს საკითხს, აუცილებელია ფლობდე ინტელექტის განუსაზღვრელ პოტენციალს. „ცოდნის იმპერია“ — სიტყვები, რომლებითაც დაახასიათა თომას მანმა გოეთეს პიროვნება, თამამად მიესადაგება თვით ამ შეფასების ავტორსაც. მიუხედავად იმისა, რომ მანს არ დაუმთავრებია არც ერთი უმაღლესი სასწავლებელი (ისევე როგორც ტოლსტოის), იგი არაერთი უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი იყო და მის ლექციებს ათასობით სტუდენტი უსმენდა ევროპასა და ამერიკაში, მსგავსად მისი რადიოგამოსვლებისა, რომელთაც მილიონობით ადამიანი განაბული უგდებდა ყურს საყოველთაო ომის ქარტეზილისას. იგი გახლდათ პიროვნება, რომელიც მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის განმავლობაში ამაყად მიუძღვებოდა თავისი ქვეყნის ინტელექტუალურ მოძრაობას, რისი შედეგიც იყო ემიგრირებული მწერლის ამაყი და თან სამართლიანი განაცხადი: სადაც მე ვარ, გერმანული კულტურაც იქ იმყოფებაო. მანი არა მარტო გერმანიის, არამედ გასული საუკუნის ევროპული ლიტერატურის უპირველესი რომანისტი. არ ვფიქრობ, რომ ამ აზრის გამოთქმისას სუბიექტურობა მძალავს. ეს შეხედულება დიდი ხანია დომინირებს გნოზისის მაძიებლებში. მისი სადარი მოაზროვნე მის ქვეყანას დღეს აშკარად აღარ ჰყავს. მართალია, თანამედროვე გერმანულ ლიტერატურაში კვლავ აქტიურ მწერლად ითვლება გ. გრასი, მაგრამ იგი, ისევე როგორც სხვები, მანთან შედარებით დაწყებითი კლასის მოსწავლედ უნდა ჩავთვალოთ (თუ

ამ ფრაზით გრასის თაყვანისმცემლებს ვანყენინე, მზად ვარ, მათ შენდობა ვთხოვო). მანს ქება-დიდება არ აკლდა არც სიცოცხლეში, არც გარდაცვალების შემდეგ. იგი განეკუთვნება რიცხვს იმ ბედნიერი მწერლებისა, რომელთა შემოქმედებასა თუ საკუთრივ პიროვნებაზე დაწერილი ნიგნებისა და გამოკვლევების რაოდენობა ნებისმიერ ბიბლიოთეკაში ცალკე ფონდს შექმნის. ეს პროცესი დღესაც შეუქცევადია. ახლახან გერმანიაში კვლავ გამოვიდა მონოგრაფიები თომას მანზე, რომელთა გვერდების რაოდენობაც შეიდასს აჭარბებს.

მანი მთელი ცხოვრების განმავლობაში ემადლიერებოდა რუსულ ლიტერატურას, განსაკუთრებით კი — მის „ოქროს ხანას“ (რუსული მწერლობის „ოქროს ხანად“ იწოდება XIX საუკუნე, ხოლო ე. წ. „ვერცხლის ხანად“ — XX საუკუნის დასაწყისი, კერძოდ, 1900-1918 წლები); ამაზე იგი საგანგებოდ მსჯელობს „ჩემი ცხოვრების ესკიზში“, ისევე როგორც სხვა უამრავ წერილსა და ინტერვიუში. რუსული მწერლობის კორიფეებიდან მასზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება (ჯერ კიდევ პატარა ასაკში) მოახდინეს: გოგოლმა, გონჩაროვმა, ტურგენევმა, დოსტოევსკიმ, ტოლსტოიმ, ჩეხოვმა. ამაზე არაერთი საინტერესო გამოკვლევა დაწერეს კრიტიკოსებმა. სანიმუშოდ გავიხსენებ ლ. ვენორის ნიგნს — „თომას მანის დამოკიდებულება რუსული ლიტერატურისადმი“ (1959). თავის სიცოცხლეში მანმა რამდენიმე საინტერესო ესე შექმნა ტოლსტოის შესახებ. ყურადღებას იქცევს ვრცელი გამოკვლევა „გოეთე და ტოლსტოი“ (1923), რომელიც მწერლის მსოფლმხედველობაში ერთგვარი მეტამორფოზის დასტურია. კერძოდ, პესიმიზმისა და ცხოვრების ნების უარყოფიდან (ამ მხრივ მასზე დიდი გავლენა იქონია ა. შოპენჰაუერისა და ფ. ნიცშეს ფილოსოფიამ, ასევე რ. ვაგნერის მუსიკამ) მანმა ადამიანის იდეალად დასახა ცხოვრების სამსახური. ეს მობრუნება მან გოეთესა და ლევ ტოლსტოის ხაზს დაუკავშირა. ტოლსტოი თომას მანს მუდამ მიაჩნდა ყველაზე დიდ რუს მწერლად, ჰომეროსისეული ძლიერებით რომ ახერხებს მსოფლიო ლიტერატურის აღორძინებას. 1921 წელს დაწერილ წერილში მანმა ტოლსტოის „აღმოსავლეთის მიქელანჯელო“ უწოდა. „ანა კარენინას“ ამერიკული გამოცემის წინასიტყვაობაში, რომელიც ასევე მანმა დაწერა, მან ტოლსტოის ამ რომანს „მსოფლიო ლიტერატურის უდიდესი სოციალური რომანი“ უწოდა (ანალოგიურად აფასებდა ხსენებულ რომანს დოსტოევსკიც). სხვაგან მანი წერს ტოლსტოიზე: „მას აღიქვამდნენ, როგორც გამოცხადებას და, ცხადია, იმიტომ, რომ

ის იყო ნამდვილი ზეშთაგონება: ძალუმი გამჟღავნება იმისა, რასაც ჩვენ ვუწოდებთ „პიროვნებას“, რომლის უცნობელი მართლზომიერება მტკიცდებოდა და კურთხეულიყო ბუნების იდუმალი კარნახით, რამაც ტულის გუბერნიის ეს კარ-მიდამო სულიერ შეჭირვებულთა სამლოცველოდ გადააქცია, ცხოვრებისეულ ძალთა სხივებით გააცისკროვნა მთელი სამყარო“ („ტოლსტოი“).

ამის მიუხედავად, ჩემი აზრით, მანთან უფრო ახლოს იყო დოსტოევსკის სულიერი სამყარო (საპირისპირო აზრის დამცველები არანაკლებ სერიოზულ არგუმენტებს გვთავაზობენ, ასე რომ, ჩემი შეხედულება მოკლებულია აუცილებელ ობიექტურობას). დოსტოევსკის სახება მისი მოღვაწეობის სხვადასხვა ეტაპზე დროდადრო ამოტივტივდებოდა ხოლმე და ააფორიანებდა მწერლის ფიქრებს. საინტერესოა ერთი ფაქტი: მანის ერთ-ერთი გატაცებაა (ესეისტურ მემკვიდრეობაში) საკუთრივ დოსტოევსკისა და ტოლსტოის შეპირისპირება და ამ კუთხით მათი ნაწერების ანალიზი. იგი, მერჟოვსკის მსგავსად, ხშირად მსჯელობს ამ ორი ბუმბერაზი მწერლის შესახებ, ისე, რომ ერთზე საუბრისას თავისდა უნებურად ახსენებს მეორესაც. მას იტაცებს აგრეთვე თვით დოსტოევსკისეული შეფასებები ტოლსტოისა, ისევე როგორც პირიქით. ამის მაგალითად 1920 წელს მანის შტეფან ცვაიგისადმი გაგზავნილი წერილის ფრაგმენტიც იკმარებს: „თქვენ გესმით, ტოლსტოი ჩემს ეპიკურ იდეალთან უფრო ახლოს დგას... ტოლსტოი სხეულის მხედველი, დგას ჰომერულ წინაპართა რიგში, რომლისკენაც ჩემი მჭლე მოდერნულობა მონივნებით, მაგრამ გარკვეული — ბოდიშს ვიხდი ამ სიტყვისათვის — სიახლოვის გრძნობით იყურება. დოსტოევსკი მე ყოველთვის ეხედავდი ექსტრაორდინარულ, ველურ, მონსტრულ და თავზარდამცემ მოვლენას, რომელიც ყოველგვარი ეპიკური ტრადიციის მიღმა იდგა, რაც, ცხადია, ხელს არ მიშლიდა დამენახა მასში, ტოლსტოის საპირისპიროდ, შეუდარებლად ღრმა და უფრო გამოცდილი მორალისტი“. ამ სიტყვებს მანი წერდა იმ შტეფან ცვაიგს, რომელმაც ვრცელი და ამაღელვებელი წიგნი შექმნა დოსტოევსკიზე გერმანულენოვან სამყაროში.

მანის გატაცებას დოსტოევსკის შემოქმედებით ზოგჯერ გადაჭარბებულად აფასებენ. რა თქმა უნდა, თომას მანი დავალებული იყო რუსული მწერლობის ამ ჩაუქრობელი ლამპრისგან, მაგრამ საეჭვოა, სტილის თვალსაზრისით იგი მისი დიდი ზეგავლენის ქვეშ ყოფილიყო. თვით შემთხვევითი მკითხველიც კი მიხვდება,

რომ მანისა და დოსტოევსკის რომანებს შორის სხვაობაა ფორმის მხრივაც. არსებობს ბევრი საერთო, დაიძებნება პარალელები, მაგრამ მსგავსების ზედმეტმა ცდამ არასწორი დასკვნებისკენ არ უნდა გვიბიძგოს. ყველაფერს რომ თავი დაეანებოთ, მანის რომანებში მოქმედება ხშირად წლების განმავლობაში მიმდინარეობს („ბუდენბროკებში“ ნაჩვენებია ერთი ოჯახის სხვადასხვა თაობის წარმომადგენელთა ცხოვრება, „ჯადოსნურ მთაში“ ჰანს კასტორპი ბერგშოფის სანატორიუმში შვიდ წელს დაჰყოფს, იოსებზე დაწერილი ტეტრალოგია მოიცავს ათეულობით წლის ისტორიას), მაშინ, როდესაც დოსტოევსკის რომანებში სიუჟეტი ხშირად რამდენიმე დღის ამბავს გადმოგვცემს, ანდა რომანის ნახევარი მხოლოდ ერთი დღე-ღამის ქრონიკაა (ასეთი ვითარება გვაქვს, მაგალითად, „ძმებ კარამაზოვებში“, „იდიოტში“). სწორედ ამ ნიშნით უწოდებდა თვით თომას მანი დოსტოევსკის რომანებს არა ეპიკურ ნაწარმოებებს, არამედ „სასცენო ყაიდაზე აგებულ გრანდიოზულ დრამებს, რომლებშიც ასახულია ადამიანის სულის ყველაზე მრუშე ჯურღმულები“. მიუხედავად სტილისტური თავისებურებებისა, ორივე მწერალი ახალ დროში გვევლინება, როგორც რომანული ხელოვნების უდიდესი ამალორძინებელი და მისი, როგორც ლიტერატურული გვარის განუმეორებლობის მაჩვენებელი. ორივე მწერლისთვის დამახასიათებელია ესეისტური სტილი, გმირების პირით მსჯელობა კულტურაზე, რელიგიაზე, ფილოსოფიაზე, პოლიტიკურ თეორიებზე, განყენებულ ცნებებზე, რაც უდავოდ ამდიდრებს მკითხველის სულიერ სამყაროს და ესთეტიკურ ელფერს სძენს ამ ნაწარმოებებს. ეს ყველაფერი არ ხდება იმგვარად, რომ დაირღვეს თვით თხრობის ძირითადი მიმართულება. ორივე შემოქმედი ნიჰილისტ, მეოცნებე, მჭვრეტელ და მისტიკოს გმირებს უპირისპირებს ცხოვრებას მორგებულ და დაკმაყოფილებულ ადამიანებს. სწორედ ხასიათების ბიპოლარულობა ხდის ამ გმირთა ყოფას მიმზიდველს ნებისმიერ დროში. ორივე მწერლის ნაწარმოებებში ადამიანები პოულობენ მონათესავე პიროვნებებს.

ზემოთ უკვე ვახსენეთ, რომ თომას მანის დამოკიდებულება დოსტოევსკისადმი არ ყოფილა ერთგვაროვანი. სხვადასხვა პერიოდში იგი განსხვავებული დოზით ამჟღავნებდა სიმპათიას რუსი მწერლისადმი. აღსანიშნავია, რომ 1949 წელს ერთი გაზეთის რედაქტორისთვის მიცემულ ინტერვიუში, როდესაც მანს ჰკითხეს აზრი რუსულ ლიტერატურაზე, მან თავის საყვარელ რუს მწერალთა შორის ხაზგასმით არ დაასახელა დოსტოევსკი; პირიქით,

განაცხადა, სამწუხაროდ, გერმანიაში ლესკოვი დოსტოევსკის დიდებითაა დაჩრდილულიო. ეს ბევრს გაუკვირდა. სამაგიეროდ, ამ ნათქვამმა არანაკლებ ბევრ ადამიანს გაუღვიძა ინტერესი ნიკოლოზ ლესკოვის მიმართ. ეს რუსი მწერალი დოსტოევსკის თანამედროვე იყო და დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. საკმარისია გავიხსენოთ მისი მოთხრობა „მცენსკის მაზრის ლედი მაკ-ბეტი“, რომელიც ათასობით ადამიანის საყვარელი წიგნი გახდა. მანის პასუხიდან საცნაურდება, რომ ლესკოვი მასაც მოსწონდა, თუმცა ვერ უარყოფდა, რომ მსოფლმხედველობრივი სიღრმით, გავლენითა და თვით წერის ოსტატობითაც ლესკოვი დოსტოევსკის ლანდი იყო.

საინტერესოა ქართველი გერმანისტის, ნ. კაკაბაძის, დაკვირვება, რომ „თ. მანის ინტერესი დოსტოევსკისადმი, როგორც წესი, იზრდება ხოლმე კრიზისულ და პესიმისტურ პერიოდებში. განსაკუთრებით დაინტერესდა თ. მანი ამ რუსი მწერლით პირველი ომის წლებში, ე. ი. პროგრესული განვითარების დროებითი შეწყვეტის დროს, როცა თვითონ თ. მანი კონსერვატიულ, რეგრესულ პოზიციაზე დადგა“.

არანაკლებ იზრდება მანის ლტოლვა დოსტოევსკის სამყაროსადმი მეორე მსოფლიო ომის წლებშიც. ცნობილია, რომ ნაციზმის ბატონობისას მანი ემიგრაციაში მიდის ჯერ შვეიცარიაში, შემდეგ კი ამერიკის შეერთებულ შტატებში, სადაც აქტიურ კულტურულ მოღვაწეობას ეწევა. ამ პერიოდში იწყებს იგი თავისი უმნიშვნელოვანესი რომანის — „დოქტორ ფაუსტუსის“ წერას, რომელზე მუშაობის პროცესშიც იგი ქარბად კითხულობს დოსტოევსკის პროზას. თომას მანი იგონებს, რომ იგი განსაკუთრებით უტრიალებდა ივანე კარამაზოვის მიერ ეშმაკის ხილვის სცენებს. საინტერესოა ასევე მისი სიტყვები: „რომანზე ყოველ დილით ვმუშაობდი და ისევ და ისევ ვკითხულობდი დოსტოევსკის „მკვდარი სახლის ჩანაწერებს“ წლის ბოლო დღეებში“.

„დოქტორი ფაუსტუსი“ (1947) სიმბოლურ-ფილოსოფიური რომანია, რომლის ცალკეულ ადგილებში აშკარად ჩანს მანის ძველი კერპების — შოპენჰაუერის, ვაგნერის, ნიცშეს ნააზრევთა ნაკვალევი, ისევე როგორც იგრძნობა კავშირი დოსტოევსკის შემოქმედების ცალკეულ პასაჟებთან. საზოგადოდ, მანს ჯერ კიდევ 1901 წელს გასჩენია ფაუსტური რომანის შექმნის იდეა. ფაუსტზე დანერგილი ხალხური წიგნის გარდა, უშუალოდ რომანზე მუშაობის დაწყების წინ მწერალს გადაუკითხავს ნაშრომები ფრიდრიხ ნიცშეზე, ჰუგო ვოლფის წერილები, ნაშრომები მუსიკის თეორი-

ამი (მანი სინანულს გამოთქვამდა, რომ გერმანული გადმოცემები ფაუსტს არ აკავშირებდა მუსიკასთან, როგორც ზელოვნების ყველაზე ვნებიან დარგთან) და, რაღა თქმა უნდა, დოსტოევსკის ნაწარმოებები.

ემიგრაციის პერიოდში ამერიკულმა გამომცემლობა „დაიאל პრესმა“ განიზრახა გამოეცა დოსტოევსკის რჩეული მოთხრობების ერთტომეული. გამომცემელმა ამ წიგნის წინასიტყვაობის მომზადება თომას მანს შესთავაზა, რომელიც მას ფრიად მიმზიდველად მოეჩვენა და დაწერა კიდევ შესანიშნავი წინათქმა — დოსტოევსკიზე შექმნილი მისი საუკეთესო ესე. სწორედ ამ წინასიტყვაობაში ამბობს თომას მანი შემდეგს: „ჩემი სამწერლო მოღვაწეობის განმავლობაში საფუძვლიანად ვსწავლობდი ტოლსტოისა და გოეთეს — თითოეულ მათგანს რამდენიმე გამოკვლევა ვუძღვენი. მაგრამ ჩემი სულიერი ჩამოყალიბების ორ სხვა ფაქტორზე — ნიცშესა და დოსტოევსკიზე, რომელთაგან არანაკლებ ვარ დავალებული, ღირსეული არაფერი დამინერია. მათ კი ასერიგად შემძრეს ყმანვილკაცობისას, მონიფულობის ჟამს უფრო ღრმავდებოდა და ძლიერდებოდა ეს ზეგავლენა“. ამ წინათქმას თომას მანმა სახელად უწოდა — „დოსტოევსკი — ოლონდ ზომიერად!“. თითქოს იგი აფრთხილებს მკითხველს და ურჩევს, რომ დიდი რუსი მწერლის შემოქმედებას მცირე დოზით დაენაფონ და არა ზედმეტად. საინტერესოა, რომ თომას მანი დოსტოევსკის სულიერი სამყაროს პარალელურად გვიხატავს ნიცშეს პორტრეტს. ნიცშეს ცხოვრებაში ხომ დოსტოევსკი იშვიათი გამონაკლისია, რომელსაც იგი თითქმის არ დასცინოდა, არ აკრიტიკებდა (ნიცშე ირონიულად, ცინიკურად იხსენიებდა სოკრატეს, პლატონს, კანტს, ჰეგელს...). იგი დოსტოევსკის უწოდებდა ერთადერთ ფსიქოლოგს, რომლისგანაც მან ცოტა რამ ისწავლა. და მაინც, ნიცშეს მიერ დოსტოევსკის მისამართით ნათქვამი სიტყვები — „დიადი მასწავლებელი“, თომას მანის აზრით, საკმარისი არაა, ვიმსჯელოთ მათზე, როგორც მასწავლებელსა და შეგირდზე. მანის შეხედულებით, ისინი უფრო მეტად იყვნენ სულიერი ძმები.

მანსა და დოსტოევსკის შორის უდიდესი საერთო გახლავთ ის, რომ ადამიანებს აინტერესებთ არა მხოლოდ მათი გენიალური მემკვიდრეობა, არამედ თვით მათი ცხოვრებაც. მწერლის ცხოვრებისეული დეტალები, ოჯახური და პიკანტური სცენები და მათი გავლენა საკუთრივ მათსავე ნაწერებზე! — აი, რით იქცევეს თავს ხშირ შემთხვევაში მკითხველი. არც ერთი სხვა მწერლის ნაწარმოებებში არ ცდილობენ მიკროსკოპული დაკვირვე-

ბით მოძებნონ ბიოგრაფიული ელემენტები, როგორც ეს ითქმის მანისა და დოსტოევსკის თხზულებებზე. იქნებ ბიოგრაფიულმა მომენტებმა დიდად განაპირობა მათი შემოქმედებითი სიმაღლე?! თუმცა აქაც გადაჭარბებულ შეფასებებს შევხვდებით. და დღესაც, მათი გარდაცვალებიდან ათეულობით წლის შემდეგ, ორივე მათგანი აღმოჩნდება ხოლმე უცნაური „ჭორის“ საგანი. ვფიქრობ, ესეც გენიოსების ხვედრია და იგი სრულებით არ აყენებს ჩრდილს მათ პიროვნებებს!

საკუთრივ თომას მანი თავის რომანებსა და მოთხრობებში ხშირად იყენებდა პირად გამოცდილებას, წარსულის მოგონებებს. მის ადრეულ ნოველებში მცირედით მაინც არის ჩართული ბიოგრაფიული დეტალები. აქ უნდა განვიხილოთ, ჩემი აზრით, ერთი აუცილებელი საკითხი, რომელიც უკავშირდება არა მარტო მანს ან დოსტოევსკის, არამედ ნებისმიერი სერიოზული მწერლის შემოქმედებას! უნდა გავარჩიოთ ერთმანეთისგან ავტობიოგრაფიული და ბიოგრაფიული. პირველ მათგანს განეკუთვნება უშუალოდ ის ფაქტები და მოვლენები, რომლებიც მოხდა მწერლის პირად ცხოვრებაში, ანუ ყველაფერი ის, რაც გადაიტანა მწერალმა საკუთარ თავზე. ესაა მისი პიროვნული „მეს“ გამოვლენა, მისი ინდივიდუალური თავისებურებების, შინაგანი თუ გარე ფაქტების გროვა. ბიოგრაფიულში კი ვგულისხმობთ ისეთ ამბებს, რომლებიც შეემთხვა არა უშუალოდ მწერალს, არამედ მასთან მჭიდროდ დაკავშირებულ ადამიანებს, მაგალითად, ოჯახის წევრებს, მეგობრებს, ახლობლებს. სანიმუშოდ ავიღოთ ის ფაქტი, რომ თომას მანის ორივე დამ თვითმკვლელობით დაასრულა სიცოცხლე, ისევე როგორც მისმა ერთ-ერთმა ვაჟმა. ამიტომაც მწერალს ჰქონდა უკიდურესად ახლობელი ადამიანების აღსასრულით გამოწვეული მწვავე განცდა, რომელიც უკავშირდებოდა სუიციდს. ნუთუ ეს არ იყო საკმარისი პირობა იმისთვის, რომ მას თვითმკვლელობა საკმაოდ ღრმა ჭრილში განეხილა და გადმოეცა თვითმკვლელის განცდები? თავად თომას მანს არ ჰქონია სუიციდისკენ მიდრეკილება, ასე რომ, მის შემოქმედებაში ამ მხრივ დიდი როლი ითამაშა ახლობლების ბედმა. ამიტომ ეს მომენტი მისთვის ბიოგრაფიულია და არა ავტობიოგრაფიული. არაა აუცილებელი, მწერალი საჩოთირო თემებზე საუბრისას წერდეს მხოლოდ პირადულს. ვიმეორებ, პირადი ცხოვრება, შინაგანი სამყარო მნიშვნელოვნად განაპირობებს გმირების ხასიათების ძერწვას, მაგრამ შემოქმედი სარგებლობს არა მარტო სუბიექტური განცდებით, არამედ იმ მდიდარი მასალითაც, რომელიც ალებუ-

ლი აქვს უამრავი ახლობლის ცხოვრებიდან.

და მაინც, თომას მანს უცნაური ბედი დაჰყვა ამ მხრივ! როგორც თანამედროვე მკვლევრების ნაწილი ამბობს, მწერალი ცხოვრების მიწურულს არც მალავდა თავის ჰომოეროტიკულ მიდრეკილებებს, მაგრამ ზოგი აქაც უკიდურესობამდე მიდის და იმდენად უხეშად აფათურებს ხელს მის პირად ცხოვრებაში, რომ სურს, მისგან ბაბილონის ბინიერი მოქალაქე დაგვიხატოს! იქნებ მწერლობა არაცნობიერი „მეს“ გამომჟღავნებდა ამ შემთხვევაში? ფსიქოანალიზის გავლენა ხომ აშკარაა მანის ზოგიერთ ნაწერში! არც ეს უნდა დაგვაინტერესებდეს. მაგრამ მანი როდი იყო გარყვნილები-სა და ცოდვის აპოლოგეტი! იგი აჩვენებდა ყოველგვარი გაუკუღმართების აბსურდულობას, არარეალურობას, მაგრამ — მიმზიდველობას. თომას მანის მიდრეკილებებზე საუბრისას ყველაზე მეტად იზიდავთ თემა მის ჰომოსექსუალურ მისწრაფებებზე. თუმცა იგი ცნობილი იყო, როგორც ოჯახის მოსიყვარულე მამა და თავადაც ბურგერულ ტრადიციებზე აღზრდილი გახლდათ. ამის მიუხედავად, დღესაც საეჭვოდ გვესმის მწერლის სიტყვები: „ვინ რა იცის ხელოვანის ცხოვრება. რაოდენ თანაბრადაა მასში შერწყმული მკაცრი დისციპლინა და ალვირაბსნილობა“. ამ სიტყვებს მეტ-ნაკლებად ენათესავენ სხვა დიდი გერმანელი მწერლის — ჰერმან ჰესეს — ნათქვამი: „გარყვნილის ცხოვრება საუკეთესო გზაა მისტიკისაკენ“. იქნებ მისწრაფება ფარული ავხორცობისადმი, რაღაც შეუსაბამო, არასტანდარტული ყოფნისკენ ლტოლვა განაპირობებდა კიდევ ასეთი დიდი მოაზროვნეების შემოქმედებას?! მანის ქვეცნობიერი ქვეცნობიერადვე სურთ იპოვონ მის პროზაში, ხოლო საკუთარი თავის შესახებ ნამდვილი ინფორმაცია თვით მწერალსვე ჰქონდა, რომლის ნაკვალევსაც ეძებენ მის დღიურებში. ყველაზე მეტად ასეთ „გაქეჩილ“ მკითხველს იზიდავს მანის მოთხრობა — „სიკვდილი ვენეციაში“, რომლის ბევრნაირი ინტერპრეტაცია შეიძლება და ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი სიმბოლურობა სწორედ ჰომოეროტიკულ პლანში მისი აღქმაა. აღსანიშნავია, რომ მოთხრობის მთავარი გმირიც — გუსტავ აშენბახი მწერალია, თავის სამშობლოში სახელგანთქმული ავტორი, რომელიც ვენეციაში ყრმის მიმართ ტრფოზისას სიკვდილს ეგებება. აშკარაა მოთხრობის კავშირი პლატონის „ფედროსთან“, ისევე როგორც ზოგადად ანტიკურ კულტურასა და მითოლოგიასთან. მითები ცოცხლდება აშენბახის ცნობიერებაში, როდესაც პოლონელ ბიჭს — ტადიოს უჭვრეტს. ბევრს სურს, ამ მოთხრობის შექმნა მანის ავტობიოგრაფიულ მომენტს დაუკავ-

შიროს. ჩემი აზრით კი, „სიკვდილი ვენეციაში“ დაინერა არა ავტობიოგრაფიული, არამედ ბიოგრაფიული შემთხვევის საფუძველზე. თუმცა ეს ჩემი შეხედულება კი არა, მანის წარსულიდან აღებული ინფორმაციაა. ცნობილია, რომ იგი მატარებლით მგზავრობისას შეხვდა გერმანელ კომპოზიტორს — გუსტავ მილერს, რომელიც მას საოცრად მწუხარე ეჩვენა. მანის შეკითხვაზე, თუ რატომ იყო ასეთ მდგომარეობაში, მილერმა განაცხადა, რომ შეყვარებული იყო სილამაზეზე. კომპოზიტორი მანს ესაუბრა მოახლოებული სიკვდილის განცდაზე და, მართლაც, იგი მალე გარდაიცვალა. ამ ფაქტმა განსაზღვრა ხსენებული მოთხრობის შექმნის იდეა! მასში მანის პირადი გამოცდილებიდანაცაა აღებული დეტალები. იგი ოჯახთან ერთად ისვენებდა იტალიაში, სადაც შეხვდა პოლონელების ოჯახს. ამ პრობლემებს უბრუნდება მანი „ტონიო კროგერსა“ და „ჯადოსნურ მთაშიც“, რომელშიც ჰანს კასტორფი უცნაურად ეტრფის თანაკლასელ ბიჭს — კშიბისლავ ჰიპეს. ეს თემატიკა მის არც ერთ ნაწარმოებში არაა წამყვანი! იგი შეფარვით, შემოვლითი გზით ეხება მისი დროისთვის საჩოთირო, დღეს კი უკვე დამაფიქრებელ პრობლემას. საზოგადოდ, თომას მანის დღიურებმა, რომელთაც მზის სინათლე 70-იან წლებში იხილეს, ფარდა ახადა მწერლის ცხოვრების იმ მხარეს, რომელიც დაკავშირებული იყო ჰომოეროტიკულ ბრძოლებთან. ეს საკითხები ვრცლადაა განხილული ადერ გილბერტის შრომაში — „რეალური ტაძარი“ და ანტონი ჰეილბურთის მონოგრაფიაში — „თომას მანი: ეროსი და ლიტერატურა“.

იქნებ ამ სენით თვით მანის გარემო იყო შეპყრობილი?! გავიხსენოთ, რომ მისმა ვაჟმა გოლო მანმა (გარდ. 1994) სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე განაცხადა, რომ უცნაური მიდრეკილებები ჰქონდა და ამას მთელი ცხოვრების განმავლობაში მალავდა. რაც შეეხება მწერლის მეორე შვილს — კლაუს მანს, იგი იყო ერთ-ერთი პირველი ევროპელი, რომელმაც საჯაროდ, ოჯახის წინაშე თამამად აღიარა, რომ არ ეკუთვნოდა ტრადიციული ორიენტაციის მქონეთ. კლაუს მანმა მამის მიბაძვით დაიწყო წერა და 1925 წელს გამოაქვეყნა კიდევ რომანი „ნელი ცეკვა“, რომელშიც ღიად იყო განხილული ჰომოსექსუალიზმი. კლაუსის დეპრესია გააძლიერა უახლოესი მეგობრის — რიკის — თვითმკვლელობამ და მოგვიანებით თავადაც იმავე გზას მიმართა, 1949 წელს თავი მოიკლა. ამის შემდეგ თომას მანმა კიდევ ექვსი წელი იცხოვრა. საზოგადოდ, მისი შვილის — კლაუს მანის, როგორც მწერლის ფენომენი, სამუდამოდ დაიჩრდილა მამის ფონზე. იგივე შეიძლე-

ბა გავიმეოროთ თომას მანის ძმაზე — ჰაინრიხ მანზე, საკმაოდ ნარმატივულ მწერალზე, რომელიც თომასთან შედარებით მეორეხარისხოვანი პროზაიკოსია გერმანულ მწერლობაში.

თომას მანი წერდა დოსტოევსკიზე: „როცა ვკითხულობ „ზარატუსტრას“ თავს „ფერმიხდილ დამნაშავეზე“ — ამ პათოლოგიური შთაგონებით შექმნილ მონაკვეთს — თვალწინ ყოველთვის თეოდორ დოსტოევსკის მონამეობრივი და საშინელი სახე წარმომიდგება... შეუძლებლად მეჩვენება დოსტოევსკის გენიაზე კაცმა ისე ილაპარაკო, რომ ერთხელ მაინც არ ახსენო სიტყვა „დანაშაული“... მისი შემოქმედება უფრო ფსიქოლოგიური ლირიკაა, ამ სიტყვის უფართოესი გაგებით, ესაა აღსარება და სისხლის გამყინავი აღიარება, საკუთარი სინდისის დანაშაულებრივი სიღრმეების უღმობელი გახსნა“. დოსტოევსკის მთავარ და ფარულ „დანაშაულს“ სანამ შეეხება, მანი მსჯელობს მის ავადმყოფობაზე. ეს იყო სნეულება — ეპილეფსია, რომელიც სჭირდა დოსტოევსკის და რამაც დიდად განაპირობა მწერლის შემოქმედებითი ხაზი. მან დოსტოევსკის ამ დაავადებას მისტიკური უწოდა, თუმცა საეჭვოა, რამდენად კმაყოფილი იყო თვით დოსტოევსკი ამ სენით. ბნელისადმი მიდრეკილება მწერალს ბავშვობიდან უნდა ჰქონოდა, მაგრამ მან სიმძაფრეს მას შემდეგ მიაღწია, რაც სიკვდილი მიუსაჯეს და შემდეგ იგი კატორლით შეუცვალეს. ეპილეფსიური შეტევა დოსტოევსკის თვეში ერთხელ ან უფრო ხშირადაც ემართებოდა. იგი იმდენად იყო დათრგუნული და თან მოხიბლული ამ საშინელი სნეულებით, რომ ყოველ მეორე ნაწარმოებში საკუთარ გმირებზე გადაიტანა განცდები. ბევრი შემთხვევიდან გამოყოფენ ხოლმე ოთხს: 1. ნელი („დამცირებულნი და შეურაცხყოფილნი“), მკრთალადაა ასახული ამ სენის ფორმები; 2. მიშკინი („იდიოტი“) — კლასიკური აღწერილობა ეპილეფსიისა; 3. კირილოვი („ეშმაკნი“); 4. სმერდიაკოვი („ძმები კარამაზოვები“). გარდა ეპილეფსიისა, თომას მანი მიაწინებს დოსტოევსკის მეორე დაავადებაზე, რომელიც „დანაშაულის“ ცნებითაც შეიძლება შეფასდეს და სნეულებისაც. ეს გახლდათ რუსი მწერლის მიდრეკილება აზარტული თამაშობებისადმი, ერთხანს ლამის მანიად რომ ექცა. იგი აღმოცენებული იყო სოციალური ფაქტორებიდან. მწერალი უმეტესწილად განიცდიდა შეჭირვებას მევალეებისგან. აზარტული თამაშებისკენაა მიდრეკილი მისი გმირების სხვა ჯგუფი: გენერალი ეპანჩინი („იდიოტი“), არკადი დოლგოროუკი („ყმანვილი“), ვალხოვსკი („დამცირებულნი და შეურაცხყოფილნი“). ეს უკანასკნელი ერთგან ამბობს: „გაგიჟე-

ბით მიყვარს ბანქო". აზარტულ თემატიკაზეა დანერგილი ცალკე რომანი — „მოთამაშე“, რომელიც, სხვათა შორის, გერმანიაში ყოფნისას შეიქმნა. ყურადღებას იპყრობს ზემოთ ხსენებული გმირი — ვალხოვსკი, რომელსაც უყვარს როგორც ბანქო, აგრეთვე სხვა რაღაცაც. და რაა ეს სხვა რაღაც? რაც უნდა გაუკვირდეს მკითხველს, ეს გახლავთ. ამორალურობა. ვალხოვსკის სიტყვებით: „დაფარული ბილნი გარყვნილებაც კი მიყვარს, თან რაც უფრო უცნაური და ორიგინალურია, ოდნავი ჭუჭყიც თუ ურევია, ერთიდაიგივეობა მოსაწყენია... ხა, ხა, ხა! ვუყურებ თქვენს სახეს: და რა ზიზღით მიყურებთ ახლა!“ („დამცირებულნი და შეურაცხყოფილნი“).

ვალხოვსკის საუბარი სიმბოლურია. დაუფარავი და ცნობილი სნეულებებისა და დანაშაულებების შემდეგ იწყება დაფარულ და უცნობ, მალულ, საჩოთირო, უსაკუთრეს და თან სამარცხვინო მიდრეკილებაზე სიტყვის გადაკვრა. დიახ! გადაკვრა და არა აშკარა საუბარი. აშკარად ხომ ადამიანი ბინიერებაზე აღსარებაშიც კი ცდილობს შელამაზებით ისაუბროს და არა პირდაპირ.

დოსტოვესკი თავისი გმირების წარსულში ტოვებს მკითხველისათვის ბუნდოვან, მაგრამ ხელჩასავლებ არგუმენტებს, დავინახოთ პერსონაჟის წარსულიდან „სატანური სიღრმეები“, დანაშაული ან თუნდაც მიდრეკილება მისადმი. ეს არაა ჩვეულებრივი დანაშაული, მაგალითად, მკვლელობა და ძარცვა, რასაც სჩადის რასკოლნიკოვი („დანაშაული და სასჯელი“). ეს გახლავთ ფარული პედოფილია, რომელიც, ზოგიერთის აზრით, თვით მწერალს აწუხებდა. უცნაურია დავიჯეროთ დოსტოვესკისნაირ ჰუმანისტზე მსგავსი მიდრეკილება, მაგრამ მანი გვახსენებს გოეთეს სიტყვებსაც, როდესაც იგი ამბობდა, რომ მას არასოდეს სმენოდა ისეთი დანაშაული, რომელსაც თავად ვერ ჩაიდენდა. სვიდრიგაილოვის („დანაშაული და სასჯელი“) წარსულში ტივიტივებს პედოფილური კრიმინალი. რომანში ნახსენებია მევახშე რესლისის შორეული ნათესავი ბავშვის გახრწნის ამბავი სვიდრიგაილოვის მხრიდან, რამაც თვით მკვლელის ფსიქიკაზეც დამანგრეველად იმოქმედა. ანალოგიური ბინიერება მოიძებნება სტავროგინის („ეშმაკნი“) ცხოვრებაშიც. სტავროგინი, რომელიც ამბობს, რომ „ბოროტების საკვირველი ნიჭი“ აქვს სხვათა შეფასებით, თავის აღსარებაში გადმოსცემს ბავშვის გაუპატიურების სცენას. აღსანიშნავია, რომ ქვეთავი, რომელშიც სტავროგინის აღსარებაა მოთხრობილი, დოსტოვესკიმ დანერა მაშინ, როდესაც გამოქვეყნებული იყო „ეშმაკნი“. იგი მის დამატებით თავად მიიჩნიეს, თუმ-

ცა მწერლის ზრახვა ამ თავის რომანის შუაში მოთავსება იყო და არა ბოლოში.

თომას მანის თქმით, „ეს სამარცხვინო დანაშაული“ მუდამ იტაცებდა მწერლის ზნეობრივ ზრახვებს. ამტკიცებენ, ვითომ დოსტოევსკიმ ტურგენეს, რომელიც სძულდა მისი დასავლეთი-სადმი სიმპათიების გამო, გაუმხილა ამგვარი საკუთარი ცოდვა. ეს, რა თქმა უნდა, მტკნარი სიცრუეა. თომას მანი სხვა შემთხვევასაც იგონებს: ერთ ოჯახში სტუმრობისას დოსტოევსკი ვითომდა მოჰყვა სცენას სიყმანვილეში ჩაფიქრებული რომანიდან: განათლებული მემამულე როგორ გააუპატიურებს სმისას ათი წლის გოგონას. ამის მოყოლისას ოჯახის დიასახლისის ხმამაღლა და შეძრწუნებით უყვირია — თეოდორ მიხეილის ძე, ღმერთი არა გნამთ! აქ ხომ ბავშვები არიან! ამის მიუხედავად, დოსტოევსკის დაცვა სჭირდება ყალბი ბრალმდებლებისგან. ის, რასაც მწერალი აღწერს, სრულებით არ არის აუცილებელი, თავადაც სჭირდეს. მაშინ დოსტოევსკი უნდა ყოფილიყო მკვლეელიც ან თუნდაც ათეისტი, თუმცა ვიცით, რომ არც ერთი ყოფილა და არც მეორე. ასე რომ, მიუღებელია ლ. შესტოვის აზრი: „არავითარი რასკოლნიკოვი და არავითარი კარამაზოვი არასოდეს ყოფილან ამქვეყნად და დოსტოევსკისაც მათთან არაფერი ესაქმებოდა... დოსტოევსკი ყოველთვის მხოლოდ საკუთარ თავზე ჰყვებოდა“. ანალოგიურ აზრებს ვხვდებით ჩვენს დროშიც. სამხრეთათფრიკელი მწერალი, ნობელის პრემიის ლაურეატი ლიტერატურის დარგში (2003) ჯონ მაქსველ კუტზეე რომანში — „პეტერბურგის ოსტატი“, რომელიც დოსტოევსკის შესახებ დანერგილი ბიოგრაფიული ნაწარმოებია, გამოთქვამს აზრს, რომ სინამდვილეში რუსი მწერალი თავისი ცხოვრებისეული შემთხვევებით ამკობდა საკუთარი პერსონაჟების სურათებს. იგი რასკოლნიკოვივით ღარიბულ ოთახში ბინადრობდა, მიშკინივით ელოდებოდა ეპილეფსიის შემოტევებს, სტავროგინივით ებრძოდა სულში შემოჭრილ ეშმაკებს, ხვდებოდა ანარქისტ ვერხოვენსკის და ტვერში მის მახლობლად მარია ლეზიადკინაც სახლობდა... მართალია, კუტზეეს რომანში ქრონოლოგიური უზუსტობებიცაა, მაგრამ ისიც გასათვალისწინებელია, რომ „პეტერბურგის ოსტატი“, უპირველეს ყოვლისა, მხატვრული ნაწარმოებია და არა სამეცნიერო ნაშრომი. საინტერესოა ამ მხრივ ასევე ფრანგი მწერლის — ანრი ტრუაიას ბიოგრაფიული რომანი „დოსტოევსკი“, რომელიც 1940 წელს გამოიცა.

დოსტოევსკის თხზულებათა ერთგომეულისთვის დანერგილ წინასიტყვაობაში მანი ამბობს, რომ „დოსტოევსკის აქ წარმოდ-

გენილი ექვსი ნაწარმოების მეტი რომ არაფერი დაენერა, უეჭველია, მისი სახელი მაშინაც კი მნიშვნელოვან ადგილს დაიჭერდა მსოფლიო კაზმულსიტყვაობაში; მაგრამ ისინი იმის ერთ მეთედსაც ძლივს წარმოადგენენ, რაც მწერალს შეუქმნია". მანი ცალცალკე განიხილავს ყველა მოთხრობას და საგანგებოდ ჩერდება მეექვსეზე. ეს გახლავთ „იატაკქეშეთის ჩანაწერები" (1864). თომას მანის აზრით, ამ მოთხრობის დაწერა იყო დოსტოვესკის შემოქმედებაში გარდატეხის მომენტი, საკუთარი თავის შეცნობისკენ ლტოლვის დასაწყისი.

მართლაც, დოსტოვესკის შემოქმედებაში „იატაკქეშეთის ჩანაწერები" საეტაპო ნაწარმოებია. ფიქრობთ, ამ მოთხრობით ითქვა ბევრი ისეთი რამ, რაც შემდეგ მწერალმა თავის დიდტანიან რომანებში გაშალა. ეს გახლავთ ადამიანის სულის სიღრმეში წვდომის ცდა, მის სამყაროში ბორიალი და ბნელი ამბების გამოაშკარავების სურვილი. ძნელია დავასახელოთ დოსტოვესკის პროზიდან მეორე მოთხრობა, რომელსაც მსგავსი გულწრფელობით სურდეს შინაგანი „მეს" გამოგზიურება. როგორც თომას მანს, ისე ნებისმიერ მკითხველს, რომელიც გადაშლის და გაეცნობა ამ „ჩანაწერებს", თვალში ხვდება ნაწარმოების არსობრივი სიტყვები: „ყოველი ადამიანის მოგონებანი ისეთ რამეს შეიცავს, რასაც იგი ყველას არ გაუშეღავნებს, მხოლოდ მეგობრებს თუ გაანდობს. ისეთი მოგონებანიც არსებობს, მეგობრებსაც რომ არ გაანდობ და მხოლოდ საკუთარ თავს გაუშეღავნებს, თანაც საიდუმლოდ. მაგრამ ბოლოს, ისეთი მოგონებებიც არსებობს, ადამიანს საკუთარი თავისთვის გამჟღავნებისაც რომ ეშინია და ასეთი მოგონებანი ყოველ წესიერ ადამიანს საკმაოდ უგროვდება. თანაც, ადამიანი რაც უფრო წესიერია, მით უფრო მეტი უგროვდება. ყოველ შემთხვევაში, თავად მე სულ ახლახან გავბედე, ზოგიერთი ადრინდელი თავგადასავალი გამეხსენებინა, რომელთა გახსენებასაც აქამდე ერთგვარი შეშფოთებითაც კი ყოველთვის თავს ვარიდებდი. ხოლო ახლა, როცა არა მარტო ვიხსენებს, არამედ ჩაწერასაც ვბედავ, მინდა, რომ დავადგინო: შესაძლოა თუ არა, საკუთარ თავთან მაინც მთლად გულახდილი იყო და სრული სიმართლისა არ გეშინოდეს?"

მანი არ ამახვილებს ყურადღებას, რომ მსგავსი აზრები დოსტოვესკისთან უკვე გაჟღერდა რომანში — „დამცირებულნი და შეურაცხყოფილნი", რომელშიც ვკითხულობთ: „რომ მოხდეს და ყველა ჩვენგანმა აღწეროს პირწმინდად ყველაფერი, რაც კი რამ დაფარული აქვს, მაგრამ აღწეროს ისე, რომ იმის თქმისა არ შეეშინოს"

ნდეს, არა მარტო რის თქმისაც ეშინია საკუთარ მეგობრებთან, არამედ იმისიც კი, რაშიც ზოგჯერ საკუთარი თავსაც არ გამოუტყდება, — მაშინ ქვეყანა ისე ამყრალდებოდა, რომ ყველანი ამ სიმყრალეში ამოვიხრჩობოდით“.

თომას მანი წერდა ამ მოთხრობაზე: „გამოგიტყდებით, „იატაკქევშეთის ჩანაწერების“ პირველი ნაწილი მე უფრო მომწონს, ვიდრე მეორე — კახპა ლიზას შემადრწუნებელი და სამარცხვინო თავგადასავალი; თუმცაღა პირველ ნაწილში მოქმედება კი არა, განსჯა და მხოლოდ განსჯაა, რაც ძალზე გვაგონებს დოსტოევსკის დიდი რომანებიდან ზოგი რელიგიური პერსონაჟის უსუსურ ქაქანს. ისიც მართალია, ეს განსჯანი ძალზე საეჭვონი არიან და მათ ძალუძთ საშიში შედეგებით დასრულდნენ, ვინაიდან ისინი ყოველგვარი რწმენის მიმართ სკეპტიკურ დამოკიდებულება-სა და რელიგიიდან განდგომას ეფუძნებიან, მით უმეტეს, რომ მიმართულნი არიან ცივილიზაციისა და დემოკრატიის, კაცობრიობის მოციქულთა და სოციალური სამართლიანობის ქომაგთა წინააღმდეგ“.

საზოგადოდ „იატაკქევშეთის ჩანაწერები“ საგანგებო მსჯელობის საგანი იყო ყველა იმ ავტორისთვის, რომლებიც დოსტოევსკის შესახებ წერდნენ. აღსანიშნავია, რომ რუსული ეგზისტენციალიზმის მნიშვნელოვანი წარმომადგენელი ლევ შესტოვი „იატაკქევშეთის ჩანაწერებს“ მიიჩნევდა მწერლის ფილოსოფიური კრედოს ძირითად დოკუმენტად, მაშინ, როდესაც მეორე გავლენიანი რუსი ფილოსოფოსი ნ. ბერდიაევი ასეთად თვლიდა მწერლის რომან „ძმებ კარამაზოვებს“ და განსაკუთრებით კი მის ერთ პარაგრაფს, ივან კარამაზოვის თხზულებას — „დიდი ინკვიზიტორი“. ბერდიაევის მიხედვით, ამ ლეგენდაში ნაჩვენებია ადამიანის ორი გზა, რომელთაგან ერთი ქრისტიმდე, მეორე კი ანტიქრისტიმდე მიდის.

საზოგადოდ, ბერდიაევი ეთანხმება შესტოვს, რომ იატაკქევშელი კაცი იცავს თავისი — ადამიანის სიცოცხლის, ბედნიერების, უკვდავების, თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის კანონიერ უფლებებს, იზიარებს მის თვალსაზრისს ჭეშმარიტების ირაციონალურობაზე და რაციონალური შემეცნებისა უვარგისობის თაობაზე, მაგრამ მაინც მიაჩნია, რომ „იატაკქევშელი კაცის მსოფლჭვრეტა არ წარმოადგენს დოსტოევსკის პოზიტიურ მსოფლჭვრეტას. თავის დადებით რელიგიურ მსოფლჭვრეტაში დოსტოევსკი ამხელს იატაკქევშელი ადამიანის თავნებობისა და ბუნტის დამლუპველობას. ეს თავნებობა და ბუნტი ადამიანის

თავისუფლების განადგურებამდე და პიროვნების გახრწნამდე მიგვიყვანს“.

ჩემი აზრით, „იატაკქვეშეთის ჩანაწერები“ არ გამოხატავს დოსტოევსკის მსოფლმხედველობის მთავარ ასპექტებს. თუმცა ვერავინ შეძლო მასზე ღრმად გადმოეცა „იატაკქვეშელის“ შინაგანი სიბნელე და ავი ზრახვები.

თომას მანი — დასავლეთ ევროპის ერთ-ერთი უპირველესი რომანისტი და მოაზროვნე, ადამიანთა სულიერი სამყაროს მესაიდუმლე და ეპოქის მესაყვირე, მარტოსულების, მელანქოლიით შეპყრობილებისა და სასონარკვეთილების ქომაგი, იმედისა და ხალისის მაგნიტური გადამამუშავებელი და მასაზრდოებელი, ინტელექტუალური ოაზისის სრულყოფილი გამოვლენა და მარადიული თანამგზავრი წიგნიერების გზაზე, გერმანული კულტურის მედროშე და თან კოსმოპოლიტური ფიქრებით გატაცებულია ნყარო, სულიერებისა და მისტიკის მესაიდუმლე... მასთან თითქოს ფილოსოფიამ ლიტერატურის მანტია შეიმოსა და თუკი შუა საუკუნეებში ფილოსოფიას თეოლოგიის მსახურის ფუნქცია განუწესეს, მანისეულ სამყაროში იგი მხატვრული სიტყვის მხეველად ქცეულა.

თეოდორ დოსტოევსკი — აპოკალიფსური მდინარის მენავე და ტანჯულთა მემამულიანე, ძონძებში გახვეული დიდებული, რომელსაც ყური ტირილით გათანგულთა სახლების კარზე მიუდევს და მათ გოდებას სიტყვებით აფორმებს, ქრისტიანობის მეხოტბე და დამარცხებული მეამბოხე, რუსული სიტყვიერების უდიდესი ჯადოქარი და მსოფლიოს მამხილებელი სალოსი, რომლის ყვირილიც ამოძრავებს მიძინებულ ზნეობას; ტოლსტოი და ტურგენევი აღწერდნენ ადამიანის სულს, დოსტოევსკი კი ხელებს აფათურებდა სულის სიღრმეში, სადაც ხშირად ხედავდა მხოლოდ წყვდიადს და, ამის მიუხედავად, არ კარგავდა სინათლის ღრიჭოს მიგნების იმედსაც...

რა საერთო აქვთ მანსა და დოსტოევსკის? ბუნებრივია, დოსტოევსკის წარმოდგენაც არ ექნებოდა თომას მანის პიროვნებაზე, რომელიც მისი გარდაცვალების უამს ხუთიოდე წლის ბავშვი იყო. რაც შეეხება მანს, უკვე ვნახეთ, რომ დოსტოევსკის სახება იმ თანავარსკვლავედშია, განუმეორებელი ზეგავლენა რომ მოახდინა მასზე. დღეს, როგორც არასდროს, ორივე მწერლის შემოქმედება უნდა დავინახოთ, როგორც ჰუმანიზმის, ადამიანის მიმართ სიყვარულისა და თავგანწირვის მანიფესტი! მკითხველი, რომელიც ცდილობს, ორივე გიგანტის პროზა განჭვრიტოს პასიურობისა და გაუკუღმართების პლანში, ივინყებს მათ ძირითად მოწოდებას.

თომას მანი — პაციფისტი და ბრძენი მოაზროვნე ენათესავება თავის დიდ წინამორბედს მსოფლიო ლიტერატურაში — თეოდორ დოსტოევსკის, რომელიც აგრეთვე აფრთხილებდა თანამედროვეობას მოსალოდნელი კატასტროფის შესახებ, მატერიალიზმითა და ურწმუნოებით შეპყრობილ ქვეყნიერებას რომ უახლოვდებოდა. თომას მანმა ნახა ის, რაზეც წინასწარმეტყველებდა დოსტოევსკი!

მანმა იხილა ორი მსოფლიო ომი, დასავლური საზოგადოების ღრმა კრიზისი და მელანქოლია, განიცადა ახლობლების სიკვდილით გამოწვეული გრძნობა, საკუთარი ქვეყნის ჯერ გაპარტახება და შემდეგ შუაზე გაყოფა, ემიგრაციის სიმძიმე, მოკლედ — პირქუში ანმყო. მისი მოგზაურობა 30-იან წლებში ეგვიპტესა და პალესტინაში შესაძლოა მივიჩნიოთ, როგორც სიმბოლური ლტოლვა არქაული ეპოქისკენ, მითიური ყოფიერებისკენ, წარსულისკენ, რომელსაც, თავად თომას მანის თქმით, „ფსკერი არ უჩანს, ამიტომ ალბათ აჯობებდა, თუ მას უძიროს ეუნოდებდით?“. ამიტომაც ხედავდა იგი სხვა მოაზროვნეთა მსგავსად მითში დაფარულ ჭეშმარიტებას და მის გაანმყოებას აიდევალებდა. წერილში — „ფროიდი და მომავალი“ მან განაცხადა, რომ „ცხოვრება მითში... ერთგვარი ზეიმიია. აქ წარსული გარდაიქმნება ანმყოდ, ის იქცევა რელიგიურ აქტად, ეკლესიის მსახური რომ აღასრულებს გარკვეული პროცედურების მერე; ის იქცევა ნადიმად. ყოველწლიურ ნადიმებად, წარსულის აღორძინებად ანმყოში“. ანალოგიურ იდეებს გამოთქვამდა მანი ლესინგისადმი მიძღვნილ ესეში, რომელშიც გააჟღერა სიტყვები: „მითის არსი მიბრუნებაა, ზედროულობა, მარადი ანმყო“. ეს დამოკიდებულება წარსულისადმი განაპირობებდა შექმნილიყო არა მხოლოდ გრანდიოზული რომანი იოსებსა და მის ძმებზე, არამედ ისეთი პროზაული შედეგებიც, როგორებიცაა — „სჯულისდება“ (მოსე წინასწარმეტყველის ცხოვრება ძველი აღთქმიდან) და „შეცვლილი თავები“ (ძველი ინდური სიუჟეტი).

და მაინც, თუ კვლავ დაიბადება კითხვა, რა საერთო აქვთ მანსა და დოსტოევსკის, პასუხი ორი სიტყვით შეიძლება გადმოვცეთ: სხვები უმეტესად იყურებიან ადამიანის სულში, ხოლო ეს ორი მწერალი ხელს აფათურებს სულის ჯურღმულში! მჯერა, ვიდრე იარსებებს სევდანარევი სიხარული, არც ერთი მათგანის წიგნები არ გაქრება მკითხველებისთვის.

ბიოგრაფია

დეკანოზი თეიმურაზ თათარიშვილი-შიობრიშვილი დაიბადა 1978 წლის 27 ნოემბერს ქალაქ რუსთავში. 1985-1996 წლებში სწავლობდა ქ. რუსთავის მე-17 საშუალო სკოლაში, რომლის დასრულებისთანავე სწავლა განაგრძო თბილისის სასულიერო სემინარიაში. პარალელურად სწავლობდა ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. 1999 წელს დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარია, ხოლო 2004 წელს სასულიერო აკადემიის ღვთისმეტყველების ფაკულტეტი. 2003 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფიის და სოციოლოგიის ფაკულტეტი ფილოსოფიის სპეციალობით, 2005 წელს კი ხსენებული უნივერსიტეტის მაგისტრატურა ფილოსოფიის ისტორიის სპეციალობით. 2007 წელს დაამთავრა თბილისის აზიის და აფრიკის ინსტიტუტის მაგისტრატურა აღმოსავლეთმცოდნეობის განხრით და მიენიჭა ფილოლოგიის წოდება. 2015 წელს დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია.

1999 წლიდან ეწევა პედაგოგიურ მოღვაწეობას. 1999 წელს თავისუფალ თეოლოგიურ ლექციებს კითხულობდა სამხედრო აკადემიაში. 2001-2004 წლებში იყო სასულიერო აკადემიის ბიბლიოთეკის გამგე, 2004-2009 წლებში სასულიერო სემინარიის დეკანის მოადგილე, 2009-2010 წლებში რელიგიათმცოდნეობის კათედრის გამგის თანაშემწე, 2010 წლიდან სასულიერო აკადემიის გამომცემლობის თანამშრომელი. 2012 წლიდან არის საქართველოს საპატრიარქოს პრესცენტრის ხელმძღვანელის მოადგილე, 2015 წლიდან კი საპატრიარქოს ჟურნალ „ჯვარი ვაზისას“ რედაქტორი. 2001 წლიდან ლექციებს კითხულობს თბილისის სასულიერო სემინარიაში, სასულიერო აკადემიასა და საღვთისმეტყველო ინსტიტუტში, საქართველოს ეროვნულ უნივერსიტეტში, ი. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, თამარ მეფის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტში, ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერ-

სიტუტში. სხვადასხვა დროს ასწავლიდა ძველ აღთქმას, ბიბლეთისტიკის შესავალს, ძირითად ღვთისმეტყველებას, საეკლესიო სამართალს, ფილოსოფიის შესავალს, რელიგიათმცოდნეობის შესავალს. ლექციების სერიას - „მაგნი ლიბრი“ (დიდი წიგნები). ამ ეტაპზე კითხულობს ფილოსოფიის ისტორიას, ფილოსოფიურ ანთროპოლოგიას, მსოფლიო რელიგიების ისტორიას, ეკლესიის ისტორიას, შედარებით ღვთისმეტყველებას.

ავტორია წიგნებისა: „მანიქეველობა და ქრისტიანობა“ (2004), „რელიგიების ისტორია“, ტომი 1 (2007), „რელიგიების ისტორია“ (სამი სხვადასხვა გამოცემა 2009, 2010, 2011), „იესო ქრისტეს სახე მსოფლიოლიტერატურაში“ (2012), „ლექციები ფილოსოფიის ისტორიაში“ (2013), „მკითხველის ჩანაწერები“ (2015). 2013 წელს გამოსცემდა ლიტერატურულ ჟურნალ „აისს“, სადაც დაიბეჭდა მისი ლიტერატურული წერილები და ინტერვიუები. მისი სტატიები დაბეჭდილია სხვადასხვა პერიოდულ გამოცემებში.

2004 წლის 11 იანვარს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ილია მეორის მიერ მოხდა მისი დიაკვნად ხელდასხმა სიონის საკათედრო ტაძარში. იმავე წლის 26 დეკემბერს კი მღვდლად ხელდასხმა. 2004 წლის დეკემბრიდან მსახურობს თბილისის წმინდა სამების საპატრიარქო ლავრის მღვდელმსახურად. 2009 წელს დაჯილდოვდა დეკანოზის წოდებით და ოქროს ჯვრით. 2010 წელს გამშვენებული ჯვრით, ხოლო 2011 წელს მიტრის ტარების უფლებით. მონაწილეობა მიღებული აქვს რამდენიმე საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაში.

სარჩევი

წინასიტყვაობა	3
სალმან რუშდის „ფლორენციელი ჯადოქარი“	9
ორჰან ფამუქის „შავი წიგნი“	15
პარუკი მურაკამის „კაფკა პლაჟი“	22
ალან ფურნიეს „დიდი მოლნი“	29
დევიდ ლოურენსის	
„ლედი ჩატარლის საყვარელი“	32
ლორან გოდეს „სკორტაგის მზა“	37
მილან კუნდარას „გამოსათხოვარი ვალსი“	40
სოლ გელოუს „ჰენდარსონი, წვიმის მეფე“	42
ნიკოლო ამანიტის „მა არ მემიწია“	47
ლუიჯი პირანდელოს „ხერაფინო გუბიოს,	
ოპერატორის ჩანაწერები“	49
ჯონ გენვილის „ზღვა“	52
პატრიკ მოდინოს „უცნობი ქალები“	55
მიხაელ უელბაქის „რუკა და ტარიტორია“	58
ფილიპ ერიას „უხნაო გავშვები“	61
იასუნარი კავაბატას „ათასწრთიანი წერო“	64
მო იანის „ღვინის ქვეყანა“	68
თომას მანის „დოქტორი ფაუსტუსი“	72
უილიამ ფოლკნერის „აგვისტოს ნათელი“	74
მაიკლ მონდაჩის „ინგლისელი პაციენტი“	77
მილორად პავიჩის	
„შვიდი მომავლდინებული ცოდვა“	78
მარიო ვარგას ლიოსას „ცუდი გოგოს ოინები“	80
ფილიპ როთის „ამერიკული პასტორალი“	83
ჯემალ ქარჩხაძის „მდგმური“	85
ასტრიდ ლინდგრენის „პაპი გრძელიწინდა“	88
ჟოზე სარამაგუს „სიბრგავე“	89
ჯულიან გარნის „დასასრულის განცდა“	92
ჯეიფო მაქსველ კუტზაეს „იესოს გავშვობა“	94
კაზუო იშიგუროს „არასოდეს გამიშვა“	96

ნიკოს კაზანძაკის	
„ქრისტიანული კვლავ ჯვარს ეცმის“	98
კამილო ხოსე სელას	
„პასკუალე დუარტეს ოჯახი“	102
კრისტოფ პაინის „უცხო მებოგარი“	104
ივანე ტურბენევის	
„ზადმატი ადამიანის ღლიური“	107
მიგელ დე უნამუნოს „გურუსი“	110
კარლოს ფუნტანის	
„არტემიო კრუსის სიკვდილი“	112
მონდის ასი ნიგნი	115
ყველა ღროის 100 საუკეთესო ნიგნი	132
ნოგალის პრემია ლიტერატურის დარგში	139
ფრანც კაფკას ლიტერატურული პრემია	150
დუბლინის საერთაშორისო	
ლიტერატურული პრემია	152
მენ-გუპერის საერთაშორისო	
ლიტერატურული პრემია	154
ნეიშტადტის საერთაშორისო	
ლიტერატურული პრემია	154
გუპერის პრემია	155
ავსტრიის სახელმწიფო პრემია	
ევროპულ ლიტერატურაში	157
იერუსალიმის პრემია	158
ჩინგიზ აითმათოვის ხმა	158
პერმან ჰესეს ჯადოსნური საფარო	160
უილიამ ფოლკნერის გარდაცვალებიდან	
50 წლისთავის გამო	163
სულის წყვდიადში მზერა	170
ბიომგრაფია	187